ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ – ΕΙΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ



ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ"
ΑΘΗΝΑ ΜΑΪΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ 1946
21-22

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ἐλευθ. Παυλίδης	Γιὰ τὴν Ποντιακὴ Ἑστία (Μιὰ ἐπιστολὴ)	σελ. 495
Διεύθυνση	Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης	» 496

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ι. Σ.	Χρονικὰ Κοτυώρων (συνέχεια)	» 497
Γ. Κανδηλάπτης (Κάνις)	Γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν ἐπαρχ. Χαλδίας	» 505

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

Ν. Ἀπατσίδης	Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιὲς(δημ.τραγ. Κερασούντας)	» 507
(Δ.Κ.Π.) Σταυριώτης	Δίστιχα περιοχῆς Σταυρί	» 507
Γ. Σουμελίδης	Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ στὶς Ποντιακὲς παραλλαγὲς (Μελέτη)	» 509
Π. Δ. Μουζενίδης	Τὰ Κάλαντα στὴν Ἐπαρχία Χαλδίας (Κριτικὴ ἀνάλυση)	» 511
Μιλτ. Νυμφόπουλος	Σπιτικά, Ἐκκλησιαστικὰ κλπ. Ἐπίπλα Σανταίων .	» 514
Ξ. Ξενίτας	Ὁ Κιαλίτσ'ς κι ὁ Κιοσὲς (Παραμύθι Κοτυώρων) .	» 517
(Δ.Κ.Π.) Σταυριώτης)	Τὰ τρία ἀρκατσα (Μῦθος Σταυρί)	» 520
Ι. Ἀβραμάντης	Παραδόσεις Τσίτες	» 520
Ι. Παπαδόπουλος	Κὶ θέλομ' ἀτὸν βέσσελιαμ (ἀνέκδοτο Κερασούντας)	» 521
Ι. Ἀβραμάντης	Ἀνέκδοτα Τσίτης	» 523
Π. Β. Ὑψηλάντης	» Χαλδίας	» 524
Σ. Καρᾶς	Ποντιακὴ Μουσικὴ	» 525
Ξ. Ξενίτας	»	» 525

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἠλ. Τσιρκινίδης	Ὁ Δῆμον ὁ Κεμεντσετζῆς	» 526
Π. Μελανοφρύδης	Τᾶσπρα κατηβάζ'νε ἄστρα	» 257

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

«Εὔξεινος Λέσχη»	Δράση τῆς «Εὐξ. Λέσχης» στὸ πρῶτο ἑξάμηνο 1946 .	» 531
Λ. Ἰασονίδης	Ἡ προσευχή μου πρὸς τὸν Πόντον	» 531
Ι. Σ.	Ἀνασκόπηση δράσης τῆς «Εὐξ. Λέσχης» Θεσ]νίκης ἀπὸ τὸ 1940—44	» 532
Διεύθυνση	Παράταση προθεσμίας διαγωνισμοῦ	» 535
»	Οἱ Πόντιοι φοιτητὲς στὸ Π]στήμιο Θεσ]νίκης . . .	» 535
Ξ. Ξενίτας	Καλλιτεχνικὴ κίνηση 1) Ποντιακὴ συναυλία Δ. Κουτσογιαννόπουλου. 2) Δυὸ Ποντιακὲς θεατρικὲς παραστάσεις: «Ὁ Ξενιτέας» τοῦ Φ. Κτενίδη καὶ «Ἰῆ Τρίχας τὸ γεφύρ'» τοῦ Θ. Κανονίδη ἀπὸ τὸ θίασο Ν. Σπανίδη. 3) Ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ] . .	» 535
Ἀρέθας Ἀργαῖος	Ἡ πεντηκονταετηρὶς τοῦ Κ. Ψάχου	» 538
Στ. Νικολαΐδης	Χρῆστος Καλαντίδης	» 539
Σύλλογος Ποντίων «Ἀργοναῦται—Κομνηνοὶ»	Ψήφισμα μὲ τὸ θάνατο τοῦ Χρ. Καλαντίδη	» 541
Κ. Ζαρομύτης	Νικόλαος Ι. Φωτιάδης	» 541
Διεύθυνση	Ἐθνικὸ μνημόσυνο.—Δωρεὲς στὸ Σύλλογό μας.—Δωρεὲς στὸ περιοδικό μας.—Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες στὸ 19]20 τεῦχος	» 542

ΕΙΚΟΝΕΣ

— Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης (Προτομὴ) . . . . . σελ. 496
— Πόντιοι φοιτητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ]νίκης σὲ ἐκδρομὴ στὸ Ὡραιόκαστρο . . . . . » 535
— Χρῆστος Καλαντίδης . . . . . » 539
— Νικ. Ι. Φωτιάδης . . . . . » 442

Προφορὰ τῶν συμβατικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου, βλέπε στὰ προηγούμενα τεύχη, στὴν ἴδια θέση.

ΧΡΟΝΙΚΑ·ΤΟΥ·ΠΟΝΤΟΥ·

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΝΗΝΟΙ,,

ΧΡΟΝΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 21 - 22 ΜΑΪΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΟΣ 1946

ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 — ΤΗΛ. 29.193

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ
ΤΑΜΙΑΣ
ΑΛΚ. ΚΟΓΚΑΔΙΔΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΧ. 1500

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ

[Λάβαμε καὶ δημοσιεύομε τὴν πιοκάτω ἐπιστολὴ τοῦ τ. βουλευτῆ Ἐλ. Παυλίδη. Τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά του λόγια. Καὶ χρέος μας θεωροῦμε νὰ ξανατονίσομε πὼς ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ὁπόφη πρόταση δὲν εἶναι ἀπολυτα δική μας.]

Κύριε Διευθυντά,

Διάβασα τὰ συνεχῆ ἄρθρα σας γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τῶν παραδόσεών μας καὶ μὲ ξεχωριστὴ προσοχὴ τὸ τελευταῖο, ποὺ δημοσιεύτηκε στο τεῦχος τοῦ Μαρτίου, δσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικήν τους ἀντιμετώπισι ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀργάνωση γύρω σὲ Ἑστίες Ποντιακές» καὶ σᾶς συγχαίρω, διότι ἀκριβῶς ἐθίξατε τὴν τρωτὴ καρδιὰ τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιδιωκομένη ἐπιβίωσις. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, ὁτι ἡ ἔλλειψις Ποντιακῆς ἑστίας στὴν Ἀθήνα τοὐλάχιστον εἶναι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου αἰσθητή, τὰ δὲ χρόνια τῆς κατοχῆς τὴν κατήντησαν περισσότερον αἰσθητή, διότι μόνον σὲ κηδεῖες καὶ μνημόσυνα πλέον ἐσυναντώμεθα ὀλίγοι συμπατριῶται, ὅσοι τὸ παίρναν χαμπάρι. Προπολεμικὰ τοὐλάχιστον μιὰ δυὸ φορὲς τὸν χρόνο ἐδίδετο κάποια Ποντιακὴ γιορτή, κανένας χορός, καμμιὰ τέλος συγκέντρωσις καὶ ὄχι μόνο βλεπόμαστε ποῖοι ζοῦν καὶ ποῖοι ἀπέθαναν, ἀλλὰ καὶ ἀντηλλάσαμε σκέψεις καὶ γνῶμες γιὰ τὰ μερικὰ καὶ γενικὰ ζητήματα. Εἶναι τώρα χρόνια, ποὺ κι' αὐτὸ ἐξέλιπε, ἐξ αἰτίας βέβαια τῶν περιστάσεων. Καὶ ἐὰν μὲν στὰ χρόνια τῆς σκλιαβιᾶς δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ σκεφθοῦμε τέτοιο πρᾶγμα, τώρα, δόξα τῷ Θεῷ, ποὺ εἴμασθε ἐλεύθεροι καὶ ἡ κανονικὴ ζωὴ σιγὰ σιγὰ ἐπανέρχεται, διψοῦμε γιὰ μιὰ τέτοια ὀργάνωσι. Συνεπῶς ἡ ἀνάγκη ἀποβαίνει μεγαλύτερη καὶ ἐπιτακτικώτερη. Γι' αὐτὸ ἡ πρωτοβουλία τῆς σκέψεώς σας νὰ δημιουργηθοῦν ἑστίες Ποντιακὲς εἶναι πλέον ἡ ἐπαινετικὴ καὶ πιστεύω θὰ ἐπικροτηθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς συμπατριώτας. Πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ πραγματοποίησις. Δύσκολες βέβαια εἶναι αἱ περιστάσεις σήμερον καὶ οἱ σχετικὰ εὔκολες ἐποχὲς δὲν μποροῦν νὰ ἐπανέλθουν πολὺ γρήγορα, ὥστε νὰ μπορέσωμε σὲ λίγο καιρὸ καὶ μὲ ὀλίγα μέσα νὰ ἐπιτύχωμε, ὅ,τι μπόρεσαν οἱ ἀξιέπαινοι Θεσσαλονικεῖς Πόντιοι νὰ ἐπιτύχουν στὸ παρελθόν. Αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπελπίση, οὔτε νὰ μᾶς ἀποκαρδιώση. Θὰ χρειασθῆ ἴσως μεγαλύτερος χρόνος καὶ περισσότερα μέσα. Μὲ ἐπιμονὴν ὅμως καὶ ὑπομονὴν καὶ μὲ ἀνεξάντλητον ζωτικότητα καὶ τὴν ἀκούραστον δραστηριότητα τοῦ Ποντιακοῦ Λαοῦ θὰ εἶναι ὅλα κατορθωτά. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρχη σύμπνοια καὶ συντονισμένη ἐνέργεια τῆς ἡγεσίας.

Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἱδρυθοῦν Ποντιακὲς Ἑστίες παντοῦ, ὅπου ὑπάρχουν Πόντιοι, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ καταλήγοντας στὸ τελευταῖο χωριουδάκι τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὀφείλουν νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ συνεισφέρουν ὅλοι οἱ Πόντιοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὁ καθένας ὅπως μπορεῖ. Ἴσως μάλιστα μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν νὰ δοθῆ ἀφορμὴ νὰ συντελεσθῆ καὶ ἐκεῖνο, ποὺ ἐπεχειρήθη πολλὲς φορές, καὶ κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος δὲν ἔγινε, νὰ δημιουργηθῆ δηλονότι ἑνιαῖος Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ποντίων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος τοῦ ὁποίου ἐπίτιμα μέλη νὰ εἶναι οἱ ἑκάστοτε Πόντιοι βουλευταὶ καὶ οἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελοῦν καὶ τὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν ἑστιῶν μὲ τὸ Κέντρον τῶν Ἀθηνῶν. Μιὰ τοιαύτη μεγάλη Ποντιακὴ ὀργάνωσις μπορεῖ νὰ προσκομίση ἀνεκτίμητες ὠφέλειες στὸ Ποντιακὸ στοιχεῖο καὶ νὰ τοῦ παρουσιάση πάντοτε εἰς τὸ ὕψος τῶν μεγάλων ἀρετῶν του μέσα στὸ μεγάλο ἐθνικὸ πλαίσιο τῆς Πατρίδος.

Ὁ Σύλλογος ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΝΗΝΟΙ, εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ ὁποίου τόσον τιμητικῶς ἐρρίφθη ἡ λαμπρὰ ἰδέα, ἂς λάβη τὴν πρωτοβουλίαν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἂς συγκαλέση μιὰ σύσκεψιν ἐκείνων, ποὺ μποροῦν νὰ δώσουν γνώμην, νὰ συζητηθῆ τὸ τόσον σοβαρὸν θέμα εὐρύτατα, παρουσία ὅλων τῶν Ποντίων βουλευτῶν καὶ νὰ συσταθῆ εἰδικὴ ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐμπρὸς λοιπόν, οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.

Ἀθῆναι 2-6-46

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΖΗΛΩΝ ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΑΓΡΙΤΕΛΛΗΣ



Συμπληρώθηκε 25ετία ἀπὸ τότε ποὺ στὶς 29 Μαΐου 1921 εὕρισκε θάνατο μαρτυρικὸ στὶς φυλακὲς τῆς Ἀμάσειας, ὁ σεμνὸς ἱεράρχης Ἐπίσκοπος Ζήλων, Εὐθύμιος ὁ Ἀγριτέλλης, καταδικασμένος σὲ θάνατο ἀπὸ τὰ ἐκεῖ Δικαστήρια Ἀνεξαρτησίας, γιατὶ στάθηκε Ποιμενάρχης στοργικὸς καὶ θαρραλέος ἑνὸς λαοῦ, ποὺ εἶχε προγραφεῖ ἀπὸ ἀνελέητο δυνάστη. Τὴν 29 Μαΐου 1936 τελέστηκαν στὴν Ἱερὰ Μονὴ Λειμῶνος (Καλλονῆς Λέσβου), στὴ γενέτειρά του, τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του, ὅπου ἀντιπροσωπεύτηκε ὅλη ἡ Κρατικὴ καὶ Θρησκευτικὴ ἱεραρχία, πλεῖστες Ὀργανώσεις καὶ Σωματεῖα καὶ κατατέθηκαν σωρὸς τιμητικὰ στεφάνια. Παρουσιάζομε, σὰ χρέος εὐλαβικὸ στὴ μνήμη του, τὴν εἰκόνα τῆς προτομῆς του, παρμένη τὴν ἡμέρα τῶν ἀποκαλυπτηρίων. Ὅμως οἱ Πόντιοι ὅλοι ἔχουν βαθιὰ χαραγμένη καὶ μὲς στὴν ψυχή τους τὴν ἐπιβλητικὴ καὶ συμπαθητικὴ μορφὴ τοῦ Ἐθνομάρτυρα Δεσπότη, ποὺ τόσο πόνεσε καὶ ἀγάπησε τὸ ποίμνιό του.



ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΟΤΥΩΡΩΝ*

ΑΠΟ ΤΟ 1914 ΕΩΣ ΤΟ 1922

Τοῦ Ι. Σ.

Τουρκικὲς δυσαρέσκειες.

Ἀναβρασμὸ μεγάλο ἔφερε στοὺς Τούρκους ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς στὴν Πόλη τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1920 ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἡ σύλληψη κι' ὁ περιορισμὸς βουλευτῶν «ἐθνικιστῶν» στὴ Μάλτα κλπ.

Καὶ τὰ θύματα γιὰ τὴν διοχέτεψη τοῦ πάθους ἦσαν πρόχειρα. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐπικράτειας. Καὶ ξέχωρα οἱ Πόντιοι. Καὶ μεταξύ τους οἱ «πατριῶτες Πόντιοι»—«Πόντοστζηλαρ»—, ποὺ κάτι «Ἀνεξαρτησίες» ἢ Αὐτονομίες» τους φημολογοῦσε ὁ Ἕλλην. Τύπος τῆς Κων)πολης. Τούτους τοὺς τελευταίους προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἐφευρίσκουν ἀπ' τὸ περπάτημά τους, ἀπ' τὴ συμπεριφορά τους, ἀπὸ τίποτε φρασοῦλες...

Φούσκωναν τὰ στήθια τους, ὅσο διάβαζαν στὸν τύπο τους γιὰ ἵδρυση Ἀνεξάρτητου Πόντου. Μένος κρυφὸ ἐκδίκησης ἔτρωγε τὰ σπλάχνα τους. Ἦταν φοβερό, τρομαχτικὰ «αὐθάδικο», οἱ ραγιάδες, οἱ εὐεργετημένοι... νὰ ζητοῦν ἀνεξαρτησίες. «Χωρὶς λόγο. Χωρὶς νὰ τοὺς πειράξει κανείς. Ἀλήθια, τοὺς πείραξε κανένας; Κεῖνες, πάλι, οἱ ἐξορίες, κεῖνες οἱ «λευκὲς σφαγὲς»—πῶς τὲς λένε... Μὰ τί φταίξαμ' ἐμεῖς; Μόνο, κεῖνοι οἱ Γερμανοί... Καὶ τὸ πολὺ—πολὺ αὐτοὶ οἱ Νεότουρκοι».

Ξέχωρα τοὺς δαιμόνιζαν οἱ ἀλλεπάλληλες ἀνακοινώσεις (ἀζιάνς), σὲ τοιχοκολλήματα, τῆς Ἄγκυρας, γιὰ φανταστικὲς ὠμότητες τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ σὲ βάρος τῶν Μικρασιατῶν Τούρκων.

Μεγάλη θύελλα ψυχικὴ ἔφερε στὴ συνείδηση τῶν Τούρκων ἡ ὑποβολὴ δηλώσεων, ἀπὸ τὸ Ἕλλην. στοιχεῖο στὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖο, γι' ἀποζημιώσεις σὲ κινητὰ καὶ ἀκίνητα.

Ἄλλη ἀφορμὴ γι' ἀνακίνηση τῶν παθῶν ἦταν ἡ ὑποβολὴ πινάκων στὴν Ἕλλην. Ἁρμοστία τῆς Κων)πολης γιὰ Τούρκους τοῦ τόπου, ποὺ εἶχαν κάμει ὑπερβασίες σὲ βάρος τῶν Ρωμιῶν. Ὁ ζωηρότερος μεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ ἀμέτοχος στὸ ζήτημα τοῦ κατατρεγμοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ διάστημα τοῦ 1914—18, ὁ δήμαρχος Γιουσοὺφ ἐφέντης, κατάρτισε σῶμα ἐνόπλων καὶ πῆρε τὰ βουνά.

Ἔγιναν προσπάθειες, ἀργότερα, ἀπὸ δυὸ παράγοντες κοινοτικούς, στὴ Μητρόπολη, ν' ἀνακαλέσει τὴν κατηγορία καὶ νὰ ἐπιστρέψει ὁ Γιουσούφ. Διότι καὶ ἀπὸ κακὴ εἰσήγηση καταχωρήθηκε στὸν κατάλογο ἐγκληματιῶν Πολέμου ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος θὰ ἦτανε σὲ περίπτωση ἐπιπλοκῶν.

Τοῦ κάκου ὅμως. Τὸ καλογηρικὸ πεῖσμα δὲν ὑποχώρησε.

Ὅταν ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων ἐπιδεινώθηκε, ὁ Γιουσοὺφ γύρισε στὴν Ὀρτοῦ. Θὰ δοῦμε παραπέρα, ὅτι, χωρὶς νὰ μᾶς ἐκδικηθεῖ, δὲν θέλησε ὅμως καὶ νὰ μᾶς ὑποστηρίξει, ὅταν παρουσιάστηκε ἀνάγκη.

Ὁπωσδήποτε τὸ ὅλο ζήτημα τῆς καταγγελίας ἐγκληματιῶν πολέμου ὑπῆρξε μιὰ ἐπαγγελία ἐντυπωσιακὴ γιὰ τοὺς Συμμάχους —κανένα δὲν τιμώρησαν—καὶ μιὰ πηγὴ δυσαρέσκειας καὶ κατατρεγμοῦ ἐναντίον τοῦ Ἕλλην. στοιχείου τοῦ Πόντου γενικά. Σὰν πολυτέλεια, που τὴν κατάντησαν, μποροῦσε κάλλιστα νὰ λείπει. Μὰ ποῦ καιρὸς νὰ σκεφτοῦν οἱ Σύμμαχοι τέτοια μικροπράματα. Εἶχαν τρανότερες σκοτοῦρες. Ἔπρεπε νὰ κατοχυρώσουν τὴν Εἰρήνη τῆς... ὑποταγῆς τῶν πάντων στὰ ὡραῖα καὶ καλά τους συμφέροντα!

Οἱ μῆνες περνοῦσαν. Τὰ ἐθνικὰ ζητήματα λύση δὲν ἔπαιρναν. Οἱ πατέρες τῆς «Ἀνεξάρτητης Δημοκρατίας τοῦ Πόντου» στὸ Βατοὺμ καταγινόντουσαν—ἴσως διότι εἶχαν ἐξαντλήσει κάθε ἄλλη ἐνέργεια—νὰ καθορίσουν τὴν οὐσία τοῦ Βενιζελισμοῦ καὶ Ἀντιβενιζελισμοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος γύριζε ἀπὸ ἄκαρπο ταξίδι στὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς Ἀνεξαρτησίας ἢ Αὐτονόμησης τοῦ Πόντου.

Οἱ Τοῦρκοι πέφτουν ἀπὸ τὴν ἀπελπισία στὴν προσδοκία καὶ ἀντίστροφα. Πότε ἀπειλοῦσαν, πότε λούφαζαν...

Ἔχομε κ' ἐξομολογήσεις.

Στὸ μεταξὺ δὲν ἔλειπαν ἐκεῖνοι που σὲ πλησίαζαν καὶ ξεμυστηρευόντουσαν: «Δὲν βαρυέσαι. Τί, τάχα, εἴμαστε κ' ἐμεῖς; Προχτεσινοὶ χριστιανοὶ Ἕλληνες. Θ' ἀλλάξομε θρησκεία κι' ὅλα θὰ πᾶνε καλά!»

Πολιτικὴ ἐπιφυλακτικότητα.

Ὁ πόθος τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας ἦτανε ζωηρότατος στὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο τοῦ τόπου. Εἶχε καταντήσει μάλιστα ψύχωση καὶ νεύρωση ἡ ἵδρυση ἑνὸς ὁπωσδήποτε Ἐλεύτερου Πόντου, ἰδίως ἀπὸ τοὺς κατατρεγμούς, τὲς ταλαιπωρίες καὶ τὴν κυνικὴ του καταδίκη που εἶδε ἀπὸ τὸ Ἐπίσημο Κράτος στὸ διάστημα τοῦ Πολέμου 1914—18.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ π[illegible]

Ἐξαίρεση ἀποτελοῦσαν ἕνας ἢ δυὸ καθυστερημένοι πλούσιοι, που ἀπὸ ὑπολογισμὸ καὶ προσκόλληση σὲ συμφέροντα ὑλικά, καθορισμένα, ἀπευχόντουσαν τὴν ἀπ ξένωση τοῦ Πόντου ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ Κράτος. Καὶ δὲν ἴδρωνάν νὰ τὸ φανερώνουν.

Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἡ στάση τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἦταν προσεχτική. Δὲν δίνανε στόχο σὲ παρεξηγήσεις, που μποροῦσαν νὰ φέρουνε ζημιά. Ποῦ καὶ ποῦ μόνο, ἕνας—δυὸ τύποι, γιὰ νὰ ψαρέψουν, δῆθεν, τοὺς Τούρκους, καταντοῦσαν νὰ ψαρεύονται οἱ ἴδιοι...

Κι' ὁ μοναδικὸς ἐθνοπροδότης.

Ἐδῶ ἀναλογεῖ νὰ προστέσομε, ὅτι ἡ περίοδο αὐτὴ σημείωσε τὸν πρῶτο καὶ μοναδικὸ προδότη τοῦ τόπου. Ἦταν ἕνας τύπος τελείως ξέθωρος κι' ἀνυπόληπτος. Ὡτακουστοῦσε καὶ μετάδινε στὴν Ἀστυνομία, ὅ,τι μποροῦσε νὰ μάθει σὰν συζήτηση μέσα στὴν Ἱ. Μητρόπολη ἢ ἀνάμεσα στοὺς προκρίτους.

Ἂς σημειωθεῖ, γιὰ τὸ φρόνημα ὅλου τοῦ ἄλλου λαοῦ, ὅτι, στὲς ἀρχὲς τῆς ἀνακωχῆς καὶ ἕως μερικοὺς ἀκόμα μῆνες ἀργότερα, ἡ ἐπιτόπια ἐξουσία Δημόσιας Ἀσφάλειας εἶχε παραλύσει τέλεια. Ἡ Ἀστυνομία δυσκολευοτανε νὰ ἐπιβληθεῖ, νὰ ζυγώσει κἂν σὲ ζητήματα μεταξὺ Ἑλλήνων. Κανεὶς δὲν τοὺς ἔδινε σημασία. Μὰ ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν βάσταξε πολύ.

2. ΝΕΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

«Ἀρχαὶ ὠδίνων».

Τὸ κίνημα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἀκούστηκε, στὴν ἀρχή, μὲ ἀδιαφορία ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ τόπου. Τὸ χλεύασαν μάλιστα, ὅταν ἔμαθαν τὴν ἐχτρικὴ στάση που πῆρε ἀπέναντί του ἡ Νομαρχία τῆς Τραπεζούντας.

Ἤδη ἀπὸ τὲς ἀρχὲς τοῦ 1920 ἐγκαταστάθηκε στὴν Ὀρτοῦ Ἐπίτροπος τοῦ Κεμαλικοῦ κινήματος γιὰ προπαγάνδα καὶ προσεταιρισμὸ τοῦ Τουρκικοῦ πλήθους πρὸς τὸν Κεμαλισμό, κάποιος Ταγματάρχης Μουσταφάμπεης.

Ἡ πρώτη ὑποδοχὴ τοῦ κινήματος.

Ἡ παρουσία τοῦ Ἐπιτρόπου, λίγους, ἐλάχιστους συγκίνησε. Οἱ πολλοὶ ἀδιαφοροῦσαν. Πολλοὶ μάλιστα ἔβλεπαν δύσπιστα τὴν κίνηση. Μιλοῦσαν γιὰ νέα ἐμφάνιση τῶν Νεοτούρκων, γιὰ νέες καταστροφικὲς ἀπόπειρες, νέα ἐκμετάλλεψη τῆς εὐπιστίας τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ. Τὸ πνεῦμα τῶν Τούρκων, νωθρό, ἀπὸ τὸ σύστημα ζωῆς που ἔκανε καὶ ἀσυγκίνητο πρίν, εἶχε πάθει πικρὸ ξάφνιασμα ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα τῆς φιλοπόλεμης Νεοτουρκικῆς πολιτικῆς. Δυσπιστοῦσε πιὰ σὲ ὅλα. Καὶ πρόσμενε τὴ μοῖρα του. Ἦσαν μᾶλλον Σουλτανικοί...

Ὡστόσο, σιγὰ—σιγά, ἀνάμεσα στὴ νεολαία, στοὺς στρατιωτικοὺς τοῦ τόπου καὶ στοὺς νεόπλουτους Τούρκους, κάποιοι ἄρχισαν νὰ κινοῦνται. Ἀέρας ἀνθελληνικὸς ἄρχισε νὰ πνέει. Λόγος γινόταν γιὰ ἐκδίκηση, γιὰ διωγμούς, γιὰ πέρασμα στὸν Μπολσεβικισμό...

Μιὰ—δυὸ φορὲς γαλλικὰ ἀεροπλάνα ἔριξαν στὴν περιοχὴ τοῦ Πόντου προκηρύξεις ἀντικομμουνιστικές.

Ἀποτυχία Κεμαλικῆς στρατολογίας.

Μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε ἀπόπειρα στρατολογίας σ' ἕνα-δυὸ χωριά, ὅπου, φανατικοὶ Κεμαλικοὶ περιτρέχοντας, ἔκαναν προπαγάνδα. Ὁ καιρὸς δὲν ἦταν ὥριμος ἀκόμα. Οἱ χωριᾶτες κυνήγησαν μὲ ξύλα τοὺς χωροφύλακες, που πῆγαν τὲς ὀνομαστικὲς κλήσεις.

Πολιτικὴ διαίρεση. Κεμαλικοὶ — Ἀντικεμαλικοί.

Ὡστόσο ὁ πολιτικὸς ὁρίζοντας συννέφιαζε. Οἱ Τοῦρκοι χωρίστηκαν σὲ δυὸ ἀντιμαχομενες πολιτικὲς παρατάξεις. Οἱ Φιλελεύτεροι, μὲ τὸν ἀρχηγό τους Μουστάμπεη, ἕνα πλούσιο, ἀγαθότατο γεροντάκο, τὸν νάνο μὲ τὸ ἱλαρότατο προσωπάκι καὶ τὰ ἐξυπνότατα, σπιθόβολα μάτια, καὶ μὲ τοὺς παράγοντες Σουλεϊμὰν Φελεκζατέ, Κατιρτζόγλου Ἰπραΐμ καὶ τὸν Ζιγιάμπεη, ἦσαν ἀδιάλλαχτοι... Δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουνε γιὰ Κεμαλισμό. Καὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι.

Ὁ δυναμικότερος ἀντικεμαλικός.

Ὁ ἀποφασιστικότερος μεταξύ τους ἦταν ὁ Ζιγιάμπεης. Γεωργιανὸς μωαμεθανός, εἶχε δράσει στὲς ἀρχὲς τῆς κήρυξης τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ρωσσίας. Κατάρτισε δική του λεγεῶνα και πολέμησε πρὸς τὰ Ρωσσοτουρκικὰ σύνορα, ὅπου καταστράφηκε τὸ Σῶμα του κ' αἰχμαλωτίστηκε καὶ ὁ ἴδιος.

Στὴ Νοβοροσίσκη εἶχε βρεῖ θερμότατη φιλοξενία ἀπὸ συμπατριῶτες μας, παλιὰ ἐγκαταστημένους.

Στὴν ἐπιστροφή, τὸ 1918, βρῆκε τελείως διαφορετικὴ κατάσταση. Τὸν ἑαυτό του τελείως καταστρεμμένο οἰκονομικῶς, τοὺς Τούρκους συντοπῖτες νεόπλουτους καὶ ὑπέρπλουτους ἀπὸ τοὺς κατατρεγμοὺς καὶ τὴν καταλήστεψη τοῦ Ἀρμενικοῦ κ' Ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Στὴν πραγματικότητα, ποτὲς τὸ Γεωργιανικό τ' ὁμόθρησκο μὲ τοὺς Τούρκους, στοιχεῖο δὲν τοὺς συμπάθησε ὡς Ἐθνότητα. Μ' ὅλα τὰ προνόμια καὶ τὲς δημόσιες θέσεις τους, κρυφὸ καὶ ἄσβηστο μῖσος ἔτρεφαν ἐναντίον τους. Δὲν λησμονοῦσαν τὰ κακὰ που ἔπαθαν ἀπὸ τὴν ἀστοργία τῶν ὁμοθρήσκων ὡς Κράτους καὶ ὡς συμπολιτῶν. Τὲς ἑκατόμβες που ἔδωσαν, μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς περιοχῆς Βατοὺμ ἀπὸ τὴ Ρωσσ. Αὐτοκρατορία καὶ τὴν προσφυγιά τους τοῦ 1878, ἀπὸ τὴν ἀκηδεία καὶ τὴν ἀδιάφορη ἐχθρότητα τῶν ὁμόθρησκών τους Τούρκων. Φυσικά, ὅ,τι προνόμια εἶχαν, τὰ πῆραν μὲ τὴν αὐθαιρεσία καὶ τὴν ἀνταρσία τους.

Ἦτανε λοιπὸν γεμᾶτος μῖσος πρὸς τὴ

νέα κίνηση, ὅπου, μόνο νέα σκευωρία τῶν ἐπιτηδείων, ἤθελε νὰ βλέπει. Πῆρε λοιπὸν ἀποφασιστικὴ θέση κατὰ τῶν Κεμαλικῶν. Κ' ἔσερνε πίσω του ὅλους τοὺς Γεωργιανοὺς (Γκιουρτζῆδες) τῆς περιοχῆς.

Ἐκμετάλλευση διάθεσης.

Οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι μὲ τρόπο τὸν ζύγωσαν. Τὸν ἐκολάκεψαν. Πίστευαν ἀπόλυτα, ὅτι ἡ ἀπελευτέρωση εἶνε κοντά. Σκέφτηκαν νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν γιὰ τὸ διάμεσο χρονικὸ διάστημα, γιὰ νὰ ξεφύγομε τοὺς σκοπέλους που θὰ παρουσιαζόντουσαν. Ἦτανε φτωχός. Ἕνα καλὸ ποσό, ἕως 1000 λίρες, δραστηριοποίησε τὴν παραπάνω διάθεσή του, πρὸς τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ Ἑλλην. στοιχείου. Ἤδη εἶχε δίπλα του καὶ τοὺς ὁμόγνωμους ἀπ' τοὺς Τούρκους.

Καλὴ ἡ σκέψη. Συνέχισε ὅμως νὰ ἰσχύει μονολιθικά. Καὶ ἔβλαψε ἀργότερα.

Πάταξη πρώτης ἀπόπειρας γιὰ Κεμαλικὴ αὐθαιρεσία.

Ὁ Κεμαλικὸς Ἐπίτροπος κάλεσε, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1920, τοὺς Κοινοτικοὺς ἐκπροσώπους καὶ ζήτησε εἰσφορὲς τῆς Ἑλλην. Κοινότητας γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τὸν ἱματισμὸ τοῦ Κεμαλικοῦ Ἐθελοντικοῦ Στρατοῦ. Προθυμοποιήθηκαν... Τί ἄλλο μποροῦσαν νὰ κάμουν; Ὁ Ἐπίτροπος ξεθάρρεψε. Καὶ ἀξίωσε νὰ πᾶν οἱ ἀντιπρόσωποι στὴν Κερασούντα, στὸν Τοπάλοσμαν, τὸν δράκο, νὰ καθορίσει τὸ ποσὸ τῆς φορολογίας. Ὁ κίνδυνος δὲν ἦταν ἀπίθανος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔκαμαν πως δέχονται ν' ἀναχωρήσουν. Κατατόπισαν τοὺς φιλελευθέρους. Σήκωσαν αὐτοὶ κατακραυγὴ καὶ διαμαρτυρία. Καὶ μαζί τους κι' ὁ δήμαρχος Γιουσούφ, που συμπέρανε χαρακτηριστικά: «Δὲν θὰ πᾶνε. Εἴμαστε κ' ἐμεῖς ἐξίσου ἱκανοὶ μὲ τὸν Τοπάλ νὰ τοὺς ἐκτελέσομε, ἂν εἶνε γιὰ σκότωμα». Τὰ πράματα τράβηξαν παραπέρα. Ὁ Ζιγιὰ δὲν ἔχασε καιρό. Τὴν ἄλλη μέρα πρωΐ, μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι, ἀνάγκασε τὸν Ἐπίτροπο, νὰ πάρει τὰ παστρικά του καὶ νὰ φύγει.

Καὶ ἕνας... Φῶτος!

Ἦταν, θρίαμβος! Τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο θεώρησε τὸν Ζιγιὰ ὡς φυσικό του προστάτη. Ἀπὸ τότε, γιὰ τὴν εὐκολία τῆς συνεννόησης μεταξύ τους, μὰ καὶ γιὰ ἀπόδοση τοῦ αἰσθήματός τους, τὸν ὀνόμασαν μεταξύ τους «Φῶτο», μεταφράζοντας τὴ λέξη Ζιγιά, που σημαίνει φῶς καὶ συνδέοντας τ' ὄνομά του μὲ τόν... Φῶτο Τζαβέλλα!

Πίστη στὸ ἰδανικὸ τῆς Ἀπελευτέρωσης ἀπὸ τὴ μιά, ἀγωνία γιὰ τὴν τύχη μας στὸ διάστημα ὡς τὴ Μεγάλη Μέρα καὶ ἀκοίμητη προσπάθεια γιὰ τὸ ξεπέρασμα τῶν κινδύνων, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα που ὁλοένα χειροτέρευε, νά, τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν καιρῶν.

Συνθήκη Σεβρῶν—Ὁριστικὸς προσανατολισμὸς διαθέσεων.

Μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1920, οἱ Τοῦρκοι τοῦ τόπου δέχονται τὸ βαρύτερο χτύπημα. Δὲν θέλουν νὰ μᾶς δοῦν. Ἡ ψυχή τους προσανατολίζεται ἀποφασιστικά, στὸ σύνολό της, ἐναντίον μας. Βουβὸ ἀκόμα, ἀμίλητο, ὅμως ἀμείλικτο διαχωριστικὸ τεῖχος μίσους ἐθνικοῦ στήνουν πιὰ μεταξύ τους κ' ἐμᾶς.

Ἐπεισόδιο—οἰωνὸς ὁμαδικῆς σημασίας.

Τὸν ἴδιο μῆνα συνέβη κάτι, που, ἂν καὶ περιορισμένης προσωπικῆς, κατὰ τὸ φαινόμενο, σημασίας, ἔδειχνε ὅμως τὴν ἀξιολόγηση καὶ τοποθέτησή μας, σὰν ἐθνικῆς ὁμάδας καὶ ὀντότητας, ἔδειχνε τρικυμίες καὶ ναυάγια μελλοντικά:

Ὁ Μητροπολίτης γυρνοῦσε ἀπὸ μιὰ περιοδεία ὡς τὴν Κασταμονή, μέσο Κων]πολης, στὴν ἕδρα του, τὰ Κοτύωρα.

Ὁ Τουρκικὸς κόσμος «τὰ μένεα ἔπνεε» ἐναντίον του: ὅταν, τὸν Φλεβάρη τοῦ 1919, γυρνοῦσε ἀπὸ τὴν Πόλη, εἶχε ἐκφραστεῖ βαρειά, ἐξευτελιστικά, μπροστὰ στὸν Ἔπαρχο (Καϊμακάμη) τοῦ τόπου, καὶ τὸ Συμβούλιό του, που πῆγε νὰ τὸν καλωσορίσει, στὸ σπίτι τῶν ἀδελφῶν Ἀβραὰμ καὶ Ζαχαρία Τοκατλίδη, κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Κράτους. Μίλησε ἔξω ἀπ' τὰ δόντια,—ἂν καὶ παλιὸς καὶ δοκιμασμένος λύκος στὴν πολιτικὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντι τῶν Δυναστῶν μας—γιὰ σημαῖες, γι' ἀντικατάσταση τῆς Τουρκικῆς Ἐξουσίας στὸν Πόντο ἀπὸ ἄλλο Κράτος...

Εἶχε προτρέξει. Παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν ἀπέραντη αἰσιοδοξία που ἐπικρατοῦσε στὴν Κων]πολη; Πλειοδότησε σὲ ἐνθουσιασμό, γιὰ ν' ἀποκαταστήσει τὴ συμπάθεια τοῦ ποιμνίου του, τῶν συμπατριωτῶν του, που ἦσαν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὴ μακρυνή του ἀπουσία καὶ τὴν παραμονὴ μακρυὰ ἀπ' τὰ δεινοπαθήματά τους τεσσάρων ἐτῶν, σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου; Σωστὸ τὸ πρῶτο. Καὶ τὸ δεύτερο... κάτι λέει.

Ἤδη τὰ πράγματα, ἂν καὶ φριχτά, ὅμως ἔδειχναν κάτι ἐλπίδες στοὺς Τούρκους. Πιανόντουσαν ὁλοένα καὶ δυνατότερα ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ. Κ' οἱ ἀπελπισμένοι... ἐλπίζουν γερά! Καὶ ἔλεγαν σὲ βάρος τοῦ Δεσπότη πολλά. Καὶ μιλοῦσαν γιὰ ἄμεσο λυντσάρισμά του, μὲ τήν, τηλεγραφικὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀναγγελία τῆς ἐπιστροφῆς του.

Ὁ Χρῆστος Λεμονόπουλος,—τὸ γερὸ λαγωνικὸ τῶν Τουρκικῶν παρασκηνίων—πληροφορημένος καλά, σκέφτηκε νὰ προλάβει τὸ κακό, γιὰ τὸ ἐθνικὸ σύνολο, προηγούμενο. Τὸν ἄμεσο κλονισμό, ἀτὰ μάτια τοῦ Τουρκικοῦ ὄχλου, καὶ τὴν ἐκμηδένιση τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου σὰν Ὑπόσταση.

Ἔχοντας σύμφωνους καὶ χίλιους παράγοντες ἀπ' τοὺς ὀρθόδοξους, παρουσιάστηκε στὸν Ὑποδιοικητὴ τοῦ τόπου. Καὶ ζήτησε, ἀπὸ μέρος τῶν... Ρωμιῶν, νὰ μὴ γίνει ὁ Μητροπολίτης δεκτός, ὄντας ἀνεπιθύμητος, νὰ μὴ τοῦ ἐπιτραπεῖ ἡ ἀποβίβαση.

Αὐτὸ που ἤθελε κι' ὁ Ὑποδιοικητής. Ὄχι ἀπὸ σωβινισμό. Ἀλλὰ ἀπὸ ἀγαθότητα, σύ-

νεση καὶ πλατύτερη σκέψη διαφύλαξης τῆς κοινῆς ἡσυχίας.

Καὶ ὁ Δεσπότης τράβηξε, ἀναγκαστικά, γιὰ τὴν Τραπεζούντα. Ὅμως ἐκεῖ τὰ ταίριαξε μὲ τὸν Νομάρχη. Ἀλλά, ὅταν γύρισε στὸ λιμάνι τῆς Ὀρτοῦς, μὲ τὸ ἴδιο πλοῖο, φίλος του προσωπικός, Τοῦρκος, βουλευτὴς τῆς περιοχῆς. ἀνέβηκε τὸν εἶδε καὶ τοῦ... σύστησε νὰ μὴ βγεῖ, γιὰ τὸ καλό του τὸ προσωπικὸ καὶ τοῦ ποιμνίου του.

Τὸ γεγονὸς σημείωσε ἕνα πρῶτο μούδιασμα στὸ ἠθικὸ τοῦ Ἕλλην. στοιχείου, γιὰ τὲς ξεκάθαρες προθέσεις τῶν Τούρκων ἐναντίον του, γιὰ τὲς πιθανὲς ἐξελίξεις τῆς κατάστασης. Εἶχε μάθει τὰ παρασκήνια. Καὶ τ' ἀναγκαστικὰ αἴτια τῆς ἐνέργειας ..

Ὁριστικὴ ἐγκαθίδρυση τοῦ Κεμαλισμοῦ—Κατάσταση θετικὰ ἐπιδεινωμένη.

Σκοτεινὸ ξεπρόβαλε, καὶ μαῦρο, τὸ Φθινόπωρο τοῦ 1920. Ὁ Κεμαλισμὸς ἐγκαθιδρύεται πιά, ἀπὸ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1920, ἐπίσημα.

Ἡ περιοχὴ Ὀρτοῦ (Κοτύωρα) εἶχε προβιβαστεῖ σὲ Διοίκηση (Σαντζάκι). Μᾶς ἦρθε ὁ πρῶτος Διοικητὴς (Μουτεσαρίφ). Συνοδευόταν, ἄγνωστο ἂν ἀπὸ σύμπτωση ἢ ὄχι, ὅμως μοιραῖα, θἄλεγε κανείς, καὶ συμβολικά, ἀπὸ τὸν Τοπάλοσμαν,τὸν ἀπαίσιο τύραννο καὶ σφαγέα τοῦ Ἕλλην. στοιχείου, τῶν προοδευτικότατων Ἑλλήνων τῆς Ὡραίας Κερασούντας, που γύριζε ἀπὸ ταξίδι στὴ Σεβάστεια, τὴ δεύτερη Κοιτίδα τοῦ Κεμαλικοῦ Κινήματος.

Φανατικὸς Νεότουρκος ὁ Διοικητὴς καὶ ἄγριος—ὅμως ὄχι Κεμαλικὸς τόσο, ὅσο ἦταν θεσιθήρας καὶ τυχοδιώκτης. Λεβέντισσα Ὑπερβολή, ἐτικέτα αἰώνια τῶν δίχως περιεχόμενο ἀνθρώπων.

Οἱ Τοῦρκοι εἶνε πιὰ βλοσυροί, σκοτεινοί, ἀγέρωχοι! Τίποτε πιὰ δὲν ἀνέχονται

Στὴν κλούβα!—Πρῶτες ἐπίσημες διώξεις.

Τὰ ταξίδια γιὰ τὴν Κων]πολη, ἀπογορευμένα ἤδη ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1920, ἀπαγορεύονται πιὰ ὁριστικά, αὐστηρότατα, τὸ Σ]βρη τοῦ 1920. Τιμωρήθηκε μὲ μετάθεση καὶ ὑποβιβασμὸ ὁ τότε Ὑποδιοικητὴς (Καϊμακάμης), που εἴδαμε πιοπάνω, ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους τύπους ἀνώτερων ὑπαλλήλων, μειλίχιος κ' αἰσθηματικός, διότι τὸ μῆνα τοῦτον ἔκαμε τὰ στραβὰ μάτια καὶ ταξίδεψαν γιὰ τὴν Πόλη, γιὰ ὑποθέσεις τους, οἱ ἔμποροι Δ. Καρακάσης καὶ Κ. Εὐθυμιάδης.

Ὁ παραπάνω Διοικητὴς μᾶς ἦρθε μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἀμέσως.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1920, προβλέποντας ἐξέλιξη πρὸς τὰ χειρότερα, ἔφυγε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ συμπατριώτης γιατρὸς Χαράλαμπος Σιδηρόπουλος. Μιλήσαμε στὰ προηγούμενα γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ κοινοτικὴ καὶ λοιπὴ δράση του. Ἡ διαφυγή του ἐπιβαλλόταν ἀπόλυτα. Πατριώτης θερμός, μὲ μόρφωση ἀρτιότατη, φρόνηση καὶ σκέψη δραστηριότατη, πρόσφερε ἀθόρυβα μὰ θετικὰ σοβαρὴ ἐθνικὴ ἐργασία στὸν τομέα του καὶ σὰν περιφερειακὸ μέλος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἀνεξαρτήτου Πόντου, που εἶχε τὴν ἕδρα του στὴν πόλη Βατούμ.

Τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1920 διώχτηκε οἰκογενειακῶς ὁ Ἀντρέας Μουτάφης, ὡς Ἕλληνας ὑπήκοος, ὁ γνωστός μας ἀπὸ τὰ πιοπάνω στιχουργὸς τῆς «Τραγωδίας τῆς Ὀρδοῦς», ἀλλὰ καὶ παράγοντας ἀπ' τοὺς καλύτερους τῆς Κοινοτικῆς ζωῆς καὶ καλλιτεχνικῆς—πνευματικῆς κίνησης τοῦ τόπου.

Τὸν Ν)βρη τοῦ 1920 κατηγορεῖται ὁ Διευθυντὴς τῆς Ὀθωμανικῆς Τράπεζας ἐκεῖ, ὁ Ἐπαμ. Σεκεριάδης, σοβαρὸς κοινωνικὸς παράγοντας καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς καὶ στυλοβάτες τοῦ Ὀρφανοτροφείου, ὡς συνδρομητὴς τοῦ Ἑλλ. Ἐρ. Σταυροῦ Σαμψούντας. Δραπετεύει γιὰ τὴν Πόλη καὶ σώζεται ἀπὸ βέβαιο θάνατο.

Ἀντίθετα, ἀπὸ τὰ μέσα, ἀκόμα, τοῦ 1920, εἴχαμε δεχτεῖ ἕνα πλῆθος νεαρούς ὁμοεθνεῖς ἀπὸ τὴ γειτονικὴ Πουλαντζάκη καὶ τὴν Κερασούντα, που ἔφευγαν ἀπὸ τὸ ἀπαίσιο φάσγανο τοῦ βδελυροῦ ὅσο καὶ ἄξεστου κτήνους καὶ δήμιου Τοπάλοσμαν.

Ἕνας ὁλάκερος λαὸς κατεξευτελιζόταν καὶ κυνηγιότανε σὰν ἀγρίμι. Γιατί; Δολοφονήθηκε, ἐξοντώθηκε κυριολεκτικὰ στὸ διάστημα τοῦ Πολέμου τοῦ 1914—18, θῦμα μιᾶς πρωτόγονης, ἀπάνθρωπης, ἀδικαιολόγητης τελείως Κακοδιοίκησης καὶ μιᾶς Στρατιωτικῆς καὶ Φεουδαρχικῆς ὀλιγαρχίας, μὲ τὸ ἀνείπωτο φυλετικό τους μῖσος καί, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, μὲ τὴν ἀνοικονόμητη, τὴν ἄπατη βουλημία γιὰ λαφυραγώγηση. Καὶ εὐχήθηκε τὴν Ἐθνική του Ἀπολύτρωση, μὲ τὸ τέλος τοῦ Πολέμου. Εὐχήθηκε. Καὶ ἦταν καιρός, τόρα, νὰ πληρώσει, γιὰ τὴν Εὐχή, στὴν ἴδια πατριδοκάπηλη ὀλιγαρχία. Μὲ τὴ ζωή του!

Ὅταν οἱ Κυβερνῆτες κ' οἱ μεγιστᾶνες ἑνὸς λαοῦ—ὅπου, ὁποιου—ὀργιάζουν καὶ κορυβαντιοῦν...

Τὰ μετανοεμβριανά.

Τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Νοέβρη 1920 στὴν Ἑλλάδα πέσανε σὰν βόμβα. Ξάφνιασμα κι' ἀποκαρδίωση καὶ ἀποθάρρυνση καὶ σκέψεις πικρότατες κυρίεψαν τὴν ψυχὴ τοῦ Ἕλλην. στοιχείου!

Οὔτε γιὰ μυρωδιὰ δὲν ἔβρισκες στὸν τόπο κανένα ἀντιβενιζελικό. Εἴχαμε μόνο ἕνα ἢ δυό... Βενιζελο—Κωνσταντινικούς. Μὲ τὴν ἔμμονη ἰδέα στὸ κεφάλι, ὅτι οἱ δυὸ ἄντρες, Βενιζέλος καὶ Κων)τῖνος, παῖζαν τὸ διπλὸ τὸ παιγνίδι, γιὰ νὰ ξεγελάσουν τούς... Κουτόφραγκους.

Ἀντίθετα μ' ἐμᾶς, ἀναφτερώθηκε τὸ φρόνημα κι' ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων συμπολιτῶν. Ἤδη πρὶν ἀπὸ τὲς ἐκλογὲς συζητούσανε μὲ πεποίθηση γιὰ τὴ μελλούμενη ἐκλογικὴ ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ φίλου τους Κων)τίνου!

Ἐπαμεινώντας Γρηγοριάδης.

Ἀποφεύγαμε συστηματικὰ ν' ἀντιλέγομε. Τὴν ἔπαθε ὅμως, στὴν περίπτωση αὐτή, ὁ συνετότερος, ὁ πάντα προσεχτικός, ὁ πολι-

τικότατος συμπατριώτης μας Ἐπαμεινώντας Γρηγοριάδης. Αὐτός που, δεκαετίες ὁλάκερες, μὲ φρόνηση χειραγωγοῦσε τὰ Κοινοτικά μας.

Σὲ μιὰ συζήτηση μὲ τὸν πλουσιότερο Τοῦρκο καὶ κακὸ δαίμονα τοῦ τόπου Φουρτουνζατὲ Χ'' Χαρούν, που ἔχομε ἤδη ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ βδελυρό του ὑποκείμενο, στοιχημάτιζε, ὅτι ὁπωσδήποτε ὁ Βενιζέλος θὰ κερδίσει τὲς ἐκλογές. Ἔπεσε στὴν παγίδα! Ἀργότερα θὰ πληρώσει, μὲ τὴν ἀκριβή του ζωή, τὴν ἀναπάντεχη ἀπερισκεψία.

Ὅλος φρόνημα Ἐθνικό, ἄντρας τῶν παραδόσεων, που συγκλόνιζαν τὸ εἶναι του, δὲν μπόρεσε νὰ πνίξει τὸ αἴσθημά του. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο: Εἶχε πάθει πολλοὺς ἐξευτελισμοὺς κατά τὴν ἐξορία τοῦ 1917. Ὁ περήφανος καὶ ὑπερτροφικὰ ἀρρενωπός του χαρακτήρας δὲ συχωροῦσε στοὺς Τούρκους τὲς ταπεινώσεις που ὑπόφερε. Ὁ ἄλλοτε φρονιμότατος πολίτης, που ὑπερβολικὰ τὸν ἐκτιμοῦσαν οἱ συμπατριῶτες, που τὸν σεβόντουσαν καὶ ζητοῦσαν τὴν φιλία του κι' αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, ὁ ἴδιος ὁ τερατόσχημος Χ'' Χαρούν, ἦταν πιὰ ἀνεπανόρθωτα ἐκνευρισμένος. Εἶχε γίνει φανερὰ Ἐπαναστάτης. «Θὰ φύγω στὴν Ἀμερική, ἂν δὲν κερδίσει ὁ Βενιζέλος, κι' ἂν ὁ Πόντος δὲν γίνει Ἑλληνικός»—δήλωσε, κατὰ τὸ στοίχημα, στὴν Ὕαινα!

Διάλυση Ὀρφανοτροφείου — σωματείων κοινωνικῶν — ἐπαγγελματικῶν.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ παίρνει τέλος ἡ λειτουργία τοῦ Ἑλλην. Ὀρφανοτροφείου. Τὰ ὀρφανὰ που ἀπομένουν μέσα, στέλνονται στὴν Κων)πολη.

Ἡ Λέσχη, ἀπὸ τὲς ἀρχὲς ἤδη τοῦ 1920, εἶχε καταργηθεῖ, ὅπως ἀναφέραμε πρίν. Ὁ Σύλλογος «Νέα Ζωὴ» εἶχε νεκρωθεῖ πιὰ καὶ σ' αὐτὴν τὴν καλλιτεχνική του ὑπόσταση. Τὸ ἴδιο τὰ Συντεχνιακὰ Σωματεῖα καὶ οὐσιαστικὰ τὸ Σωματεῖο ξυλουργῶν, γιατὶ αὐτὸ κυρίως λειτούργησε ἕως ἕνα καιρό.

Ἡ Ἐκπαίδεψη ἀνεπηρέαστη.

Τὰ Σχολεῖα ὅμως, που ὁ τόπος τὰ τοποθετοῦσε στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τὴ ζωή του, ξακολουθοῦσαν νὰ λειτουργοῦν, πρόκοβαν μάλιστα.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ λαοῦ δυσκολευόντουσαν πιά, ἀλλὰ τὰ Σχολεῖα, μὲ τὸ καλοπληρωνόμενο κ' ἐπαυξημένο ἀριθμητικὰ προσωπικό τους, συνέχισαν τὸν δρόμο τους: Ἡ «Ψωμιάδειος» μὲ τὲς 8 τάξεις της καὶ τὴ Νηπιακή, ἡ «Καριπίδειος» μὲ τὲς 4 καὶ ἡ «Εὐαγγελικὴ» μὲ 4 ὁμοίως.

Ὁ μαθητικὸς Σύλλογος.

Στὴν «Ψωμιάδειο» λειτουργοῦσε συστηματικὸς «Μαθητικὸς Σύλλογος», που περιλάβαινε τὲς 4 τάξεις, ἀπὸ τὴν Ε' ἕως καὶ τὴν Η'. Μὲ τὲς ταχτικὲς καὶ καλὰ προπονημένες καὶ καθοδηγημένες συνεδριάσεις του, ἑτοίμαζε τοὺς μελλοντικοὺς καὶ αὐριανοὺς κοινοτικοὺς καὶ ἄλλους ἡγέτες. Μὲ τὲς σύνδρομές, τὴν πώληση γραφικῆς ὕλης, διοργάνωση ταχτικῶν λαχείων καὶ παιδικῶν, ποῦ καὶ ποῦ, παραστάσεων, βοηθοῦσε τ' ἄπορα παιδιὰ σὲ προμήθεια γραφικῆς ὕλης, ὑπόδηση, ἀγορὰ τῶν πιὸ ἀκριβῶν βιβλίων. Σ' αὐτὰ διάθετε καὶ τὰ κέρδη ἀπὸ πώληση γραφικῆς ὕλης.

Εἶχε ὀργανώσει παιδικὴ βιβλιοθήκη, μὲ λιγοστά, ἀκόμα, βιβλία, λόγω τῶν περιστάσεων. Ἀπὸ τὸ πρόχειρο ἀναγνωστήριό του—μιὰ ἀπὸ τὲς παραδόσεις—δὲν ἔλειπε ἡ ἐφημερίδα «Ἐποχὴ» τῆς Τραπεζούντας, περιοδικὰ τῆς Πόλης.

Εἶχε πιάσει τὴν πρώτη ἀλληλογραφία μὲ τὸ ἀρμόδιο τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρμοστείας τῆς Κων]πολης, ὕστερ' ἀπὸ ἐγκύκλιο γράμμα της.

Στὸ μέσο τοῦ 1921 οἱ Κοινοτικοὶ πόροι θὰ ταλαιπωρηθοῦν πιά. Καὶ τὸ προσωπικὸ τῶν Σχολῶν, σὲ πρόσκληση τῆς Ἐφορίας, δὲν θὰ διστάσει νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ μισὸ περίπου τοῦ μηνιαίου μισθοῦ του.

Ἐπίσημη κήρυξη τοῦ διωγμοῦ μας.

Τὸν Δ)βρη τοῦ 1920 ὁ Διοικητὴς ὀργάνωσε συλλαλητήριο κατὰ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Κάλεσε καὶ τὲς Κοινοτικὲς ὀργανώσεις, τὰ Σχολεῖα. Καὶ ὁ φανατικὸς Διοικητής, μπροστὰ σὲ χιλιάδες κόσμο—ἦσαν κι' ἀπ' τὰ χωριὰ—ἐρεθισμένα, βροντοφώνησε, δίχως προσχήματα:... «Τὸν ὑπαίτιο ὅλης αὐτῆς τῆς δυστυχίας, τὸν ἀκοίμητο ἐχτρό μας, μή τὸν ζητᾶτε ἔξω. Τὸν ἔχομε ἀνάμεσά μας: Εἶνε τὸ ἀχάριστο Ἔθνος—«νανκιὸρ μιλλὲτ»— τῶν Ρούμ...» Ὁ μαῦρος ὄλεθρος τάνυζε ἤδη τ' ἀπαίσια φτερά του πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Τίποτε δὲν μᾶς ἔσωζε πιά...

Ἀντίδραση τουρκικὴ—Ἀπόλυση τοῦ Διοικητῆ.

Ὡστόσο ἡ ἀναταραχὴ που δημιούργησε ὁ Διοικητής, φόβισε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς φρονιμότερους, τοὺς πιὸ καιροσκοπικούς, ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς ἀγαθότερους στὲς προθέσεις, Τούρκους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Διοίκησης (Σαντζὰκ) Ὀρτοῦ. (Μετζλὶς-Ἰταρέ). Συνασπίστηκαν μὲ τοὺς κρυπτοφιλελεύτερους,—οἱ φιλελεύτεροι ἐπίσημη ὀντότητα δὲν εἶχαν πιά—ζήτησαν ἐπίμονα ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα κ' ἐπέτυχαν τὴν ἀπόλυση, τὴν κατάργησή του. Εἶχανε πρὶν καὶ ἄλλες ἀφορμὲς δυσαρέσκειας μαζί του.

Ὁ σπουδαῖος Διοικητὴς ἀποσύρθηκε πιὰ ἀπὸ τὴν δημόσια ζωή, ἄνοιξε δικηγορικὸ γραφεῖο καὶ ζοῦσε ἀσήμαντος, προσπανθόντας, τόρα, νὰ πιάσει σχέσεις μὲ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο, γιὰ λόγους βιοπορισμοῦ. Τόρα, ἤξαιρε ἤδη ἄριστα τὴν ἑλληνική!

Προσωρινὴ ἀνακούφιση—Ὁ νέος Διοικητής.

Διορίστηκε νέος Διοικητής. Μορφωμένος ἄρτια, πολιτισμένος, ἱκανότατος, ἀληθινὸς

ἀνώτερος δημόσιος λειτουργός, δίχως φανατισμοὺς καὶ ἐθνικιστικὰ γκαρίσματα, χωρὶς τυμπανοκρουσίες φυλετικῶν διακρίσεων.

Ὑπῆρξε ἐνεργητικὸς γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ τόπου—ἀπόκτησε τὴν κοινὴ συμπάθεια καὶ ἐκτίμηση. Ὡστόσο οἱ Τοῦρκοι δὲν ἄργησαν, ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς του, νὰ τὸν ὀνομάσουν «φιλέλληνα» καὶ «χαϊχορώμ». Ἔλεγαν ὅτι κατάγεται ἀπὸ Ἑλληναρμενίους, ἀπὸ τὴν Ἐνδοχώρα τῶν Σουρμένων. Ἴσως.

Καὶ πάλι ἡ στρατολογία.—Τὸ Κράτος μᾶς χρειάζεται γιά... ἐξόντωση.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γενάρη τοῦ 1921 ἀρχίζει ξανὰ ἡ στρατολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὰ περιλάλητα «Ἀμελὲ» ἢ «Ἑδὲκ Ταπουροῦ». Αὐτὴ τὴ φορὰ οἱ ὑπεκφυγὲς εἶνε δύσκολες, οἱ διαπραγματεύσεις στοιχίζουν. Ὡστόσο μερικοὶ διαφεύγουν πάλι, στὴν Πόλη, στὴ Ρωσσία...

Ἐδῶ ἀναπτύσσει πάλι, μ' ἐπιτυχία, τὴν δραστηριότητά του ὁ Χρ. Λεμονόπουλος.

Φυλάκιση Ἐπ. Γρηγοριάδη, Ἀβραὰμ Τοκαλίδη, Ἀθ. Χατζηνότα, Ἀλ. Τσιλιγκίρη.—Ἀπαγχονισμὸς τῶν 2 πρώτων.

Τὸν ἴδιο μῆνα, ἕνα μεσημέρι, πιανόταν ὁ κακόμοιρος Κοινοτικὸς Ἡγέτης Ἐπ. Γρηγοριάδης. Ἡ κατηγορία εἶνε γνωστή. Μὰ ἔγιναν διάφορες ἐπεμβάσεις. Καὶ ἀπολύθηκε. Ἀλλὰ προσωρινά. Ὁ ἐχτρός, ὁ Χ" Χαρούν, ἦταν ἀκοίμητος. Τὸ στοίχημα, οἱ δηλώσεις ἀποζημιώσεων, ἡ καταγγελία ὅτι ἦταν ἐγκληματίας πολέμου—καὶ ἦταν πρώτης ὁλκῆς —ἔπρεπε νὰ ἐξοφληθοῦν. Εἶχε ὑποχωρήσει γιὰ μιὰ στιγμή. Ἔπρεπε νὰ προβάλει τὴν ἀπαίτησή του πιὸ ὁλοκληρωμένη. Καὶ πράγματι. Μετὰ ἕνα μῆνα μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν Τραπεζούντα δυὸ ἄλλοι συγκατηγορούμενοι: Ὁ Ἀθαν. Χ" Νότας, γιατρός, που γι' αὐτὸν μιλήσαμε προτύτερα καὶ ὁ Ἀβραὰμ Τοκατλίδης, ἀπὸ τὴ Φάτσα τοῦ Πόντου, ἔμπορος, μόνιμος κάτοικος Κοτυώρων ἀπὸ χρόνια καὶ προσωρινὰ τῆς Τραπεζούντας, οἰκογενειακῶς, ἀπὸ τὸ 1919. Σ' αὐτοὺς πρόσθεσαν καὶ τὸν Ἀλέκο Τσιλιγκίρη, Κερασούντιο, κάτοικο Κοτυώρων, παντρεμένο Κοτυωρίτισσα, Διευθυντὴ τοῦ Μονοπωλίου Καπνῶν (Ρεζῆ).

Κατηγορητήριο γενικό: «Ἔστελναν συνδρομὲς στὸν Ἕλλην. Ἐρ. Σταυρὸ Σαμψούντας, γιὰ... ἐθνικοὺς κατακτητικοὺς σκοπούς, γιὰ τὴν ἵδρυση Ἀνεξαρτήτου Πόντου...».

Ὕστερ' ἀπὸ σύντομη φυλάκιση, τοὺς στείλανε στὴν Ἀμάσσεια, γιὰ νὰ δικαστοῦνε ἀπὸ τὰ Δικαστήρια Ἀνεξαρτησίας.

Ἀπὸ τρὺς παραπάνω ὁ Ἐπαμεινώντας Γρηγοριάδης καὶ ὁ Ἀβραὰμ Τοκαλίδης κρεμάστηκαν, τὸ Σ)βρη τοῦ 1921, δίχως διαδικασία. στὴν Ἀμάσσεια. Ψύχραιμοι κι' ἀρρενωποὶ ὡς τὸ τέλος, περήφανοι γιὰ τὴν πατριωτική τους θυσία. Ἂς εἶνε αἰώνια ἡ μνήμη τους!

Οἱ δυὸ ἄλλοι ἐκτοπίστηκαν γιὰ τὸ Βιτλὶς τοῦ Κουρτισταν. Καὶ ὁ μὲν γιατρὸς ἐπίζησε καὶ ἦρθε στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἀλέκος ὅμως, φυματικὸς ἤδη ἀπὸ διετία, πέθανε στὸ δρόμο, στὸ Ἀντρᾶς.

Βιοπραγίες καὶ λεηλασίες Τοπάλοσμαν.

Τὸν Φλεβάρη τοῦ 1921 ἔφτανε στὸ λιμένα μας μ' ἕνα βενζινόπλοιο ὁ Τοπάλοσμαν, μὲ τὸ ἐθελοντικό του σῶμα. Πήγαινε γιὰ τὴ Σαμψοῦντα - Ἄγκυρα.

Ἀποβιβάστηκαν τὰ καθάρματά του. Σὲ λίγο τὰ καταστήματα τῶν Ἑλλήνων ἔκλεισαν. Κ' ἡ φήμη σὰν ἀστραπὴ βρῆκε τὶς συνοικίες. Οἱ ἄντρες ἔφευγαν τρεχάτοι, ὅπου καθένας μποροῦσε νὰ τρυπώξει. Οἱ διαβάσεις πιάστηκαν. Πολλοὶ βρέθηκαν μέσα στὸ μπλόκο. Ἔφαγαν ἀλύπητο ξύλο, μωλωπίστηκαν, τραυματίστηκαν, σπάσαν χέρια, παῖδια, σύρθηκαν στοὺς δρόμους καὶ στὸ τέλος αἰχμάλωτοι στὸ βενζινόπλοιο. Γιατί; ἁπλούστατα: Διότι ἦσαν Ἕλληνες. Ἡ θηριωδία, αὐτὴ που εἶχε φέρει τὴν Τουρκία στὸ χεῖλος τοῦ τάφου τὸ 1918, ὕστερ' ἀπὸ ἀχαλίνωτη, ἐπίσημη τετράχρονη δράση, ἄρχισε νὰ δρᾶ πάλι, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς νέας φάσης τοῦ Νεοτουρκισμοῦ, τοῦ Κεμαλισμοῦ. Ὁ Τοπὰλ θὰ μένει ἀσύδοτος συνεχῶς, ἕως τὴ λήξη τῆς ἑλληνοτουρκικῆς περιπέτειας καὶ γιὰ τὰ φρικαλεότερα πάνδημα ἐγκλήματά του κατὰ τοῦ Ἕλλην. λαοῦ τοῦ Πόντου. Θὰ τὸν κρεμάσει ὁ Κεμὰλ τὸν Ν)βρη τοῦ 1922 στὴν Ἄγκυρα μόνο γιὰ ἐσωτερική, στενὰ τουρκική, πολιτικὴ κατανάλωση.

Ὁ λαμπρός μας Διοικητὴς δὲν στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀντιδράσει. Τὰ πράγματα ἐξελίχτηκαν ξαφνικὰ καὶ μέσα σ' ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα. Τὸν πρόλαβαν ὅλοι καὶ ὅλα.

Τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα: Ζητήσανε λύτρα. ὄχι μόνο γιὰ τοὺς πιασμένους, μὰ γιὰ ὅλον τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμό. Ἐνῷ κανονικὰ πληρώναμε, ἀπὸ καιρό...

«Νὰ δίνουν! Κολυμπᾶνε μέσα στὴ λίρα» —ἦτανε, κείνη τὴν ἡμέρα, τὸ σύνθημα τῶν μεγιστάνων συμπολιτῶν μας Τούρκων. Οἱ ἴδιοι ὅμως, που εἶχανε ρουφήξει τὲς περιουσίες δυὸ λαῶν; Ἔδιναν γιὰ τὴν Ἐθνική τους Ἐπανάσταση; Τίποτε. Ποτές! Ἐνῷ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἀπὸ μῆνες ἤδη πλήρωνε καὶ σχετικὴ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά. Ἡ τρομοκράτηση μὲ τὴ σκοπιμότητα τῆς λεηλασίας ἔγινε μὲ προσυνεννόηση.

Ἀπὸ ποῦ ὅμως νὰ πάρουν τὰ λύτρα; Ἡ ἀγορὰ ἦταν ἔρημη. Ἀλλὰ καὶ ὁ κινδυνος φανερός. Ἢ θὰ παράμεναν οἱ «Τσέτες», οἱ ἐθελοντὲς καὶ θὰ γενικευόντουσαν οἱ αὐθαιρεσίες καὶ οἱ βιοπραγίες ἢ θὰ μεταφέρναν ἀλλοῦ τοὺς αἰχμάλωτους ὡς ὁμήρους.

Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔκαμε πάλι τὴν παρέμβασή του ὁ Χρ. Λεμονόπουλος, Ὕστερ' ἀπὸ μήνυμα τοῦ ἴδιου, τὸν κάλεσε ὁ Γιουσοὺφ ἐφέντης σὲ σύσκεψη. Ἐκεῖ, μ' ἐγγύησή του παραδόθηκαν στὸν Τοπὰλ τσόχες ἀξίας 5000 λιρῶν χάρτινων ἀπὸ τὰ ὑφασματοπωλεῖα τοῦ συμπολίτη Χουσεΐν ἐφέντη, Γεωρ-

γιανοῦ. Καὶ οἱ «τσέτες» ἀποδόσαν τοὺς ὁμήρους καὶ ἔφυγαν μὲ τὸ βενζινόπλοιο.

Πλούσιοι καὶ πλούσιοι.

Τὸ ποσὸ αὐτὸ τὸ πλήρωσαν οἱ πλουσιότεροι Ἕλληνες τοῦ τόπου. Ὅπως, οἱ ἴδιοι σήκωσαν τὸ οἰκονομικὸ βάρος τῶν ἰδιαίτερων ἐξόδων που ἀπαιτοῦσε ἡ διοργάνωση τῆς μεταφορᾶς καὶ παράδοσης ἐφοδίων Στρατοῦ στὸ ἐσωτερικό, τὸ 1917, που ἱστορίσαμε προτύτερα. Ἡ μεσαία κ' ἡ φτωχὴ τάξη δὲν εἶχε ἐπιβαρυνθεῖ.

Βέβαια! Οἱ τότε ἔμποροι δὲν εἶχανε βιομηχανοποιηθεῖ ἀκόμα. Δὲν εἶχανε φτάσει στὰ ὕψη τῆς ἐξέλιξης, ὅπου βρίσκεται ἡ κερδομανία τῶν πλουσίων τοῦ σύγχρονου Παγκοσμίου πολέμου.

Οἱ δήμιοι ἔφυγαν. Σηκώθηκε ὁ βραχνᾶς. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πῆρε ἀνάσα. Ὅτι ὅμως βλεπόντουσαν σφιγμένοι στὸν κλοιὸ τοῦ θανάτου, ὅτι συμβολιζαν τὴν «καλαμιὰ στὸν κάμπο» τὸ πῆραν ἀπόφαση ὅλοι...

Τέλη τοῦ ἴδιου μηνὸς ἔγινε ἐπίσημη ἔρευνα στὴ Μητρόπολη γιὰ ἐνοχοποιητικὰ ἔγγραφα κλπ. Προϊδεασμένοι, μεταφέραμε σὲ μιὰ κάσσα τὴ σπουδαιότερη μὲ τὲς Ἁρμοστίες τῆς Πόλης καὶ τῆς Τραπεζούντας ἀλληλογραφία σὲ ἄλλο σπίτι, μακρυά, καὶ τὴν κάψαμε. Κατασχέθηκε καὶ μεταφέρθηκε τὸ ἐπίλοιπο μέρος τῶν ἀρχείων.

Καταστροφῆς σήμαντρο.

Τὸν Μάη τοῦ 1921 ἡ Διοίκηση κοινοποίησε στὴν Κοινότητα Διαταγή, νὰ κλείσει τὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο, τὸ 8τάξιο, που ἀπὸ τὸ 1920 στεγαζότανε στὸ χτίριο τοῦ «Πολυκάρπειου Παρθεναγωγείου», μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι αὐτὸ θὰ χρησιμαποιόταν ὡς Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο... κάτι που ποτὲ δὲν πραγματοποιήθηκε.

Τὸ πρᾶγμα ἦταν φανερό. Ὡστόσο, μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά, σκεφθήκαμε νὰ δοκιμάσομε: Μεταφερθήκαμε στὸ «Ψωμιάδιο». Σφυγμομετρούσαμε τὴν κατάσταση, γιὰ νὰ δοῦμε τί κρύβεται στὴν ἄκρη...

Δὲν μᾶς ἀπαγορεύτηκε. Ὑποθέτω, ὅτι σ' αὐτὸ βοήθησε ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος Διοικητής, γιὰ νὰ μὴ καταπτοηθεῖ πρόωρα ὁ λαός. Ἀλλωστε τὸ κλείσιμο ἔγινε παρὰ τὴ θέλησή του—Κυβερνοῦσαν πιὰ οἱ Κεμαλικοὶ παράγοντες.

Λίγο ἀργότερα τὸ χτίριο τῆς «Σωμιαδείου Σχολῆς» μαζὶ μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, στὸν ἴδιο περίβολο, καὶ πάνω στὸ γιαλό, μὲ τὴν τοποθεσία τὴν ὑπέροχη, μετατραπήκανε σὲ φυλακὲς βαρυποινιτῶν Τούρκων.

3. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΕΛΑΣΗ

Ἀπέλαση ἐφήβων — ἀντρῶν.

Μόλις τελείωσαν οἱ γενικὲς σχολικὲς ἐξετάσεις, τὴν ἄλλη μέρα, Κυριακή, 18 Ἰούνη τοῦ 1921, νέα διαταγὴ τῆς Κεμαλικῆς Κυβέρνησης ἔφερε τὸν χαλασμὸ τὸν ἀπαίσιο στὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Σὲ τρεῖς μέρες ἔπρεπε ὅλοι οἱ ἄρρενες, ἀπὸ ἡλικία 18 ἕως καὶ 50 ἐτῶν νὰ παρουσιαστοῦνε στὸ Στρατολογικὸ Γραφεῖο. Ἦταν τὸ πρόσχημα νέας ὁμαδικῆς ἐξορίας. Τὸ τέλος ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους. Μὲ βῆμα γοργὸ πιὰ βαδίζαμε στὸν ὁλοκληρωτικὸν ἀφανισμό.

Γιὰ πιὸ λόγο; Ποιὰν ἀναγκαιότητα; Μήπως εἴμασταν κινηματίες, ἐπαναστάτες; Ἢ μήπως, διότι εἴπαμε πως δὲν μᾶς ἄρεσαν καὶ τόσο οἱ περιποιήσεις τῆς ἀπαίσιας διοίκησης τῶν Νεοτούρκων, τῶν Ἐμβέρηδων καὶ Ταλαάτηδων, μὲ τοὺς φανατικούς, τοὺς ἐξοντωτικοὺς κατατρεγμοὺς σὲ βάρος μας;...

Ὁ Διοικητής, σὲ ἰδιαίτερη συνομιλία του, μὲ τὸν Ἀρχιερ. Ἐπίτροπο Π''Θεόδωρο, εἶπε: «Ἤδη, ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ἕλλην. Στόλου στὰ νερὰ τῆς Μαύρης θάλασσας, σοῦ εἶχα πεῖ, ὅτι τὸ γεγονὸς θὰ χαλάσει τὴν ἡσυχία μας...».

Δεύτερος καὶ τελευταῖος γῦρος ἐξόντωσης.

Τὰ παρασκήνια ἄλλα ἦσαν: Ἀπὸ μῆνες συζητιόταν τὸ ἔγκλημα. Μόνο εὐκαιρία περίμεναν.

Ἔλπιζαν συνθηκολόγηση μὲ τοὺς διαδόχους τοὺ Βενιζέλου στὴν Κυβέρνηση. Δὲν ἔγινε. Καὶ προβαῖναν πιὰ γοργὰ στὸν δεύτερο γῦρο ἐξόντωσης—στὸν πρῶτο δὲν εἶχαν τὴν φιλοτιμία νὰ ψοφήσουν ὅλοι μαζὶ οἱ ἄθλιοι Ρωμιοί, σ' ἐκεῖνον δηλαδὴ που εἶχε ἀποφασιστεῖ κ' ἐνεργηθεῖ τὸν Ἰούνιο—Αὔγουστο τοῦ 1917.

Ἠθικὸς ἀγῶνας τοῦ Διοικητῆ.

Ὁ Διοικητὴς πάλεψε. Οἱ γύρω του, λίγοι σώφρονες κ' εὐσυνείδητοι, ἀγωνίστηκαν. Ὁ σίφουνας ἦταν ἄγριος. Οἱ ἀμείλικτοι ἐχθροὶ στὸ πόδι. «Ἐπὶ πίνακι τῶν ἑλλήνων ἡ κεφαλή!»

Μιὰ σπεῖρα Τοῦρκοι πρόκριτοι, κακομαθημένοι, συμπολῖτες δῆθεν, ἕνας μικρὸς ὅμιλος ἀπὸ Τούρκους οἰκονομικοὺς καιροσκόπους, ἕνας ὀλιγάριθμος ἐσμὸς ἀπὸ γαιοκτήμονες ἐκμεταλλευτὲς τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ τοῦ τόπου καὶ πατριδοκάπηλους, λίγοι στρατοκράτες—νά, οἱ ἀρχιμάγειροι τῆς νέας μακάβριας τραγωδίας σὲ βάρος μας! Βέβαια. Διότι ἡ Διαταγὴ τῆς Κεμαλικῆς Κυβέρνησης στὲς αἰτιολογημένες ἀπαιτήσεις αὐτονῶν θὰ στηριζόταν καὶ σ' αὐτὲς θὰ εὕρισκε τὴν δικαίωσή της. Σ' ὅλες τὲς ἄλλες πόλεις, ἀπὸ τὴν Οἰνόη ὡς τὴν Τραπεζοῦντα, τὸ κακὸ ὑπῆρξε πολὺ πιὸ περιορισμένο. Στὴ στρατευτικὴ θητεία μόνο.

Ὁ λαὸς ὁ Τουρκικός, στὴν πλειοψηφία του, δὲν τὴν θέλησε. Καὶ τὸ ἔδειξε, μὲ τὸν τρόπο του, ὅσο καὶ ὅπως μποροῦσε, μέσα στὴν ἀσφυχτικὴ ἐκείνη κατάσταση, σὲ ἐπαφές του ἰδιωτικὲς μὲ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.

Ἀξιοσημείωτο εἶνε, ὅτι ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἔνοχους, τοὺς «ὑπερπατριῶτες», κανεὶς δὲν ἔστειλε τὸ παιδί του στὸ Στρατὸ τῆς Ἀπελευθέρωσης. Μὰ οὔτε κι' ὁ ἄλλος ἀστικὸς πληθυσμὸς πῆγε στὸν πόλεμο. Ὅλοι τους γέμισαν τὰ διάφορα δημόσια γραφεῖα (ταῖρέ). Καί, τὸν Κεμαλικὸ στρατό, πάλι οἱ χωρικοὶ τὸν τροφοδότησαν.

Ἀνταρσία—διαμαρτυρία.

Στοιχειώδικη Ἐθνικὴ διαμαρτυρία ἐναντίον τοῦ νέου αὐτοῦ στραγγαλισμοῦ ὑπῆρξε ἡ ἀνταρσία τοῦ Παναγιώτη Θεοδωρίδη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Κιρετσοὺχ τῆς περιφέρειας Ὀρτοῦς ἑνὸς νεαροῦ παπᾶ, γεμάτου ἀπὸ ζωὴ καὶ περηφάνεια Ἐθνική.

Μὲ 17 παλληκάρια, ἀπὸ τὰ περίχωρα, βγῆκε ἀντάρτης στὰ βουνά. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀνόμασαν Τελήκεδιὸ —τρελλόπαπα—. Ἡ ὁμάδα του αὐξήθηκε σὲ 50 λίγο ἀργότερα. Κ' ἐκεῖ σταμάτησε. Οἱ πολιτικὲς δυνατότητες δὲν βοηθοῦσαν. Ἡ τότε πολιτικὴ κακοδαιμονία τῆς Ἑλλάδας τὰ νέκρωνε ὅλα. Οἱ οἰκονομικὲς δυνατότητες ἔλειψαν γλήγορα. Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χωριά, ἀποδεκατισμένα ἤδη τρομαχτικὰ ἀπὸ τὲς ἐξορίες τοῦ 1917, ἐξοριζόντουσαν, ἄμεσα, γιὰ δεύτερη ἤδη φορά, καὶ κάτω ἀπὸ συνθῆκες ἀπαισιότερες. Γιατί ἄραγε; Μὴ τὰ βάσκανε κι' αὐτὰ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος;

Ὁ Καπετάνιος μας λοιπὸν περιόρισε τὴ δράση του σὲ μικροεπιδρομές. Ξέχωρα ὅμως περιποιήθηκε κάποιον Ἑλληνομάχο Ἰμάμη (ἱερωμένο), τὸν Κοτὰν-Ἰμαμή. Τὸν ἔσυρε στὰ βουνά. Τὸν ἔβαλε νὰ ξοφλήσει τὲς λεηλασίες του. Τὸν συνέτισε καὶ τὸν ἀφῆκε. Ἡ κατάσταση δὲν συχωροῦσε νὰ τὸν σιγυρίσει τελειωτικά.

Ἡ θλιβερὴ μέρα—Θανάσιμες ὑποψίες—Ἐνδείξεις Τουρκικοῦ λαοῦ.

Ὁπωσδήποτε, ἡ 21 Ἰούνη τοῦ 1921 σημείωσε θλιβερότατη μέρα στὰ χρονικὰ τῆς Κοινότητας Κοτυώρων. Ὀχτακόσιοι περίπου ἄντρες καὶ παιδιά, μὲ ἰσχυρότατη συνοδεία ἀπὸ χωροφύλακες, διασχίζαν τὸν δημόσιο δρόμο ἀπὸ τοὺς στρατῶνες ἕως τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς πόλης, τὸ «γεφύρι τοῦ Θωμᾶ» ἢ «κιοπρήπασιν». Θρῆνος καὶ κοπετὸς γύρω τους. Γενικὴ ἦταν ἡ ὑποψία, ὅτι σὲ λίγη ἀπόσταση ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ σφαχτεῖ, θὰ ἐκτελεστεῖ.

Θυμᾶμαι ἕνα μεσήλικα Τοῦρκο τοῦ Κετσήκιοϊ, βαρκάρη. Ἦταν δειλινό. Τραβοῦσε, ὅλος σκέψη καὶ βαρετὸς πρὸς τὸ χωριό του. Τὸν ἔβλεπα συχνά. Γνωριμιὲς δὲν εἴχαμε. Ὅταν μὲ εἶδε νὰ βαδίζω στὸν κεντρικὸ δρόμο τῆς Συνοικίας Ὑπαπαντῆς πρὸς τὴν ἀγορά,— πήγαινα τὸ βραδάκι τῆς 20]6]21 νὰ παραδοθῶ— μοῦ εἶπε μὲ τρεμάμενα χείλη: «Ὄγλουμ, πὶρ κὰτς κιοὺν σόνρα τεσλὶμ ὁλμιγιὰ τσαρὲ γιὸκ μη ἰτη;»—«Παιδί μου, δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ παρουσιαστεῖς μετὰ κάμποσες μέρες!».

Ἡ ἀμετάκλητη καταδίκη μας. ὁ ἄμεσος ὄλεθρος ἀποτελοῦσε, σχεδόν, πίστη κοινή. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ μᾶς ἔβλεπαν μουδιασμένοι.

Λίγο παραπέρα συνάντησα τὸν γηραιὸ δάσκαλο Σάββα Παπαδόπουλο. Σταμάτησε. Βρόντηξε τὸ χοντρό του μπαστοῦνι στὸ λιθόστρωτο. Ὕψωσε τὴ φωνὴ κ' ἔσκουξε: «Νῦν τετάρακται—ὁ Σ. Παπαδόπουλος ἦταν τῆς Θεολ. Σχολῆς Χάλκης— ἡ ψυχή μου. Καί τί εἶπω;». Καὶ ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα. Μᾶς θεωροῦσε χαμένους... Τὸν ἀποχαιρέτησα, δίχως μιλιά, κ' ἔφυγα. Δὲν μοῦ ἐρχόταν νὰ συγκινηθῶ. Ἤμουν τρομαχτικὰ ἐρεθισμένος. Τοὺς ἔβλεπα, τοὺς Τούρκους, σὰν μερμήγκια. Μιὰ ἀνίερη σπίθα νὰ ὁρίζει τὴν τύχη ὁλόκληρου λαοῦ! Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ χωνέψω...

Ἀποδῶ κι' ὁ φίλος μας Ἀρμένης Χατσίκ!

Κεῖνες ἀκριβῶς τὲς μέρες, ὁ φίλος μας Ἀρμένης Χατσὶκ ξεφάντωσε: «Τόρα, εἶμαι ἱκανοποιημένος, που βλέπω τοὺς Ρωμιοὺς νὰ παίρνουν τὸν δρόμο, που πριν τὸν πῆραν οἱ Ἀρμένιοι...». Σὰν νἄλεγε: «Νῦν ἀπολύοις...». Μεγαλεῖα ψυχικά! Ἦταν ὁ εὐεργετημένος τῶν Κοτυωριτῶν. Πονάει πρῶτος ἐκεῖνος που γράφει καὶ τοῦτο καὶ τὰ πρίν, σχετικὰ μὲ τὸν φίλο καὶ τοὺς δικούς του. Κ' ἡ διαπίστωση δὲν ἔχει σχέση μὲ καμμιὰ ἐκδίκηση. Ἀποβλέπει στὴ συναίσθηση καὶ τὴν ἀνάπλαση πρὸς τ' ἀνώτερα.

Παστρικιὲς δουλειές...

Ταυτόχρονα σχεδὸν ἐξορίστηκαν καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ Βώνα καὶ τῶν χωριῶν του, ὅσοι δηλαδὴ εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐξορία τοῦ 1917 καὶ εἶχαν κατεβεῖ, μὲ χίλιες δυὸ ταλαιπωρίες, νὰ ξαναστήσουν τὴν ἑστία τους στὸν τόπο.

Γιὰ τὸ γειτονικό, ἐπίσης, Ἀπτὰλ δὲν γίνεται λόγος. Οἱ λιγοστοὶ κάτοικοί του που εἶχανε διασωθεῖ κ' ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν ἐξορία τοῦ 1917, νωρίτερα εἶχανε σκορπίσει στὰ Κοτῦωρα καὶ ἀλλοῦ. (Συνεχίζεται)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΧΑΛΔΙΑΣ(*)

Τοῦ Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗ

Λοντσίωνος (τὸ). Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ Δερραίνης μὲ 40 ὁμ. οἰκογενείας καὶ ναοὺς τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἀπ. Πέτρου καὶ Παύλου καὶ πατρὶς τοῦ Σωφρονίου, μητροπολίτου Ἀχταλείας τοῦ Καυκάσου, οὗ σώζεται καὶ τὸ ἱερὸν λείψανον παρὰ τοῖς συγγενέσιν αὐτοῦ.

Λωρία (τὰ). Ὀνομασία διδομένη εἰς ἅπαντα τὰ πέραν τῆς Ἀρδάσσης πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν χριστιανικὰ χωρία καὶ νῦν τουρκικά, τὰ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Γιὰδρμάν, ὧν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν κατασκευὴν γεωργικῶν ἐργαλείων.

Λωρία (τὰ). Χωρίον ὑπὲρ τὴν μονὴν Λερμάχου ἐν τῷ τμήματι Μουζένης μὲ 30 ὁμ. οἰκ. καὶ ναὸν τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος ὅ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

που ἐτελεῖτο σημαντικὴ πανήγυρις ἐκ τῶν πέριξ χωρίων.

Λωρία (τὰ). Χωρίον ἢ μᾶλλον ἐνορία τῆς Κρώμνης μὲ 80 οἰκ. ἄλλοτε· κεῖται πλησίον τοῦ Νανὰκ· ἐπὶ τῶν πρώτων κατωφερειῶν τῆς αὐτῆς χαράδρας μὲ ναὸν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Μ

Μαῦρος (ὁ). Ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Σάντας καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον.

Μαυραγγέλ' (τὸ). Περιφέρεια τῆς Ἀργυρουπόλεως μεθ' ὁμωνύμου ποταμίου, διατρέχοντος τριῶν ὡρῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ρέξενας καὶ χυνομένου εἰς τὸν Κάνιν, κάτωθεν τοῦ χωρίου Χουτιλῆ καὶ ἄνωθεν τῆς Σόρδας καὶ ἔχει τὰς ἑξῆς ἐνορίας· 1) Μαυραγγέλ', 2) Παρασκευάντων, 3) Γαριπάντων, 4) Μουγαλτᾶ, 5) Γαρευτή, 6) Ἀθανασάντων, 7) Ἀπιόν, 8) Τσαγανάντων καὶ 9) Μονοβάντων μὲ ὁμογενῆ πληθυσμὸν ἄλλοτε 180 οἰκογ. καὶ ἐσχάτως 70 καὶ 80 τουρκικὰς οἰκογενείας. Κατὰ παράδοσιν ὠνομάσθη Μαυραγγέλ', διὰ τὰς πολλὰς ἐπὶ Κομνηνῶν μονάς. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν φέρεται καὶ ἐν τῷ πρὸς τὴν Βασιλικὴν Μονὴν Ἁγίου Γεωργίου Χουτουρᾶς δωρηθέντι Χρυσοβούλλῳ τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Ὑπήγετο δὲ πνευματικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὡς ἄνω Μονῆς. Ἐν τῷ ποταμίῳ τούτῳ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων μία μερὶς τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος Ἀρμενίων τῷ 1915. Κύριον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα εἶχον τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν πώλησιν ξύλων εἰς Ἀργυρούπολιν διὰ τῆς μετὰ ὄνων μεταφορᾶς, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «Μαυραγγέλ' ἀδεκί».

Μαρούφ' (τὸ). Χωρίδιον ἐξ 6 ὁμ. οἰκ. καὶ ναὸν τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ποτ. Ἄτρας. Οἱ κάτοικοι ἦσαν καλοὶ ἀνθρακεῖς.

Μαναστήρ' (τὸ). Χωρίον ἐν τῷ π. Ἄτρας μὲ 80 ἄλλοτε οἰκογενείας καὶ νῦν 30, ἁπάσας ὁμογενεῖς εἰς δύο ἐνορίας τῶν Παπαδάντων καὶ Ταρασάντων, λαμπρὰν Σχολὴν καὶ Ναὸν τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας καὶ πολύυδρον βρύσιν. Κάτωθεν τοῦ Ναοῦ ὑπάρχει τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ὅπου κατ' ἔτος ἐτελεῖτο μεγάλη πανήγυρις. Ὠνομάσθη δὲ Μαναστήριον διὰ τρεῖς ἐνταῦθα ἀρχαίας μονάς, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν τῇ θέσει τοῦ σημερινοῦ ναοῦ καὶ ὅπου ἀνεκαλύφθησαν ναΐσκοι, κελλία μοναχῶν καὶ ὀγκώδη ὀστᾶ ἀνδρῶν, ὡς διεπίστωσα κατὰ τὴν ἐκεῖ διδασκαλίαν μου τὸ 1905. Ἔχει πλούσια δάση καὶ ὑπὲρ τὸ χωρίον εἰς ὑψηλὸν ὀροπέδιον κεῖται: «Τῇ Δεσποινῆς τ' ὁμάλ», ὅπου ἐγένετο τὸ εἰδύλλιον τῆς Δεσποινῆς, ὡς λέγει καὶ τὸ δημοτικὸν ἆσμα «τῇ Δεσποινῆς τὰ πρόβατα κλπ.» περὶ οὗ ἐπιφυλάσσομαι νὰ γράψω ἐν καιρῷ.

Μοναστήρ' (τό). Τοῦ Τορουλίου ἐν τῷ ποτ. Τσίζερες ἢ Ἀμπρικάντων μὲ 70 οἰκογενείας τουρκικάς. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἦτο χριστιανικὸν μὲ μεγάλην Μονὴν καὶ πολλοὺς ναοὺς καὶ πολλοὺς θρύλους κατὰ τὸν Ἀνανίαν Νικολαΐδην (Χρ. Πόντου σελ. 458). Πρὸ τοῦ 1830 ἦτο ἕδρα τοῦ τμ. Τορουλίου ὡς ἕδρα τῆς τιμαριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Οὐτζιντσογλήδων, ὅπου ὑπῆρχον καὶ τὰ κονάκια των καὶ ἥτις διεσπάρη εἰς διάφορα χωρία, καὶ περὶ ἧς ἔχω ἰδιαιτέραν μελέτην πρὸς δημοσίευσιν, καθότι ἡ ἱστορία αὐτῶν εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσοχαλδίας.

Μασούρα (ἡ). Χωρίον τῆς Μουζένης ἐπὶ τοῦ ποταμίου τῆς Μουζένης καὶ ἐπὶ καταρρέοντος ἐδάφους μὲ 40 ὁμ. οἰκ. καὶ ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· τῷ 1893 ἔπαθε καθίζησιν καὶ ἀνεκτίσθη ἐκ νέου.

Μαρτίν' (τὸ). Μία ἐκ τῶν τριῶν ἐνοριῶν τῆς Τεμιρτσήκιοης μὲ 30 ὁμ. οἰκ. καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ Μονὴν Καλογραιῶν μὲ 4 καλογραίας· ἀπέχει τῆς δημοσίας ὁδοῦ περὶ τὴν μίαν ὥραν.

Μάλαχα (ἡ). Ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς Ἄτρας χωρίον μὲ τρεῖς ἐνορίας ἐπὶ καταρρέοντος ἐδάφου καὶ ἀπὸ 80 ὁμ. οἰκ. περιωρίσθη εἰς 35 καὶ μὲ ναὸν τοῦ Ἁγ. Παύλου.

Μαυρενὰ (ἡ). Ὁμογενὲς χωρίον μὲ 35 ὁμ. οἰκ. καὶ ναὸν τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπὶ κοιλάδος καὶ ἐν τῷ ποτ. Τσίτες εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἁγ. Παύλου. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μετώκησεν εἰς τὴν Ἀργυρόπολιν περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ οἰκογένεια τῶν Ἀκριτιδῶν ἢ Ἀκριτοπούλων, ἡ ἐνεργὸν καὶ ἐπωφελῆ δρᾶσιν λαβοῦσα ἐν τοῖς κοινοτικοῖς πράγμασι τῆς Ἀργυροπόλεως.

Ματσερᾶ (ἡ). Χωρίον σύμμικτον ἐκ 40 ὁμ. οἰκ. καὶ 8 τουρκικῶν ἐν τῷ ποτ. Τζίζερες καὶ δύο ναοὺς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τῆς Θεοτόκου. Ἔχει καὶ παρεκκλήσιον τοῦ πολιούχου τοῦ χωρίου Ἐπισκόπου καὶ ἱερομάρτυρος Βασιλείου τῶν Χερροιάνων, ἀποθανόντος, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν εἰς πόλεμον κατὰ τὴν ἐκεῖθεν διέλευσιν τοῦ Φατὶχ κατὰ τὴν εἰς Τραπεζοῦντα ἐκστρατείαν. Καθὰ τῷ 1901 μοὶ ἀνέφερεν ὁ ἐφημέριος τοῦ χωρίου ὅτι εἶχε χειρόγραφον βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ Βασιλείου συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Καλλινίκου τοῦ Φυτιάνου.

Μακρὲλ' (τό). Ἄλλοτε ὁμογενὲς καὶ σήμερον τουρκικὸν χωρίον ἐν τῷ ποτ. Τσίτες.

Ματέν' (τὸ) ὅρα τὴν λέξιν Ζαγκάρ).

Ματὲν Χανλαρί' (τό). Τόπος καὶ παν δοχεῖον ὑπὲρ τὴν Κρώμνην διὰ τὴν ἐαρινὴν διέλευσιν τῶν ἐκεῖθεν ἐξ Ἐρζερούμης εἰς Τραπεζοῦντα ποιμνίων καὶ καραβανίων κα μὲ μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ ἀργύρου.

Ματέν' (τό). Ἐνορία τῆς Ζύγανας μὲ 30 τ. οἰκ. ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀρδάσης εἰς Τραπεζοῦντα μὲ μεταλλεῖα χαλκοῦ.

Μανανάντων (τό). Ὁμογενὲς χωρίον μὲ 3 οἰκ., ἄλλοτε 40 ἐν τῷ ποταμίῳ τῆς Δερραίνης.

Μαστροπούλ' (τό). Χωρίον ἔρημον καὶ πρὸ 40 ἐτῶν κατοικήσιμον μὲ 30 οἰκ. ὁμογενῶν καὶ ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐν τῷ π. Λερίου.

Μακρία (τὰ). Χωρίον ὁμογενὲς μὲ 40 ὁμ. οἰκογενείας ἐν τῷ π. Λερίου καὶ ναὸν Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας.

Ματέν' (Σάντας). Μεταλλεῖον σιδηροῦχον μὲ ὑπόγειον δίοδον τοῦ π. Ὑαμπόλεως εἰς τὰ ὅρια Σάντας καὶ Ἀγριδίου.

Μανδρία (τὰ) τῆς Ἰμέρας, μία ἐνορία αὐτῆς εἰς ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ κέντρου μὲ 15 οἰκογενείας καὶ ἐν κοιλάδι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Κινδυνάρ' μὲ ναοὺς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Ἁγ. Γρηγορίου καὶ Ἁγ. Κωνσταντίνου. Ἄλλοτε εἶχεν 80 οἰκογ.

Μαντρία (τὰ) ἢ τὰ Παλᾷ Μαντρία. Ὡς γνωρίζεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ ποταμοῦ Κρώμνης καὶ Ἰμέρας κατὰ παραφθορὰν τὰ Παλαιὰ Μανδρία, ἅπερ ἔκειντο ὀλίγον βορειότερον τοῦ χωρίου καὶ συνῳκίσθησαν τὰ νέα μὲ τὴν ὀνομασίαν Μαντρία ἢ Παλᾷ Μαντρία. Ἀπετελεῖτο ἐκ 4 ἐνοριῶν καὶ τοῦ Ἀρναούτ-κιοί. Ἔχει ναὸν τῶν Ἀπ. Πέτρου καὶ Παύλου. Τὰ Μαντρία συνῳκίσθησαν ἐξ οἰκογενειῶν ἐλθουσῶν ἐκ Σουρμένων εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς οἰκογενείας τῶν Ξαντίνων, ἧς ὁ ἀρχηγὸς ἐγένετο γενάρχης τῆς ἐν Μανδρίοις καὶ ἐν Χαλδίᾳ ἐθνοπρεπῶς ἐργασθείσης οἰκογ. τῶν Ξαντίνων, προγόνων τοῦ διαπρεποῦς καὶ ῥέκτου Μητροπολίτου Θεοδοσιουπόλεως Παϊσίου Γερασιμίδου καὶ τοῦ Π" Ἰωάν. Παπαδοπούλου. Περὶ Μανδρίων συνέγραψε ὡραίαν μονογραφίαν καὶ ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1938 ὁ ἐκ Μανδρίων ἰατρὸς Κωνσταντῖνος Ἱεροκλῆς, ἀδελφὸς τοῦ ὡς ἄνω Μητροπολίτου.

Μαγαράχανιν (τό). Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν τῶν Πέντε-Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀργυροπόλεως κεῖται βαθὺ σπήλαιον καὶ πλησίον γεφύρας τοῦ π. Κάνεως, κλεισθὲν ἐν μέρει ὑπὸ τῶν τελμάτων τοῦ ποταμοῦ καὶ ὅπερ πρὸ χρόνων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πανδοχεῖον τῶν καραβανίων. Εἰς ἑνὸς τετάρτου ἀπόστασιν ὑπάρχει παρὰ τὰ Χάραβα Χανλαρὶ καὶ ὕπερθεν αὐτοῦ ἐζωγραφισμένον ναΐδριον φέρον τὴν χρονολογίαν ,αχοη' (1678) καὶ πλεῖστα ὀνόματα ἐπὶ τῶν τοίχων μεταλλουργῶν καὶ ἐπισήμων οἰκογενειῶν τῆς Ἀργυροπόλεως, ὡς Ζουντουράντων, Γρηγοράντων, Σερπέκ, Γαλτσάντων, Μαρουλάντων, Ζυβαρίωνος, Κακουλάντων καὶ ἄλλων. Τὸν ναὸν τοῦτον ἐπεσκέφθη χάριν ἱστορικῶν μελετῶν τὸ 1898 ὁ Ἀρχιερ. Ἐπίτροπος Χαλδίας Πρωθιερεὺς Οἰκ. Ἀθαν. Σουμελίδης καὶ ὁ Δημ. Ἀποστολίδης καὶ ἐγὼ τὸ 1910 μετὰ τοῦ ἐν Κιλκὶς φίλου συμπατριώτου Ἐπαμ. Σ. Σωτηριάδου δικηγόρου καὶ ἤδη βουλευτοῦ.

Μαυρολίθ' (τό). Χωρίον τῶν Χερροιάνων εἰς τοὺς πρόποδας μέλανος βράχου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα, μὲ 60 γεωργικὰς οἰκογενείας καὶ ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως. Εἰς ταύτην μετώκησεν ἐκ τοῦ χωρίου Κανὰκ τῆς Δερραίνης ἡ διαπρεπὴς οἰκογένεια τῶν Παλτατζήδων.

Μαντζάντων (τό). Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐνοριῶν τῆς Κρώμνης μὲ 70 ὁμ. οἰκογενείας, ναὸν τῆς Θεοτόκου πρὸς βορρᾶν τοῦ Σιαμανάντων καὶ ὑψηλότερον κειμένη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐνορίας Ἄνω Μαντζάντων, Μουρατάντων, Τσερκεζάντων καὶ Καλλιστράντων.

Μεσοχώρ' (τό), ἤτοι μέσον χωρίον μεταξὺ τῶν ἐνοριῶν Κωδωνᾶ καὶ Μαρτίν' τοῦ Δεμιρτσήκιοϊ μὲ 45 οἰκ. καὶ ναὸν Ἁγ. Νικολάου.

Μέτσελ' (τό). Νῦν τουρκ. χωρίον καὶ πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν Τούρκων ἐν τῷ Πόντῳ, ἦτο ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς Ἀχαΐας (κ. Κελκέτ') μὲ ἐρείπια παρεκκλησίων.

Μετζήτα (τά). Παρχάριον τῆς Κρώμνης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κρώμνης μονῆς Σουμελᾶ, ὅπου τὸ θέρος ἀνήρχοντο καὶ Κρωμναῖοι καὶ Τραπεζούντιοι πρὸς παραθερισμόν. Ἀπεθανατίσθη εἰς τὰ Κρωμέτικα τραγούδια.

Μισαλᾶ (ἡ). Κοιλὰς εἰς δεκάλεπτον ἀπόστασιν τῆς Ἀργυροπόλεως ἐντὸς δύο ὀρέων καὶ δύο ρυακίων καὶ τόπος ἀναψυχῆς. Ἐξ αὐτοῦ διέρχεται καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς ἐνορίας «Παναγία» τῆς πόλεως, ἀρχόμενον ἀπὸ τὸ Ὀρτᾶ-πογαρίν. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχον καὶ τὰ νεκροταφεῖα τῶν Ὀθωμανῶν. ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία : «νὰ χ.... ποὺ κεῖται σὴν Μισαλᾶν».

Μέζιρε (ἡ). Μία ἐνορία τοῦ χωρίου Κιοτύλια μὲ 6 οἰκογ.

Μέζιρε (ἡ). Χωρίον τῶν Χερροιάνων μὲ 15 οἰκογενείας ἀπὸ 45 ἄλλοτε. Νῦν ἔρημον, ὡς μεταναστευσάντων τῶν κατοίκων εἰς Ρωσσίαν μετὰ τὸ 1878.

Μόξιφα (ἡ). Χωρίον ἀπέχον τῆς Ἀργυρουπόλεως 2 ὥρας περίπου ἐπὶ ὀροπεδίου. Ἐκ τῶν ὁμογενῶν κατοίκων αὐτῆς ἄλλοι κατῆλθον εἰς τὴν Ἀργυρούπολιν, ἄλλοι εἰς Ἄτραν καὶ ἄλλοι μετέβησαν εἰς Ρωσσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ Τοῦρκοι ἐκ Χάσκιοϊ. Ἔχει ναὸν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, διατηρούμενον ἀνέπαφον καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Περίφημον ἦτο τὸ βούτυρον τῆς Μόξιφας διὰ τὴν χλωρίδα τοῦ τόπου.

Μουσγουλὴ (ἡ). Μία ἐνορία τῆς Χάκαξας μὲ 18 ὁμογενεῖς οἰκογενείας.

Μολαλὴ ἢ Μολαλάντων ἐκ τοῦ διπίστον Μολᾶ Ἀλῆ, χωρίον ἐν τῇ περιοχῇ Γιαγλίδερες μὲ 8 οἰκογ. καὶ ναὸν Ἁγ. Θεοδώρου.

Μουσάντων (τὸ). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμίου μὲ 5 οἰκογ. καὶ ναὸν Ἅγ. Γεωργίου.

Μουσκενάντων (τό). Μία ἐκ τῶν ἐνοριῶν τοῦ Ἀμβρικάντων μὲ 15 οἰκ. καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου.

(Συνεχίζεται)

Ἀ. Μυτιληναῖος



ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΑΣ (*)

Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΑΠΑΤΣΙΔΗ

Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιὲς κι ὅλα τὰ μοναστήρια
ψάλλει καὶ ἡ Ἁγια-Σοφιὰ τὸ μέγα μοναστήρι
Μὲ δεκαχτὼ ἀρχιερεῖς κ᾽ ἑξήντα δυὸ παπάδες
[Ψάλλει δεξιὰ ὁ βασιλιᾶς, ζερβὰ ὁ πατριάρχης
ψάλλουνε τὸ χερουβικὸ καὶ τ᾽ ἄξιον ἐστὶν ὡς...
Φωνὴ ἠκούσθη ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ᾽ ἀρχαγγέλου στόμα...]
. . . . . .
Μάνα υἱὸν ἐστόλιζε Σαββάτο τὴν ἡμέραν
Τὴν Κυριακὴ καὶ τὸ πρωῒ ἔχει ἀτονα καὶ πάγει.
Σὰν τ᾽ ἄκουσε ἡ ἐκκλησιὰ ρίχνει τὰ κεραμίδια,
Σὰν τ᾽ ἄκουσε κ᾽ ἡ καλογρηὰ ἐσφάλιξεν τὲς πόρτες.
—Μάνα, γιά φέρτε με παπᾶ, γιά φέρτε με καὶ διάκο,
Γιά φέρτε με πνευματικὸ νὰ πῶ τὲς ἁμαρτιές μου.
—Υἱέ μ᾽, ἐγὼ εἶμαι ὁ παπᾶς, ἐγὼ εἶμαι κι ὁ διάκος.
Ἐγὼ εἶμ᾽ ὁ πνευματικὸς πές μου τὲς ἁμαρτιές σου.
—Ξεύρεις, μάνα μ᾽, ἀντὲς ἔρχουμουν κι ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα,
Μᾶς ἔπιασεν ἀψὺς βοριᾶς καὶ σταυρωτὸ χαλάζι
Κι ὅλ᾽ ἔδεσαν τοὺς μαύρους τους σὲ βάϊο κλωνάρι.
Κ᾽ ἐγὼ ᾽δεσα τὸν μαῦρο μου σὲ μιᾶς κόρης μνημόρι.
Ὁ μαῦρος μου ἦταν τρελλός, τρελλὸς δαιμονισμένος,
Ἐκεῖ ποὺ ποδοχτύπαε ἐνοῖεν τὸ μνημόρι.
Μέσα κόρη κοιμότανε τριήμερον θαμένη,
Ἐβάστανεν στὰ χέρια της σταυρὸ χαριτωμένο.
Ὅλ᾽ ἔσκυψαν καὶ φίλησαν σταυρὸ χαριτωμένο
Κ᾽ ἐγὼ ἔσκυψα καὶ φίλησα δυὸ χείλια μαραμένα.
—Υἱέ μ᾽, νὰ πᾶς στ᾽ ἀνάθεμα, ὀπίσ᾽ νὰ μὴ γυρίσεις!...

ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ τοῦ κ. (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

Δύο φορὰς ἐρρώστεσα, τ᾽ ἕναν πολλὰ βαρέα
ἔβεχα κάποτε συχνὰ καὶ κάποτε ἀραῖα.
Δύο φορὰς ἐχάλασες τ᾽ ἔρημον τὴν καρδία μ᾽
ἀτώρ᾽ ἄλλο ᾽κὶ χτίεται, νὰ ἔῃς τὴν ἁμαρτία μ᾽.
Δύο ὥρας ἐγέντοτε σὴν πόρτα σ᾽ ἀναμένω
ἄνοιξον κ᾽ ἔπαρ᾽ με ἀπέσ᾽ ὀξωκὰ μ᾽ ἀπομένω.
Δώδεκα μῆνας κάμαση, δώδεκα μῆνας κόποι,
ὅλα ἐπῆγαν ναφιλᾶν σ᾽ ἀοῦτο τ᾽ ἀγροτόπι.

(*) Σ. τ. Δ.—Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ δυὸ τραγούδια. Οἱ πρῶτοι τρεῖς στίχοι, μαζὶ μὲ τὸν 90 καὶ 100, ἀνήκουνε στὸ ἐθνικὸ μοιρολόγι. Λείπουν οἱ ἄλλοι στίχοι γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ τὸ τραγούδι, ποὺ τὸ σύνθεσε ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης. Ὁ 4ος, 5ος καὶ 6ος στίχος προστέθηκαν ἀπὸ τὸ Σ. Καφὲ κατὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως ἀναφέρομε σὲ ἄλλη σελίδα, κατὰ τὸ ἐθνικὸ μνημόσυνο τῆς 28-5-43. Οἱ λοιποὶ στίχοι ἀνήκουνε πρόσθηλυ σὲ ἄλλο τραγούδι. Ὁ συμφυρμὸς αὐτὸς εἶναι συνηθισμένος στὰ λαϊκὰ τραγούδια, προπαντὸς στὰ παλιά. Ἐναπόκειται στοὺς Κερασουντίους καὶ ἐπιστήμονες Λαογράφους ν᾽ ἀποκαταστήσουν καὶ τὰ δυὸ τραγούδια. Τὴ μουσικὴ τοῦ ἐθνικοῦ μοιρολογιοῦ βλέπε στὴ σελίδα 525.

Δώδεκα νομάτ' ἄγγελοι, ἔρθαν τὴν ψή μ' νὰ παίρ'νε.
'κ' ἐπόρεσαν νὰ παίρ'ν ἀτο, σὸν Θεὸν ντό θὰ φέρ'νε;
Δώδεκα χρόνᾳ ξενιτᾴ, λάθκεσαι σύρτα-φέρτα
κ' ἐγὼ ἡ μάρσα κι ἄχαρος, ἐγράστ' ἀπέσ' σὰ θέρ'τα.
Δώδεκα χρόνᾳ λάσκουμαι γαρίπ'ς σὰ ξενιτείας
σ' ἀτόσον καιρὸν 'κ' ἴσαξες ἀκομὰν τὴν καρδία σ'.
Δώδεκα χρόνᾳ λάσκουμαι, σὴ [Ματσοῦκαν] μερέαν
καὶ τόπον 'κ' ηὗρα ἀκομάν, νὰ γουρεύω φωλέαν.

Ε'

'Εβγαίντς καὶ σαλινεύκεσαι, τἄαλούμᾳ νὰ πουλῆς με
πολλὰ κομὰν θὰ κλώθκεσαι καὶ πολλὰ θὰ τερῆς με.
'Εβγαίνω, γουρουλεύκουμαι, ἄμον πεσλὶν κρᾳρόπον
φαρφαταρᾴ νὰ 'βγαίν' ἡ ψή μ' σὸ κάθουμαι τὸν τόπον.
"Εβγαλ' τ' ἄσπρον τὴν τσόχα σου καὶ φόρ' τὸ γερανέον
ἀτόσον κι ἄλλο θὰ μαεύ'ς τὸ παλληκάρ' τὸ νέον.
"Εβγα, στὰ καὶ καλάτδεψον κι ἂς φαίνεται τὸ στόμα σ'
παθκεῖντο εἶμαι δᾴβολος γιὰ νὰ παίρω τὸ χρῶμα σ';
'Εβούρκωσαν τ' ὀμμάτοπα μ' καὶ ἔτρεξαν τὰ δάκρᾳ μ'
γιατὶ ἐντώκανε σὸ νοῦ μ', ἕναν, ἕναν τὰ τέρτᾳ μ'.
'Εβράδυνεν ὁ βραδᾳνόν, γιὰ ἄψον τὸ λιχνάρι
γιὰ νὰ ἐλέπω κ' ἔρχουμαι ἀπάν' σ' ἐσὸν τ' ἰχνάρι.
'Εγ' ἀγαπῶ τὸ γιοσμαλούκ', κ' ἐσ' ᾴγαπᾶς τ' ἰλβάνι
τ' ἰλβάνᾳ καὶ τὸ γιοσμαλούκ', γουρεύ'νε τὴ σεβτάν-ι.
'Εγ' ἀδὰ σὸν κόσμον ἀπάν', παντέρημος εὑρέθα
βλαστήμεσα καὶ βλαστημῶ, τὴν ὥραν ντ' ἐγεννέθα.
'Εγάπεσα μελαχρᾳνήν, ἅμα πολλὰ 'κομπώθα
ἔν' μυταροῦ καὶ ἄθκεμος, ἐθαεῖς ἐστραβώθα.
'Εγέντονε σὴ φυλακὴν κεῖμαι ἀτόσα χρόνᾳ
Χριστέ μ', ἔπαρ' τ' ἐμὸν τὴν ψήν, γλύτωσο μ' ᾴσ' σὰ πόνᾳ.
'Εγέντον τὸ σεφερπεϊλούκ', τὰ στράτας ἐκλειδώθαν
π' ἐπήγανε σὸν πόλεμον, οἱ περισσοὶ 'σκοτώθαν.
'Εγέρασα καὶ 'κ' ἔγρασα ἕναν κιαξὶν ζουπούνας
κι ἀτώρα ἀσ' τ' ἐγέρασα, ντό θ' εὐτάω τὴ γούναν;
* "Εγκες με ἕναν πελᾴν—πάν' τ' ᾴμᾴκια σ' ναφιλᾴν
ἀτὲν ξάι 'κὶ θέλ' ἀτεν —ἔπαρ' 'τεν καὶ δέβα πλάν.
'Εγνώρτσ' ἀτώρα τὸν κόσμον θὰ χαίρουμαι ἐγώ-ι
κι ὁ Χάρον θέλ' νὰ παίρ' τὴν ψή μ' καὶ 'κι ἀφήν' με νὰ ζῶ-ι.
'Εγόμωσαν τὸ δίσακκο μ', τρία κότᾳ κοκκία
καὶ πῶς νὰ κοβαλῶ ἀτο, ἐπίασε μ' ὀκνία!
'Εγόρασα ἕναν βραχάλ' κ' ἐχάρτσα 'το τὴν Τόλαν
τὰ μυστικὰ ντὸ εἶπε με, γομών'νε ἕναν κόλλαν.
'Εγόρασα τὴν κάλη μου, ἕναν χρυσὸν σταυρόν-ι
θὰ βάλλ' ᾴτο σὴ γούλαν ἀτ'ς, κι ἀτέναν θὰ λαρώνῃ.
'Εγούρεψα καὶ τὸ τραπέζ' παιδία ἀναμέστε
ἂς φέρω σας καὶ τὸ ρακὶν κ' ἐπεκεῖ ἀρχινέστε.
'Εγούρεψα καὶ τὸ τραπέζ' παιδάντ' ὁρίστε φάτε
ὁ δρόμον ἐσουν ἔν' πολλά, πεινασμέν' πῶς θὰ πάτε;
'Εγούρεψα καὶ τὸ τραπέζ', παιδία, ὁρίστε, φάτε,
τζιμπούδᾳ ὅσον θέλετε, καβγάδες ξάι μ' εὐτάτε.
'Εγούρεψα καὶ τὸ τραπέζ' τιδέν ἀπάν' 'κὶ θέκω
ἐπέρες με σὴν καλατζήν, ἐδάθεψα καὶ στέκω.
'Εγούρεψαμε τὸ τραπέζ' ρακίν πα πολλὰ φέρτε
ἐμέντσα καὶ τὸν [Στυλιανὸν] νὰ παίρ' τὴ λύραν κ' ἔρται.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ (*)
ΣΤΙΣ ΠΟΝΤΙΑΚΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ

Τοῦ Γ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΗ

Ἡ φίλη «Νέα Ἑστία» σὲ προηγούμενα (ἀρ. 394, 406, 408, 411) τεύχη της ἐδημοσίευσε παρατηρήσεις τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη καὶ τοῦ κ. Μιχαηλίδου-Νοάρου γιὰ τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ «τὸ πιὸ βαθύπνοο καὶ ἐξαίσιο ποιητικὸ δημιούργημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ἐπειδὴ στὶς συζητήσεις αὐτὲς καὶ σὲ προηγούμενες γενικὰ συζητήσεις δὲ δόθηκε ἡ προσοχὴ ποὺ ἄξιζε στὶς ποντιακὲς παραλλαγὲς τοῦ ἄσματος, ποὺ παρουσιάζουν οὐσιώδεις. ριζικὲς διαφορές, παραβαλλόμενες πρὸς ὅλες τὶς ἄλλες, θέτω τὶς παρακάτω παρατηρήσεις ὑπόψιν ἐκείνων ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ δημοτικά μας τραγούδια.

Ποντιακὲς παραλλαγὲς τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ ἔχομε 1) τοῦ Σάββα Ἰωαννίδου εἰς τὴν Ἱστορίαν Τραπεζοῦντος 1871, τὴν περιέλαβε στὴ συλλογή του ὁ Ν. Πολίτης (Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας 1885 (Β) ποὺ ἀναδημοσιεύτηκε στὸ Ἀρχεῖον Πόντου· τόμ. ΙΑ΄ σελ. 27 (θὰ τὴν ἀναφέρω ὡς Α) 2) ἑτέρα στὸν αὐτὸν τόμον τοῦ Ἀρχείου σελ. 25 (Β) 3) τοῦ Μελανοφρύδη (Ἡ ἐν Πόντῳ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα Βατοὺμ) Γ. 4) τοῦ Γ. Καν-δηλάπτη Λαογραφίας τόμ. Η΄ καὶ 5) τρεῖς ἄλλες ἀνέκδοτες, ποὺ θὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς στὸν ΙΒ΄ τόμον τοῦ Ἀρχείου Πόντου. Οἱ διαφορὲς ποὺ παρουσιάζουν οἱ ποντιακὲς παραλλαγὲς εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Μιὰ μάννα, ποὺ ἔχασε τ' ἀγόρια της ἀπὸ ξαφνικὸ θανατικὸ κι' ἔμεινε μόνη «σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο», κλαίει, «που-πουλομαδιέται» «ἀνασπᾶ τὰ μάρμαρα» στὸ μνῆμα τοῦ μικροῦ της γιοῦ, τοῦ Κωνσταντίνου, ποὺ πάντρεψε στὰ ξένα τὴ μοναχοκόρη της, ἐκστομίζει ἀναθέματα καὶ ἄγριες κατάρες «νὰ μὴ σὲ φάη τὸ χῶμα, νὰ μὴ σὲ λυώση ἡ πλάκα», «πέτρα νὰ γίνη ὁ Κωσταντής, λιθάρι νὰ μὴ λυώση», τὴν πίσσα νά 'χη ὁ Κωσταντὴς» κ.τ.τ. Καὶ ἀπ' τὴν κατάρα καὶ τὸ μυριοανάθεμα ὁ νεκρὸς δὲν εὗρισκε ἡσυχία στὸν τάφο καὶ βρυκολάκιασε «τ' ἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπ' τὸ κιβούρι».

Ἀλλὰ γιατὶ ἡ ἀγανάκτηση αὐτὴ καὶ ἡ καταφορὰ κατὰ τοῦ Κωσταντῆ ; Ποιὰ εἶναι ἡ ἐνοχή του ; Ὁρκίστηκε νὰ φέρη τὴν ἀδελφή του στὴν μάννα, ἂν παρουσιαστῆ ἀνάγκη, ἀλλὰ τὸν πῆρε τὸ θανατικὸ καὶ δὲν πρόφτασε νὰ ἐκπληρώση τὴν ὑπόσχεσή του. Ἐπιτρέπεται γι' αὐτὸ νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε—ὅπως τὸν χαρακτηρίζουν ὅλοι ὅσοι ἑρμηνεύουν τὸ ποίημα—«ἐπίορκον», «ἀσεβῆ», «ὅτι ἔκανε ψεύτικον ὅρκον», «ὅτι ἐπάτησε τὸν ὅρκο του»;

Ὁ κ. Μ. Νοάρος (Ν. Ἑστία τ. 406) γιὰ νὰ κολάση κάπως τὸ πρᾶγμα λέγει ὅτι «ἡ κατάρα τῆς μάννας εἶναι πιὸ πολὺ γιὰ φοβέρα καὶ σπαραχτικὴ ὑπόμνηση γιὰ τὸ τάξιμο τοῦ Κ. παρὰ ἀληθινὸ μῖσος. Ἡ μάννα πιστεύει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς της πὼς ὁ Κ. καὶ πεθαμένος θὰ φυλάξει τὴν ὑπόσχεσή του καὶ θὰ δείξει τὴν ἀγάπη του φέρνοντας πίσω τὴν κόρη της.»—Αὐτὰ εἶναι ἀστήρικτα. Καὶ πολὺ περισσότερο τὰ παρακάτω : «Μὲ ὑψηλὴ συναίσθηση τοῦ καθήκοντός του, μὲ υἱϊκὴ βαθειὰ στοργὴ τρέχει νὰ ἐκτελέσει τὴν ἐπιθυμία τῆς μάννας του.»—Ποιός ; ὁ νεκρὸς ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο !

Οἱ ποντιακὲς παραλλαγὲς δὲν παρουσιάζουν τέτοια μάννα μὲ ἀναθέματα καὶ κατάρες. Οἱ «καλομάννες» τοῦ Πόντου ποὺ σὲ ἄλλα τραγούδια τραγουδᾶνε :

ποῖος μάννα ἐγέννεσεν κ' ἐρνέθεν τὸ παιδίν της

(ποιὰ μάννα ἐγέννησε κι' ἀρνήθηκε τὸ παιδί της) δὲν μποροῦσαν νὰ φανταστοῦν τέτια μάννα. Γι' αὐτὸ ἡ βάση τοῦ τραγουδιοῦ ἐδῶ εἶναι ἄλλη, εἶναι ὁ ὅρκος ὁ ἀνεκπλήρωτος. Ὁ Κωσταντὴς ὁρκίστηκε καὶ δὲν πρόφτασε νὰ ἐκπληρώση τὸν ὅρκο του «ἐπέμ'νεν ὡρκισμένος» «ἐπῆγεν ὡμνισμένος»,

χρεώστης ὄχι στὴ μάννα, ἀλλὰ στὰ ἱερὰ ποὺ ἐπικαλέστηκε. Γι' αὐτὸ δὲν τὸν δέχεται τὸ μνῆμα.

Ὁ Κωσταντῖνον ὁ καλόν ἀφκὰ γῆς 'κ' ἐνεπέμ'νεν, ἀτὸν ἡ γῆ 'κ' ἐδέχτηκεν (Α) (δὲν ἔμεινε κάτω στὴ γῆ, αὐτὸν ἡ γῆ δὲν τὸν ἐδέχτηκε) κι' ἀτον ἡ 'ῆ 'κὶ δέχκεται, κι' ἀτὸ καπούλ' 'κ' εὐτάει (Β) Τὸ καταράστηκε ὁ ἴδιος λέγοντας στὴν ἀδελφὴ μὲ ὅρκο κ' ἐσὲν ἂν κι φέρωσε, τὸ χῶμαν νὰ μὴ τρώει με.

Εἶναι λοιπὸν ἕνας ἀδικημένος, ἕνας δυστυχής, γιὰ νὰ ἡσυχάση πρέπει νὰ ἐκπληρωθῆ ὁ ὅρκος. Ἡ μάννα κλαίει τὸ χαμὸ τῶν ἄλλων, τὸν Κωσταντή, θαρρεῖς, γιὰ τὴ συμφορά του.

Κλαίει ἡ μάννα τοὺς ἑφτά, κλαίει καὶ τὸν Κωσταντῖνον, π' ἐπῆρεν ὅρκον καὶ ὅμοσμαν κ' ἐπῆγεν ὡμνισμένος, Α (Α) Γιοῦκα μου, Κωσταντῖνε μου, γιοῦκα μου χαϊλεμένε, ποῦ ἔν' ὁ ὅρκος πού κανες, τὸν ὅρκον ποὺ ἐπῆρες ; Γι' αὐτὸ ἡ παραλλαγὴ Α τελειώνει μὲ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ὅρκου. Φτάνουν στὴν πόρτα τοῦ Ἁϊγεώργη καὶ ὁ Κ. δί' τὸν Ἁϊγιώρ' τὸ ἄλογον, τὴν Παναγιὰν τὴν σέλαν καὶ τὸν ποιητὴν τὸ πνοῖν κ' ἐκεῖνος ἐξυπνόϊσεν, παρέδωσε δηλαδὴ τὴν πνοήν του καὶ ἡσύχασε. Τὸ τραγούδι ἐνδιαφερόταν γι' αὐτὸ

(*) Σ. τ. Δ.—Ἀναδημοσιεύομε ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία» τῆς 1-2-46 (τεῦχος 446) τὴν παραπάνω μελέτη τοῦ συνεργάτη μας Γ. Σουμελίδη γιὰ τοὺς ἀναγνῶστες μας καὶ γιὰ νὰ ὑπάρχει καταχωρημένη καὶ σὲ Ποντιακὸ λαογραφικὸ περιοδικό.

κυρίως καὶ τελειώνει μ' αὐτό. Ἡ ἀναγνώριση μάννας καὶ κόρης, τὸ ἀγκάλιασμα καὶ ὁ θάνατος ἢ ἡ μεταμόρφωση τῆς κόρης σὲ κουκουβάγια εἶναι παραγεμίσματα, προσθῆκες, ὅπως διετύπωσαν τὴν ὑπόνοια αὐτὴ ὁ Ν. Πολίτης καὶ ἄλλοι μὲ ἄλλη δικαιολογία.

2. Δευτέρα οὐσιώδης διαφορά: Ὁ Κ. δίνει τὴν ἔνορκο ὑπόσχεση ὄχι στὴ μάννα ἀλλὰ στὴν ἀδελφή, γιατὶ αὐτὴ κυρίως ἀντιτίθεται στὸ γάμο στὰ ξένα.

—ἄ γ ω μ', ἀ δ ε λ φ ή μ', ἄ γ ω μ ε ν 'ς τ ὴ ν κ α λ ο ρ ι ζ ι κ ί α ν.
Ε ἰ ρ ή ν' κ λ α ί ε ι κ α ὶ θ λ ί φ κ ε τ α ι
—ἐ γ ὼ μ α κ ρ ὰ 'κ ὶ π ά γ ω (δὲν πηγαίνω). Ἔχει αὐτὴ ζωηρὸν τὸ οἰκογενειακὸ φίλτρο, θέλει νὰ εἶναι κοντὰ στὴν οἰκογένεια, νὰ μετέχη στὴν χαρὰ καὶ τὴ δυστυχία τῆς οἰκογενείας. Στὴν παραλλαγὴ Β μαζὶ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένεια συγκατανεύει κ' ἡ μάννα.

ἡ μ ά ν ν α τ' ς π α ἐ γ ά π ε σ ε ν ν τ ὸ ἔ ν' ἡ Ρ ω μ α ν ί α
(=κ' ἡ μάννα ἦταν εὐχαριστημένη, γιατὶ θὰ πήγαινε στὴ Ρωμανία, τὴν Κ]πολη, τὴ μεγάλη πρωτεύουσα.) Βέβαια αὐτὸ δὲ θά 'λεγαν ὅλες οἱ μητέρες καὶ ἄλλη ἐξεγείρεται καὶ λέγει μὲ πεῖσμα, θαρρεῖς, ἀπαντώντας στὴν πρώτη:

ἂ ν ἔ ν' μ α κ ρ ὰ 'κ ὶ δ ί γ' α τ ε ν, κ ι ἂ ν ἔ ν' σ ι μ ὰ 'κ ὶ θ έ λ ω κ ι ἂ ν ἔ ν' ἀ π έ σ' 'ς τ ὴ Ρ ω μ α ν ί α, 'κ ὶ θ έ λ ω, ξ ά ν' 'κ ὶ θ έ λ ω, (καὶ μέσα στὴν Κ]πόλη ἂν εἶναι, δὲ θέλω, ὄχι, δὲ θέλω).

3. Ὡς τόπος τοῦ γαμπροῦ σὲ μιὰ μόνη παραλλαγή, ποὺ κι αὐτὴ δὲν εἶναι καλὰ-καλὰ Ποντιακή, ἀναφέρεται ἡ Βαβυλώνα, οἱ ἄλλες ὅλες ὀνομάζουν τὴ Ρωμανία μὲ τοὺς διορισμοὺς «'ς σὸ μεγάλ' τὴν Ρωμανίαν» (=στὴ μεγάλη Ρ.) «'ς τὴν ἄλτα Ρωμ.» «'ς τὴν ἄλλην Ρωμ.» Ὁ Βλαχογιάννης ἐξηγώντας τὸ Ρωμανία ὡς Ρωμαϊκὸν κράτος, ἐξάγει τὸ συμπέρασμα πὼς τὸ ἄσμα ὑποθέτει τὴν Τραπεζοῦντα ἔξω τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, πιστεύω ὄχι ὀρθῶς. Στὰ Ποντιακὰ τραγούδια Ρωμανία εἶναι ἡ Κ]πολις. Εἶναι γνωστὸς ὁ θρῆνος τῆς ἁλώσεως:

ἄ λ ο ὶ ἐ μ ᾶ ς κ α ὶ β ά ϊ ἐ μ ᾶ ς ἐ π ά ρ θ ε ν ἡ Ρ ω μ α ν ί α.

Βέβαια τὸ «'ς τὴν ἄλλην Ρωμανίαν» (ἂν δὲν εἶναι κάποιο λάθος μνημονικὸ) μπορεῖ νὰ ἑρμηνευτῆ στὸ ἄλλο (μακρινὸ) μέρος τοῦ κράτους, ὄχι αὐτὸ ὅπου μένει καὶ ἡ κόρη, ὅπως τὸ ἐξηγεῖ ὁ Κούσης.

4. Στὶς ἄλλες παραλλαγὲς ἐπιστρέφοντας ἡ κόρη στὸ πατρικὸ σπίτι «βλέπει τοὺς κήπους της γυμνούς, τὰ δέντρα μαραμμένα... βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα...» ποὺ ὑποθέτουν πὼς μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ Κ. καὶ τῆς νεκρανάστασης μεσολάβησε πολὺς χρόνος. Πρᾶγμα ἀπίθανον. Σὲ μιὰ Ποντιακὴ παραλλαγὴ λέγει ἡ μάννα:

τ ί λ έ ς, τ ί λ έ ς, ν ὲ κ ό ρ η μ ο υ, κ α ὶ τ ὶ μ' ὁ μ ο λ ο γ ί ζ ε ι ς; ὁ Κ ω σ τ α ν τ ῖ ν ο ν π έ θ α ν ε ν τ ὼ ρ α ε ἶ ν α ι τ ρ ε ῖ ς μ έ ρ ε ς.

Σύμφωνα μὲ τὴν βάση τοῦ μύθου μας τρεῖς μέρες γυρνάει ἔξω ἀπὸ τὸν τάφο, ποὺ δὲν τὸν δέχεται, γιατὶ δὲν ἐξεπλήρωσε τὸν ὅρκο του. Θὰ ἦταν ἀφύσικο νὰ δεχτοῦμε, πὼς χρόνια ἔμεινε ἥσυχος στὸν τάφο καὶ μετὰ καιροὺς τὸν ἐτάραξε ἡ κατάρα τῆς μάννας.

5. Ὁ κ. Μ. Νοάρος ὑποστηρίζοντας πὼς ἡ παραλλαγὴ τῆς Ρόδου εἶναι ἡ τελειότερη θεωρεῖ ὑπερφυσικὲς καὶ ἀπίθανες τὶς περιγραφὲς τῶν ἄλλων παραλλαγῶν «κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρι σαλιβάρι καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιὰ» ἢ «ἡ πλάκα γίνεται ἄλογο, τὸ χῶμα σέλλα καὶ σαλιβάρι τὰ ὡραιόξανθα μαλλιά του». Τὸ τῆς Ρόδου, ποὺ παραθέτει, λέγει:

Κ α ὶ ὁ Κ ω σ τ α ν τ ῆ ς, ἂ ν κ α ὶ ν ε κ ρ ὸ ς π ο λ ὺ τ ο ῦ κ α κ ο φ ά ν η. τ ὸ μ α ῦ ρ ο τ ο υ κ α β α λ ι κ ᾶ κ α ὶ σ τ ὶ ς α ὐ λ έ ς τ η ς π ά ε ι.

Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι περισσότερο ἀπίθανο. Φτάνει τοῦ νεκροῦ νὰ τοῦ κακοφανῆ γιὰ νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ τραβήξη ἀπὸ τὸν Ἅδη στὸν ἀπάνω κόσμο; Καὶ ποῦ βρέθηκε τὸ ἄλογο; Οἱ ἄλλες παραλλαγὲς ἔχουν κάποια ἀληθοφανῆ δικαιολογία. Σ' ἄλλες ἡ κατάρα καὶ τὸ μυριοανάθεμα ἀναταράσσει τὸ μνῆμα καὶ βγάζει τὸ νεκρό, σὲ Μανιάτικα τραγούδια:

«π ῆ ρ ε ἀ π' τ ὸ ν Χ ά ρ ο ἄ δ ε ι α» «ἀ π ὸ τ ὸ δ ι κ α σ τ ὴ π ο ὺ δ ι κ ά ζ ε ι τ ὶ ς ψ υ χ έ ς» σ' ἄλλα: σ ὰ ν ε ἶ δ ε ὁ θ ε ὸ ς τ ὸ ν π ό ν ο τ η ς κ α ὶ τ ὸ ν π α ρ α δ α ρ ῾ μ ό τ η ς, σ ή κ ω σ ε τ ὸ ν Κ ω σ τ α ν τ ῖ ν ο τ η ς κ α ὶ]ἐ δ ι ά ν ὰ τ ή ν ε φ έ ρ η.

Πολὺ ὡραιότερη εἶναι ἡ οἰκονομία τοῦ μύθου στὰ Ποντιακὰ τραγούδια. Στὰ ἡρωϊκὰ τραγούδια τοῦ Πόντου ἀχώριστος παραστάτης τῶν ἡρώων εἶναι ὁ Ἁϊγιώργης, ἥρωας κι' αὐτὸς συνάδελφος καὶ ὁμότιμος. Σ'αὐτὸν καταφεύγουν σὲ κάθε δύσκολη περίσταση. Κι' αὐτὸς τρέχει πρόθυμος νὰ μεσιτεύση στὸν Θεόν, τόσο συχνὰ ποὺ γίνεται κάποτε ὀχληρὸς καὶ ὁ Θεὸς τὸν παρατηρεῖ:

Ἁ γ ι ώ ρ', γ ι α τ ί ε ἶ σ α ι μ ω ρ ό ς; μ ω ρ ὸ ν δ ο υ λ ε ί α ν ν τ ό κ ά ν ε ι ς;

(Ἀρχεῖον Πόντου τομ. Α' σελ. 82)

Λοιπὸν καὶ στὴν παροῦσα περίσταση ἐπεμβαίνει ὁ φίλος:

Ἁ έ ρ τ ς (Ἁγιώρτς) ἐ δ ῶ κ ε ν τ' ἄ λ ο γ ο ν κ' ἡ Π α ν α γ ι ὰ τ ὴ ν σ έ λ α ν κ ι ὁ Π ο ι η τ ὴ ς ἀ ν α π ν ο ὴ ν κ ι ἀ τ ὸ ς λ α γ γ ε ύ' κ α ὶ σ' κ ο ῦ τ α ι.

6. Στὸ ἄσμα αὐτό, ἀφοῦ τὴν ἀρχή του στηρίζουν σὲ πανάρχαιες δοξασίες, ἀναζητοῦν εἰδωλολατρικὰ καὶ χριστιανικὰ στοιχεῖα. Σὲ χριστιανικὲς δοξασίες (παρατηρεῖ ὁ Βλαχογιάννης) ἄθαφτος νεκρὸς ποὺ νὰ γυρεύη τάφο δὲν ὑπάρχει. Πράγματι ἄθαφτος νεκρὸς ποὺ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δοθῆ τάφος ἢ δὲ βρίσκει τοῦ τάφου τὴν ἡσυχία, ἀνήκει στὴν ἀρχαία μυθολογία. Ὁ Οἰδίπους λ. χ. καταριέται τὸ γιό του καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἅδη νὰ μὴ τὸν δεχτεῖ στὸ βασίλειό του. Ἔτσι καὶ στὴν παραλλαγή μας ὁρκίζεται ὁ Κωσταντής:

κ' ἐσέν' ἂν 'κὶ φέρωσε, τὸ χῶμα νὰ μὴ τρώει με.

Ὁ Ἱππόλυτος ὁρκίζεται «μήτε γῆ δέξαιτό μου σάρκας θανόντος», ὁμοίως «μηουδὲ ἡ γῆ τὸν δέχτηκε. μηουδὲ καὶ τὸ μνημοῦριν.»

Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οἱ ποντιακὲς παραλλαγὲς παρουσιάζουν ἀρχαϊκώτερη μορφή.

7. Διαφορὲς καὶ στις λεπτομέρειες. Στὶς ἄλλες παραλλαγὲς ἡ ἀδελφὴ μὲ τὴν πρώτη συνάντηση δὲν βλέπει τίποτε ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ ἀδελφοῦ της, καὶ ἀργὰ μόνον ἀπ' τὰ τραγούδια τῶν πουλιῶν ἀνοίγει τὰ μάτια της. Στὴν Ποντιακὴ τὸ στρογικό της βλέμμα διακρίνει ἀμέσως ὅλες τὶς λεπτομέρειες:

καὶ ντ' ἔπαθες. νὲ ἀδελφέ μ', κ' ἐκούφαναν τ' ὀμμάτια σ';
—κ' ἐζάγκωσαν τά δόντια σ';—κ' ἐνέλλαξεν τὸ χρῶμα σ';

καὶ προσθέτει μὲ ὅλην τὴν τρυφεράδα:

ἂς τρώγουμες, κιἂς πίνουμες, ἂς κεῖμες καὶ κοιμοῦμες, ἂς πλύσκουμες κι ἀθθίσκουμες κι ἀέτσ' σκοῦμες καὶ πᾶμε.

Πόσο φυσικώτερα καὶ εὐγενικώτερα παρουσιάζονται ἐδῶ τὰ πράγματα, πόσο ἀνθρωπινώτεροι οἱ χαραχτῆρες!

8. Ὁ Βλαχογιάννης συσχετίζοντας τὸ τραγοῦδι τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ μὲ τὴν ἀφήγηση κάποιου θαύματος ἀπὸ παλαιὸ Συναξάρι διαπιστώνει πῶς πολλὰ τραγικὰ περιστατικὰ μποροῦσε νὰ γίνουν καὶ τραγοῦδι καὶ Συναξάρι. Κάποια παραλλαγή μας τελειώνει:

τότες ἐθαύμασε ὁλαός, τὸ θαῦμα ὅπου ἐγίνη,

ποὺ ὑπενθυμίζει Συναξάρι.

Δὲν ξέρω ἂν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μᾶς δίδουν τὸ δικαίωμα νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι οἱ Ποντιακὲς παραλλαγὲς παρουσιάζουν τὴν ἀρχαϊκώτερη μορφὴ τοῦ μύθου καὶ ὅτι στὸν Πόντο πρέπει νὰ ζητήσουμε τὸν τόπο ὅπου τὸ πρῶτον ἐποιήθηκε (ὁ Βλαχογιάννης θέλει περὶ τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν Ἔδεσσαν), στὸν Πόντο τὴν κοιτίδα δηλαδὴ τῶν ἀκριτικῶν ἀσμάτων, ὅπως ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους ὁ Πόντος μὲ νὴν παρακειμένη Καππαδοκία καὶ τὴν Κύπρο. Πάντως ὅμως ἐάν, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν καταγωγή τους, ἐξετάσουμε ὅλες τὶς παραλλαγὲς ἀπὸ τὰ διάφορα τμήματα τῆς Ἑλλάδας ὡς λογοτεχνήματα, οἱ Ποντιακὲς παραλλαγὲς θὰ δεχτοῦν μὲ θάρρος τὴ σύγκριση πρὸς ὅλες καὶ θὰ διεκδικήσουν τὰ πρωτεῖα γιὰ τὴν τελειότητά τους καὶ στὴ μορφὴ καὶ στὴν οὐσία. Γιατὶ συγκετρώνουν ὅλες τὶς ἀρετὲς ὅσες οἱ κριτικοὶ ἀναγνωρίζουν στὰ λαϊκά μας τραγούδια «καθαρὸ σχῆμα (ὅπως διατυπώνει κάπου ὁ κ. Β. Ρώτας), γραμμὴ καὶ χρῶμα, καθαρὴ φράση, καθαρὴ γλῶσσα, καθάριο νόημα, ὁλοκάθαρη εἰκόνα, στέρεη συγκρότηση, σφιχτὸ δέσιμο, ἑνότητα, λιτότητα, μέτρο στά ἐκφραστικὰ μέσα καὶ στὰ ἐκφραζόμενα νοήματα» καὶ μαζὶ εὐγένεια αἰσθημάτων.

Γ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΗΣ

ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΧΑΛΔΙΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ(*)

Τοῦ κ. Π. Δ. ΜΟΥΖΕΝΙΔΗ

Μιὰ ὁμάδα προοδευτικοὶ συμπατριῶτες—μελίσσια ποὺ κορφολογοῦν ὡραιόπλουμο λουλουδισμένο κάμπο—ἀναλύοντας μὲ λαογραφικὲς μελέτες τὴν περασμένη Ποντιακὴ ζωή, κατορθώνουν, μέσα στὸ *Ἀρχεῖον Πόντου* στὶς ἀρχές, στὰ *Ποντιακὰ Φύλλα* ἀργότερα, στὰ *Χρονικὰ τοῦ Πόντου* σήμερα, νὰ μᾶς χαρίζουν, δέκα πέντε τώρα χρόνια, δεμένες σὲ πανέμορφο μπουκέτο, χιλιάδες ὁλόδροσες, πολυτιμότατες σελίδες.

Οἱ σελίδες αὐτές, γεμᾶτες ἀπὸ Ἀκριτικὰ ἔπη μὲ τὶς ἑρμηνεῖες τους, γεμᾶτες ἀπὸ τραγούδια, ἄσματα, παραμύθια, παροιμίες, ἀνέκδοτα, περιγραφὲς ἠθῶν, ἐθίμων, τοπίων, ἐνδυμασιῶν, μελέτη τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ξαναζωντανεύουν στὴ θύμισή μας στὴν ὁλότητά τους τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες, ποὺ χρειάστηκε νὰ καταβάλουν στὸ διάστημα ἑκατοντάδων χρόνων οἱ πρόγονοί μας καὶ γιὰ νὰ συγκρατηθοῦν οἱ ἴδιοι στὴ φυσικὰ ζωὴ καὶ νὰ συγκρατήσουν, ἀποτραβηγμένοι στὸ μυχὸ τῆς Μαύρης Θάλασσας, ἀποκομμένοι ἀπ' τὸν κύριο κορμὸ τοῦ Ἔθνους, τὸν ἐθνισμό τους, γιὰ νὰ παραδώσουν ἐμᾶς τοὺς ἀπογόνους, ἀτόφιους καὶ σὲ πληρότητα Ἕλληνες, στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μάννας πατρίδας.

Κ' ἐνῶ ὅλοι ὅσοι ἔγραψαν καὶ στὰ τρία περιοδικὰ μὲ λεπτομέρειες ἐξονυχιστικὲς καὶ στὶς πιὸ ἀσήμαντες πτυχές τους ἔθιξαν ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Ποντιακῆς ζωῆς, λίγοι καὶ ἐλάχιστα πρόσεξαν τὶς οἰκονομικὲς σχέσεις τῶν ἐργαζομένων τότε πρὸς τοὺς ἐργοδότες τους, ποὺ, στὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἦσαν, κατὰ κύριο λόγο, οἱ ἀρχιμεταλλουργοί.

Καὶ δὲν εἶναι δίχως σπουδαιότητα τό ζήτημα τὴ στιγμή. πού, ὅπως γράφει ὁ σοφὸς Δ. Οἰκονομίδης στὸ *Ἀρχεῖον Πόντου*, μόνο

(*) Σ. Τ. Δ.—Τὸ εἴχαμε σκοπό, κατὰ σύσταση καὶ ἄλλων συνεργατῶν μας, νὰ παρακαλέσομε τοὺς ἁρμόδιους λογίους μας, Πόντιους καὶ μή, ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν «μνημείων τοῦ λογου» τοῦ λαοῦ μας, κοιταγμένων ἀπὸ κάθε τους πλευρά: προπαντὸς κοινωνική, οἰκονομικὴ κλπ. Ἀναγνωρίζομε πῶς εἶναι δύσκολο τὸ ἔργο. Εἶναι δουλειὰ ποὺ ἀναλογεῖ σὲ ἐπιστήμονες. Ὅμως ἡ ἀναγκαιότητα αὐτή, γιὰ ὁρισμένα ἀπὸ τὰ ἤδη δημοσιευμένα, εἶναι καὶ ἐπείγουσα. Ἡ ἀνάλυσή τους ἀπ' τὴν ἐκπατρισμένη γενιὰ θἄχει τὸ πλεονέκτημα πῶς θὰ φωτίσει ὁρισμένα ζητήματα καὶ ἀπορίες μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχει ἡ παράδοση. Καὶ ἡ πολύτιμη αὐτὴ παράδοση θὰ λείψει σὲ λίγα χρόνια μαζὶ μας.

Μὲ τὸ σημερινὸ ἄρθρο τοῦ Π. Δ. Μουζενίδη γίνεται μιὰ καλὴ ἀρχή. Ἐλπίζομε κ' εὐχόμαστε τὸ παράδειγμά του να τὸ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι, καὶ ἁρμόδιοι, ὡς εἰδικοί.

στὰ μεταλλεῖα τῆς Ἀργυρούπολης, ἔφτασαν τὸν 17ο αἰώνα, τὴν ἐποχὴ παναπεῖ τῆς πιὸ πλατειᾶς ἀνάπτυξης τῶν ἐργασιῶν, νὰ δουλεύουν πάνω ἀπὸ 30 χιλ. ἐργάτες, περίπτωση ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμα σ' ὅποια πόλη παρατηρεῖται, τῆς χαρίζει τὸν τιμητικὸ τίτλο τῆς ἐργατούπολης.

Βέβαια, σὰν ἀντίρροπο, σὰν ἀντίπαλο δέος στὴ δουλειά, στὴ στυγνὴ τυραννία τοῦ καταχτητῆ, τὸ ἔθνος καταλάβαινε πὼς πρέπει νὰ παρουσιάζει στὸν ἐχθρὸ ἕνα μέτωπο σταθερό, ἀρραγές, τοῦτο ὅμως δὲ σημαίνει πὼς ἐργάτες καὶ ἐργοδότες δὲν εἶχαν διαφορές, ἄσχετο ἄν, γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους, δὲν ἐξεδηλώθηκαν μὲ στάσεις ἢ μὲ συγκρούσεις.

Τὸ ὅτι ὅμως ὑπῆρχαν καὶ παραϋπῆρχαν, φαίνεται ἀπ' τὴ σωρεία τῶν παροιμιῶν ποὺ φιγουράρουν στὶς σελίδες καὶ τοῦ Ἀρχείου καὶ τῶν ἄλλων περιοδικῶν καὶ ποὺ καυτηριάζουν τὴ σκληράδα τοῦ πλούτου πρὸς τὴν ἐργαζόμενη φτωχολογιά.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς πολλοὶ ἀρχιμεταλλουργοί, καθὼς π. χ. ἡ οἰκογένεια Σαρασιτῶν στὴν Ἀργυρούπολη, ἔκαμαν καλὴ χρήση τοῦ πλούτου. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ παραδεχθοῦμε ἀνιδιοτέλεια καὶ ἔλλειψη ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν σὲ μιὰ σειρὰ ἄλλους ἀρχιμεταλλουργούς.

Ἕνα ντοκουμέντο γι' αὐτὸ ποὺ λέμε εἶνε καὶ τὰ Ποντιακὰ Κάλαντα μὲ τὴν ἀκόλουθη πλήρη παραλλαγή τους, ποὺ ψαλλόντουσαν τὴ νύχτα τῆς Πρωτοχρονιᾶς στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μου Ἀργυρούπολη, ὡς ἑξῆς :

—Ἀρχὴ Κάλαντα κι' ἀρχὴ τοῦ χρόνου
—Πάντα Κάλαντα, πάντα τοῦ χρόνου
—Ἀρχὴ μῆλον ἔν' κι ἀρχὴ κυδώνιν,
Ἀρχὴ βάλσαμον τὸ μυρισμένον,
π' ἐμυρίστεν ἀτ' ὁ κόσμος οὖλεν
ὁ κόσμος οὖλεν κι ὁ Βασιλέας,
γιά μυρίστ' ᾠτο κ' ἐσύ, ἀφέντη,
ἄϊ ἀφέντη, καλέ μ' ἀφέντη.
Ἐσὺ σὸ ταρέζ' κ' ἐγὼ σὴν πόρταν
Φέρεν τὸ φετήρ' θέλω νὰ πάω.

Ἐξηγοῦμαι :

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἔρχεται ὁ μικρὸς Πόντιος τραγουδιστής, χτυπάει τὴν πόρτα τοῦ πλούσιου ἀρχιμεταλλουργοῦ καὶ μὲ τὸ Χριστουγεννιάτικο τραγούδι του φέρνει τὴν καλησπέρα του :

«Καλὴν ἑσπέραν ἄρχοντες»

λέει καὶ συνεχίζοντας

«ἂν εἶναι ὁρισμός σας Χριστοῦ τὴν θείαν
γέννησιν νὰ πῶ στ' ἀρχοντικό σας κτλ.»

προσπαθεῖ μὲ τὸ ἱστορικὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως νὰ συγκινήσει τὸν ἀσυγκίνητον γιὰ νὰ καταλήξει στὸ πεζὸ

«δότε κ' ἐμᾶς τὸν κόπο μας»

νὰ τοῦ ζητήσει ταπεινὰ ἐλεημοσύνη.

Μιὰ βδομάδα ἀργότερα, τὴ νύχτα τῆς πρωτοχρονιᾶς ὁ ἴδιος μικρὸς ξαναχτυπᾶ τὴν πόρτα τοῦ ἴδιου μεγάρου. Κ' ἦταν ἀληθινὰ μέγαρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ κατοικίες τῶν Ἀρχιμεταλλουργῶν.

Δὲν εἶναι ὅμως ὁ ταπεινὸς καὶ ζαρωμένος τῆς περασμένης ἑβδομάδας μικρός. Δὲν ξοδεύεται σὲ θρησκευτικοὺς λυρισμούς. Οὔτε καὶ καλησπέρα τοῦ λέει. Ντόμπρα καὶ στα ράτα τοῦ ἐξηγεῖ τί εἶναι ἡ πρωτοχρονιὰ γιὰ νὰ ζητήσει ἐπιταχτικὰ κάποιο δίκηο του (προστακτικὴ μεταχειρίζεται καὶ θέληση ὑπαγορεύει) :

Φέρεν τὸ «Φετήρ'», θέλω νὰ πάω, λέει. Γιατί αὐτὴ ἡ διαφορὰ στὴν προηγούμενη στάση τοῦ τραγουδιστῆ μὲ τὴ σημερινή;

Γιατί, ἁπλούστατα, τὸ πρῶτο τραγούδι, τὸ Χριστουγεννιάτικο, εἶναι τὸ τραγούδι τῆς παρακμῆς. Γράφτηκε ὅταν πιὰ τὰ μεταλλεῖα ἔπαψαν νὰ ἐργάζονται, δουλειὲς δὲν ὑπῆρχαν, δίκαια κατακρατούμενα συνεπούμενα δὲν ὑπῆρχαν καὶ ἔπρεπε μὲ ταπεινοφροσύνη νὰ ζητηθεῖ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ὁπωσδήποτε ἔχοντας.

Τὸ δεύτερο τὸ πρωτοχρονιάτικο γράφτηκε, ὅταν τὰ μεταλλεῖα δούλευαν, ὅταν οἱ δουλειὲς φούντωναν γιὰ νὰ φουντώνουν μαζὶ κ' οἱ ἀδικίες καὶ μαζὶ μὲ τὶς ἀδικίες, οἱ ἀγῶνες καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ 17ος αἰώνας, ὅπως ἱστορικὰ εἶναι ἀποδεδειγμένο.

Ποῦθε βγάζουμε αὐτὸ τὸ συμπέρασμα;

Ἀπ' τὴ λέξη «βάλσαμο» ποὺ βάζει ὁ ποιητής. Ἀνοίγουμε τὴν Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Πυρσοῦ καὶ διαβάζουμε στὴ λέξη :

Βάλσαμον: Ὁ ὅρος βάλσαμον (balsamum) εὐρέως ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τοὺς ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνας διὰ τὰ λίαν ὁδμηρὰ φάρμακα, τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν καταπράϋνσιν τοῦ ἄλγους.

Καὶ ἕνας ποιητὴς ποὺ μεταχειρίζεται μιὰ λέξη, ποὺ κατὰ ἕνα κάποιο τρόπο εἶναι τῆς μόδας σὲ μιὰ δοσμένη χρονικὴ περίοδο, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, κι' ἂν ἀκόμα χρονολογίες δὲ βάζει στὸ ποίημά του, προδίδει μόνος του τὸ χρόνο ποὺ ἔγραψε τὸ ἔργο του.

Καὶ προσκαλεῖ τὸν πλούσιο ἐργοδότη ὁ τραγουδιστὴς νὰ μυριστεῖ τὸ «***βάλσαμον***», ναρθεῖ παναπεῖ σὲ κατανόηση γιὰ νὰ βρεθεῖ ἕνας τρόπος νὰ γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα ἀνάμεσα σὲ δύο ἀκρότητες ποὺ συμβολικὰ μὲ τὸ μῆλον καὶ τὸ κυδώνιν ἐζωγράφισεν ὁ ποιητής, γιατὶ αὐτὸ κάμνουν κι' ὁ Βασιλέας (=ὁ Θεὸς) καὶ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος.

Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ἀκρότητες ποὺ συμβολίζουν τὸ ***μῆλον*** καὶ τὸ ***κυδώνιν***;

Τὸ μῆλον εἶναι ἡ ζωηρόχρωμη καὶ κοκκινομάγουλη, σὰν τὰ κόκκινα μῆλα ποὺ ἀφθονοῦν στὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ, ὑγεία καὶ εὐτυχία τοῦ ἐργοδότη.

Τὸ κυδώνι μὲ τὸ ὠχροκίτρινό του χρῶμα καὶ τὴ στυφή του γεύση συμβολίζει τὴν κιτρινίλα ποὺ εἶναι χυμένη στὸ πρόσωπο τοῦ προλετάριου ἐργάτη καὶ τὴ ζωή του. Καὶ τὰ κυδώνια εἶναι ἄφθονα στὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ καὶ σ' αὐτὰ καταφεύγει ὅταν θέλει νὰ χρωματίσει τὶς ἐκφράσεις του γιὰ τὴ δυστυχία.

Καὶ ἀφοῦ τόσο παραστατικὰ τοῦ περι-

γράφει τὴν τραγικὴ πραγματικότητα ὁ τραγουδιστής του προσκαλεῖ νὰ φέρει τὸ «*Φετήρ*'».

Ἕνας ποιητὴς ποὺ ξαίρει μέσα σὲ δέκα στιχάκια νὰ συμπυκνώνει τόσες ἰδέες, μὲ ἐξαρση τόσους συμβολισμούς, γιατί νὰ βάλει τὴν ξενόφωνη — ὄχι Ἑλληνικὴ — λέξη; Μήπως τοῦ ἔλειπε ἡ ἀντίστοιχη Ἑλληνική;

Ὄχι. Τόκαμε γιὰ νὰ χρωματίσει τὸν ποιητικό του λόγο. Κατέφυγε στὴν ξένη λέξη ποὺ εἶναι μουσουλμανική, γιὰ νὰ ταπεινώσει τὸν Χριστιανὸ σκληρὸ ἐργοδότη μεταλλουργό, ποὺ ὅπως λέει ἡ παράδοση, καβάλλα πήγαινε στὴν Ἐκκλησιὰ τὶς Κυριακὲς νὰ λειτουργηθεῖ, νὰ τὸν τοποθετήσει σὲ χαμηλότερο σκαλοπάτι ἀπὸ κεῖνο ποὺ συνειθίζουν οἱ ραγιάδες Χριστιανοὶ νὰ τοποθετοῦν τὸν ἄδικο καταχτητή.

Τὸ «*Φετήρ*'» εἶναι ἡ παραφθορὰ τῆς Ἀραβικῆς λέξης «*Φιτρέ*». Ὁ Ι. Χλωρὸς στὸ Τουρκο-Ἑλληνικὸ λεξικό του ὡς ἑξῆς ἐξηγεῖ τὴ λέξη.

Φιτρέ = ἡ ὑποχρέωση ποὺ ἔχει κάθε μουσουλμάνος τὴν πορομονὴ (ἀριφὲ) τοῦ Μπαϊραμιοῦ κάθε χρόνο νὰ χωρίζει τὸ δέκατο τῆς ὅλης περιουσίας του, κινητῆς καὶ ἀκίνητης, νὰ τὸ ρευστοποιεῖ, νὰ τὸ μοιράζει στοὺς μὴ ἔχοντας, γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸν νόμο τοῦ Κορανίου ἀνήκει σ' αὐτούς.

Εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέει τοῦ ἐργοδότη:

Εἶναι πρωτοχρονιά. Ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Στρώνουν ταὺς λογαριασμούς. Ἂς στρώσουμε καὶ τοὺς δικούς μας. Ἡ εὐτυχία σὰν τὸ κόκκινο μῆλο λάμπει στὸ πρόσωπό σου. Ἐγὼ ἀπ' τὴν κακοπέραση κατάντησα κίτρινος σὰν τὸ κυδώνι. Χρειάζεται κατανόηση γιὰ να γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς καταστάσεις ποὺ σὰ βάλσαμο θὰ δώσει τέλος στὸ ἄλγος ποὺ προξενεῖ αὐτὴ ἡ ἀντινομία. Ὁ Θεὸς καὶ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος αὐτὸ κάνουν. Κοίτα σὺ ἔχεις στὶς ἐταζέρες (ταρέζια), στὶς ἀποθῆκες σου, τοῦ κόσμου τ' ἀγαθά, ἐνῶ ἐγὼ ξεροσταλιάζω στὴν πόρτα σου. Φέρε μου τὸ δίκηο μου, φέρε μου τὸ *Φετήρ*' ποὺ καὶ ὁ νόμος τῶν ἀπίστων μοῦ παραχωρεῖ, γιατὶ θέλω νὰ φύγω, βαργέστησα.

Ἀπὸ τοὺς φίλους μου καὶ συμπατριῶτες κ. Μελανοφρύδην καὶ Κανδηλάπτην, ποὺ συστηματικὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Ποντιακὴ λαογραφία περιμένω νὰ μοῦ ποῦν ἂν συμφωνοῦν στὴν ἑρμηνεία ποὺ δίνω στὸ Δωρικῆς λιτότητας ποίημα τοῦτο, ποὺ κληρονομήσαμε ἀπὸ τὸν ἄγνωστο Πόντιο τροβαδοῦρο.

Ἂν προσέξουμε ὅμως λίγο τὴ φρασεολογία τοῦ ποιήματος, τὴν ἐντυπωσιακὴ λέξη ποὺ μεταχειρίζεται, θὰ βροῦμε τὴν ἰδιότητα τοῦ ποιητῆ, ἂν ὄχι τ' ὄνομά του.

Ὅπως γράφει στὸν Ε'. τόμο τοῦ Ἀρχείου Πόντου ὁ σοφὸς Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρύσανθος, πολλοὶ ἱερωμένοι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Θρόνου Χαλδείας κατὰ καιροὺς ἐμόνασαν στὰ Μαναστήρια τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἤρχοντο σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἀραβοφώνους Ὀρθοδόξους ἐκεῖ. Ἀναφέρονται καὶ κληρικοὶ τῆς Χαλδίας ποὺ ἔγραψαν στὴν Ἀραβικὴ Λειτουργία γιὰ τὴ χρήση τῶν Ἀραβοφώνων Ὀρθοδόξων. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἤξερε καλὰ τὴν Ἀραβική, γιὰ νὰ κάνει χρήση τῆς λέξης *Φετήρ*' μέσα σὲ πρωτοχρονιάτικο ἄσμα καὶ ποὺ παράλληλα κάτεχε καλὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ θὰ εἶναι ὁ ποιητής.

Παιδὶ τοῦ λαοῦ, κοντὰ στὸ λαό. Ἔννοιωσε τὸν πόνο τοῦ λαοῦ καὶ ἔγραψε τὸ ἀριστούργημα αὐτό.

Τὸ «*καλέ μου*» ἐκεῖνο ποὺ τόσο θαυμάσια πλέκεται μὲ τὸ «*ἀφέντη*» δυὸ φορὲς ἐπαναλαμβανόμενο στὴ φράση:

«*Ἄϊ, ἀφέντη, καλέ μ' ἀφέντη*», συνδεμένο μὲ τὸ ἀπότομα ἐκεῖνο ἐπιφώνημα «*ἄϊ*» εἶναι τὸ εἰρωνικὸ του ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ λόγου = καλὲ καγαθὲ ἄνερ = καὶ μ' αὐτὴ τὴν εἰρωνικὴ ἀποστροφὴ λέει τὸν ἐργοδότη καλόν.

Καὶ μόνο ἕνας ποὺ κατέχει καλὰ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Ἀραβικὴ μποροῦσε νὰ ζωγραφίσει αὐτὰ τὰ θαυμάσια ἀραβουργήματα τοῦ ποιητικοῦ λόγου, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Ποντιακοῦ ἰδιώματος.

Ἀπὸ τὸν σεβαστὸ Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκὸ κ. Ν. Βέη, ποὺ κατέχει τὴ Ποντιακὴ καὶ ποὺ μὲ ἀγάπη παρακολουθεῖ τὴν Ποντιακὴ λαογραφία, περιμένω νὰ μοῦ πεῖ ἂν, ἡ μέθοδος ποὺ ἀκολούθησα γιὰ νὰ βγάλω τὰ κριτικά μου συμπεράσματα γιὰ τοὺς συντελεστές, τὴν πατρότητα καὶ τὸ χρόνο ποὺ συναπαντήθηκαν γιὰ νὰ μᾶς ἀφίσουν κληρονομιὰ ἕνα τέτοιο ἐπιγραμματικῆς λιτότητας ἀριστούργημα, ἂν ἐπιστημονικὰ εὐσταθεῖ.

Θὰ λυμόμουν πάρα πολὺ ἂν θ' ἄκουα τὸ εἰρωνικὸ ἐκεῖνο:

σὶ νὸν ἐ βέρο, μπόνο τρουβάτε

γιατὶ στὴν πραγματικότητα ποτές μου δὲ θὰ ἀποφάσιζα νὰ κάνω πνεῦμα, ἔχοντας θέμα μιὰ κοινωνικὴ ἀρρυθμία, ποὺ ὅσο ὑπάρχουν ἐργάτες καὶ ἐργοδότες θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ κρατάει ἀλυσσόδετη στὰ βρόχια της τὴν πρόοδο.

Ὁ φίλος κ. Π. Σαλλαπασίδης στὰ «Ποντιακὰ Φύλλα» τὸ *Φετήρ*' ἐξήγησε κάποτε σὰν εἶδος πλακοῦντος. Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ εἶναι τραβηγμένη ἀπ' τὰ μαλλιά. Πλακοῦντα μ' αὐτὸ τ' ὄνομα στὴν πατρίδα μας δὲν ἔχουμε.

Σὲ μιὰ ἄλλη παραλλαγὴ ποὺ σημειώνει ὁ κ. Μελονοφρύδης ἀντὶ τοῦ τελευταίου στίχου φέρεται ὁ στίχος «*χὰ τζιρόπον χὰ μηλόπα*». Αὐτὰ εἶναι προσθαφαιρέσεις τῶν κατοπινῶν χρόνων, ὅταν πιὰ δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ζητηθεῖ «*Φετήρ*'» καὶ οἱ τραγουδιστὲς περιορίζοντουσαν νὰ ζητήσουν *τσιρόπα* καὶ *μηλόπα*.

ΣΠΙΤΙΚΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ & ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΠΙΠΛΑ ΤΩΝ ΣΑΝΤΑΙΩΝ (*)

Τοῦ ΜΙΛΤ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΥ

α'. Μπακιρένια.

1) Μαστραπὰ (ἡ). Ποτῆρι τοῦ νεροῦ. Κυριαρχοῦσε στὸν Πόντο σὲ ὅλο τὸν μεσαίωνα. Καὶ τὰ 'Ακριτικά μας τραγούδια ἐξυμνοῦν τὴν μαστραπά. «'Εχτύπεσεν τὴν μαστραπὰν κι ἐγνέφιξεν ὁ Δράκων».

2) Σταμνὶν (τό). Στάμνα. Ἦταν νερόσκευο ἀρκετὰ μεγάλο καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ Σάντα, γιατὶ ἐξ αἰτίας τῆς παγωνιᾶς δὲ μπορούσαμε τὸ χειμῶνα νὰ μεταχειρισθοῦμε λαγῆνες γιὰ τὸ νερό.

3) Κουκούμ' (τὸ) μικρὴ στάμνα. Χρησίμευε γιὰ νερόσκευο καὶ γιὰ νὰ βράσωμε τσάϊ.

4) Θυμαντὸν (τό). Θυμιατό. Ὅλες οἱ νοικοκυρεμένες οἰκογένειες εἶχαν τὸ ἔπιπλο αὐτό, καὶ μ' αὐτὸ θυμιάζανε τὶς εἰκόνες τοῦ εἰκονοστασίου καὶ τὸ σπίτι ὁλόκληρο σὲ κάθε γιορτή. Τὰ θυμιατὰ τῶν ἐκκλησιῶν μας ἦσαν μερικὲς φορὲς καὶ ἀσημένια, καὶ εἶχαν τὰ κουδουνάκια ποὺ σοῦ νανούριζαν τ' αὐτὶ τὴ στιγμὴ ποὺ θύμιαζε ὁ παπᾶς.

5) Πατνόζ' (τό). Δίσκος ὅπου τοποθετούσαμε τὰ φλυτζάνια τοῦ καφέ, τοῦ ρακιοῦ καὶ τοῦ κρασιοῦ.

α'. Ξυλένια.

6) Βαρέλ' (τό). Ἔπιπλο μικρὸ καὶ κομψό, ἀπαραίτητο γιὰ νὰ φυλάξωμε σ' αὐτὸ τὸ βούτυρο τῆς χρονιᾶς.

7) Κρασοβάρελον (τό). Μεγάλο καὶ βαρὺ ἔπιπλο, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν μόνο οἱ ταβερνιάρηδες.

8) Κοβλάκ' (τό). Εἶδος κοντοῦ βαρελιοῦ μὲ καπάκι, ἀπαραίτητο γιὰ νὰ φυλάξωμε σ' αὐτὸ καὶ βούτυρο, καὶ μηζήθρα κι ἄλλα γαλακτερά.

9) Γαβάνα (ἡ). Μικρὸ σκεῦος ξύλινο, ὅπου βάζαμε βούτυρο γιὰ νὰ φᾶμε στὶς ἐκδρομές.

10) Καρσάν' (τό). Πολὺ ἀνοιχτὸ ἔπιπλο, ξύλινο μονοκόμματο, ἀπαραίτητο γιὰ νὰ βάζωμε τὸ γάλα καὶ νὰ τὸ ἀφήσωμε ἐκτεθειμένο στὸν ἀέρα ὡς 12 ὧρες γιὰ νὰ μαζευτῆ ἐπάνω τὸ καϊμάκι (ἀνθόγαλα).

11) Κενέσ' (τό). Ἔπιπλο μικρὸ ξύλινο μὲ χερούλι καὶ μιὰ τρυπίτσα στὴ μέση. Χρησίμευε γιὰ νὰ ξεχύνεται τὸ ἄπαχο γάλα ἀπ' τὴν τρυπίτσα καὶ νὰ μείνη μέσα στὸ κενέσ' τὸ καϊμάκι, ποὺ τὸ χτυπούσαμε καὶ βγάζαμε τὸ βούτυρο.

12) Ξυλάγκ' (τό). Ξυλένιο ἀγγεῖο. Δρουβάνι. Ἔπιπλο ξύλινο μακρουλὸ καὶ κυλινδρικό, μὲ μεγάλη τρύπα στὴ μέση. Χρησίμευε γιὰ νὰ χτυπήσωμε τὸ καϊμάκι καὶ νὰ τὸ μετατρέψωμε σὲ βούτυρο.

13) Τσορτανοχάρτωμαν (ἡ). Λεπτὸ καὶ πλατὺ σανίδι, ὅπου τοποθετούσαμε τσορτάνα (βόλους ἀπὸ διϋλισμένο πηκτὸ γιαοῦρτι) ἐκτεθειμένα γιὰ πολλὲς μέρες στὸν ἀέρα γιὰ νὰ ξεραθοῦν. Ὥσπου νὰ ξεραθοῦν ὅμως διέτρεχαν πολλοὺς κινδύνους ἀπὸ τὶς κάργες.

14) Τσορτανογλύστε (ἡ). Μικρὸ ξύλο σκληρὸ ἀπὸ πυξὸ (τσιμσίρι), μὲ χερούλι ἀπὸ πάνω καὶ μὲ πελεκητὰ δόντια ἀπὸ κάτω. Τὸ χρησιμοποιούσαμε γιὰ νὰ τρίβωμε σκληρὰ καὶ γιὰ πολλὴ ὥρα τὰ τσορτάνα, καὶ νὰ τὰ μετατρέψωμε σὲ τσορτανότανο (πολτὸς τσορτανιῶν ξυνόγλυκος).

15) Χουλαρὸν (τό). Βαθὺ κουτὶ ὅπου βάζαμε τὰ χουλάρα (κουτάλια ξυλένια). Τὸ χουλαρὸν τῆς Σάντας κατάντησε παροιμιῶδες· ἐγκες καὶ τὸ χουλαρὸν λέγανε σ' ἐκεῖνον ποὺ κουβαλοῦσε μαζύ του ὅλη του τὴν οἰκογένεια στοὺς γάμους, στὶς βαπτίσεις, κλπ.

16) Καλάθ' (τό). Τὸ ἔπιπλο αὐτὸ τὸ ἀπεθανάτισαν οἱ γυναῖκες τῆς Σάντας. Παντοῦ, μέσα κι ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς Σάντας, οἱ γυναῖκες μας τὸ εἶχαν γιὰ ἀχώριστο σύντροφο. Κουβαλοῦσαν μὲ τὸ καλάθι στὴν πλάτη βαριὰ φορτία, 30—40 ὀκάδων, μέσα στὴν περιοχὴ τῆς Σάντας, στὴν Γαλλίανα, στὴν Οὖζη, στὴν Γεμουρὰ καὶ στὴν Τραπεζοῦντα ἀκόμη. Τὸ καλάθι ἐξυπηρέτησε θαυμάσια τὶς ἀνάγκες τοῦ φτωχόκοσμου τῆς Σάντας. Χωρὶς αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὴ καὶ νοητὴ ἡ ζωὴ στὴ Σάντα, ποὺ δὲν γνώριζε τὶς χάρες τῆς συγκοινωνίας.

17) Εἰκονοστάτε (ἡ). Ντουλάπι ὅπου τοποθετούσαμε τὶς εἰκόνες. Ἡ Εἰκονοστάτε πολλῶν σπιτιῶν ἦταν χάρμα ματιῶν. Ἔβλεπες σ' αὐτὴ ἐπίχρυσες εἰκόνες τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἔβλεπες ἄλλες εἰκόνες καμωμένες ἀπὸ διάσημους ζωγράφους καὶ ἁγιογράφους τῆς Σάντας, ὅπως ἦσαν ὁ Παπᾶ Παντελῆς 'Οράχ, ὁ γιὸς τοῦ Παπᾶ Παντελῆ Κοσμᾶς, ὁ καλόγερος Δοσίθεος, ὁ Παπᾶ Θεόδωρος 'Οράχ, ὁ γιός του Πάντζος καὶ ἄλλοι, ἔβλεπες θυμιατὰ μὲ πολλὴ τέχνη φτιαγμένα, ἔβλεπες καντήλια τῆς μόδας καὶ ἀπεθαύμαζες τὸ καλαισθητικὸ γοῦστο τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἀφοσίωσή τους πρὸς τὴ θρησκεία, τὴ θεοφρούρητη κιβωτὸ τοῦ ἔθνους μας.

18) Εἰκόνας (τά). Εἰκόνες πολλὲς καὶ καλὲς εἴχαμε στὰ σπίτια, μὰ ἡ ὁμορφιὰ τῶν εἰκόνων τῶν ἐκκλησιῶν μας δὲν περιγράφεται. Ὅλες σχεδὸν οἱ ἐκκλησίες τῆς Σάντας εἶχαν πανώρηες εἰκόνες, μὰ οἱ εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας τοῦ Προφήτη 'Ηλία στοῦ Πινατάντων διακρίνονταν ἀπ' ὅλες. Τὶς ζωγράφισε ὁ ἁγιογράφος καλόγερος Δοσίθεος Πιστοφανταῖος μὲ τόση τέχνη ποὺ μποροῦσες νὰ μετρήσης τὰ γένια τοῦ προφήτη 'Ηλία καὶ νὰ νομίσης πὼς εἶναι ἕτοι-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος

μος νὰ σοῦ μιλήση ὁ Προφήτης· ἐπίσης ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παναγιὰ ἐμφανίζονταν μὲ τὴ φυσική τους περιβολή, μὲ ὁλοζώντανη, ἐκφραστικὴ φυσιογνωμία. Καὶ οἱ εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγιας Κυριακῆς δὲν ὑπολείπονταν· ἦσαν ἀπομιμήσεις βυζαντινῆς τέχνης, μὰ ἡ προσποιητὴ περιβολὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγιᾶς μὲ τὶς βασιλικὲς μῆτρες, τὰ ἐπίχρυσα ἀρχιερατικὰ ἄμφια καὶ ὅλα τὰ στολίδια τους ὑποβίβαζε τὴν ἀξία τῶν εἰκόνων.

19) Τέμνον (τό). Τέμπλο, εἰκονοστάσιο. Ὅλα σχεδὸν τὰ εἰκονοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σάντας ἦσαν τορνευτά, φτιαγμένα μὲ τέχνη μοναδική. Μεγάλη ἐντύπωση μᾶς ἔκαναν στὴ μικρή μας ἡλικία τὰ ἀνάγλυφα τσαμπιὰ τῶν εἰκονοστασίων μὲ ζωντανὲς τὶς ρῶγες τῶν σταφυλιῶν καὶ τὰ κληματόφυλλα.

20) Ὁ Ἀρχιερατικὸς θρόνος καὶ τὰ ἀναλόγια τῶν ψαλτῶν. Φτιάνονταν πολὺ ψηλότερα ἀπὸ τἄλλα στασίδια. Ὁ Ἀρχιερατικὸς θρόνος μάλιστα ἦταν τῆς ἴδιας τέχνης μὲ τὸ εἰκονοστάσιο, καὶ τὰ δύο μαζὺ ἐπιδροῦσαν πολὺ στὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν Σανταίων. Λέγε πὼς ὅλα τὰ ξυλένια ἀνάγλυφα τοῦ εἰκονοστασίου καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σάντας τὰ φτιάξανε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα οἱ ἀδελφοὶ Τεπετάνται ποὺ ἀργότερα ἐγκατέλειψαν τὴ Σάντα καὶ μετοίκησαν στὴν Ὅλασα, ὅπου ἀγόρασαν κτήματα. Κανένας δυὸ ἀπ' αὐτοὺς μετανάστεψαν στὸ Σοχοὺμ τοῦ Καυκάσου (Μιχαηλόφσκη), ὅπου γνωρίσαμε τὰ παιδιά τους Κώσταν καὶ Ἀβραάμ, ποὺ ἦσαν μεγάλοι πατριῶτες.

21) Τὸ προσκυνητάρ' καὶ ὁ ἄμβωνας. Τὸ προσκυνητάρι εἶχε σχεδὸν τὴν ἴδια κατασκευὴ μὲ τὸν Ἀρχιερατικὸ θρόνο, καὶ ὁ Ἄμβωνας ἐκεῖ ψηλὰ μὲ τὶς σκαλωσιές του ἦταν καλοφτιαγμένος. Στὸν Ἄμβωνα ἔδιναν ζωὴ καὶ χάρη οἱ διάκοι μὲ τὴν ἀπαγγελία τοῦ Εὐαγγελίου. Στὸ 1895 δόξασε τὸν Ἄμβωνα τῆς ἐκκλησίας Ἰσχανάντων κάποιος διάκος τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας Σουμελᾶ μὲ τὴν ἀγγελικὴ ἀπαγγελία τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ ἔφερε δάκρυα στὸ ἐκκλησίασμα.

22) Παγκάρ' (τό). Ντουλάπι καλοδουλεμένο καὶ μεγάλο, ὅπου βάζαμε τὰ κεριὰ γιὰ πούλημα. Στὰ πολλά του διαμερίσματα τοποθετούσαμε ὄχι μόνο τὰ κεριὰ καὶ τὶς λαμπάδες, ἀλλὰ καὶ τὸ θυμίαμα, τὸ λάδι καὶ ὅλα ὅσα χρειάζονταν γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς τελετές.

23) Στασίδ̲α (τά). Βρίσκονταν σὲ κάθε ἐκκλησία. Ἦσαν κομψά, καλοδουλεμένα, κατάντησαν ὅμως ἄχρηστα γιατὶ οἱ Σανταῖοι ἀπὸ τὴ μεγάλη τους πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια, προτιμοῦσαν ὅλο τὸ χρόνο καὶ σ' ὅλες τὶς ἀκολουθίες νὰ στέκωνται ὄρθιοι, πολλὲς πολλὲς φορὲς κατέβαιναν κάτω στὸ πέτρινο πάτωμα μὲ κίνδυνο νὰ ξεπαγιάσουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σκληροῦ Σιβηριακοῦ χειμῶνα τῆς Σάντας. Οὔτε αὐτοὶ οἱ γέροι ἐνοοῦσαν νὰ καθίσουν στὰ στασίδια, οὔτε καὶ στὰ νήπια ἐπιτρεπόταν νὰ κάτσουν. Ὅσον ἀφορᾶ τὸ ξεπάγιασμα ἔχομε νὰ ποῦμε πὼς πολλὲς φορὲς ἐμεῖς οἱ ἴδιοι κινδυνέψαμε, γιατὶ κοντὰ στὸν κακὸ χειμῶνα εἴχαμε καὶ τὴν ἔλλειψι τῆς θερμάστρας. Ποῦ μπορούσαμε ὅμως νὰ μιλήσουμε γιὰ θερμάστρα; Θὰ μᾶς ἔπαιρναν γιὰ προτεστάνους! Οὔτε καὶ γιὰ μαγκάλι τολμήσαμε νὰ μιλήσωμε ποτέ! Βλέπαμε ἀπὸ τὰ ἀναλόγια τῶν ψαλτῶν τὸ παραδείσιο μαγκάλι τῶν παπάδων στὸ ἱερό, καὶ δαιμονιζόμασταν. Οὔτε καὶ στὸ ἱερὸ τολμήσαμε νὰ πατήσωμε ποτέ, καὶ νὰ ζεστάνωμε στὸ μαγκάλι τὰ ξυλιασμένα ἀπ' τὴν παγωνιὰ χέρια μας! Τί εἶπα! Στὸ ἱερό; Ἀλλοίμονο! Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Παπα Γιάννη καὶ τῆς καλογρηᾶς Καλλινίκης σὰν ἄλλο ἀστροπελέκι ἤθελε πέση στὸ κεφάλι τοῦ παραβάτη τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ νόμου, ἐκείνου ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ μπῆ στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, στὸ ἄδυτον, στὸ ἱερόν, στὸ θυσιαστήριον! Καὶ ὅλα αὐτὰ γίνονταν μ' εὐλάβεια ἀνυπόκριτη καὶ μὲ φανατισμὸ γνήσιο, μὲ φανατισμὸ ἀπὸ πεποίθηση. Πίστευε ὁ λαός μας καὶ δὲν ἐρευνοῦσε. Ἡ θρησκοληψία τοῦ λαοῦ μας τὸν ἀνάγκαζε νὰ βλέπη καὶ νὰ μὴν καταλαβαίνει καὶ τὰ πλέον ἐπουσιώδη πράγματα. Εἴχαμε μὲ ἄλλα λόγια κοινωνία πρωτόγονη, ποὺ δὲ μπορούσαμε νὰ τὴν ἐπικρίνωμε, γιατὶ βλέπαμε πὼς ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τοῦ λαοῦ μας τὸν ἔσωσε ἐπὶ γενεὰς γενεῶν ἀπ' τὸν ἐκτουρκισμό, ἀπ' τὸν ἐκφυλισμό.

24) Θρανία, ἕδρες, τραπέζια, καρέκλες, μαυροπίνακες, διδακτικὰ ὄργανα τῶν σχολείων μας. Ἂς μιλήσωμε λιγάκι καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα μας. Τὰ σχολεῖα τῆς Σάντας εἶχαν ὀλίγα ἔπιπλα καὶ ἐλάχιστα διδακτικὰ ὄργανα. Τὰ πρῶτα μας σχολικὰ ἔπιπλα ἦσαν τὰ θρανία, ποὺ ἦσαν πολὺ ἀκατάλληλα καὶ ἀνθυγιεινά. Πρῶτα πρῶτα ἦσαν μεγάλα, καὶ χωροῦσαν 6—8 μαθητές, καὶ κάποτε 10. Ἔπειτα τὸ ἀκουμπιστήρι εἶχε μεγάλη κλίση κι ἀνάγκαζε τὰ παιδιὰ ν' ἀγγίζουν μὲ τὴ μύτη τους τὸ βιβλίο. Ἡ ἕδρα ἦταν ἰδιόρρυθμη· εἶχε 4—5 σκαλοπάτια μὲ συνολικὸ ὕψος 1—1,50 μέτρο. Ἀπ' τὸ μεγάλο ὕψος αὐτὸ κατόπτευε ὁ δάσκαλος τὶς κινήσεις μας σὰν ἄλλο γεράκι, καὶ κάτω ἀπ' τὰ πόδια του εἶχε ἕνα σκοτεινὸ ὑπόγειο μὲ καταπαχτή, ποὺ τὸ λέγαμε φυλακὴ καὶ ποὺ φιλοξενοῦσε κάποτε τοὺς ἀδιόρθωτους. Τὰ τραπέζια μας ἦσαν κοινὰ τραπέζια συνηθισμένης κατασκευῆς. Οἱ μαυροπίνακες στηρίζονταν σὲ τρίποδες καὶ εἶχαν μεγάλες διαστάσεις. Γιὰ διδακτικὰ ὄργανα οὔτε λόγος· εἴχαμε μόνο λίγους γεωγραφικοὺς χάρτες καὶ καμμιὰ ὑδρόγειο σφαῖρα, κάποτε οὔτε κι αὐτή. Ποῦ μουσεῖα σχολικά, ποῦ βιβλιοθῆκες, ποῦ ἐργαστήρια φυσικῆς καὶ χημείας, κλπ. κλπ.; Τὸ σχολικὸ ἀρχεῖο θεωροῦνταν πολυτέλεια· εἴχαμε μόνο ἕναν πρόχειρο κατάλογο γιὰ ἔλεγχο· ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία ἔλειπαν χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦμε τὴν ἀνάγκη τους, καὶ χωρὶς νὰ ἐν-

διαφερθῆ γιὰ τὴν ὕπαρξή τους ἡ κοινοτική μας ἀρχή.

Ἂς ἐπανέλθωμε σὲ ἄλλα σπιτικὰ καὶ λοιπὰ ἔπιπλα.

25) Ἀμπάρ' (τό). Ἀποθήκη τροφίμων. Ἦταν τὸ καλύτερο ἔπιπλο τῆς παλαιᾶς κατασκευῆς σπιτιῶν. Εἶχε κάτω-κάτω 2—3 μάτια (διαμερίσματα) γιὰ τὴν ἐναποθήκευση τῶν σιτηρῶν, καὶ πάνω-πάνω σακκονάρα (μικρότερα διαμερίσματα) ποὺ τὰ χρησιμοποιούσαμε ἀντὶς γιὰ σακκιὰ γιὰ τὴν ἐναποθήκευση ἄλλων τροφίμων. Χρησίμευε γιὰ ὑπερῶο τῶν παιδιῶν στὶς τελετὲς τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβώνων. Στοὺς γάμους πρὸ παντὸς μαζεύονταν ἕνα τσοῦρμο παιδιὰ πάνω στὸ ἀμπάρι, κι ἀπὸ κεῖ κατόπτευαν τὶς κινήσεις τοῦ γαμπροῦ, τῆς νύφης κι ὅλων τῶν καλεσμένων· ὑπάρχει καὶ ἡ σχετικὴ παροιμιώδης φράση: Ἐγώ, ὁ πατέρα μ' ὅνταν ὑπάντρεψεν, ἀπάν' σ' ἀμπάρ' ἐκάθουμ' !

26) Ταρέζα (τά). Ράφια γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν πιάτων.

27) Ψωμοτάρεζα (τά). Ράφια γιὰ τὴν τοποθέτησι τῶν ψωμιῶν.

28) Στόλ' (τό). Λέξη ρωσική. Τραπέζι κοινό. Χρησίμευε σ' ὅλες μας τὶς ἀνάγκες. Ἀπάνω σ' αὐτὸ γράφαμε, διαβάζαμε, τρώγαμε, χαρτοπαίζαμε, κλπ. Εἴχαμε καὶ χαμηλὸ τραπέζι κυκλικὸ μονοκόμματο ἢ καὶ ὄχι, ἀπὸ ξύλο ὀξιᾶς μὲ ψηλὸ γύρο, μὲ καλὴ ἐμφάνιση. Τὸ χαμηλὸ τραπέζι αὐτὸ ἦταν σημάδι φτώχιας, τὸ δὲ ψηλὸ σημάδι εὐμαρείας. Στὸ χαμηλὸ τραπέζι βάζαμε κατ' ἀπαράβατον κανόνα τὰ κόλλυβα τῶν μνημοσύνων καὶ τῶν κηδειῶν.

29) Καρέκλας-σκαμνία (τά). Τὶς καρέκλες τὶς εἴχαμε γιὰ ἔπιπλα πολυτελείας. Ὅλες οἱ φτωχὲς οἰκογένειες μεταχειρίζονταν τὰ σκαμνία (χαμηλὲς πλεχτὲς καρέκλες). Τὰ τσόνα (λουρίδες ξυλένιες τοῦ πλεξίματος) τῶν σκαμνιῶν αὐτῶν εἶχαν μεγάλη ἀντοχή, μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς καρέκλες τῆς πολυτέλειας. Σὲ μερικὰ σπίτια. τὰ πλέον φτωχά, καὶ τέτοια εἴχαμε πλῆθος, ἔβλεπες σκαμνάκια πολὺ χαμηλά, καμωμένα ἀπὸ κομμάτια σανιδιῶν.

30) Σκαφίδ' (τὸ), = σκάφη. Ἦταν μονοκόμματο, καμωμένο ἀπὸ κορμὸ κλήθρας. Τὸ ἀγοράζαμε ἀπὸ τοὺς Τερελῆδες (Τούρκους τοῦ ποταμοῦ Σάντας). Χρησίμευε πρὸ παντὸς γιὰ τὴν πλύση τῶν ρού ων. Τὸ μικρότερο χρησίμευε γιὰ πλύσιμο τῶν ποδιῶν.

31) Ζύμωτρον ἢ Ζούμωτρον (τό). Μεγάλη σκάφη φτιαγμένη ἀπὸ τοὺς μαραγκούς μας μὲ παχιὰ σανίδια ἔλατου. Χρησίμευε γιὰ νὰ φτιάξουμε ζυμωσιά, ὅπως μᾶς λέγει καὶ τ' ὄνομα. Τὴ ζυμωσιά της τὴν ἔφτιανε καὶ ἡ φτωχότερη Σανταία ἀπὸ 8 κότα ἄλευρα, δηλ. 50 ὀκάδες περίπου. Αὐτὴ τὴ μιὰ ζυμωσιὰ τὴν λέγαμε τάϊ, τὶς δὲ δυὸ ζυμωσιὲς μαζύ, δηλ. τὶς 100 ὀκάδες ἢ τὰ 16 κότα τὰ λέγαμε γομάρ'. = ἕνα φόρτωμα.

32) Πυρίφτε (ἡ). Ξυλένιο φτιάρι ἀπὸ ὀξυά Μὲ αὐτὴ βάζαμε τὰ ψωμιὰ στὸ φοῦρνο καὶ τὰ βγάζαμε. Τὸ αἴνιγμα ταντανίζω βάλ' ἀτα, ταντανίζω βγάλ' ἀτα εἶναι πολὺ παραστατικὸ τῆς ἀποστολῆς τῆς πυρίφτες.

33) Καταμάγια (ἡ). Ἕνα μάτσο πανιὰ στὴν κορφὴ ἑνὸς μεγάλου κοντοῦ. Μόλις ζεσταινόταν καλὰ ὁ φοῦρνος καὶ παρουσιαζόταν ἀνάγκη νὰ βάλωμε τὰ ψωμιά, βρέχαμε τὰ πανιὰ μὲ νερὸ καὶ καθαρίζαμε μ' αὐτὸ τὸ πάτωμα τοῦ φούρνου ἀπὸ τὴ στάχτη καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς φωτιᾶς, καὶ τότε βάζαμε πιὰ τὰ ψωμιὰ στὸν φοῦρνο.

34) Σαντούχ' (τό). Ἦταν σεντοῦκι, ρουχοντούλαπο μὲ τὰ σωστά του, κινητό, εὐκολομεταχείριστο. Εἴχαμε σεντούκια φθηνά, φτωχικά, μὰ εἴχαμε καὶ τέτοια κάποιας πολυτέλειας. Τὰφτιαναν ὅλα οἱ τιλκέρ' (ξυλουργοὶ) ἀπὸ ξύλο ἔλατου καὶ κάποτε ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς. Ἦσαν καὶ στολισμένα μὲ χρωματιστοὺς τενεκέδες ποὺ εἶχαν ὡραῖα σχήματα.

35) Τολάπ' (τό). Ντουλάπι. Ἔπιπλο φτιαγμένο ὄχι μὲ πολλὴ τέχνη. Σ' αὐτὸ βάζαμε ὅ,τι μᾶς κατέβαινε· ἐρχόταν καιρὸς ποὺ τὸ ντουλάπι μας φιλοξενοῦσε ψωμιά, γαλακτερὰ καὶ ἄλλα τρόφιμα, καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ροῦχα, καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε. Ὁ κύριος προορισμὸς τοῦ ντουλαπιοῦ ὅμως ἦταν νὰ μᾶς φυλάξη τὰ γαλακτερὰ ἀπὸ τὴ λαιμαργία τῶν παιδιῶν. Γι αὐτὸ καὶ ἡ νοικοκυρὰ φρόντιζε πάντοτε νὰ τοποθετήση ἐκεῖ κλειδαριά.

36) Σκρίνον (τό). Ἔπιπλο πολυτελείας ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς—σιφονιέρα. Κι αὐτὸ χρησίμευε γιὰ ρουχοντούλαπο. Εἶχε τὰ συρτάρια του καλὰ προσαρμοσμένα καὶ ἐμφάνιση τέλεια. Τοὔδιναν οἱ μαραγκοὶ χρῶμα καστανό, λαμπερό. Ἦταν τὸ στολίδι τοῦ σπιτιοῦ.

31) Τσίκουτον (τό). Σκούπα πρόχειρη γιὰ τὸ σάρωμα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς αὐλῆς, καμωμένη ἀπὸ κλωνάρια ἔλατου.

38) Φροκάλ' (τό). Σκούπα καμωμένη ἀπὸ καλαμωτὸ φυτὸ τῶν θερμῶν κλιμάτων τοῦ τόπου μας. Ἦταν σὲ μεγάλη χρῆσι στὰ παράλια τοῦ Πόντου, μὰ στὴ Σάντα θεωροῦσαμε τὸ φροκάλ' εἶδος πολυτελείας, καὶ τὸ μεταχειρίζονταν οἱ κάπως εὔποροι Σανταῖοι.

39) Τσουχαβέλ' (τό). Σκούπα τῆς μάντρας χοντροκαμωμένη. Τὴ φτιάναμε ἀπὸ κλαδιὰ διφοριῶν = θάμνων ποὺ ἀφθονοῦσαν στὰ δάση τῆς Σάντας καὶ ἔδιναν καρποὺς ξυνόγλυκους. (Συνεχίζεται)

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΟΤΥΩΡΩΝ

Συλλογὴ Ξ ΞΕΝΙΤΑ

Ὁ Καλτίσ'ς καὶ ὁ Κοσές. (1)

Σὰ πρῶτα τὰ ζαμάνα καὶ σ' ἄργυρα τὰ χρόνα ἔτανε δύο ἀδέλφα. Ὁ εἷνας ἔτον ὁ Καλίτσ'ς κι ὁ ἄλλος ὁ Κοσές. Ὁ Καλίτσ'ς μοῦνον ζιαντὸς καὶ τεμπέλτς ἔτον, ἅμα ὁ Κοσὲς ἔτον ἔξυπνος καὶ ἀσ' σ' ἀπουρπουνοῦ οὔς τ'οὐρβαδί' ἐδούλευεν. Ἐποίκαν οἱ δύος ἀτουν συμφωνίαν καμίαν νὰ μὴ γουζεύ' καὶ νὰ μὴ χολάσκεται ὁ εἷς ἀσ' σὸν ἄλλον. Ἤμποιος θὰ ἐγούζευεν, ὁ ἄλλον ἃ ἐγδέρνεν τὸ πόστ'ν ἀτ'.

Ἕναν ἡμέραν ἡ μάνα τσυν ἐποῖκεν γιοχάδες. Ἐπῆεν ὁ Καλίτσ'ς ἐψαλάφεσεν ἀτην νὰ δίει ἀτον καὶ τρώει. Ἐκείνε 'κ' ἐδέκεν ἀτον. Ὁ Καλίτσ'ς ἀτότε ἐτσίλτεψεν ἀπάν' σὰ γιοχάδες. Ἡ μάνα τ' ἐντῶκεν κ' ἐκοπάντσεν ἀτον. Ἤρθεν ὁ ἀδελφός ἀτ' ὁ Κοσές, κ' ἐρωτᾶ τον ὁ Καλίτσ'ς:

—Γιάμ' ἐχαλάστες γιὰ τ'ἀτὸ ντ'ἐποῖκα;

—Γιόκ, ἄδελφε, 'κ' ἐχολάστα, εἶπεν ἐκεῖνος.

Ἐκάτσεν ἀτότε ὁ Καλίτσ'ς κ' ἔφαεν μανάχος τὰ γιοχάδες.

Σ' ἄλλ' τὴν φορὴν ἔστειλαν τὸν Καλίτσ' νὰ πάει ποτίζ' τὰ κοσσάρας. Σύτα ἔπιναν, τὰ καημένα, ἐπίασεν κ' ἐσκότωσεν ἀτα ὅλα ἕναν-ἕναν. Ἐπῆεν σ' ὀσπίτ' κ' ἐρώτεσαν ἀτον:

—Γιατί ἐσκότωσες τὰ κοσσάρας;

Εἶπεν ἀτ'ς κ' ἐκεῖνος:

—Καλὰ ἐποῖκα τα, τ' ἀφορισμένα. Κιάμ' 'κὶ λέτε, σύτα ἔπιναν νερόν, ἔσ'κωναν τὸ κιφάλ' σὸν οὐρανὸν κιάν' κ'ἐπαρακάλ'ναν τὸν Θεὸν κ' ἔλεγαν: «Θέ μ' νὰ παίρτς τὸν Καλίτσ'!»

Ἐκλώστεν ὕστερα κ' ἐρώτεσεν τὸν Κοσέν:

—Γιάμ' ἐχολάστες, ἄδελφε;

—Γιόκ, τζάνουμ, εἶπεν ἀτον ἐκεῖνος.

Σ' ἄλλ' τὸ μίαν ἔστειλαν τὸν Καλίτσ' νὰ πάει βοδκίζ' τὰ πρόγατα. Ἐπῆεν ἀτα κ' ἐπῆεν σ'ἕναν τρανὸν μῆλον ἀφκά, ἐκεῖνο πά, κατακλυμίδ', τ' εὐλογημένον. Ἐξέβεν ἀπάν' σὸ μῆλον κ' ἐτίναξεν ὅλα τὰ μῆλα. Οὔς νὰ ἐκατήβαινεν ἀφκά, τὰ πρόγατα ἔφαγαν ὅλα τὰ μῆλα. Ὁ Καλίτσ'ς ἀτότες ἐγούζεψεν κ' ἐπίασεν ἕναν-ἕναν ἐσκότωσεν ὅλα τὰ πρόγατα. Σ' εἶνος προγατί' τὰ κέρατα, σύτα ἔρουζαν, ἐκαρφῶθαν δύο μῆλα, κ' ἐκεῖνο τὸ πρόγατον 'κ' ἐσκότωσεν ἀ. Ἐπῆρεν ἀ κ' ἐκλώστεν σ' ὀσπίτ'.

—Ντ' ἔνταν τἄλλα τὰ πρόγατα; ἐρώτεσεν ἀτον ἀδελφός ἀτ', ὅσταν εἶδεν ἀτον μὲ τ' ἕναν τἀκ πρόγατον.

—Τἄπιστα, εἶπεν ὁ Καλίτσ'ς, ἐξέβα σ' ἕναν μῆλον ἀπάν' κ' ἐτίναξα ὅλα τὰ μῆλα, καὶ οὔς νὰ κατηβαίνω ἀφκά, ἐπῆραν ἔφαγαν ἀτα οὔλα. Ἐμὲν ἕναν τεκόπον πά 'κ' ἐφέκανε με. Ἀβοῦτο τὸ πρόγατον μανάχον ἐφύλαξέ με δύο μήλα σὰ κέρατα θε ἀπάν', καὶ γιὰ τ'ἀτὸ καὶ μόνον ἀτὸ 'κ' ἐσκότωσα το. Γιάμ' ἐχολάστες, ἄδελφε;

—Γιόκ, πὲ τζάνουμ, εἶπεν ὁ Κοσές.

Ἀλλομίαν κι' ἄλλο εἶπαν τὸν Καλίτσ' νὰ κάθεται κ' ἐράζ' τ' ὀσπιτί' τὴν πόρταν, κ' ἐσκώθεν ὁ Κοσὲς ἐπῆεν σ' ὁρμὰν σὰ ξύλα. Ἐνάμνεν-ἐνάμνεν ὁ Καλίτσ', ἔσπασεν ἡ ψή ἀτ', κ' ἐσκώθεν ἐξέγκεν τὴν πόρταν, ἐφορτώθεν ἀ κ' ἐπῆεν ηὗρεν τὸν Κοσὲν σ' ὁρμάν'.

—Νέπε, ντ' ἔποικες; εἶπεν ἀτον ἐκεῖνος, ἅμον τ' εἶδεν ἀτον μὲ τὴν πόρταν σ' ὠμίν ἀτ'.

—Κιὰ ντ' ἃ ἐποῖνα; εἶπεν ἀτον ὁ Καλίτσ'ς. 'Κ' εἶπες με νὰ ἐράζω τὴν πόρταν; Ἐρίαξα-ἐρίεξα, ἔσπασεν ἡ ψή' μ', καὶ εἶπα ἄς παίρ' α καὶ πάγω σ' ὁρμάν', ἔρχομαι εὑρίκω σε κ' ἐράζ' ἃ ἀδακά. Γιάμ' ἐγούζεψες γιὰ τ' ἀτό, ἄδελφε;

—Γιόκ, νὰ λελεύω σε, ἄδελφε, ντ' ἄ γουζεύω; εἶπεν ἀτον ὁ Κοσές. Ἔλα σώρεψον ἐσύ πα μὲ τ' ἐμὲν ξύλα, ἄς σωστεύω τὸ ὀελέκι μ' καὶ κλώσκομες πάμε σ' ὀσπίτ'.

Σύτα ἐσώρευαν ξερὰ κλαδία καὶ ξύλα, εἶδαν ἕναν κερβάν'. Ἐφογώθαν κ' ἐξέβαν οἱ δύος ἀτουν πὰ σ' ἕνταν ψηλὸν δέντρον ἀπάν'. Ὁ Καλίτσ'ς ἐπῆρεν μὲ τ' ἐκεῖνον καὶ τὴν πόρταν, ἐσυνορθίασεν ἃ ἀπάν' σὰ σούχα τὰ κλαδία καὶ—ἐκεῖνο τὸ 'κ' ἐθέλ'νεν κέλα—ἐξαπλώθεν ἀπάν' κ' ἐγιασλανεύτεν.

Ἀλλομίαν ἔρθεν τὸ κερβάν' κ' ἐχάλασεν σὸ δέντρον ἀφκά, γιὰ νὰ ἀναπάγουνταν οἱ ἀνθρώπ' καὶ τὰ χαϊβάνα καὶ

νὰ τρών' τ' ὁλημερισνὸν τὸ φαγίν ἀτουν. Ἐπέρασεν ἡμψὸν ὥραν κέσ' καὶ ὁ Καλίτσ'ς ἐπετσιλτεύτεν. Ἐποῖκεν ἔπεγι ὑπομονὴν ἄμα σὸ τέλος ἄλλο 'κ' ἐπόρεσεν νὰ ἐβάστανεν.

—Ἄδελφε, εἶπεν τὸν Κρσέν, ἐπετσιλτεύτα.

—Ἀμάν, ἄδελφε, τὴν ψήσ' νὰ λελεύω, εἶπεν ἀτον ἐκεῖνος, ποῖσον ὀλίγον ὑπομονήν, ἀλλομοῦνον κέσ' πάνε στραμπίγουνταν ἀτοίν, κ' ἐπέκει κατηβαίνουμε καὶ ἤνταν θέλτς ἐφτάς. Ἄν παίρ'νε μας χαπάρ', ἐχάθαμε.

Ὁ Καλίτσ'ς σὰ δύο 'κ' ἐπούλ'νεν ἀ. Ἐπουγαλεύτεν ἔτον καὶ πολλά, ἐθαρθατάρτσεν ἀ. Ὁ καιρὸς ἔτον ὀλίγον χαλασμένος καὶ οἱ Κερβαντζῆδες ἐθάρεσαν βρέχ, ἐξέγκαν τὰ Κιουλλάχα τουν κ' ἐδόξαζαν τὸν Θεὸν κ' ἔλεγαν:

«Ἀλλαχτὰν ραχμὲτ κελίγιορ». (2)

Ἐπέρασεν ἡμψὸν ὥραν κέσ' κι ἄλλο, καὶ ὁ Καλίτσ'ς ἐπεχέστεν. Ἀτὸ ἔτον ἀσ' σὸ πρωτισνὸν κι ἄλλο χείρ'. Ἄμα ὁ Καλίτσ'ς τιδὲν 'κ' ἐλογαρίαζεν. Ἔλυσεν τὰ βρακοζώνα τ' κ' ἑτοιμάεν νὰ δάζ' ἀτα κά. Ὁ ἀδελφός ἀτ' παρακαλεῖ ἀτον:

—Ἀμάν, ἄδελφε, «ἔτμε-κέτμε» (3) ἃ παθάνομε ἕναν κακόν, ἄ χάν'νε μας οἱ Κερβαντζῆδες, ἔλα, ἐσύ ἐξερτς, ποῖσον ὀλίγον ὑπομονήν, ἀτώρα πάνε κρεμίσκουνταν.

Ὁ Καλίτσ'ς ἀσ' σ' ἕναν τ' ὠτὶν ἐσέγκεν καὶ ἀσ' σ' ἄλλο ἐξέγκεν τὰ παρακαλίας τ' ἀδελφοῦ ἀτ'. Ἐκατήβασεν τὰ βρακία τ', ἐκράτεσεν μὲ τὰ δύο νὰ χέρα τ' τὰ κλαδία κ' ἐπαρπάρτσεν ἀτα.

Οἱ Κερβαντζῆδες ξὰν ἐξέγκαν τὰ Κιουλλάχα τουν κ' ἐδοξολόγαναν τὸν Θεὸν κ' ἔλεγαν:

«Ἀλλαχτὰν Κεδκὲκ κελίγιορ!» (4)

Ὁ Καλίτσ'ς καὶ ὁ Κρσὲς χλοῦ-χλοῦ γελοῦνε κρυφάς-κρυφάς, ἄμαν χῶμαν τρῶνε καὶ 'κὶ λαλοῦνε. Οἱ Κερβαντζῆδες νὰ παίρ'ν ἀτ'ς μυρωδίαν 'κ' ἔν; ἐχάθαν. Ἐπέρασεν κάμποσον καιρὸς κι ἄλλο, καὶ ὁ Καλίτσ'ς ἐστεναχωρεύτεν. «Ἀνάθεμά τ'ς! Ἀβουτοὶν πότε ἃ πάνε χάνταν», ἔλεγεν ἐκεῖνος ἐκεῖνον. Ἐνέμ'νεν ὀλίγον κι ἄλλο, τερεῖ ξάν' 'δὲν 'κ'ἶνεται. Οἱ Κερβαντζῆδες ἔφαγαν κ' ἔπαν κ' ἐπλώθαν ὁμάλα κι ἀναπάγουνταν. «Τὴν εὐλογίαν ἀτουν! εἶπεν. Ἐγὼ ἀβουτοὶντς ἂν 'κ' ἐφτάγ' ἀτ'ς ἕναν δουλείαν, ἐμὲν Καλίτσ' νὰ μὴ λένε με». Καιρὸν 'κὶ χάν'. Τὸν Κρσὲν ποῖος λογαράζ' ἀτον; Ἐπῆρεν τὴν πόρταν καὶ «εἶοι τ' ὄνομα Κυρίου» εἶπεν, κ' ἔσκωσεν κ' ἔσυρεν ἀ ἀφκά. Οἱ Κερβαντζῆδες, οἱ μαυράχαροι, ἐχπαράγαν, ἐθάρεσαν ἐροῦξεν ἀστροπελέκ' κ' ἐβάρκιξαν: «Ἀλλαχτὰν γιουλτουρούμ κελίγιορ!» (5) κ' ἐδέκαν ἀ σὸ γατδάχ, ἀλός πάντολός. Ἀτότες ὁ Καλίτσ'ς κι ὁ Κρσὲς ἐκατήβαν ἀμὰν ἀσ' σὸ δέντρον, ἐπῆραν τὰ φορτωμένα τὰ χαϊβάνα κ' ἐδέκαν ἀ στράταν. Ὁ Κρσὲς ἐπῆρεν ὅλον τὸ Κερβάν' κ' ἐπῆεν σ' ὀσπίτ'. Ὁ Καλίτσ'ς ἐπῆρεν μανάχον δύο ἀλογοφόρτα θυμίωμαν κ' ἐπῆεν ἐξέβεν σ' ἕναν ραχίν, σὴν Τεπέν ἀθε ἀπάν'. Ἐκατήβασεν ἐκεῖ τὰ γομάρα κ' ἐπέκει εἶπεν ἐκεῖνος ἐκεῖνον: «Ντ' ἄ φτάγ' ἀτα ἀβοῦτα τὰ θυμιάματα. Ἄς δίγ' ἀτα ἄψιμον». Ἐποῖκεν ἕναν τρανὸν φωτίαν γιὰ νὰ χουλεῖται κ' ἐπῆρεν ἔσυρεν ἀπάν' καὶ τὸ θυμίωμαν. Ἀσ' σὰ τέσσερα τδουβάλα τὰ θυμιάματα ἔρθεν κ' ἐξέβεν ἕνας Κάπνος, τεμάκ ντό νὰ λέωσας: οὔς τὸν οὐρανὸν κιάν' ἔφτανεν. Ὅλον ἐκεῖν' τὸ κέσ' ἐσκουντούλτσεν. Πολλὰ 'κ' ἐπῆεν ἐκατῆβεν ἀποπάν' ἀσ' σὸν οὐρανὸν εἶνας ἄγγελος καὶ εἶπεν ἀτον:

—Ὁ Θεὸν εὐχαριστέθεν πολλὰ ἀσ' σῆ θυμιωματί' τὴν μυρωδίαν κ' ἔστειλε με νὰ ἐρωτῶ σε ντό χάρην θέλτς νὰ ἐφτάει σε. Καὶ ἤνταν πὰ ψαλαφᾶς, ἀμάν, ἀτώρα θὰ δίγω σ' ἀτο.

Ἐνούντσεν κ' ἐπενούντσεν ὁ Καλίτσ'ς καὶ σὸ τέλος ἐψαλάφεσεν ἀσ' σὸν ἄγγελον τὸ ποροζάν' τ' ἐκράνεν σὰ χέρα τ'. «Ὅσταν ἃ παίζ' ἀ, εἶπεν ἀτον ὁ Καλίτσ'ς, θέλω ὅλ' οἱ ἀνθρῶπ' καὶ ὅλα τὰ χαϊβάνα, τὸ εἶν' ὁλόερα νὰ σκαλών'νε καὶ χορεύ'νε».

—Ἔπαρ' το, εἶπεν ἀτον ὁ ἄγγελον, καὶ ἤνταν ἐψαλάφεσες, μὲ τὴ δύναμην τῆ Θεοῦ, ἄ ἶνεται.

Ὕστερα, σομίαν, ὁ ἄγγελον ἔντον ἄφαντος. Ὁ Καλίτσ'ς ἀσ' τ' ἐπέμνεν μανάχος, ἐπῆρεν ἔπαιξεν τὸ παροζάν' κι ἀσ' τὸ τερεῖ ντό τερεῖς; Ἀφκακέσ' σ' ὁμάλα τὰ πρόγατα καὶ οὔλα τὰ χαϊβάνα τ' ἐβόσκουνταν, κ' οἱ τδοπάν' καὶ ὅλ' οἱ ἀνθρῶπ', ἐπάτεσαν κὰ τὸν χορόν. Ἐκεῖνος παίζ' καὶ λάδκεται τὸ ποροζάν' κ' ἐκεῖνα ἐσκοτώθαν καὶ χορεύ'νε.

Ἐπῆρεν ἀτότες ὁ Καλίτσ'ς τὸ ποροζάν' κ' ἐπῆεν ἐξέβεν σὸ βασιλοσκάμν',

ταῖσα σῆ βασιλέα τὸ παλάτ' σουμά. Εἶδεν ἀτον τῆ βασιλέα ἡ θαγατέρα κ' ἐρώτεσεν ἀτον:

—Ντό ἔν' ἀτὸ τὸ ποροζάν' τὸ ἔεις σὰ χέρα σ';

Εἶπεν ἀτην κι ὁ Καλίτσ'ς:

—'Αβοῦτο τὸ ποροζάν' τ' ἐλέπ'ς, ὅσταν παίζ' ἀ, ὅλ' οἱ ἀνθρῶπ' καὶ τὰ χαϊβάνα τὸ εἶν' ὁλόγερα μ', σκαλών'νε καὶ, θέλ'νε 'κὶ θέλ'νε, χορεύ'νε.

'Εκείνε ἀτότες ἐγέλασεν καὶ εἶπεν ἀτον:

—'Εσὺ ὁ παιδὰς ζαντὸς γιάμ' εἶσαι; 'Αγοϊκον πράμαν καμίαν ἴνεται;

—Πῶς 'κ' ἴνεται; εἶπεν ἀτην ὁ Καλίτσ'ς. Ἄν θέλτς ἂς ἐφτάμε κάβλ': 'Εγὼ ἀτώρα ἃ παίζω τὸ ποροζάν'. Ἄν ἐφτάγω σε καὶ χορεύ'ς ἃ παίρω σε. Κιαγκεῖν' ἄ παίρτς τὸ κιφάλι μ'.

—Καλόν, εἶπεν τῆ βασιλέα ἡ θαγατέρα, παῖξον καὶ ἂς τεροῦμε ποῖος ἀσ' σοὶν δύος ἐμουν ἃ ἐβγαίν' κερδισμένος.

'Ο Καλίτσ'ς ἀτότες ἔπαιξεν τὸ ποροζάν', καὶ τῆ βασιλέα ἡ θαγατέρα ἐσκάλωσεν ἀμάν, χωρὶς νὰ θέλ' κ' ἐχόρευεν.

Μὴ μακρύνομε τὸ ὁκοινίν, ὁ Καλίτσ'ς ξὰν ἐξέβεν κερδισμένος. 'Εμέντσεν κ' ἔρθαν ἡ μάνα τ' κι ὁ ἀδελφός ἀτ' ὁ Κοσὲς κ' ἐποίκανε σεράντα ἡμέρας καὶ σεράντα νύχτας γάμον.

Κ' ἔζησαν ἐκεῖν' ἐκεῖ κ' ἐμεῖς ἀδᾶ κ' ἐμεῖς κι ἄλλο καλλίον.

Λεξελόγεο: Καλίτσ'ς = παρωνύμι ἀπὸ τὸ τ. π. kel κασίδης· Κοσὲς = παρωνύμι, ἀπὸ τὸ τ. Köse σπανός· μοῦνον = μᾶλλον, σχεδόν· τ' οὐρβαδί' = τὸ βράδυ· γουζεύ' = λ. τ. kizmak θυμώνει· χολάσκεται = θυμώνει· πόστ' = λ. τπ. post, δέρμα. γιοχάδες = λ. τ. yufka, πῆττες· ἐψαλάφεσεν = ζήτησε· ἐτσίλτεψεν = κατούρησε· ἐντῶκεν = χρύπησε· γιάμ = μήπως, μπᾶς καὶ· γιόκ = λ. τ. yok, ὄχι· κοσσάρας = κόττες· σύτα = ἐνῶ· ιζάνουμ = λ. τ. canim, ψυχή μου· κατακλυμιδ' = κατάφορτο· ἀφκά = κάτω ἐγούζεψεν = λ. τ. kizmak, θύμωσε· ἔρουζαν = πέφτανε· ἐκλώστεν = γύρισε· ντ' ἔνται = τί ἔγιναν. τᾶκ = λ. τ. tek, μονός· τᾶκόπον = ὑποκοριστικὸ τοῦ παραπάνω τᾶκ· ἐρᾶζω = φυλάγω· ἔσπασεν ἡ ψή ἀτ' = στενοχωρέθηκε· ἐξέγκεν = ἔβγαλε· ἄμον τ' = μόλις· κιά = μά· ντ' ἃ ἐποῖνα = τί θἄκανα· ἐρίαξα = φύλαξα· ἀδακά = ἐδῶ κοντά· νὰ λελεύω σε = νὰ σὲ χαρῶ· ντ' ἃ γουζεύω = τί νὰ θυμώσω· σώρεψον = μάζεψε· ἀελέκ' = λ. τ. selek, φορτίο· κλώσκομαι = γυρίζω. Κερβάν = λ. τ. kervan, καραβάνι· ἐσυνορθίασεν ἀ = τὸ διευθέτησε· σούχα = λ. τ. siki, πυκνά, ἐγιασλανεύτεν = λ.τ. yaslanmak, ξάπλωσε ἄνετα φαρδὺς-πλατύς, ὁλημερισνὸν = μεσημερινό. κέσ' = περίπου, ἐπετσιλτεύτεν = τοῦ ἦρθε νὰ κατουρήσει· ἔπεγι = λ. τ. epeyi, ἀρκετά· τὴν ψή σ' νὰ λελεύω = νά χαρῶ τὴν ψυχή σου· ἀλλομιοῦνον κέσ' = σὲ λιγάκι· πάνε στραμπίγουνταν = πάνε νὰ γκρεμιστοῦν· ἦνταν – ὅ,τι· ἐφτάς = κάνεις· σὰ δύο 'κ' ἐπούλ'νεν ἀ = φρ. δὲν τὸ πουλοῦσε στὰ δυό = δὲν ἀστειευόταν, δὲν πολυλογάριαζε· ἐπουγαλεύτεν = λ. τ. bunalmak, στενοχωρέθηκε· ἐδαρδατάρτσεν = ὀνοματοποιημένη ἔκφραση τοῦ κατουρήματος· Κερβαντζῆδες = οἱ ἀγωγιάτες τοῦ καραβανιοῦ· κιουλλάχα = λ. τπ. külah, παλιὸ τουρκικὸ κάλυμμα κεφαλῆς· ἐπεχέστεν = τοῦ ἦρθε νὰ κάμει τὸ χοντρό του· χείρ' = χειρότερο· δᾶζ' ἀτα κά = νὰ τὰ κάνει... ἐσύ ἐξερτς = φ. σὲ παρακαλῶ. ἐπαρπάρτσεν ἀτα = τἄκανε ἀπὸ ψηλά... ἐχπράγαν = τρόμαξαν· ἐροῦξεν = ἔπεσε· ἐβάρκιξαν = φώναξαν δυνατά· ἐδέκαν ἀ σὸ γατδάχ' = λ. τ. τὄδωσαν στὴ φευγάλα—kaçak, δραπέτης· ἁλὸς πάντολός = ἔκφραση ποὺ σημαίνει: πατεῖς μὲ πατῶ σε, ὅπως βρέθηκαν, μὲ ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν· τεπέν = λ. τ. tepe, κορυφή· γομάρα = φορτώματα· νὰ χουλεῖται = νὰ ζεσταθεῖ· τεμάκ = λ.τ. demek, δηλαδή· ἐσκουντούλτσεν = εὐωδίασε· ψαλαφᾶς = ζητᾶς· ἐνοῦντσεν κ' ἐπενοῦντσεν = σκέφτηκε πολύ· ποροζάν' = λ.τ. borazan, ἢ boruzan, σάλπιγγα· σκαλών'νε = ἀρχίζουν· σομίαν = μεμιᾶς· ἀφκακέσ' = χαμηλά· βασιλοσκάμν' = πρωτεύουσα· ζαντός = τρελός· γιάμ' = μήπως· ἀγοϊκον = τέτοιο· κάβλ' = λ.τ. kavl, στοίχημα· κιαγκεῖν' = εἰδεμή.

(1) Βλ. παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιοῦ R. M. **Dawkins**, 'Αρχεῖον Πόντου. Τόμος τρίτος, σ. 95, ἀριθ. παραμυθιοῦ 9.

(2) 'Από τὸ Θεὸ βροχὴ (ὠφέλιμη, εὐλογία) ἔρχεται.

(3) Τούρκ. ἔκφρ. κυριολεκτικά: μὴ κάμεις -μὴν πᾶς· μεταφορικά: σὲ παρακαλῶ πολύ.

(4) 'Απ' τὸ Θεὸ κουρκούτι ἔρχεται.

(5) 'Απ' τὸ Θεὸ κεραυνὸς ἔρχεται.

ΜΥΘΟΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ τοῦ (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

Τὰ τρία ἀρκατάδα

Ἐπῆεν, ἐπῆεν ἔτον εἶνας λύκος, εἶνας ἀλεπὸς καὶ εἶνας γάϊδαρος. Ἐπῆκαν συντροφίαν γιὰ νὰ πάγ'νε σὴν ξενητείαν. Ἄρ' ἐκατῆβαν σὸν γιαλόν, ἐσέβαν σ' ἕναν καράβ' καὶ ἐχπάσταν. Ἡ θάλασσα ἐγυάλιζεν καὶ τὸ καράβ' ἐπέτανεν. Ἄσ' σὸ ἐπῆγαν κάμποσον δρόμον, ὁ λύκον ἐντῶκεν ὀμμάτ' τὸν ἀλεπὸν καὶ εἶπεν:

—Ἀρκατάδα, ἐπείνασαμε, τιδὲν 'κὶ θὰ τρώωμε;

—Σωστά, εἶπεν ἀλεπόν, ἐπείνασαμε, ἄμα ντό θὰ τρώωμε;

—Ἤντσαν ἕν' μικρὸς σὰ χρόνα, ἐκεῖνον θὰ τρώωμε, εἶπεν ὁ λύκον, ἀτώρα κάθαεις ἂς λέῃ τὰ χρόνα τ'.

—Πόσα χρονῶν εἶσαι ἐσύ; ἐρώτεσαν. τὸν λύκον.

—Ἐγὼ ἀσ' σὸν κατακλυσμὸν ἐγλύτωσα, τὸ σωστὸν πόσα χρονῶν εἶμαι 'κ' ἐνθυμοῦμαι.

—Ἔ! ἐσὺ πολλὰ χρονῶν εἶσαι, ἐσὲν 'κὶ θὰ τρώωμε, εἶπεν ἀλεπόν.

—Πόσα χρονῶν εἶσαι ἐσύ; ἐρώτεσαν καὶ τὸν ἀλεπόν.

—Ἐγὼ σὰν ἐεννέθα σὸν κόσμον ψὴ 'κ' ἔτον.

—Ἔ, ἐσὺ πολλὰ χρονῶν εἶσαι, εἶπεν ὁ λύκον.

—Γιὰ πέει μας κ' ἐσύ, ἀρκατάδ', πόσα χρονῶν εἶσαι; ἐρώτεσαν τὸν γάϊδαρον.

—Ἐγὼ πόσα χρονῶν εἶμαι 'κ' ἐνθυμοῦμαι, ἄμα καλὰ ἀναστορῶ ντὸ ἔλεε με ἡ μάννα μ'. Ὅταν ἐγεννέθα ἔγραψεν τὴν χρονίαν, ἀδὰ σ' ὀπίσ' σὸ ποδάρι μ' ἀφκά, Ἐλάτε δεβάστ' ἄτο καὶ τερέστε πόσα εἶναι τὰ χρόνα μ'.

—Νέπρε, εἶπεν ὁ λύκον τὸν ἀλεπόν, γιὰ δέβα τέρ' πόσα χρονῶν ἔν';

—Ἐξάδελφε, εἶπεν ἀλεπόν, ἐγὼ γράμματα 'κὶ ξέρω, δέβα ἐσύ.

Ὁ λύκον ἐσέγκεν τὰ γυαλία τ' κ' ἐπῆεν σὸν γάϊδαρον καικά. Ἐκεῖνος πα ἔσ'κωσεν ἄν' τ' ὀπίσ' τὸ ποδάρ'ν ἀτ'. Ὁ λύκον ἐτέρεσεν, ἐτέρεσεν καὶ εἶπεν:

—Ἀρκατάδ', ἀδαπάν' τιδὲν 'κὶ φαίν'ταν.

Ἐπορπάτεσα πολλά, εἶπεν ὁ γαϊδαρον, καὶ ἐσιλεύταν ὀλίγον τὰ γράμματα. Λεῖξον ἀτα ὀλίγον καὶ θὰ φαίν'ταν καλύτερα.

Ὁ λύκον ἐξέγκεν τὸ γλωσσόπον ἀτ' καὶ λείχ' τὸ νύχ'.

Ὁ γάϊδαρον ντὸ ἐράευεν εὗρεν. Ἐδῶκεν ἀτον ἕναν λάχταν καὶ ἐρροῦξεν ἀτον σὴν θάλασσαν. Ἀλεπόν, ἀσ' σὸν φόβον ἀτ' ἐσπίχτεν κ' ἐξέβεν ἀπάν', σὸ τιράχ', τῇ καραβί'. Τερεῖ ἀποπαγκαικὰ τὸν γάϊδαρον καὶ τρομάζ'.

Ὁ γάϊδαρον ἀσ' σὴν χαράν ἀτ' ἐρχίνεσεν νὰ οὐγγαρίζ' καὶ νὰ τρέχ' ἀπαγκέσ' σὸ καράβ'. Ἐπεκεῖ ἐπῆεν ἐστάθεν σὸ τιράχ' καικὰ καὶ ἔτριφτεν ἐκειάν' τὴ γούλαν ἀτ'. Ἐτσαφίουτον. Ἀλεπὸν ἀσ' σὸν φόβον ἀτ' ἐλάγγεψεν σὴν θάλασσαν.

—Ντό χαπέρα, ντ' ἔπαθες; ἐρώτεσεν ἀτον ὁ λύκον.

—Τῇ σκύλλ' ὁ υἱέν, ἐχουζάριζεν νὰ κόφτ' τὸ τιράχ' καὶ ρούζ' με ἀφκά. Ἐλάγγεψα σὴν θάλασσαν καὶ ἐγλύτωσα, εἶπεν ἀλεπόν.

Λεξιλόγιον: ἀρκατάδ' (τὸ) λ.τ. arkadas=σύντροφος· ἐχπάσταν=ξεκίνησαν· ἐντῶκεν ὀμμάτ', φρᾶσις—ἔγνεψε μὲ τὸ μάτι· ἀναστορῶ—ἐνθυμοῦμαι ὁπωσδήποτε· χρονία = χρονιά, χρονολογία· ἐσιλινεύταν λ. τ. silinmek= ἀποτρίβηκαν, ξεθώριασαν, φαγώθηκαν, σβήσανε· λείχ=γλύφει· νύχ'=τὸ νύχι· ντὸ ἐράευεν=λ.τ. aramak, ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε· ἐσπίχτεν— σφίχτηκε· τιράχ' (τὸ) λ.τ. direk=στῦλος καραβιοῦ· οὐγγαρίζ' καὶ σπανίως γουγγαρίζ'= γκαρίζει, ὀγκᾶται· γούλα (ἡ)=λαιμός· ἐτσαφίουτον =τριβόταν· ἐλάγγεψεν=πήδησε· ἐχουζάριζεν= πριόνιζε· νὰ ρούζ' με ἀφκὰ =νὰ μὲ ρίξῃ κάτω.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΣΙΤΕΣ

Τοῦ Ι. ΑΒΡΑΜΑΝΤΗ

Πῶς ἡ Τσίτε ἐκέρδισεν τὴν ταβὰν μὲ τὴν Χαβίαναν.

Τὸ συνόρ' τῇ Τσίτες καὶ τῇ Χαβίανας ἔτον τὸ ραχὶν τῇ Τζιτί'. Σὴν ταπάν ἀπάν' τῇ Τζιτί' ἔτον ἕναν παρεκκλήσ' τ' Ἀεν-Κήρκα. Ἐκεῖνο ἔτον ἄσουλα τὸ συνόρ'. Ἄμαν οἱ Τσιτενοὶ καὶ οἱ Χαβανίτ' 'κ' ἤευαν. Τὸ λέω σας ἔν' πολλὰ-πολλὰ χρονῶν μεσελέν. Οἱ Τσιτενοὶ ἔλεαν τ'ἐκεινέτερον ἔν' Ἀεν-Κήρκας καὶ τ'Ὁμάλ' (ἕναν τσαϊρόπον σὸν Ἀεν-Κήρκαν ἀφκὰ μερέαν κι ἀπάν' σὸν σύρτεν) κ' οἱ Χαβα-

νέτ' πὰ ἔλεαν τ' ἐκεινέτερον ἔν'. Καὶ γιὰ τ' ἀτὸ πάντα ἐντοῦναν κ' ἐπαίρ'ναν. Κάποτε ἤευαν κ' ἐδίναν γαρέρ' τ' ἕναν τὸ χρόνον νὰ λειτουργοῦν τ' Ἀεν-Κήρκα τὴν ἡμέραν οἱ Τσιτενοὶ καὶ τ' ἄλλο οἱ Χαβᾳνίτ'. Ἄμαν ἔτον καὶ τ' Ὁμάλ'. Ἀτὸ πῶς θὰ ἐποῖναν ἀτο; Νᾷ ἴσᾳ, ἕναν ἡμέραν οἱ Χαβᾳνίτ' εἶπαν σοὶ Τσιτενούς: —Θὰ ἐβγάλωμε ἐμεῖς εἶναν πᾳχλιβᾳνον· εἶναν πὰ ἐβγάλτε ἐσεῖς καὶ ἂς παλεύ'νε. Ἤμποιος νικᾶ, τ' ἐκεινέτερον ἔν' τ' Ὁμάλ'. Ο Τσιτενοὶ ἔνταν ραζῆδες. Ἄμαν ὁ πᾳχλιβᾳνον τῆ Τσίτες κι ἄλλο παλληκάρτς ἔτον καὶ σὰ δύο-τρία κλωσίματα ἔσ'κωσεν κ' ἔσυρεν τρία-τέσσαρα ἀρδίνᾳ μακρὰ τὸν Χαβᾳνίτεν. Κ' ἐπεκεῖ κ' ὕστερ' τὸ μέρος τὸ ἐροῦξεν ὁ Χαβᾳνίτες ὁ πᾳχλιβᾳνον ἔντον τᾳᾷ συνόρ'. Κι ἄλλο 'Κ' ἐτάβιζαν. Ἀοῖκα ταβία πολλὰ ἐγίντανε ἐκέσ' σὰ χωρία.

Σὸ Μικρὸν τὴν Τσίτεν καὶ σῆ Ρυάκ' ἀνάμεσα κι ἀπάν' σῆ Κάγκανας τὸν σύρτεν ἔτον κ' ἕναν παρακκλησόπον τ' Ἀεηλία, νὰ βοηθᾶ. Ἔ, γιὰ τ' ἀτό πα πόσα ταβάντας ἔνταν σ' ἐμέτερα τὰ ἡμέρας. Τὸ χρόνον ἕναν ἡμέραν θὰ ἐλειτούργαναν καὶ ἀπάν' σ' ἀτὸ 'Κ' ἤευαν νὰ ἐποῖναν ἀτο χρόνον καὶ χρόνον.

Γιὰ τ' Ἀεν-Κήρκα τὸ παρακκλήσ' ἔλεαν οἱ παλαιοί μουν τᾳᾷ ἔτον ἕναν ἀσ' σ' ἐφτακόδᾳ ἐγκλεσίας καὶ παρακκλήσᾳ τ' ἔχτισεν κάποιος βασιλέας τῆ Τραπεζούντας. Ἔν' σωστόν, 'Κ' ἔν σωστόν, 'Κ' ἐξέρω, ἐγὼ ἀέτσ' ἔχ' ἀτο ἀκουστόν. Κρῖμαν, μιστόν, σὴ γούλαν ἀτουν, π' ἔλεαν ἀτο.

Τῆ Κρήτης τὸ πάρσιμον.

'Ασ' σὸ σ'χωρεμένον τὸν κύρη μ' ἔχω ἀκουστὸν κι ἀοῦτο τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Σουλτάνον π' ἐπολέμανεν νὰ παίρ' τὴν Κρήτεν, πολλὰ χρόνᾳ ἐπολέμεσεν καὶ πολλὰ στρατόν πα ἐχάσεν καὶ τὴν Κρήτεν νὰ ἐπαῖρνεν 'Κ' ἐπόρεσεν. Κι ἀτόσον κ' ἐπουγαλεύτεν ἕναν ἡμέραν εἶπεν: «Ἤμποιος θὰ λέῃ με τὸ ἐπάρθεν ἡ Κρήτη θὰ κόφτω τὸ κιφάλ'ν ἀτ'.»

Νᾷ ἰσᾷ ἕναν ἡμέραν ἔρθεν τὸ χαπάρ' τὸ ἐπάρθεν ἡ Κρήτε καὶ οὔλ' νουνίζ'νε, ντό θὰ ἐφτᾶνε, πῶς νὰ πᾶν λέν' ἀτο σὸ Σουλτᾶνον. Ἀτότες ὁ μάειρας τῆ Σουλτάν' εἶπεν ἀτ'ς: «Ξάϊ μὴ νουνίζετε· σ' ἐμὲν ἀπάν' ἀφῆστ' ἀτο». Κι ἀσ' ἕναν-δύο ὥρας ὕστερία ὅνταν ἐπῆεν σὸ Σουλτᾶνον τὸ φαΐν ἀτ' νὰ τρώει, ἔγραψεν ἀπάν' σὸ σιρπόδ': «Ταπαγοὺν ἀλτουντὰ τιρίτ. Γιρμὶ γετὶ σενᾷ τεῖντζα ἀλουντὴ Κιρίτ». Κι ἀέτσ' πα ἔμαθεν ὁ Σουλτάνον—πολλὰ τὰ γένᾳ τ' κι ὀλίγα τὰ χρόνια τ'—τῆ Κρήτες τὸ πάρσιμον, χωρὶς νὰ κόφτ' κανείνος κιφάλ'.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΑΣ

...'Κὶ θέλουμ' ἀτον, βέσσελαμ!

Του Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ντὸ λέω σας τὰ ὥρας ὀγδόντα χρόνιᾳ παραπάν' ἔν' καὶ λειφτὸν 'Κ' ἕν'. Ὄχι μονάχον ἡ Κερασούντα ὀτότε πα καὶ πάντα πα ἐβρόντενεν ἀσ' σὰ καλὰ καὶ καλωσύνᾳς, ἀλλὰ οἱ χωρέτοι πα ἐζήναν καλλίον πῆ καλλίον. Δέβα ἐγροῖκα 70 καράβᾳ ἀσ' σὴν Ρουσσίαν, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αἴγυπτον, ντό φαγώσιμα, ρουχικά, γυαλικὰ πολυτέλειας, οἱ πλοίαρχοι καὶ κεμητζῆδοι, κουρπούτζᾳ, ἀλεύρᾳ, ψάρᾳ, καδέρᾳ τυρία, χαβιάρᾳ, μακαρόνᾳ, δεριέδες, ἀσ' σὴν Ρουσσίαν, ἀσ' σὴν Πόλην, Σύραν, Πειραίαν, Μερσίναν, Ρώμην, Τεργέστην, Μαρσίλᾳν, Λόντραν, χίλᾳ λογιῶν πράματα ἐφέρναν σ' ὀσπίτᾳ τουν. Ἔ, νέϊσε, ἀτὰ ὕστερα λέμ' ἀτα.

Ἀτόρα θὰ λέγω σας πῶς ἐγλύτωσαν οἱ Κουρχαρμανῶτ' ἀσ' σὰ χέρᾳ τῆ Τὸλέρ' τῆ μουχτάρ' ποὺ ἔκαψεν κ' ἐμάνιξεν ἀτουνους μὲ τὰ κλεψίους καὶ τὰ φεσατλούκᾳ τ'. Ὅπως ἱστόρισε με ὁ Χατζίκας ὁ Κυφίδης ὁ δέσκαλο μ', τοῦ Λογιώτατου τοῦ Ἀντωνάκη ὁ γυιόν: Τὰ βερκία τῆ χωρί', ἀσκέρ πετελία, ἐμλιάκᾳ, ἀχδάρᾳ, προγατί' σαΐμᾳ, ὅπως ἐθέλενεν ἐκανόνιζεν ἀτα· εἶχεν καὶ ἕναν μουχτάρ' σανί, καὶ μὲ τ' ἐκείνοναν ἐκαβούρευεν τὸ χωρίον· ὅποιος 'Κ' ἐπέγινεν καλὰ μὲ τ' ἐκεινούς, ἐπάτεναν καὶ ἐφόρτωναν ἀτ'ς ὅσον ἐθέλεναν. Ἂν ἔρχουνταν τακζιλατζῆδες μὲ τοὶ ζαπτιέδες νὰ σωρεύουν τὰ βερκία, ἀτὸς ἐμπαίνενεν σ' ὀσπήτᾳ ἀσ' σὸ ἕναν κοσσάρας καὶ βούτερον, ἀσ' σ' ἄλλο κρεβάτᾳ καὶ φαγία καὶ ἀσ' σοὶ σωζάμενους

ἀρνία, τάχα νὰ φάζ' τοὶ μαμούρους. Γιὰ νὰ ἔχ' καὶ τὸ κονάκιν μὲ τ' ἐκεῖνον ἀτ', τὸν γιούζπαδην καὶ τὸν καϊμακάμην ἀνάμεσα ἐστείλενεν ἀτους, ἀρνία, βουτέριτα, τυρία. 'Αέτσ' πα ὅσα φορὰς ἐδίναν ἀναφορὰν σὸν γιούζπαδην καὶ σὸν καϊμακάμην γιὰ ν' ἀλλάζουν ἀτον, 'κ' ἐπόρεναν. Ἕναν δύο οἱ χωρέτοι ἄλλο νὰ ἐταγιάνιζαν 'κ' ἐπόρεσαν καὶ ὁ ποπα-Δημήτρης, τῆ χωρί' ὁ ἐφημέριον, λαφρὸν ἢ νύχτα τ', εἶπεν τοὶ χωρέτους: τ' ἀπάν' τὴ Πέφτη ἡ ἐκκλησία μουν Ἅη Δημήτρης ἑρτάζει· ὅλοι νὰ ἤστοιν παρὼν νὰ ἀποφασίζουμε γιὰ τὴν τσαρέ μουνα. 'Αέτσ' ὅλοι οἱ χωρέτοι ἐγομώθαν σὴν ἐκκλησίαν, ἔρθαν καὶ Τσαραγῶτοι, Τουρναλῶτοι καὶ ἄλλοι γιὰ τὴν πανήγυρην. Μετὰ τὴν ἀπόλυσην ἔρθαν ὅλοι οἱ χωρέτοι, τῆ Παϊπούτ' ὁ Ναστάης, ὁ Μαρμαλίγκας, ὁ Σουμουλτούης, ὁ Καραπαναέτας ὁ μειζέτερον, ὁ Γιώτας, ὁ Ζόμ-Παυλον, τῆ Στεφόρ' τῆ Τεστέπαδη ὁ κύρης, ὁ Λιάκον καὶ ἄλλ'.

'Εξέγκεν λόγον ὁ ποπα-Δημήτρης καὶ εἶπεν ἀτ'ς: «ἀδελφοί μου Χριστιανοί, ἀσ' σ' ἐμὸν τὴ γενεὰν ἀδᾶ σό χωρίον 14 πιτραχέλα ἐποπάδεψαν κ' ἀοίτικον κακὸν τὸ χωρίον 'κ' ἐπέντεσεν· γιά ἐμεῖς νὰ σ'κοῦμες ἀσ' σὸ χωρίον, γιά ὁ Τσολέρτς. 'Εγὼ λέγω σας νὰ γράφτομε ἀναφορὰν σὸν Δεσπότην τῆ Τραπεζούντας τὸν Κωστάντιον, λέγουν ἔν' καὶ τῆ Βαλῆ φίλος, νὰ κατηβαίνουμε σὴν Κερασσοῦντα, νὰ ρωτοῦμε καὶ τοὺς δημογέροντες καὶ ἂς τεροῦμε ἐκεῖνοι πα ντό θὰ λέγουνε μας». Ὅλοι οἱ χωρέτοι ἐδέχταν τὸν λόγον τῆ ποπᾶ καὶ ἐγέντον ἡ ἀπόφαση. Ἔρθεν ἡ σειρὰ νὰ γράφκεται ἡ ἀναφορά· ὁ δέσκαλον ἔτον σὴν Κερασσοῦνταν· κανεὶς ἄλλος πὰ 'κ' ἔξερεν περὶ γραμμάτου νὰ γράφτ' τὴν ἀναφοράν, εἶπεν ὁ ποπα-Δημήτρης, ντό νὰ φτάτεν τὸν δέσκαλον, φέρτε με τὸ φτερὸν καὶ τὸ καλαμάριν ἐγὼ γράφτ' ἀ. 'Αέτσ' πα ἐπῆρεν ὁ ποπᾶς τὸ φτερόν, χαρτίν πα ἔτον, ἔγραψεν τὴν ἀναφοράν: «Σεβασμιώτατε Δέσποτα, ἐμεῖς οἱ Κουρχαρμανῶτ' τὸν Τσολέρην μουχτάρην 'κὶ θέλουμ' ἀτον βέσσελιαμ». Ὅλοι οἱ χωρέτοι ἐπεενέφταν ἀ, ἐδιώρισαν καὶ ἐπιτροπήν, ἑτοίμαξαν καὶ ἀρμαγάδες γιὰ τὸν Δεσπότην, βούτερον, τυρὶν καὶ δύο κοιλίδα, καὶ τὸ πρωῒ ἐδῶκαν ἀ δρόμον.

Ὅταν ἔφτασαν σὴν Κερασσοῦνταν ἐπῆγαν σὴν Δημογεροντίαν καὶ εἶπαν τοῦ Δημογέροντας τὸν σκοπόν ἀτους· ἔδειξαν καὶ τὴν ἀναφοράν. Οἱ Δημογέροντες ἅμὸν τὸ ἐδέβαξαν τὴν ἀναφορὰν εἶπαν τοὶ χωρέτους: «'Εντροπὴ ἔν' ἀοίτικον ἀναφορὰν σὸν Δεσπότην 'κὶ γίνται, θὰ χαλάεται ἡ δουλεία σουν. Νὰ πάτεν σὸν δέσκαλον τὸν Λογιώτατον τὸν 'Αντωνάκην, ἐκεῖνος γράφτ' τὰ ἀναφοράδες». 'Αέτσ' πὰ οἱ χωρέτοι ἐπῆγαν σὸν λογιώτατον καὶ εἶπαν ἀτον τὸ καὶ τὸ τὴν ὑπόθεσην, ἔδειξαν ἀτον καὶ τὴν ἀναφοράν, εἶπαν ἀτον: «Δέσκαλε, οἱ Δημογερόντοι ἔστειλανε μασε, νὰ γράφτης μας ἕναν ἑλλενικὸν ἀναφοράν, ἀβοῦτο ἐντροπὴ ἔν' νὰ δείκνουμ' ἀτο τὸν Δεσπότην». Ὁ σ'χωρεμένον 'Αντωνάκης ἅμὸν τὸ ἐδέβαξεν τὴν ἀναφορὰν εἶπεν ἀτ'ς: «παιδία, ἐγὼ ἀσ' ἀβοῦτο καλὸν ἀναφορὰν νὰ γράφω 'κ' ἐξέρω· ὅπως ἔν' ἀέτσ' πὰ θὰ δίτ' ἀτο τὸν Δεσπότην καὶ ἡ δουλεία σουν θὰ τερείεται. 'Ελάτεν ἀπέσ' ἂς δίγω σας ἐγὼ πα ἕναν γράμμαν σὸν Δεσπότην». Ὁ Λογιώτατον ἔτον πολλὰ φίλος τῆ Δεσπότ' τῆ Κωστάντιου καὶ γράφτ' ἀτον τὴν ὑπόθεσην καὶ λέει ἀτον: «'Αβοῦτοιν οἱ χωρέτοι ἔφερανε με τὴν ἀναφοράν ἀτουν, καὶ εἴπανε με νὰ γράφτ' ἀτο ἑλλενικά· ἐγώ πα εἶπα τ'ς, ἀσ' ἀτὸ καλὸν ἀναφορὰν 'κὶ γίνται. Παρακαλῶ, Σεβασμιώτατε, γλύτα τὸ χωρίον ἀσ' σὸν Τσολέρην, ἐπατούρεψεν τὸ χωρίον μὲ τ' ἀνομίας ἀτ'». 'Οτέτε παπόρα 'κ' ἔταν ἐσῆβαν σ' ἕναν καΐκιν οἱ χωρέτοι, ἐπῆγαν σὴν Τραπεζοῦνταν, ἐπαρουσιάσταν σὸν Δεσπότην, ἐδῶκαν τὴν ἀναφοράν ἀτουν καὶ τὸ γράμμαν τοῦ 'Αντωνάκη. Ὁ Δεσπότης, εἶπαμε, ὁ Βαλῆς πολλὰ ἐγάπενεν ἀτον, ἐπῆρεν ἀτ'ς καὶ ἐπαρουσίασεν ἀτους σὸν Βαλῆν, ἐγνατούρεψεν ἀτον καὶ τὴν ὑπόθεσην, Ὁ Βαλῆς εἶπεν τὸν Δεσπότην: «Δεσπότ' ἐφέντη, ἐσὲφ ἔτμε, δίμτι τερπιεσινὶ βερίριμ». 'Ετηλεγράφησε τὸν καϊμακάμην, ἐποῖκεν ἀζήλιν τὸν γιούζπαδην καὶ ἐφυλάκωσαν τὸν Τσολέρην.

Οἱ Κουρχαρμανῶτοι ἐποῖκαν ἄλλοναν μουχτάρην καὶ ἐγλύτωσαν ἀσ' σὰ ζουλούμα τὴ Τσολέρ'. Ἕναν ἡμέραν ὁτὰν ἐξῆβαν ἀσ' σὴν ἐγκλησίαν, ὁ Ποπα-Δημήτρης εἶπεν τοὶ χωρέτους: «δέσκαλον ἐράευετεν νὰ γράφτη σας ἀναφορὰν περὶ

γραμμάτου, εἶδετεν τ' ἐμὸν ἡ ἀναφορὰ τὸ ἐποῖκεν τὰ θάμματα;» Ὁ μακαρίτης Ἀντώνης Κερασίδης, ἔγγονος τοῦ Λογιώτατου, ἔλεγε με πὼς σῆ Τραπεζούντας σῆ Μητρόπολης τὰ μητρῶα ἔνι κατὰ γράμμα καταχωρεμένον ἡ ἀναφορὰ τοῖ Κουρχαρμανωτίων: «Ἐμεῖς οἱ Κουρχαρμανῶτ' τὸν Τδολέρην μουχτάρην Ἰκὶ θέλουμ' ἀτον, βέσσελιαμ».

ΙΣΙΠΕΣ Συλλογὴ τοῦ Ι. ΑΒΡΑΜΑΝΤΗ

Γυναῖκες μετὰ μύρων θεόφρονες...

Τοῖ Ζωγραφάντων ὁ δϊάκον, ἀσ' σὴν Τσίτεν, ἔτον πολλὰ ἐξακουσμένος σὴ Τραπεζούνταν, σὸ Κὰν καὶ σὴν Πόλ' πὰ μὲ τὸ νὰ εἶχεν ἀγγελικὸν λαλίαν. Γιὰ τ'ἀτὸν πολλὰ καὶ διάφορα ἱστορίας λένε. Ὅνταν ἐκατήβαινεν σὴν Τραπεζούνταν ἐκλειδοῦντον σ' ἕναν ὁτὰν τῆ χανί' κι ἀρτοὺχ ἐρχίνανεν τὸ ψάλσιμον. Κι ἀλλομίαν ντό τερεῖς: Ρωμαῖοι, Τοῦρκ' κι Ἀρμενάντ' ἐφήν'ναν τὰ δουλείας ἀτουν καὶ ἐτοπλαεύκουνταν σὸ χάν' ὁλόερα καὶ ἔκουαν ἀτον. Ἀτὸς ὁ δϊάκον ἔπινεν γάετ πολλά. Ἐγάπανεν πολλὰ τὸ ρακὶν καὶ μὲ τὸ ἔτον καλλίφωνος, οἱ ζᾳγκὶν-ζᾳγκὶν ἐκούϊζαν ἀτον σὰ φαγοπότᾳ τουν κ' ἐψάλνεν. Ἐψάλνεν πολλὰ καὶ διάφορα τροπάρᾳ, ἅμαν ὅνταν ἐπαῖρνεν ἀτον τὸ ρακὶν ἡ ψή ἀτ' ἔτον νὰ ψάλ' τὸ «Γυναῖκες μετὰ μύρων θεόφρονες». Ἅμαν ἐκόλλεζεν κ' ἕναν «ἄχ!» ἐμπροστὰ ἀσ' σὸ «ὀπίσω σου ἔδραμον» καὶ σ' ἀτὸ καικὰ ἅμον τὸ ἔρχουντον καὶ ἔλεεν τὸ ἄχ, τὴ λαλίαν ἀτ' σὸν οὐρανὸν ἐβγάλνεν. Κι ἅμον τὸ κάτ'ς ἔλεεν ἀτον γιατί ταράζ' τὸ ἄχ σὸ τροπάρ' ἀνάμεσα καὶ γιάτι σύρ' τὸν ἦχον ἀθες ἀτόσον πολλὰ ἔλεεν: «Τζάνουμ, πῶς νὰ μὴ λέω τὸ ἄχ καὶ πῶς νὰ μὴ καίεται ἡ καρδία μ', ὅνταν τερῶ σ' ἐκεῖνον ἀποπίσ' ἔτρεχαν καὶ σ' ἐμὲν ἀποπίσ' κανεὶς Ἰκὶ τρέχ!...»

Ὅλην ἀποθέμενοι...

Ὁ Ναλπάντς ὁ Κώστης ἕναν Χειμον'κὸν ἔρθεν ἀσ' σὴν Ρουσίαν σὸ χωρίον ἀτ', τὸ Βαρᾳτόν, νὰ ἐφτάη τὸ χρονᾳκὸν τῆ κυροῦ ἀτ', τῆ σχωρεμέν' τῆ Γιάνν'. Σὸ μγημόσυνον ἐκοῦξεν οὔλτς τοὶ ποπάδες καὶ τοὶ καλοέρτς ἀσ' σῆ Γουμερᾶς τὸ μαναστήρ'. Θὰ ἔταν, ψέματα μὴ λέω, ἐκὰν τράντα νομάτ' ποπάδες καὶ καλοέρ'. Καὶ ἀπὸ ϐραδύς, ἀσ' σὸ ἔφαν κ' ὕστερα κ' ἔσκωσαν τὰ τραπέζᾳ, ἐκάτσαν σὰ δύο τρία ὁτάδας νὰ ἐφτάνε παρακάθ' καὶ νὰ λένε λοὲν-λοὲν ἱστορίας.

Ἂρ' ἀσ' σὸ εἶπαν τ' ἕναν τ' ἄλλο, ἐντῶκαν ἀτο σὰ θεολοϊκά, κι ἀρτοὺχ ἕνας ὁ ποπᾶς τὸ μακρὺν ἀτ' κι ἄλλος τὸ κοντόν ἀτ' εἶπαν κ' εἶπαν. Εἶνας πὰ Χαβᾳνίτες, ὁ Ποπαναέτες, νὰ ἔχωμ' τὴν εὐχὴν ἀτ', γέρος-γέρος τσίντσιρος, ἐνύσταξεν καὶ ἐθέλεσεν νὰ κοιμᾶται. Καὶ πῶς νὰ ἐφτάῃ καὶ κεῖνταν κὰ οὔλ' εἶπεν ἀτ'ς:—Μέτα κ' ἐσεῖς, ἀτὰ κι ἀτὰ ντό θέλετε. Τὰ Γραφάντας λένε: «Ὅλην ἀποθέμενοι...» τεμάχ: «Οὔλ' θ' ἀποθάνωμε», κ' ἐσ'κώθεν νὰ πάει κεῖται κά...

Σῶσον ἡμᾶς, Νικόλαε Φόλτωφ.

Ὁ Φόλτωφ'ς ἀσ' σῆ Κορκωτᾶ ἔτον πολλὰ ζᾳγκίντς. Εἶχεν μαγαζία καὶ ὀσπίτᾳ σὴ Ρουσίαν, σὴ Γιάλταν ἀπέσ'. Κάποτε ἐποῖκεν καὶ ἕναν-δύο ἀφιερώματα σὴν Παναγίαν, σῆ χωρί' ἀτουν τὴν ἐγκλεσίαν. Οἱ χωρέτ' πὰ νὰ εὐχαριστοῦν ἀτον καὶ νὰ δί' κι ἄλλα παράδας ἔχτισαν τ' ἐγκλεσίας τὴν τδᾳβιρμᾶν καὶ σὴν πόρταν ἀπάν' ἐπελέκεσαν ἕναν λιθάρ' κ' ἔγραψαν μὲ χοντρὰ γράμματα; ΣΩΣΟΝ ΗΜΑΣ ΝΙΚΟΛΑΕ ΦΟΛΤΩΦ. Ἀτὸ ἐκράτεσεν πολλὰ χρόνᾳ. Ἐμεθεύτεν σ' ὅλᾳ τὰ χωρία κι οὔλ' οἱ ξενοχωρέτ' ἐγέλαναν κ' ἔλεγαν: «Μῶ τὴν μάναν! οἱ Κορκοτασλῆδες ἔκλωσαν τὸ φύλλον. Ἐφέκαν τὸν θεὸν κ' ἐπίστεψαν τὸν Νικόλαν τὸν Φόλτωφ!» Ὑστέρ' κ' ὑστερνὰ Ἀναστάης τοὶ Ποπαδάντων ὅνταν ἐπῆεν ἀσ' σὴ Γιάλταν σὸ χωρίον κ' εἶδεν ἀτο, ἐπῆρεν ἔξυσεν κ' ἐχάσεν ἀτο. Ψέματ' ἀλήθᾳ, ξὰν ἐκλώσταν οἱ Κορκοτασλῆδες κ' ἐπίστεψαν σὸν ἀληθινὸν Θεόν...

Τρανογούλτς καὶ ἀνοιχτομάτ'ς.

Ὁ Ξαπάν-Οὐστας, ἀσ' σὴν Φούρφουραν, εἶχεν ἕναν συρὶν παιδία. Ἔτον κ' ἐφτωχός, ὁ μαῦρον. Καὶ τρανογούλτς, ντό νὰ λέω σας: ἔτρωεν, ἔτρωεν καὶ καμμίαν Ἰκ' ἐχόρταζεν. Ἤμπαν ρωμαίικον χωρίον ἐπαῖνεν θὰ ἐχτράτιζεν σ'ἕναν δύ' ὀσπίτᾳ καὶ θὰ ἐψαλάφ'νεν νὰ τρώη. Ἀτὸ τὸ συνήθειον εἶχαν ἀτο οὔλ' οἱ Τοῦρκ'. Κι

ἂν καμμίαν ἐδεβήν'ναν ἀσ' σῆ Γουμερᾶς τὴν Παναΐαν θὰ ἐπαΐναν θὰ ἔτρωαν, θὰ ἔμεναν καὶ τ' ἀπαδαμέρ' τὴν ἡμέραν θὰ ἐβάλναν σὸ τἀντάχ'ν ἀτουν ἡμ'σὸν ψωμὶν κ' ἐπεκεῖ θὰ ἔμπαιναν σὴ στράταν. Μίαν πὰ ὁ Σαπάν-Οὐστας εὑρέθεν σὸ Ρυάκ'. Ἐκεῖ καταλαχοῦ εἶχαν μνημόσυνον. Ἀρ' ἐκοῦξαν κι ἀτὸν νὰ τρώει. Ὁ Σαπάν-Οὐστας ζατοῦ τεκλίφ' 'κ' ἐθέλ'νεν. Ἀσ' σὸν οὐρανὸν τ' ἐράευεν σὴν-ιγῆν εὗρεν ἀτο. Ἐκάτσεν κά, ἔφαεν-ἔφαεν, κι ὄντας ἐσ'κώθεν νὰ πάῃ ἐρώτεσαν ἀτον ἂν ἐχόρτασεν. Εἶπεν κ' ἐκεῖνος: «Γιά καρνοὺμ ἀμπάρ' ὀλσά ἰτι, γιά τἀοτζουκλαροὺμ πουρτὰ ὀλσά ἰτι».

Λεξιλόγιο: ἕναν συρὶν=ἕνα κοπάδι, πολλά· τρανογούλτς=φαγᾶς· ἐχτράτιζεν=ξέκοβε· ἐψαλάφ'νεν=ζητοῦσε· ζατοῦ=φυσικά· τεκλίφ'=πρόσκληση· «Γιὰ καρνοὺμ ἀμπὰρ ὀλσά ἰτι.. κλπ» φρ. τούρκικη=ἦ ἡ κοιλιά μου νἄταν ἀμπάρι ἢ τὰ παιδιά μου νἄταν ἐδῶ.

ΧΑΛΔΙΑΣ

Τὸ Τεδάκ' καὶ τὸ Γεργάν'

Συλλογὴ τοῦ Π. Β. ΥΦΗΛΑΝΤΗ
(Π. Β. ΣΑΛΑΠΑΤΣΙΔΗ)

Ὁ Κορχάντς ὁ Μουχαήλτς κι ὁ Καντσᾶς ὁ Θόδωρον, ἕναν καιρὸν ἐπῆγαν σὴν Κουρτίαν νὰ φέρ'νε ἄλας, ἐγένταν μισαφήρ' σ' ἕναν Κούρτικον ὀσπίτ'.

Οἱ γαρῆδες τοὶ Κουρταντίων 'κὶ κρύφκουνταν ἀσ' σ' ἀγούρτς, πάντα γυρίζ'νε ἀνοιχτοί, ἀτζαρτζάφωτοι. Ἐκαλοσώρτσεν τοὶ μισαφήρτς ἡ Κούρτσα, ἔγκεν ἀτ'ς ψωμὶν καὶ πεκμέζ' νὰ τρώγ'νε.

Ὁ Κορχὰντς ὀλίγον πὰ μουρτὰρτς ἔτον. Εἶδεν τὴν Κούρτσαν κ' ἐπαλαλώθεν. Ἔμορφος, ποϊλοῦσα, ἄσπρεσσα ἀμὸν τὸ χόν', τ' ὀμμάτα τ'ς τρανά, μαῦρα ἀμὸν φωτίας, τὰ ματοτζάτζα τ'ς ἕναν δάχτυλον, τὸ στόμαν ἀτ'ς μικρὸν ἀμὸν κουμπόπον, τὰ δόντα τ'ς ἄσπρα ἀμὸν ριτσάκα, τὰ τσάμας ἀτ'ς μακρέα γοὺς τὸν κῶλον ἀτ'ς, τὰ βραχόνα τ'ς ἀνοιχτὰ κι' ἄσπρα ἄμον πατούλα, τερεῖ ἀτην ἐμπαίν' κ' ἐβγαίν', εἶπεν τὸν Καντσᾶν ρωμαΐϊκα:

—Θόδωρε, τέρ' ἀφωρισμένε, ντό τεδάκ' γίνεται ἀβούτε! Ἡ γαρῆ ἔκ'σεν ἀτο, ἔξαιρεν ρωμαΐϊκα, ἅμαν 'κ' ἐλάλεσεν. Σὸ βράδον ἀπάν' ἔρθεν κι ὁ Κοῦρτον, ἄντρας ἀτ'ς, ἀσ' σὸ χωράφ', ἀπαδὰ κι ἀκαπάν' ἕνας γιοσμᾶς, ἔμορφος καὶ τὸ πόϊ κυπαρέσ'. Ἐκάτσεν ὀλίγον, ἐκαλωσόρτσεν ἀτ'ς κ' ἐσκώθεν νὰ πάῃ τερεῖ τὰ ζᾶ. Ἀτότε ἐσούμωσεν ἡ γαρῆ καὶ εἶπεν τὸν Κορχάν' ρωμαΐϊκα:

—Ντό λές, σὸ τεδάκ' κεράν ἔν' καὶ τὸ γεργάν';

Ἐχπαράγαν κ' οἱ δύ' ἀτουν, ἐσέγκαν κὰ τὰ κιφάλα τουν κι ἄλλο τιδὲν 'κ' εἶπαν. Ἀτότε ἡ Κοῦρτσα εἶπεν ἀτ'ς.

—Μὴ φοβοῦστεν, ἐγὼ τὸν ἄντρα μ' 'δὲν 'κὶ λέγω, ἅμαν τὰ γλώσσας ἐσουν, πάντα νὰ κρατεῖτ' ἀτα. Πίλμετιγοὺνγερτὰν ταουδὰν τδικάρ. (δηλ. ἀπὸ κεῖ ποὺ δὲν περιμένεις ξεπηδάει ὁ λαγός).

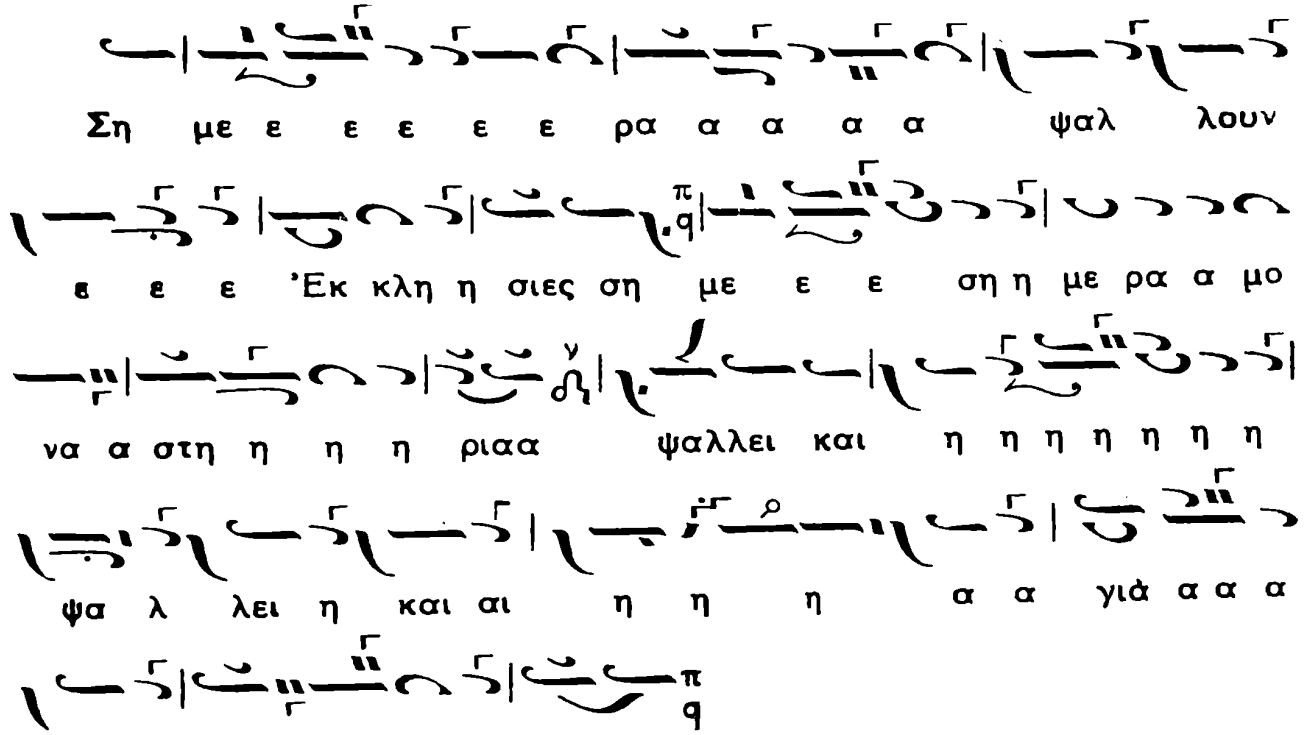
Λεξιλόγιο: Τεδάκ'=τ. λ. στρῶμα. γεργάν'=τ. λ. πάπλωμα. Κουρτία=Καρδουχία. Μισαφὴρ'=τ. λ. ξένοι φιλοξενούμενοι. γαρῆδες=τ. λ. γυναῖκες. ἀτζαρτζάφωτοι = ἀκάλυπτοι χωρὶς τσαρτσάφι. Ἔγκεν=ἔφερε. μουρτάρτς =μουρτάρης. ἐπαλαλώθεν=ἐτρελάθη. ματοτζάτζα = ματόκλαδα. κουμπόπον =μικρὸ κουμπί. ριτσάκα = κογχύλια μαργαριτάρια. τσάμας=πλεξοῦδες μαλλιῶν. βραχόνα=βραχίων, μπράτσο. πατούλα=ἄσπρα, σὰν νυφάδες χιονιοῦ. Ἀπαδὰ κι ἀκαπάν'=Πελώριος, ὑψηλός. γιοσμᾶς=λεβέντης. κεράν=σύμφωνος, ἀνάλογος, ταιριαστός.



ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἦχος $\overset{\Gamma}{\ddot{q}}$ *Πα* ♀ *Ρυθμὸς 4σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.*

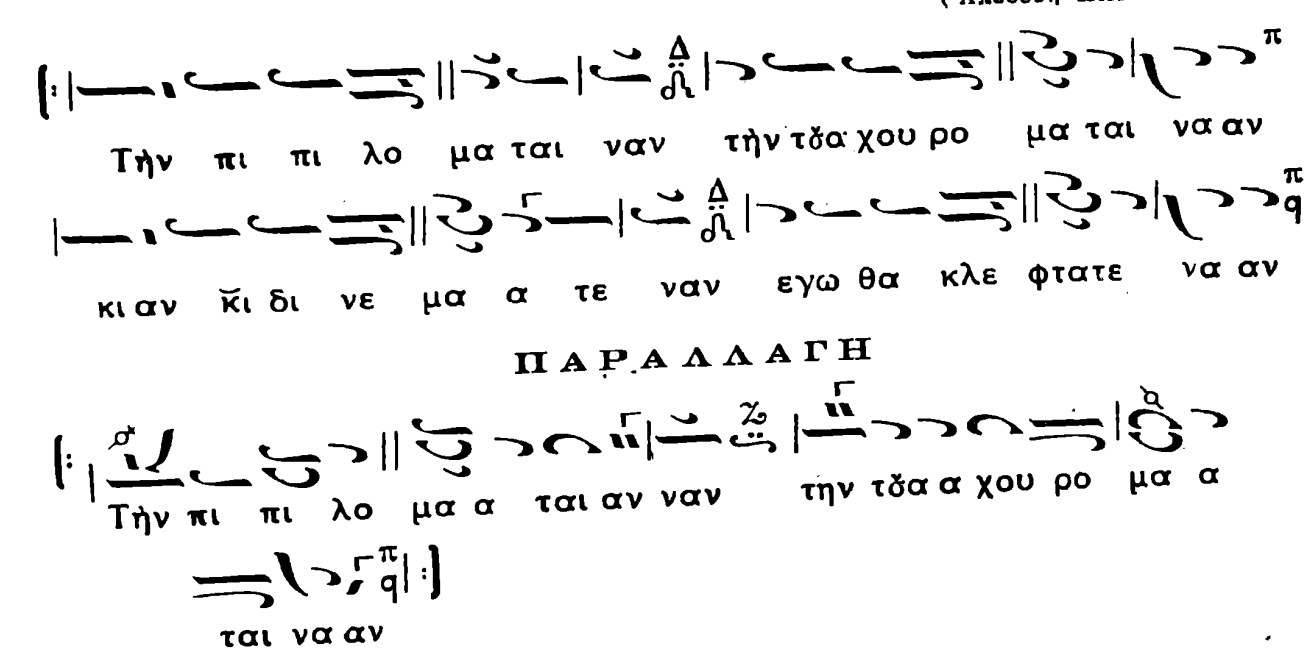
Τῆς Συλλογῆς Σ. ΚΑΡΑ
Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΑΠΑΤΣΙΔΗ



Κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ βλέπε στὴ σελίδα 507 τοῦ τεύχους αὐτοῦ.

Ἦχος $\overset{\Gamma}{\ddot{\ddot{q}}}$ *Πα* ♀ *Ρυθμὸς 7σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.*

Συλλογὴ τοῦ Ξένου Ξενίτα θεωρημένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρᾶ.
(Ἀπόδοση ΗΛΙΑ ΓΑΡΑΛΗ)





Ὁ Δῆμον ὁ κεμεντζετζῆς.

Τοῦ ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗ

Ποῖος ἐμαυρολόεσεν; Ποῖος ἐμαυροεῖπεν;
«Κρωμέτες κατηβαίν' σὸν Ἄδ', τῆ Κωσταντᾶ ὁ Δῆμον!»
Κ' ἐβόεσαν τὰ σύμπαντα κ' ἡ γῆ συνεταράεν
κι ἀσ' σὰ συνεταράγματα ἐνοῖεν τ' Ἄδ' ἡ πόρτα
κ' ἔρθεν τὸ μαῦρον τὸ χαπάρ' σὸν σκότεινον τὸν Ἄδην.
Σὸν Ἄδ' ἔσαν τᾳένυφοι καὶ νέϊκα παληκάρᾳ,
σὸν Ἄδ' ἔσαν σουμαδεμέν' κ' ἔμορφα νυφαδόπα,
σὸν Ἄδ' καρδόπα θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα,
ἔκ'σαν ἀτο κ' ἐλάγκεψαν κ' ἐσκώθαν σὸ ποδάριν
καὶ - ν ἔρθανε καὶ - ν ἔκοψαν τῆ Δήμονος τὴ στράταν.
—«Ἔπαρ', Δῆμο, τὴν κεμεντζῖν καὶ σῦρον τὸ τοξάριν,
πέει μας π' ἔκατσες κ' ἔφαες; ποῦ ἔπες κρὲν νερόπον;
σίνος χαρὰν τραγώδεσες; τίναν ἐπαρεξέγκες;
Κι ἂν ἔν', Δῆμο μ', Καλομηνᾶς κι ἂν εἶν' καλὰ ἡμέρας
κι ἂν εἶναι τὰ παρχάρᾳ μουν μάραντα φορτωμένα
κι ἂν εἶναι τὰ ψηλὰ ραχᾳ καταπρασινισμένα».
—«Ἂν ἔρτ' ὁ Μάρτ'ς ὁ μάραντον κι Ἀπρίλτς μανουδακέας
ἂν ἔρται κι ὁ Καλομηνᾶς καὶ τὰ καλὰ ἡμέρας,
ἐμεῖς 'κὶ παρχαρεύουμε καὶ σὸν παρχάρ' κὶ πᾶμε,
κι ἂν ἔν' Δεκαπενταύγουστον κι ἂν ἔν' τῆ Παναΐας
σὸν Ἀεσέρ' 'κὶ ἀχπάσκουμες, σὴ Σουμελᾶν 'κὶ πᾶμε.
'Κ' ἔχουμε τὰ παρχάρᾳ μουν καὶ τ' ἅγια μοναστήρᾳ,
'κ' ἔχουμε τὰ ψηλὰ ραχᾳ καὶ τὰ νερὰ τὰ κρῦα.
Ἐφέκαμε τὰ μέρᾳ μουν κ' ἐπήγαμ' σ' ἄλλα κόσμᾳ,
μακρὰ καὶ πέραν θάλασσας, σὸ πλὰν τὴν Ρωμανίαν.
Ἐπέμ'ναμε ἀλλόξενοι σ' ἀλλόξενα τὰ τόπᾳ,
ἐπέμ'ναμ' ἀστερέωτοι σῆ χώρας τὰ στερέας».
—«Ντό λές, ντό λές, νὲ Δῆμο μου, ντό λὲς κι ἀπολογᾶσαι;
Εἶδες τὸν Ἄδην σκοτεινόν, εἶδες τὸν Ἄδην μαῦρον,
εἶδες τὸν τόπον ντὸ πατεῖς, χωρὶς ἄθθᾳ καὶ φύλλα,
εἶδες τὸν τόπον ντὸ δᾳβαίντς χωρὶς κρῦα νερόπα
κ' ἐδάδεψες τὴν ἀπαντή σ' καὶ τὴν ἀπολοΐα σ'»!
—«Παρακαλῶ, παρακαλῶ, Θεοῦ παρακαλίαν:
Μ' ἀπλώνετεν τὴν κεμεντζέν, τρομάζ'νε τὰ χερόπα μ',
μ' ἀπλώνετεν καὶ τὸ τοξάρ' καίεται τὸ καρδόπο μ',
μὴ λέτε με νὰ τραγωδῶ, γομούντανε τ' ὀμμάτᾳ μ',
ἐγὼ λόγον 'κ' ἐδάδεψα, μὴ λέτεν ἐκομπώθα,
ντὸ εἶδαν τ' ὀμματόπα μου 'μολόεσα καὶ εἶπα».
Τὸν λόγον 'κ' ἐτελείωσεν καὶ τὴν ἀπολοΐαν
καὶ - ν ἔρθαν κ' ἐγομώθανε σῆ Δῆμο μ' τὸ κιφάλιν
καί - ν ἔρθαν κ' ἐμυρίστανε τῆ Δήμονος τὰ χέρᾳ.
Καὶ ντό τεροῦν; 'Κ' ἐμύριζαν ἀτὰ μανουδακέαν!
Σὸν Ἄδ' νὰ βάϊ, σὸν Ἄδ' ναηλὶ σὸν Ἄδ' μαῦρα λαλίας
κι ὁ Δῆμον στέκ' ἀσάλευτος κι ὁ Δῆμον μαραιμένος,
'κὶ σκών' ἀπάν' τ' ὀμμάτᾳ του, τὰ καταδᾳκρωμένα,
'κι ἀποδιπλών' τὰ γόνατα τ', τὰ καταδιπλωμένα,
κὶ ἀποσταυρών' τὰ χέρᾳ του τὰ κατασταυρωμένα!

Τ' ΑΣΠΡΑ ΚΑΤΗΒΑΖ'ΝΕ ΑΣΤΡΑ (*)

Τοῦ ΠΑΝΤΕΛΗ Α. ΜΕΛΑΝΟΦΡΥΔΗ

Τὴν θρύμμαν τὸ ἔθρυψες θὰ ἔρται σὸ χουλάρι σ'.

Ὁ Πετζάνον ἡσύχασεν. Ἐπῆρεν τὴν Σώναν. Ἀτώρα ἄλλο ᵓδὲν 'κ' ἐπέμνεν· ἐνεμείν'νεν πότε ν' ἀποθάν' ὁ Νικόλας καὶ ἡ Δεσποινὴ νὰ παίρ'νε καὶ τὸ μοιράσ'. Ἡ Βαρβάρα τὰ χωράφα ντό θὰ ἐποῖνεν ἀτα; Θὰ ἐπούλ'νεν ἀτα. Θὰ ἐγόραζεν κ' ἐκεῖνα καὶ θὰ εἶχεν ὀσπίτ' σῆ Βαρτάντων, ὀσπίτ' σὸ Στρέν', χωράφα σεράντα-πενῆντα κοτῶν καὶ θὰ ἐγίντονε κ' ἐκεῖνος εἶνας τρανός, εἶνας χοντσοβόρτς ἀπέσ' σὸ χωρίον.

Τὸν Ἀλτδατζούχ' σ' ὅρωμαν ἀτ' πὰ 'κ' ἔλεπεν ἀτον. Ἀλτδατζούχ'ς πὰ ἄλλο λόγον 'κ' ἐποῖνεν γιὰ τὴν Σώναν. Οἱ Χαβανίτ' πὰ νὰ μὴ κακοκαρδίζ'ν ἀτον, ξάϊ τῆ Πετζάν τ' ὄνομαν πὰ 'κ' ἐδίναν.

Ἐδέβεν ὁ Καλαντάρτς.

***

Ἡ Λεμόνα κάποτε-κάποτε ἔρχουτον σ' Ἀλτδατζούχ', κάτ' ἔλεγεν τὴν Μυροφόραν κ' ἐδεβήν'νεν πλάν'. Κανεὶς σὴν ἔλαν ἀτ'ς 'κ' ἐσουφαλανεύκουντον, τδίνκι συντέκ'σα τ'ς ἔτον καὶ πάντα ἐπαῖνεν κ' ἔρχουντον.

Ἕναν βράδον (ἔμπαν Κουντούρ' κέσ'), ἀργά, ἔρθεν ξὰν σῆ Μυροφόρας. Ἔστειλαν κ' ἔγκαν ἀσ' σὴν χαμελέτεν τὸν Σάββαν κ' ἐκάτσεν ἡ Λεμόνα κ' ἱστόρτσεν ἀτον:

—Δέξιματ'! Ὀσήμερον ἡ Πετζανίνα μὲ τὴν νύφεν ἀτ'ς ἔρθαν σ' ἐμέτερον τ' ὀρμανόπον νὰ ἐφτάνε τδούκουτα. Ἐγὼ ἄμον τὸ εἶδα τσε ἀπὸ μακρά, τεὰ χαπάρ' 'κ' ἔχω, ἐπῆρα τὴν κροπὴν καὶ τὸ ὄκοινὶν κ' ἐπῆγα κ' ἐγὼ σὰ τδούκουτα. Σ' ὀρμάν' ἀπέσ' κλαδεύω καὶ πάγω, ἔρθα ράστα τὴν Πετζανίναν. Ἐκάτσαμε καί γονουδεύομε:

— Γουρπάν' τσ', Λεμόνα, εἶπεν ἡ Πετζανίνα, ὀφέτος τ' ἀλάφ'ν ἐμουν ὀλίγον ἔν'. Θὰ ψοφίζωμε καὶ τὰ ζά μουν. Καὶ παδκεῖν' τὸ ἔχομε καὶ ὀλίγα: Εἶπα ἂς πᾶμε φέρωμε ὀλίγα τδούκουτα. Ἐπῆρα τὴν νυφίτσαν κ' ἔρθα.

—Καλὰ ἐποῖκες, νέκουτδη. Ἐγὼ πὰ ἀέτσ' ἐφτάγω. Ἀδακὰ εἶνας Κούντουρος πασσαλοκάφτες καὶ εἶνας Μάρτ'ς ἀγέλαστος ἐπέμ'νεν. Ἐρχὰλ 'κὶ θὰ ψοφίζομε τὸ βίον ἔμουν. Μὲ τὰ τδούκουτα θὰ περάνωμε.

—Ἐγὼ πὰ ἀτὸ λέγω! εἶπεν ἡ Πετζανίνα. Πουρνὰ Πέφτ', θὰ ζουμώνωμε, τὴν Παραδκευὴν θὰ πλύνωμε καὶ τὴν Σάββαν θὰ ἔρχουμες σὰ τδούκουτα.

—Νέκουτδη, κιὰ ἐλᾶτε καὶ σ' ἐμέτερα καὶ ἐντάμαν ἔρχουμες. Φογοῦμαι καὶ ἀσσὰ λυκούδα.

—Καλόν, εἶπεν ἡ Πετζανίνα.

***

Ὁ Σάββας ἀτὸ ἐθέλ'νεν ν' ἐμαθάν'νεν. Τὸν πουρνὸν ἔστειλεν τῆ Χουτάβας τὸν Λίαν σὴν Σορόαιναν καὶ τὴν Παραδκευὴν πριχοῦ γίνεται τ' ὁλημέρα, ὁ Μεμίης μὲ τ' ἕναν γαϊδουρόπον ἔρθεν σὴν Χαβίαναν ἐποῦλ'νεν μῆλα.

— Μῆλα! Κανόμηλα! Κιοπάκα! Τράντα παράδας τὴν ὀκᾶν!

Ἀπ' ὀπίσ' ἔρθεν ὁ Χασάντς ἀσ' σῆ Τουρμουδάντων κ' ἐπούλ'νεν λάχανα. Ὕστερα τρεῖ-τεσσάρ' κι' ἄλλο μὲ τὰ γαϊδούρα ἐπούλ'νανε κοκκία. ὀχτὼ γορόδα τὸ κότ'.

Οὔλτς οἱ Χαβανίτ' ἔξεραν ἀτσε κ' ἐπαίρναν σ' ὀσπίτα τουν κ' ἐφάζναν ἀτσε. Σὸ βράδον ἀπάν' οὖλ' ἐδέβαν σ' Ἀντωνάντων καικά.

Ὁ Σάββας μὲ τ' ἐκείντς γονουδεμένον εἶχεν ἀ. Ἂσ' σὸ ἐσκοτείνεψεν, οὖλ' ἐτοπλαεύταν σῆ Λεμόνας τ' ὀσπίτ'. Ἐκείνε πα ἐσέγκεν ἀτσε σὴν σακὴν ἀπέσ' κ' ἐπῆκεν ἕναν χαλκὸν δουρβὰν κ' ἔθηκεν ἔμπρ' ἀτουν. Πρὶν νὰ καλοτρῶνε ἔρθεν καὶ ὁ Σάββας μὲ τὸν Γάντσον τὸν Νικόλαν.

Ἂρ' ἐκάτσαν, ἔφαγαν, ἔπαν κ' ἔπεσαν κ' ἐκοιμέθαν. Κανεὶς σῆ Τσαράντων χαπάρ' 'κ' ἐπῆρεν τὸ ἔταν σῆ Λεμόνας ἀτόσ' νοματοὶ μισαφίρ'.

***

Δύο ὥρας σὸ μέρωμαν ἡ Λεμόνα ἐσκώθεν ἐποῖκεν φαγίν, οἱ μισαφίρ' πὰ ἔφαγαν καὶ εἶνας ἀπ' ἀδὰ κι ἄλλος ἐπεκεῖ ἐξέβαν κ' ἐνταμώθαν σ' ὀρμανί' τὸ κιφάλ' κ' ἐκρύφταν σὰ τεζία καὶ σὰ τεβόρα ὀπίσ'. Κανεὶς 'κ' εἶδεν ἀτσε.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Ἡ Λεμόνα πὰ ἀσ' τ' ἐμέρωσεν κιοζατεύ' τὰ στράτας, οὑντὰς τερεῖ ἡ Πετζανίνα κ' ἡ νύφ' ἀτ'ς ἡ Σώνα ἔρταν ἀσ' σῆ Βαρτάντων κιάν'.

—Νέκουτδη! ἐλᾶτε ἂς κάθουμες καὶ χουλεῖμες ὀλίγον καὶ τρώγωμε κ' ἕναν χουλάρ' φαγίν, ἐποῖκεν τὴν ψευτοπολιτικήν ἀτ'ς ἡ Λεμόνα.

— Χάσον, γουρπάν' τσ' Λεμόνα, εἶπεν ἡ Πετζανίνα. Ἀγληγοροῦμε. Ὁ καιρὸς πὰ ἐκαμακούλωσεν. Θὰ χρονίζ'. Ἂς ἐφτᾶμε χαμὰν τὰ ὀαλάκα μουν καὶ πᾶμε.

Ἐπῆρεν κ' ἡ Λεμόνα τὴν κροπήν, ἐζώστεν τὸ ὄκοινίν κ' ἐδέβαν σ' ὀρμανόπον κιάν'.

Τὸ χόν' πολλά· σὸ γόνατον. Μὲ τὰ χίλα ἀνάγκας ἡ Λεμόνα κ' ἡ Πετζανίνα ὀκίζ'νε τὸ χόν' καὶ πᾶνε. Ἡ Σώνα πὰ βαϊρούχ ἀκλουθᾶ τσε. Στόμαν ἔχ' καὶ λαλίαν 'κ' ἔχ'. Ἐκράτ'νεν μάχ' τὴν πεθεράν ἀτ'ς. Ἐρχίνεσαν καὶ κλαδεύ'νε νὰ ἐφτάν' τὰ ὀαλάκα τουν.

Ἀναχάπαρα ἀσ' σ' οὖλα τὰ μερέθας ἐσάρεψαν ἀτσε οἱ Τοῦρκ' μὲ τὰ τυφάγκα καὶ τὰ γάμας. Ἡ Πετζανίνα ἐχπαράεν. «Ἀηλὶ ἐμὲν τὴν μάρσαν! ἐπάτεσεν κ' ἐγαραλάϊξεν. Νυφίτσα μ', μέρ' εἶσαι;».

Ἄμαν τὸ χωρίον μακρὰ ἐπέμ'νεν. Ποῖος θὰ ἔκουεν ἀτεν;

Ἡ Σώνα ἔσ'κωσεν κ' ἔσυρεν τὴν κροπὴν κ' ἐρχίνεσεν νὰ φύεται. Ἄμαν ὁ Σάββας ἔρπαξεν ἀτεν ἀσ' σὸ χέρ' καί: «Ἔμπρα μ', δέβα, εἶπεν, ἂν 'κ' ἔν' ἐσκότωσα σε!»

Ἡ Λεμόνα τεὰ κλαίει καὶ τσουρμουλίεται καὶ παρακαλεῖ: «Σάββα, λελεύω τὰ ποδάρα σ', ἄφ'ς μασε!»

Οἱ Τοῦρκ' ἐδέκαν ἀτ'ς κάμποσα γουνταχέας κ' εἶπαν ἀτσε νὰ μὴ τζαΐζ'νε: «Ἀκλουθέστε μας. εἶπαν, ἂν 'κ' ἔν', ἔφαετε τὴν μολυβέαν!».

Ἡ μάννα παιδὶν 'κ' ἔχ'! Ὁ φόβος, λένε, πήττας ψέν'.

Ἡ Λεμόνα κ' ἡ Πετζανίνα ἐτσούρωσαν ἀ κ' ἐκλούθεσαν ἀτσε σὰ χόνα ἀπέσ'. Ἕναν πᾶνε κι' ἕναν φοσίουνταν οὖς τὰ μέσα.

Ἡ Σώνα κλαίει καὶ φτουλίεται καὶ νὰ τζαΐζ' 'κ' ἐπορεῖ (μάχ' ἐκράνεν). Ἀκλουθᾶ τὸν Σάββαν.

Ἀέτσ' πὰ ἐπῆγαν κὰν ἡμ'σὸν ὥραν, οὖς νὰ ἔφτασαν σὸ μαστορίον τὸ πεγάδ' καικά. Τὸ χωρίον μακρὰ ἐπέμ'νεν. Ποῖος ἀκούει ἀτσε;

Ἐστάθανε. Ὁ Σάββας ἀτότες εἶπεν τὴν Πετζανίναν:

—Ἐμᾶς ἐκόμπωσετε μας κ' ἔρχουμες σὸ νυφέπαρμαν κ' ἐσεῖς στεφανώνετε καὶ παίρετε τὴν νουσαλοῦ μ'. Ἀτώρα ἐγὼ παίρ' ἀτεν ὀπίσ'. Δεβᾶτε οὔντας ἐξέρετε ποῖστε! Ἐγὼ κανὰν 'κὶ φογοῦμαι. Τὸν ἄντρα σ' καὶ τὸ γυιό σ' 'πέ ἀτσε: Τὸ θρύμμαν τὸ ἔθρυψαν ἔρθεν σὸ χουλάρ'ν ἀτουν.

Κλαψίματα, παρακαλέματα, ἀλαμάτα, ἡ Πετζανίνα. Ρούζ' σὰ ποδάρα τ'. Παρακαλεῖ... Τῆ κάκου!

Κλαίει καὶ ἡ Λεμόνα καὶ παρακαλεῖ:

— Δέξιματ', γουρπάν' σὰ νύχα σ' ἡ δεξαμέντσα σ'! Ἀτὸ τ' ἐφτὰς σῆ Θεοῦ τὴν καρδίαν καλὸν 'κ' ἔν'. Ἄφ'ς τῆ χώρας τὴν νύφεν. Ἔλα χάρτσον ἀτεν ἐμέν. Ποδεδίζω τὰ ποδάρα σ'! Πουλόπο μ'! Παδκεῖν' τὸ 'κ' εὑρίκ'ς ἄλλα κορίτσα σ' ἐσὲν κεράν, κ' ἀπ' ἀτὲν κι ἄλλο καλλίων. Ὁ κόσμος μέγαν καὶ πλατύν. Κορίτσα ὅσον τὸ θέλτς, κι' απ' ἀτὲν κι' ἄλλο ἔμορφα, κ' ἄλλο καλλίων...

Κάμποσα γουνταχέας ἐκατῆβαν σ' ὠμία τῆ Λεμόνας καὶ τῆ Πετζανίκας καί:

—Χαθέστε ἀγλήγορα! τσουνία! εἶπεν ὁ Σάββας, ἂν 'κ' ἔν' θ' ἐφτάγω αἷμαν!

Ὁ Σάββας μὲ τὴν Σώναν καὶ τοὶ συντρόφ'ς ἀτ' ἐπῆραν τὴν στράταν τῆ Σοροάινας καὶ ἡ Πετζανίνα κ' ἡ Λεμόνα κλαῖνε καὶ φτουλίουνταν καὶ μοιρολογοῦνε κ' ἐδέβαν σῆ Τσαράντων καικά.

Τρία συνοικέσια.

Τ' ὁλημέρα ἐδέβεν οὑντὰς ἐκλώστεν ἡ Πετζανίνα, γιασὶρ κ' αἰχμάλωτον, κλαμέντσα καὶ φλιμέντσα, μὲ τὰ μοιρολογίας καὶ τὰ κατάρας, κ' ἔρθεν σῆ Βαρτάντων.

Ἔκ'σαν τὸ κακὸν τ' ἐγέντον οἱ Βαρτάντ' κ' ἐτοπλαεύταν σ' ὀσπίτ' τῆ Πετζάνονος.

Ἐκεῖ ἐθαεῖς λείψανον εἶχαν. Οὐλ' κλαῖνε καὶ μοιρολογοῦν καὶ καταροῦνταν. Ἀδισενέσσα, χάλα, παπάκινῖα ἐποῖνεν. Κατάρας, ἀνομίας! Οὐλ' κατακλαῖνε τὸν Σάββαν:

—Τὸ ζαγάρ', τ' ἐποῖκεν ἀοῖκον δουλείαν τὸ 'κ' ἔκ'σαμε καμμίαν. Τὰ ποτάμα τὸ 'κὶ πακλαεύνε! Τὸ 'κ' εἶδεν ὁ

κόσμος! Νὰ σύρ' τῆ χώρας τὴν νύφεν!..,
— Ντό στέκετε; εἶπεν ὁ Χατούντς. Ἀγλήγορα σὴν Ἄρδασαν, σὸν Γαβάρ ἐφέντην. Ἄς στείλ' κάμποσους ζανταρμάδας καὶ σύρ' καὶ ἐβγάλ' τὰ δόντα τ' Ἀλτδατζούχ'! Ἀοῖκον ζουλούμ' ἐγέρασαμε καὶ 'κ' ἔκ'σαμ' ἀτο!

Πολλὰ σωστὰ ἔλεγεν ὁ Χατούντς, ἄμαν ὁ Κατῆς ἐξέρτς τὸ εἶπεν; «Τὸ χαλί σ' πὰ καλόν... ἄμαν τὸ μουλάρ' πατεῖ τὸ ποδάρι μ'...» Μαῦρε Πετζάνε! Κλάψον αἵματα! Ὁ φτωχὸν πουδὲν πρόσωπον 'κ' ἔχ'! Τ' ἄστρα κατηβάζ'νε τ' ἄστρα!...

Πρὶν νὰ ἐπαῖναν οἱ Βαρτάντ' σὴν Ἄρδασσαν, Ἀλτδατζούχ'ς ἔστειλεν τὸν Φωστήρ' κ' ἐσέγκεν σῆ Γαβάρ' τὴ βούραν εἴκοσ' λιρόπα...

***

Σὸ βράδυν ἀπάν' οἱ Τοῦρκ' μὲ τὸν Σάββαν, τὴν Σώναν καὶ τὸν Γάντσον ἔρθαν σὴν Σορόαιναν. Ἐπῆγαν σῆ Μεμίδ' τ' ὀσπίτ', ἔλλαξαν τ' ὀρτάρα τουν κ' ἐκάτσαν κ' ἐνεπάγαν. Τὴν Σώναν ἐπῆρεν ἀτεν σ' ἐκεινὲς τὴν ὀτὰν τῆ Μεμίδ' ἡ γυναίκα. Ἡ Σώνα κάθεται σ' ὀτζάχ' καικὰ καὶ νουνίζ' ντό κακὸν ἔν' ἀτὸ τ' ἐτδάτεψεν σὸ κιφάλ'ν ἀτ'ς. «Οὔλ' ἀντρίζ'ν καὶ χαίρουνταν, κ' ἡ κόρ' μουγκρίζ' καὶ πάει»! ἀτὸ τὴν παροιμίαν ἐθαρρεῖς μάχσους γιὰ τὴν Σώναν εἶπαν ἀτο. Ἀσ' σὸ ἐσουμαδεύτεν κιάν' ἡσυχίαν 'κ' εἶδεν. Ἐστεφανώθεν εἶναν ἄντραν κι ἀτώρα ἔχ' ἀτεν ἄλλος... Καὶ ντό τυραννισίας καὶ ντό βάρσανα σύρ' ἀκόμαν... Ἐντῶκεν σὸν νοῦν ἀτ'ς ἡ τραγωδία τὸ ἐτραγώδ'νεν ὁ Τζίναβραμ'ς:

«Οὔλ' ἀντρίζ'ν μὲ τὰ κερία
κι Ἀϊδᾶ μὲ τὰ δαδία.
Οὔλ' ἀντρίζ'ν καὶ πᾶν σ' ὀσπίτα
κι Ἀϊδᾶ σὴν χαμαιλέτεν».

Ἐχαμογέλασεν μαναχέσσα ἄμον παλαλὴ κ' ἔλεγεν ἀπέσ' ἀτ'ς: «Ζαὲρ ἐγὼ πὰ ἄμον τὴν Ἀϊδὰν σ' ὀρμάνα καὶ σὰ σελένα καὶ σὰ χόνα ἀνάμεσα καὶ σὰ τούρκικα τ' ὀσπίτα ἄμον χάμαντζαν κουβαλοῦνε καὶ ξάι κ' ἐρωτοῦνε με, ἀτζάπας ἐγὼ πὰ θέλω νὰ ἀκλουθῶ ἀτσε,..».

Σὸ μέρωμαν δύο ὥρας ὁ Σάββας ἐπῆρεν τὸν Χασὰν κ' ἐδέβαν σὸ Κάν' κέσ'. Ὁ Γάντζον μὲ τὴν Σώναν ἐπέμ'ναν σὴν Σορόαιναν. Σὰ τέσσερα ὥρας ἔρθαν σὸ Κάν' κ' ἐπῆγαν σὴν Μητρόπολην.

Ὁ Δεσπότ'ς ὁ Γερβάσιον συνοδικὸς ἔτον σὴν Πόλ' καὶ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ἔτον ἀνεψός ἀτ' ὁ Οἰκονόμον Ἀθανάσιον. Πολλὰ χρόνα ἔτον ἀντιπρόσωπος τῆ Δεσπότ'. Ἐθαεῖς ἀκόμαν τερῶ ἀτον. Ψηλὸς-ψηλός, χοντρὸς ἄμον ἀγροθέριον, τὰ γένα τ' ἕναν ὄαλάχ', ἔξυπνος καὶ λογοθέτης. Δεσπότ'ς ἐκεῖνος ἴενεν νὰ ἐγίντον.

Ντό εἴπανε ὁ Σάββας καὶ ὁ Οἰκονόμον, ὁ Θεὸς κ' ἡ ψή' ἀτουν! Πόσα λιρόπα ἐμέτρεσεν σὸ τραπέζ ἀπάν' ὁ Σάββας, ἐκεῖν' ἐξέρ'ν ἀτο. Ἐμεῖς τὴν ψήν ἐμουν νὰ βλάφτομε 'κ' ἐποροῦμε...

Ὁ Σάββας ἐπῆρεν τὸ συνοικέσιον νὰ στεφανοῦται τὴν Σώναν!... Ἐσέγκεν ἀ σὸν κόλφον ἀτ' καὶ ἐσέβεν σὴν στράταν. Πρὶν νὰ βραδάζ' καλὰ-καλὰ ἔφτασεν σὴν Σορόαιναν.

Τ' ἀπαδαμέρ' τὴν ἡμέραν ὁ Σάββας μὲ τὴν Σώναν καὶ τὸν Γάντσον ἐπῆγαν σὴν Παλαῖαν κ' ἐγένταν μισαφίρ, σῆ Λευτέρ' τ' ὀσπίτ'. Ἐκεῖ ἐπροσκάλεσαν τὸν Ποπα-Ἠλίαν, ἐδῶκαν ἀτον τὸ συνοικέσιον κ' ἐστεφάνωσεν ἀτσε.

Τεμάχ σ' ἕναν μῆναν ἀπέσ' τρία συνοικέσια ἐκόπαν σῆ Σώνας τ' ὄνομαν καὶ δεύτερον ἐστεφανώθεν!...

Ὁ Σάββας ἀτώρα ἡσύχασεν. Ἐκάτσεν σὴν Παλαῖαν καὶ ἐποῖκεν σωστὰ τὸν γάμον ἀτ'. Κανεὶς νὰ ἔλεγεν τιδὲν 'κ' ἐπόρνεν. Ἡ Μητρόπολη ἐδέκεν ταχτικὸν συνοικέσιον. Ὁ Πετζάνον ἂς σ'κοῦται ἄν' καὶ κρούει κά...

***

Θὰ λέτε: ὁ Γαβάρτς ζαντάρμα κουμαντανὶς ἔτον, ντ' ἔποικεν; Ντό ἐθέλετε ν' ἐποῖνεν; Ἐπίασεν τὸν Ἀλτδατζούχ', ἐφυλάκωσεν κ' ἐφοβέρτσεν ἀτον: θὰ καίει τ' ὀσπίτ'ν ἀτ' καὶ δεμένον θὰ στείλ' ἀτον σὴν Τραπεζούνταν.

Τ' ἄλλ' τὴν ἡμέραν οὔντες ἔγκεν ὁ Γάντζον κ' ἔδειξεν τὸ συνοικέσιον, ὁ Γιαβάρτς ἐκατῆβεν σὴν φυλακήν, ἐξέγκεν τὸν Ἀλτδατζούχ' καί: «Ἄφ ἐτέρσιν! Θοδώρ' ἀγᾶ, εἶπεν. Χακκὶν βάρ.., Δέβα σ' ὀσπιτόπο σ' καὶ κανεὶς ἄλλο νὰ πειράει σε 'κ' ἐπορεῖ».

Ἂν ἔγραφταμε μασάλ' θὰ ἔλεγαμε: Ἐκλώστεν Ἀλτδατζούχ'ς σὴν Χαβίαναν, ἐπροσκάλεσεν τοὶ νεόνυφους, κ' ἐποῖκεν

σεράντα ἡμέρας καὶ σεράντα νύχτας γάμον, κ' ἔζησαν ἐκεῖν' καλὰ κ' ἐμεῖς κι ἄλλο καλλίον.

Τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἄμαν μᾶσᾶλ' ἴκὶ γράφτομε. Τ' ἐγέντταν κ' ἐπέρασαν ἐκεῖνα γράφτομε. Ὁ Σάββας ἔρθεν καὶ ἡ Σώνα ἔκοψεν τ' ὀμούτ' καὶ τ' ἕναν τὸν μῆναν ἔτον τῆ Πετζάν' ἡ νύφε καὶ τ' ἄλλο τ' Ἀλτδατζούχ'. Ἄμαν τῆ χώρας τὰ παιδία 'κὶ στέκ'νε. Οὑντὰς εἴδανε ἀσ' σὸ Χρκιμὲτ 'δὲν 'κ' ἐξέβεν, εἶπαν τὸν Πετζάνον:

—Γράψον ἕναν ἀναφορὰν σὸ Πατριαρχεῖον καὶ ν' ἀγκαλεῖς τὸν Οἰκονόμον. Στεφανωμέντσαν νύφεν πῶς ἐστεφάνωσεν ἀτεν μὲ τὸν ἄλλον; Ἀοῖκον δουλείαν πὰ γίνεται;

—Καλόν, εἶπεν ὁ Πετζάνον. Ἄς ἐφτᾶμε κι ἀτό. Ἀπ' ἀτώρα κ' ὕστερα τὸ ἐφτᾶμε οὖλα ναφηλάδας εἶνε. Ἄμαν ἂς γράφτσμε καὶ σὸν Πατριάρχην. Τὴν ἀναφορὰν ποῖος θὰ γράφτ'; Οὖλ' εἶπανε: «Ἀτὸ ἄντζαν ὁ Σαλονίκ'ς πετζαρεύ' ᾶτο! Ἄμον ἀτὸν δεβασμένος καὶ βαθυστικὸς δέσκαλος τᾶϊλᾶ σὸ Τορούλ', σὸ Κὰν πὰ ζόρᾶ εὑρίεται.

Ἔστειλαν τὸν Κώστην τῆ Χατοὺν κ' ἐπροσκάλεσαν τὸν Σαλονίκ' κ' εἶπαν ἀτον καταλεπτῶς τὴν δουλείαν καὶ νὰ γράφτ' σὸν Πατριάρχην τὸ καὶ τό.

—Οὖλᾶ θὰ πιλτιρεύ'ς ἀτα, εἶπεν ὁ Χατούντς. Θὰ λές: οὖλ' ἔφαγαν παράδας κ' ἐμεῖς ἐφτωχοὶ πουδὲν τὸ δίκαιον ἔμουν νὰ εὑρίκομε 'κ' ἐποροῦμε.

Ὁ Σαλονίκ'ς ἐπῆρεν τὸ κοντύλ' καὶ τὸ καλαμάρ' κ' ἐρχίνεσεν νὰ γράφτ'. Ἀτώρα τ' ὀρθὸν νὰ λέγωμε: ἀτόσον κ' ἔμορφα ἐκατεθήκ'νεν τὰ λόγᾶ, ἐθαεῖς σὴν Πόλ' ἐσπούδαξεν. Τρανὸν κοντυλέαν ἐντοῦνεν. Τ' Ἡγουμέν' τὰ πανταχούσας, τὰ συφωνητικά, τ' ὁμολογίας, οὖλᾶ ἀτὸς ἔγραφτεν. Τὰ γράμματα τ' πὰ καθαρὰ κ' ἔμορφα, ἄμον καρτσάλας, ἐθαεῖς πασμάδας ἔταν. Πολλὰ ἔμορφα χέρᾶ εἶχεν.

Ἀρ' ἔγραψεν οὖλᾶ κατά καὶ τὸ εἶπαν ἀτον ὁ δέσκαλον ὁ Ποπα-Σοφιανόν, ὁ Χατούντς κι Ἀλειρᾶς. Ἐπ' ἐκεῖ ἐδέβασεν ἀ κ' ἐδέκεν τὸ κοντύλ' σὸν Πετζάνον νὰ ὑπογράφτ'.

—Εἴαν σὰ χέρᾶ σ', δέσκαλε, εἶπεν ὁ Πετζάνον. Ἐγὼ ἀγράμματος εἶμαι. Τὰ κοινὰ μαναχὺν ἔμαθα ἀσ' σὸν ἐσχωρεμένον τὸν Ποπ-Ἄνθιμον. Πῶς νὰ ὑπογράφτω ἀναφορὰν σὸν Πατριάρχην;

—Ἴκὶ πειράζ, εἶπεν ὁ Σαλονίκ'ς, ἐκεῖν' τὴν ὑπογραφὴν 'κὶ τεροῦνε. Ντό γράφτ' ἀναφορὰ ἐκεῖνο τεροῦνε.

Ἀρ' ἐπῆρεν ὁ Πετζάνον τὸ κοντύλ' καὶ τεντελιχτὰ-τεντελιχτὰ ὑπέγραψεν κ' ὕστερα ἐδῶκεν τὸν Σαλονίκ' ἕναν μετζητιὰν κ' ἕναν ζευγάρ' ὀρτάρᾶ γιὰ τὸν κόπον ἀτ' κ' ἔστειλαν τὴν ἀναφοράν.

— Ταβουτλοῦν, εἶπεν ὁ Χατούντς, ποῖστ' ᾶτο, νὰ μὴ χᾶται!

***

Τὸ Πατριαρχεῖον ἐξέταξεν τὴν δουλείαν κ' ἐτέρεσεν ἀδαπέσ' κάτ' ἔν'. Ἄρθωπον τὸ λέει ἄν εἶναι ὀρθά, ἀδικίαν ἐγέντον ἀτον. Ἔγραψεν σὸν Οἰκονόμον νὰ πάει σὴν Πόλ' καὶ νὰ λέει ἀπὸ στομάτ' πῶς ἐγέντον ἡ δουλεία καὶ πῶς ἔνι τρόπος κ' ἐδέκεν συνοικέσιον νὰ στεφανοῦται τὸν ἄλλον στεφανωμέντσα γυναίκα.

Ἐπῆγεν Οἰκονόμον καὶ εἶπεν κ' ἐκεῖνος τ' ἐκεινοῦ. Ἀτώρα τὸ ἐγέντον ἄλλο 'κὶ' ἀπογίνεται... Τὰ λόγᾶ σὸ σακκὶν 'κ' ἐμπαίν'νε. Ὁ χαρίφ'ς ἐστεφανώθεν καὶ ζῆ καὶ χαίρεται μὲ τὴν γυναῖκαν ἀτ'...

***

Ὁ Πετζάνον ἐπῆγεν ἐγυναίκ'σεν κ' ἐπῆρεν εἶναν ἄλλεν. Τὸν Οἰκονόμον πὰ ἐξόρτσεν ἀτον τὸ Πατριαχεῖον ἓξ μῆνας σ' ἕναν μοναστήρ' καὶ ἀσ' τ' ἐτελείωσαν τὰ ἓξ μῆνας ξὰν ἐπῆγεν σὴν Μητρόπολην Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος.

Ἄέτσ' πὰ ἐτελείωσαν τῆ Σώνας τὰ βάρσανα.

Π. ΜΕΑΑΝΟΦΡΥΔΗΣ

Ζωή καὶ Κίνησις

Δράση τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τοῦ 1946.

Λάβαμε καὶ εὐχαρίστως δημοσιεύομε τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» Θεσσαλονίκης :

«Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ
«Χρονικὰ τοῦ Πόντου»
Ἀθήνας

Κατωτέρω παραθέτομεν τὰ κυριώτερα ἐκ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ 1946.

Τὴν 10 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Λέσχης ἔλαβε χώραν διάλεξις τοῦ κ. Μιχαὴλ Μεταλλείδη μὲ θέμα : «Ἡ Ποντιακὴ ποίησις γιὰ τὴν γυναίκα» μὲ ἐκτέλεσιν διαφόρων τραγουδιῶν ὑπὸ τοῦ θιάσου Ν. Σπανίδη.

Ὁ ὁμιλητὴς μὲ γλαφυρότητα ἀνέπτυξε τὰς σπανίας ἀρετὰς τῆς Ποντίας γυναίκας διατυπουμένας εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Τὴν 17ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡ ἐν λόγῳ διάλεξις ἐπανελήφθη εἰς τὴν Καλαμαριάν. Τόσον ἡ πρώτη ὅσον καὶ ἡ δευτέρα ἐσημείωσαν πρωτοφανῆ ἐπιτυχίαν καὶ ἀπέσπασαν τὰ παρατεταμένα χειροκροτήματα τῶν ἀσφυκτικῶς πληρωθεισῶν αἰθουσῶν.

Τὴν 24 Μαρτίου ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ ἡ Εὔξεινος Λέσχη ἐτέλεσε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας. Τὴν ἑορτὴν ἐτίμησεν ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀπαμείας, ὁ Δήμαρχος Θεσσαλονικέων καὶ πλεῖστοι διανοούμενοι τῆς πόλεώς μας. Ἡ Ἐθνικὴ Χορωδία Θεσσαλονίκης ἐξετέλεσε διάφορα ἐθνικὰ τραγούδια καὶ ἀπηγγέλθησαν ἐμπνευσμένα πατριωτικὰ ποιήματα.

Τὴν ἐπομένην ἡ Λέσχη συμμετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων ἐπίσημον ἑορτασμὸν τῆς ἡμέρας ἐν τῷ κρατικῷ Θεάτρῳ.

Κατ' αὐτὴν μεγάλος ὅμιλος χορευτριῶν μὲ πλήρη Ποντιακὴν ἀμφίεσιν (ζουπούνας) ἐχόρευσε συνοδείᾳ τῆς λύρας διαφόρους ποντιακοὺς χορούς, ὁμάς δὲ χορευτῶν ἐχόρευσε τὴν σέρρα καὶ τὸν πυρρίχιον. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ὁμάδων τῆς Λέσχης συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τῆς ἑορτῆς, κατεγοήτευσε καὶ κατέπληξε μὲ τὰς πλουσίας ἀμφιέσεις αὐτῶν τὸ ξένον (Παρατηρηταί, Οὔνρρα, Ἀγγλικαὶ Στρατ. Ἀρχαί, Προξενικαὶ Ἀρχαὶ) καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν.

Τὴν 5ην Μαΐου ἡμέραν Κυριακὴν ἔλαβε χώραν διάλεξις μὲ ὁμιλητὴν τὸν βουλευτὴν Θεσσαλονίκης κ. Λεων. Ἰασονίδην καὶ μὲ θέμα : «Αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Πόντου».

Τὴν διάλεξιν ἐτίμησαν ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀπαμείας, ὁ Δήμαρχος Θεσσαλοδικέων, ὁ Γεν. Γρμματεὺς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κ. Μακεδονίας καὶ ἄλλαι ἐπίσημοι ἀρχαί, πλεῖστοι βουλευταὶ τῆς πόλεως μας καὶ πλῆθος κόσμου.

Ἡ διάλεξις χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος καὶ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὁμιλητοῦ ἐσημείωσεν ἀρίστην ἐπιτυχίαν, διακοπεῖσα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ πολλῶν χειροκροτημάτων. Λόγῳ τῆς ἐκτάσεως τοῦ θέματος, ὁ ὁμιλητὴς ὑπεσχέθη νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

Μετὰ τιμῆς
Ὁ Διευθύνων Σύμβουλος
Α. ΜΟΥΜΤΖΙΔΗΣ
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ »

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΟΝΤΟΝ

Ἡ κατωτέρω προσευχὴ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ κ. Δεων. Ἰασονίδου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς περὶ Πόντου διαλέξεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὴν Κυριακὴν 5]5]46 εἰς τὴν Εὔξεινον Λέσχην Θεσσαλονίκης.

Ξηρανθήτω ἡμῖν ὁ λάρυγξ ἐάν, ἐπιλαθώμεθά σου, ὦ πάτριος Ποντία Γῆ!...

Σὺ πρῶτος ἐνωτίσθης τὴν κραυγὴν καὶ τὴν οἰμωγὴν τοῦ Προμηθέως, καὶ πρὸς τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νῶε ἀπὸ Σοῦ ἐκομίσθη ὁ κλάδος τῆς ἐλαίας.

Σὺ ἔσχες τὸν Θησέα γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί. καὶ ἔγγονον τὸν Ἱππόλυτον. Σαὶ θυγατέρες, αἱ Ἀμαζόνες, ἐπολέμησαν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν. Σοῦ τέκτα ᾠκησαν ἐν Κερκύρᾳ.

Σὺ εἰς Κόρινθον ἔδωκας ἡγεμονίδα. Σὺ ἔσχες ἀπόγονον τὸν Ὀδυσσέα, καὶ συγγενῆ τὴν Ἀσπασίαν τοῦ Περικλέους.

Πρὸς Σὲ ἐστράφη ἡ πρώτη ἐξερευνητικὴ ἐπιστημονικὴ ἀποστολή, ἡ Ἀργοναυτική, καὶ ὁ πλοῦτος Σου ἐγένετο κυρία τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀφορμή.

Σύ, καὶ ἰδίᾳ ἡ Τραπεζοῦς, ζυγὸν Περσικὸν δὲν ἐγνώρισας. Σὺ ἐν τῷ συνόλῳ Σλαυϊκὰς ἐπιδρομὰς δὲν ἐδοκίμασας.

Ἀπὸ τῶν ὀρέων Σου Μυριόστομος ἠκούσθη ἡ πρὸς «Θάλατταν» κραυγή, καὶ ἐπὶ τῶν βουνῶν Σου ἡ «Φιλοκάλεια« ἐφιλοτεχνήθη.

Αἱ σημαῖαι Σου ἐλάμπρυναν τὰς Ἀκροπόλεις Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, καὶ δύο Ἠπείρων καὶ τριῶν Θαλασσῶν Σὺ Κυρίαρχος ὑπῆρξας.

Αἱ πόλεις Σου ἔχουσιν ἀναδόχους μητροπόλεις καὶ προμήτορας τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κρήτην.

Βασιλέων ἐγένου καθέδρα ἐπὶ 300 περίπου ἔτη πρὶν ὁ Χριστὸς κατέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Αὐτοκρατόρων ἐπὶ 260 ἔτη ὑπῆρξας ἐπικράτεια, ὅτε οἱ Λατῖνοι ἐπέδραμον τὴν Βασιλίδα πόλιν.

Τοῦ Βυζαντίου θέμα περισπούδαστον

Σὺ ἐγένου. Κατὰ Περσῶν, διὰ Τραπεζοῦν τος καὶ Ριζαίου, Σὺ ὑπῆρξας διάβασις ἱστορική.

Ἐλάμπρυνας διὰ τῶν τέκνων σου Θρόνους Πατριαρχικούς, κατὰ βαρβάρων ἀσπὶς ἐγένου καὶ προφυλακή, καὶ Ἀκριτῶν Σὺ ὑπῆρξας διάσημος κουροτρόφος.

Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας δουλείας Σὺ φάρος ἐγένου, καὶ ξένων χωρῶν ἱστορήθης ἀναγεννητὴς καὶ φωτιστής.

Ἡμιλλήθης πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ κατετάραξας τὴν Ρώμην.

Τὰς παραδόσεις τὰς ἐθνικὰς ἐτήρησας, τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἐκράτυνας καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τούτων Σταυρῷ Σεαυτὸν ἀνύψωσας, καὶ μάρτυς ἐγένου, καὶ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πάνθεον κατεσκήνωσας.

Τὰ ρεῖθρά Σου ἁγιωσύνης ἐγένοντο βαπτιστήρια, καὶ οἱ ποταμοί Σου χρησμῶν Δελφικῶν ἐγένοντο ἀντικείμενα.

Ἀδροτάτης λαϊκῆς μούσης πάτρων ἐγένου καὶ τροφός, καὶ τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Μίλτωνος καὶ τοῦ Φράνκ καὶ τοῦ Ρακίνα ἐπλούτισας τὸ δρᾶμα.

Ἡρώων καὶ μαρτύρων Σὺ ἐγένου γεννήτωρ, δι' ὃ καὶ ὕμνον Σοι ἀναπέμπομεν καὶ ὅρκον δίδομεν πίστεως :

Ξηρανθείη ἡμῖν ὁ λάρυγξ, ἐὰν ἐπιλαθώμεθά Σου, ὦ πάτριος Ποντία Γῆ !

ΛΕΩΝ. ΙΑΣΟΝΙΔΗΣ
Βουλευτὴς Θεσ/νίκης

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΔΡΑΣΗΣ

Τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν πενταετία 1940—1944.

Στὴν Γεν. Συνέλευση τῶν μελῶν τῆς «Εὐξείνου Λέσχης», τὸ Μάρτη τοῦ 1945, ὁ τότε Πρόεδρος κ. Θ. Θεοφύλακτος, ἄρρωστος σοβαρά, δὲν παρευρέθηκε.

Ἡ λογοδοσία που ἔγινε ἀπὸ τὴ Γραμματεία τῆς Ὀργάνωσης ὑπῆρξε σύντομη πολύ, ἐλλιπέστατη ἰδιαίτερα.

Ἡ πενταετία που πέρασε ἀπὸ τὸ 1940, δίχως ἐλεύθερες Γεν. Συνελεύσεις στὸ μεταξύ, λόγω τῆς Κατοχῆς, σημείωσε στὸ ἐνεργητικό τῆς Ποντιακῆς αὐτῆς Ἑστίας μιὰ πολύτιμη δράση. Μιὰ δυνατὴ πνοὴ εἰρηνικῆς πατριωτικῆς Ἀντίδρασης στὰ ἐξοντωτικὰ σχέδια πείνας τοῦ Κατακτητῆ, καὶ μιὰ Ἀντίσταση, μὲ σθένος καὶ ἀνδρισμό, στὶς πολιτικὲς μηχανορραφίες τῶν δούλων τῆς Κατοχῆς—μιὰ ψυχικὴ ἀνάταση εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δράσης αὐτῆς.

Θὰ ἦταν ἀσυγχώρητο νὰ μείνουν ἄγνωστες οἱ πτυχές τους. Καὶ τὸ σημερινὸ Δ. Συμβούλιο τῆς Λέσχης, ὕστερα ἀπὸ εὐχὴ ποὺ γιὰ τὴ σκοπιμότητα ἐξέφρασε καὶ ὁ κ. Θεοφύλακτος, ἔκρινε ἀπαραίτητο νὰ συγκαλέσῃ Ἔκτακτη Γεν. Συνέλευση γιὰ τὲς 10—3—46 γιὰ μιὰ ἀνασκόπηση καὶ πλατειὰ ἀνάλυση πάνω στὸ ἔργο τῆς Λέσχης ἀπὸ τὸ 1940 ἕως τὸ 1944.

Στὴ Συνέλευση παρευρέθηκαν τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ μέλη. Ἄκουσαν μὲ κατάνυξη τὸν ὁμιλητή. Ἔζησαν μὲ συγκινημένη ἐθνικὴ περηφάνεια τὸ πέρασμα τῆς Ἑλλην. Ποντιακῆς ψυχῆς μέσα ἀπὸ τὲς τραγικὲς ἡμέρες τῆς Κατοχῆς.

Μετὰ τὴν ὁμιλία πῆραν τὸ λόγο, κατὰ σειράν, οἱ κ. κ. Εὐστ. Ἀκριτίδης, Λουκᾶς Σπυράντης καὶ Στέφ. Γεωργιάδης. Ἀναγνώρισαν πραγματικὴ ἐθνικὴ δράση στὴ Λέσχη, μέσα στὴν πενταετία. Ἐξῆραν τὴν ψυχικὴ ἀλκὴ ποὺ ἐπιδείχτηκε τόσο στὸν ἐθνικοοικονομικό, ὅσο καὶ στὸν πολιτικὸ τομέα. Ἀπέδοσαν στὸ Δ. Συμβούλιο τῆς περιόδου τὸν δίκαιο δημόσιο ἔπαινο.

Παραθέτομε περίληψη τῆς ἀνασκόπησης τοῦ κ. Θεοφυλάκτου :

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ἀπὸ τὴν Ἀνασκόπηση τῆς 10—3—46 γιὰ τὴ δράση τῆς Εὐξείνου Λέσχης κατὰ τὰ ἔτη 1940—1944

Εἰσαγωγή.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καίρια σημεῖα δράσης τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» κατὰ τὴν πενταετία 1940—44 δὲν εἶνε καταχωρημένα σὲ πρακτικά. Τοῦτο ἐπιβαλλόταν ἀπὸ λόγους προνοίας στὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς.

Στὴ Γεν. Συνέλευση τοῦ Μάρτη τοῦ 1945 ὁ ὁμιλητὴς — πρόεδρος τότε— ἦταν ἄρρωστος καὶ δὲν παρευρέθηκε. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ δόθηκε σχετικὴ ἀνάλυση.

Συνεργάτες πολύτιμοι στὸ ἔργο τῆς Λέσχης, στὰ δύσκολα κεῖνα χρόνια, στάθηκαν ὁ Ἀντ. Τερζόπουλος, Φίλ. Παππᾶς, Χαρ. Ἡλιόπουλος καὶ ὁ Εὐρ. Σαλλαπασίδης.

Καὶ ἐπιβάλλεται νὰ συνεχιστεῖ ἡ δραστηριότητα τῆς Ποντιακῆς αὐτῆς Ἑστίας, μὲ τὴν ἴδια καὶ μεγαλύτερη ἔνταση. Μὲ καθοδηγητὴ τὸν πολιτισμὸ ποὺ ἀφήσαμε στὰ μέρη μας, πρέπει νὰ θέσομε στὴ διάθεση τῆς νέας—τῆς Ἐθνικῆς μας Πατρίδας τὲς ψυχικὲς καὶ πνευματικές μας δυνατότητες, σὰν συμβολὴ στὴν προκοπὴ τῆς Νεοελληνικῆς ζωῆς.

Δράση.

1940. Στὴ Γεν. Συνέλευση τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἐπικεφαλῆς τῆς νέας Διοίκησης τῆς Λέσχης βρέθηκε πάλι ὁ ὁμιλητής. Ἡ Ὀργάνωση πετᾶ μὲ ἀνοιχτὰ φτερὰ πρὸς τὰ ἰδανικά της. Τὸ θεμέλιωμα, κοντὰ στὴν ἄλλη δράση, τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου, σὲ 2 περιόδους, πρὶν καὶ μετὰ τὸν Γενάρη, σημειώνει θρίαμβο. Μιὰ ἀξιόλογη ἐκπολιτιστικὴ δουλειὰ σημειώνεται. Καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θ/νίκης, μὲ συστηματικὲς ἑβδομαδιαῖες διαλέξεις στὴν αἴθουσα τῆς Λέσχης, πάνω σὲ θέματα σοβαρά, γίνονται οἱ δυνατοὶ προβολεῖς γιὰ ἕνα πνευματικὸ ἀνέβασμα.

Ἔρχεται ὅμως ἡ Ἰταλικὴ ἐπίθεση, ἡ

Κατοχὴ συνακόλουθα. Καὶ ἡ θύελλα τοῦ πολέμου παρασέρνει ὅλα...

1941. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἀρχίζει ἡ ἀνασυγκρότηση. Τακτοποιοῦνται τὰ οἰκονομικὰ τῆς Λέσχης. Ὀργανώνεται ἡ αἴθουσα ψυχαγωγίας. Τὸ Κέντρο ζωηρεύει. Γίνεται τὸ μοναδικὸ στὸ εἶδος του πνευματικὸ «ἐντευκτήριο» στὴ σκοτεινὴ ἐκείνη ἐποχή. Φιλοξενεῖ ἀδελφωμένα, στοργικά, ὀργανωμένα—τοὺς πόνους καὶ τοὺς πόθους, τοὺς καϋμοὺς καὶ τὶς λαχτάρες τὶς ἐθνικές.

Δειλὰ στὴν ἀρχή, ὀργανώνεται ἀπὸ τὴν Διαχ. Ἐπιτροπὴ Ψυχαγωγίας κάποιο χαρτοπαίγνιο. Τὸ Προεδρεῖο τὸ ἀποδέχεται σιωπηρά. Διαβλέπει σ' αὐτὸ τὴν θεραπεία μιᾶς σκοπιμότητας. Ἦταν τὸ σχῆμα ἑνὸς ἀντιπερισπασμοῦ στὰ περιβόητα Κέντρα—Καζίνα, ποὺ ὀργάνωσε ὁ Κατακτητὴς γιὰ διαφθορεῖα καὶ χαυνωτήρια τῆς ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς Ἀντίστασης τῆς νεολαίας...

Τὸ κακοῦργο ὅπλο τοῦ Τυράννου, ἡ πεῖνα, κάνει θραύση. Ἡ Λέσχη ἐγκαινιάζει γενικότερη—ἐθνικὴ δουλειά. Σκέπτεται, σοβαρά, τὸ πεινασμένο παιδί. Τὸ Προεδρεῖο εἰσηγεῖται στὸν Ἑλ. Ἐρ. Σταυρό, σὰν Ὀργάνωση καθολικότερη, νὰ πατρωνάρει καὶ νὰ προωθήσει—μὲ τὴ συνεργασία καὶ τῆς Λέσχης—τὸ σύστημα φιλοξενίας, ἀπὸ τοὺς οἰκονομικὰ δυνατούς, πεινασμένων παιδιῶν στὰ σπίτια τους, γιὰ τὸ μεσημεριανὸ φαγητό. Τὸ σύστημα παίρνει, σὲ λίγο, ἀνώτερες μορφές. Μπαίνουν οἱ βάσεις τῶν παιδικῶν συσσιτίων, ποὺ πῆραν, μὲ τὸν καιρό, τεράστια ἔκταση. Παράλληλα ὁ Ἑλ. Ἐρ. Σταυρὸς τοποθετεῖ στὰ χωριὰ 4—5 χιλιάδες παιδιά. Καὶ μὲ περηφάνεια ὁ Πρόεδρος τῆς Λέσχης ἀκούει ἀπὸ τὸν Ἐρ. Σταυρό, ὅτι τὰ 90 ο/ο ἀπὸ τὰ σπίτια, στὴν πόλη καὶ στὸ χωριό, ποὺ δέχτηκαν παιδιά, εἶνε ποντιακά.

Ἰδιαίτερη ἀποστολή, ἀπὸ 150 παιδιὰ τῆς Καλαμαριᾶς, ὀργανώνει ἡ Λέσχη γιὰ τὴν περιφέρεια τῆς Πτολεμαΐδας, μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ ρέκτη συμπατριώτη Ἀνδρον. Σετροπούλου. Τὴν ἀποστολὴ τή συνοδεύει ὁ συγκινημένος συμπατριώτης Μιχ. Μεταλλείδης. Τὰ χωριὰ πρόθυμα δέχονται τὰ παιδιά. Μὰ ὑπερέχει ἀνάμεσα σ' ὅλα, σὲ αἴσθημα καὶ πράξη, τὸ μικρὸ χωριὸ τῶν Γιαννιτσῶν, τὸ «Μεσιανό». Ἔχει 40 σπίτια. Καὶ δέχτηκε 33 παιδιά.

1942. Ἡ Λέσχη ἀποκτᾶ πιὰ οἰκονομικὴ ἄνεση. Τὸ πεινασμένο παιδὶ βολεύεται ὁπωσδήποτε. Μὰ ἡ ἐξαθλίωση ἐξακολουθεῖ. Καὶ ἡ Ἑστία ἡ ποντιακὴ στρέφει τὴν προσοχή της στὴν ἀσθένεια τῶν ἀπόρων μας. Ὀργανώνει Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ Ὑποεπιτροπὲς κατὰ συνοικίες. Διενεργεῖ ἐράνους, παρακολουθεῖ τοὺς ἀρρώστους, μὲ ζῆλο, μὲ στοργή. Διαθέτει γιατροὺς γιὰ ἐπισκέψεις, δωρεὰν κατὰ τὸ πλεῖστον, διανέμει φάρμακα, ἄλλα ἀγοραστά, ἄλλα ἀπὸ τὸν Ἑλ. Ἐρ. Σταυρό, γάλα, τροφή.

1943. Ἡ Ὀργάνωση συνεχίζει ἐντατικὰ τὴν δράση της στὸν τομέα τῆς ἀρρωστειας. Ἀποδίδει σὲ 266 συνολικὰ οἰκογένειες γεροὺς τοὺς ἀνθρώπους τους, δραστήρια μέλη γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιβίωσης. Ἰδιαίτερα διαθέτει γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Ταμεῖο της 41|2 ἑκατ. δρχ. μὲ ὑπολογίσιμη, τότε, ἀγοραστικὴ ἀξία.

Παράλληλα, μὲ φροντίδα τοῦ συμβούλου Ἀν. Κοροξενίδη, πετυχαίνει καὶ παίρνει ἀπὸ τὴν Ἱματιοθήκη «Μερίμνης τοῦ Παιδιοῦ» 250 φορεσιὲς γιὰ φτωχόπαιδα τῆς Καλαμαριᾶς.

Στὸ τέλος τοῦ ἴδιου ἔτους σπεύδει ἀρωγὸς στοὺς βομβόπληκτους συμπατριῶτες μας τοῦ Σ|σμοῦ Συκιές, μὲ 90 ἑκατ. δρχ. μαζεμένα ἀπὸ ἐράνους.

Πρὶν τὲς γιορτὲς τῆς χρονιᾶς διερευνᾶ μ' ἐπιτροπὲς τὴ βουβὴ δυστυχία. Τοὺς ἀξιόπρεπους, τοὺς περήφανους ἀπόρους, ποὺ κρύβουν μέσα τους τῆς δυστυχίας τὸν πόνο. Μὲ τὸ χέρι δοκίμων ἱερέων μας τοὺς ἀνακουφίζει ἱκανοποιητικά. Ἁπλώνει τὴν δραστηριότητά της στὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν συμπατριωτῶν τοῦ Σαν. Ἀσβεστοχωριοῦ, στοὺς φυματικοὺς φοιτητές μας, στὸν «Οἶκον τοῦ φοιτητοῦ», στὰ «Συσσίτια τῶν φοιτητριῶν», τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Ἀναλυτικότερα, διάθεσε γιὰ τὸν Ἐθνικὸ σκοπὸ τῆς ἐπιβίωσης τὰ παρακάτω ποσά:

Γιὰ τοὺς βομβόπληκτους ἀπὸ τὸ ταμεῖο της	Δρχ.	5.000.000
Γιὰ τοὺς βομβόπληκτους ἀπὸ ἐράνους	»	85.000.000
Γιὰ τοὺς Ποντίους φυματικοὺς Ἀσβετοχωριοῦ	»	25.000.000
Γιὰ τοὺς φυματικοὺς φοιτητὲς	»	5.000.000
Γιὰ τοὺς ἀπόρους	»	24.000.000
Γιὰ τὰ Συσσίτια Κατηχ. Σχολείων	»	2.000.000
Γιὰ τὸν «Οἶκον τοῦ Φοιτητοῦ»	»	2.000.000
Γιὰ τὸ «Συσσίτιον φοιτητριῶν»	»	2.000.000
Γιὰ τὴν «Στέγην τοῦ Παιδιοῦ τοῦ Ἑλβετ. Ἐρ. Σταυροῦ»	»	2.000.000
Γιὰ τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Πόντου»	»	25.000.000
Γιὰ διάφορες φιλανθρωπικὲς εἰσφορὲς	»	3.000.000
Σύνολο	Δρχ.	180.000.000

Ἔτσι ἡ Λέσχη δίνει μ' ἐπιτυχία τὴ μάχη τῆς Ἀντίδρασης στ' ἀπάνθρωπα μέτρα πείνας καὶ ἐξαθλίωσης τοῦ Κατακτητῆ.

1944. Εἶνε ἡ χρονιὰ τῶν ὠδίνων. Τὸ

ἔτος τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης τῆς Λέσχης μας. Καὶ τῆς φιλοτιμότερης ψυχικῆς ἀνάτασης, που φτάνει στὲς κορυφὲς τῆς αὐτοθυσίες.

Ἡ Λέσχη διαθέτει κῦρος. Ἡ κάποια ἔκταση τῆς ἀποτελεσματικῆς της δράσης τῆς δίνει φήμη Ὀργάνωσης μ' ἐπιρροή, μὲ οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια. Ὁ κύκλος τῶν ἐθελοντικῶν δούλων τῆς Κατοχῆς θέλει νὰ τὴν θέσει στὴ διάθεση τῶν σκοπῶν τοῦ Κατακτητῆ. Νὰ τὴν κάμει κέντρο πολιτικῶν μηχανορραφιῶν, προπαγάνδας, χρηματισμοῦ. Εἶνε τὸ Ἐπιτελεῖο τοῦ Κισαμπατζάκ.

Ὁρίζεται συνάντηση μεταξὺ Προέδρου τῆς Λέσχης καὶ τοῦ δικηγόρου Δαδούλη, ἀρχηγοῦ προπαγάνδας τοῦ συγκροτήματος, στὸ Γραφεῖο τοῦ Ὀ. Κογκαλίδη. Παρουσία καὶ τοῦ γραμματέα τοῦ κτιρίου Ἀλκ. Παπαδοπούλου, ὁ Δαδούλης ἀναπτύσσει τ' ἀγαθὰ τοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Καὶ ζητᾶ ἀπ' τὸν Πρόεδρο νὰ θέσει στὴ διάθεσή τους τὴ Λέσχη, νὰ τοὺς δίνει στρατιῶτες, χρήματα! Ἀπάντηση: «Οὔτε χρήματα ὑπάρχουν, οὔτε μέλη ὁριστικά, οὔτε δυνατότητες...». Ζητᾶ μητρῶο παλιῶν μελῶν, γι' ἀρχαιρεσίες, γιὰ ἐγγραφὴ νέων μελῶν κλπ. Καὶ συναντᾶ τὴ σθεναρὴ ἄμυνα, που δὲν ὑπολογίζει θυσίες: «Δὲν θὰ γίνει αὐτό. Οὔτε καὶ θὰ μὲ βγάλετε ἀπ' τὴ Λέσχη, τραβόντας με ἀπὸ τ' αὐτί». Καὶ ἡ κατάσταση σώζεται. Ἡ ἀτίμωση τῆς Λέσχης παραμερίζεται.

Μετὰ μιὰ ἑβδομάδα ἐπισκέπτεται τὸν Πρόεδρο τῆς Ὀργάνωσης, στὸ σπίτι του, ὁ ἴδιος ὁ Κισαμπατζάκ. Ἡ ἐπίσκεψη εἶχε τὸ προκάλυμμά της. Μὰ γλήγορα ξεσκεπάστηκε.

Ὁ Κισαμπατζὰκ θέτει, σὲ λίγο, ὡμὰ τὸ ἐρώτημα: «Ἔκαμα καλὰ ἢ ὄχι, που μπῆκα ἐπικεφαλῆς τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας;». Συχωροχάρτι ζητοῦσε ὁ πελαγωμένος ἄνθρωπος... Ὁ Πρόεδρος τῆς Λέσχης, τύπος ἀντιπροσωπευτικὸς τοῦ Ποντίου, σκέπτεται, ὅτι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παραχαράξει τὸ κοινὸ αἴσθημα τῶν συμπατριωτῶν του. Καὶ τοῦ δίνει νὰ ἐννοήσει, ὅτι «δὲν βλέπει τίποτε τὸ καλὸ σὲ μιὰ ἀδελφοκτονία».

Ἔξαλλος ὁ Κ. βρίζει χυδαιότατα. Προβάλλει τὸ περίστοφο στὸ μέτωπο τοῦ Προέδρου. Ἐπεμβαίνουν ψύχραιμοι συνοδοί του καὶ ἡ περιπέτεια παίρνει τέλος.

Ἐπίσης μὲ ἀνδρισμὸ ἀντιμετώπισε ἡ Λέσχη καὶ μιὰν ἄλλη περιπέτεια: Ὁ Κατακτητὴς ζήτησε καταστάσεις ἀπὸ τὰ Σωματεῖα, μὲ τὰ ὀνόματα μελῶν τῶν Δ. Συμβουλίων. Καὶ εἶνε συγκινητικὸ ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Πρόεδρο, παραμείναν ἄπτόητα στὶς θέσεις τους...

Ἡ μάχη τῆς Λέσχης καὶ γιὰ τὴν Ἐθν. Ἀντίσταση δόθηκε. Καὶ κερδήθηκε.

Καλλιτεχνικὴ ἐπίδοση.

Ἡ Λέσχη ἐπωφελήθηκε τὴν παρουσία τοῦ Ποντίου καλλιτέχνη κ. Σπανίδη ἐδῶ. Πῆρε ὑπὸ τὴν φροντίδα της παράσταση του λαογραφικὴ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Θ. Κανονίδη «Ἰῆ Τρίχας τὸ Γεφύρ'». Δικοί μας καὶ ξένοι ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι. Ἐξηγεῖ δμως ὁ ὁμιλητής, ὅτι, παρὰ τὲς ἀντιρρήσεις μερικῶν Συμβούλων, δὲν φάνηκε τοῦ λοιποῦ εὐνοϊκὸς σὲ ἄλλες σχετικὲς προτάσεις τοῦ κ. Σπανίδη. Τὲς ἀμφιέσεις τὲς βρῆκε φτωχότατες. Καὶ ἦσαν. Ἐνῶ, γιὰ ν' ἀποδοθεῖ τὸ λαογραφικὸ ἔργο ἄρτια, γιὰ ν' ἀνεβάσει τὸ καλλιτεχνικὸ αἴσθημα καὶ τὰ κριτήρια τοῦ θεατῆ, ἀνάγκη νὰ ἐμφανίζει λαογραφικὰ τὰ πρόσωπα. Συμπερασματικὰ κάνει στὴ σημερινὴ Διοίκηση τῆς Λέσχης τὴ σύσταση νὰ φροντίσει τὸ ζήτημα τῆς ἀμφίεσης γιὰ παραπέρα ποντιακὲς καλλιτεχνικὲς παρουσιάσεις.

Προοπτικὴ γιὰ τὸ μέλλον.

Γιὰ νὰ ὁλοκληρώσει ἡ Λέσχη τὸν προορισμό της, ἀνάγκη νὰ δόσει τὴν δυνατὴ οἰκονομική της ὑποστήριξη στὸ «Ἀρχεῖον Πόντου», τὸ δημιούργημα αὐτὸ τῆς Ποντιακῆς Σωματειακῆς Ὀργάνωσης τῆς Θ|νίκης. Εἶνε τὸ ἔργο, που θὰ κωδικοποιήσει ὅλη τὴν περασμένη ζωὴ τοῦ Ποντίου, στὴν πρώτη του κοιτίδα, σ' ὅλα της τὰ φανερώματα. Καὶ θὰ τὴν παραδόσει στὲς εὐγενικὲς πνευματικὲς περιέργειες τῶν ἐπιγόνων, στὴν Ἐπιστήμη.

Ἰδιαίτερη προσοχὴ θὰ χρειαστεῖ νὰ δόσει ἡ Λέσχη στὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Λαϊκοῦ της Πανεπιστημίου. Νὰ ξαναρχίσουν οἱ τόσο ἐποικοδομητικὲς διαλέξεις Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θ|νίκης στὴν αἴθουσα τῆς Λέσχης, συστηματικά, προγραμματισμένα. Ν' ἀνυψώσουν τὴ σκέψη, τὸ αἴσθημα, νὰ βοηθήσουν τὴν ἄνθηση ἑνὸς Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Γενικότερα: Ἡ νέα γενεὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθεῖ μὲ τὲς προτιμήσεις τῆς γενεᾶς μας, που τὲς ἀντλοῦμε ἀπὸ τὴ ζωντανή, ἀκόμα, νοσταλγία. Ὅμως ὁ ψυχικὸς καὶ πνευματικὸς δυναμισμὸς τῆς Ποντιακῆς ὁμάδας, σημερινῆς - αὐριανῆς, πρέπει νὰ κινητοποιηθεῖ, νὰ διοχετευθεῖ κατάλληλα. Ἡ Λέσχη τῆς αὔριο, διατηρόντας τὴν ψυχαγωγικὴ καὶ λοιπὴ δραστηριότητά της, θὰ χρειαστεῖ ν' ἀποβλέψει νὰ γίνει ἑστία πνευματικῆς κίνησης, γραμμάτων, λαογραφικῶν μελετῶν γιὰ ὅλες τὲς ὁμάδες μὲ τὲς προελεύσεις τους, που κατοικοῦν σήμερα ἐδῶ—μὲ τὴν πραγμάτωση τῆς φιλοδοξίας της γιὰ σύσταση Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου, στεγαζομένου σὲ ἀντάξια δική του Στέγη.

Δὲν πρόκειται γιὰ οὐτοπία. Γιὰ τόλ-

ναι. Μὰ κάθε τι τὸ Ἄξιο ἀπὸ τολ-
α προέρχεται.

Ἐπίλογος.

ι πρόσφερε ὁ Ποντιακὸς κόσμος
α τοῦ Πατρίδα. Καὶ γι' αὐτὸ ἔχει
ει κάποια ἐκτίμηση τῶν ἄλλων ἀ-
' Ὁμάδων.

κραιᾶμε γερὰ τὸ ἀπόκτημα. Ἂς
πο.ήσουμε τὶς ἠθικές μας δυνάμεις,
ντιακή μας φιλοτιμία. Ἂς βρισκό
πάντα στὴν πρωτοπορία, ἀνάμεσα

Οἱ Πόντιοι φοιτητὲς στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Πάνω ἀπὸ 70 εἶναι οἱ Πόντιοι φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες στὸ Πανεπιστήμιο Θεσ]νίκης. Καὶ παρουσιάζουν μιὰ ζωτικότητα, ποὺ δείχνει περίτρανα τὶς ἀρετὲς ποὺ κληρονόμησαν ἀπὸ τὴν καταγωγή τους. Χωρὶς νὰ τοὺς διέπει κανένα στενὸ τοπικιστικὸ πνεῦμα, ἀγαπημένοι κ' ἐκτιμημένοι ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς καὶ τοὺς λοιποὺς συμφοιτητές τους, ἵδρυσαν τελευταῖα τὸ «Σύλλογο Ποντίων Φοιτητῶν», ποὺ πολλὰ τὰ καλὰ προοιωνί-



όντιοι Φοιτητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ]νίκης σὲ ἐκδρομὴ στὸ Ὡραιόκαστρο.

λα πρωτοπόρα στοιχεῖα τοῦ Τό-
ιὰ τὸ κοινὸ ἀνέβασμα.

Ι. Σ.

κάταση προθεσμίας διαγωνισμοῦ.

ντας ὅπ' ὄψη :
προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ
λογὴ στοιχείων προσφορᾶς τῶν
ον στὸν Ἑλληνοϊταλικὸ καὶ στὸν
ογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1940—41,
οκηρύξαμε στὸ τεῦχος μας ἀριθ. 14.
ήξη τῆς προθεσμίας ὑποβολῆς συλ-

ὸς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχουν
θει ἀκόμα στὴν ὑπηρεσία μας σχε-
ἐργασίες.

Παρατείνομε

οθεσμία ὑποβολῆς τῶν ζητουμένων
ίων ὡς τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1946.
νθυμίζομε μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τὸ
όμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀθλοθέτη
Θεοφύλακτου, ποὺ δημοσιέψαμε
ῦχος μας ἀριθ. 15—16, μὲ τὴν ποό-
πληροφορία ὅτι τὸ ἀθλοθέτημα
ηκε καὶ βρίσκεται στὸ ταμεῖο τοῦ
ικοῦ μας.

ζεται γιὰ τὴν καλλιέργεια μεταξύ τους ἀλληλεγγύης καὶ πνευματικῶν σχέσεων ποὺ θὰ συντελέσουν ἀσφαλῶς στὴν πρόοδο, τὴν προκοπὴ καὶ τὴν ἐπίλυση ὁμαδικῶν ἀναγκῶν ποὺ παρουσιάζονται στὴ φοιτητική τους ζωή. Καὶ οἱ ἀνάγκες αὐτὲς εἶναι πολλὲς καὶ σοβαρές, σὰ λάβομε ὑπόψη μας πὼς στὴν ὁλότητά τους εἶναι παιδιὰ τοῦ λαοῦ, ποὺ ἀπ.ζεῖ μὲ τὸν ἱδρώτα του, καλλιεργόντας τὴ γῆ τῆς Βορεινῆς Ἑλλάδας.

Σχετικὸ αἴτημά τους ἔγινε ἀσμένως δεκτὸ καὶ ἀπὸ τὸ Σύλλογό μας γιὰ νὰ παίρνουν τὸ περιοδικό μας στὴ μισή του ἀξία.

Εὐχόμαστε καλὴ ἐπιτυχία στοὺς σκοπούς τους καὶ νὰ βγοῦνε, προπαντός, καλοὶ καὶ εὐσυνείδητοι ἐπιστήμονες, προστάτες καὶ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ μας.

Εἴθε τὸ παράδειγμά τους νὰ τὸ μιμηθοῦν καὶ οἱ Πόντιοι φοιτητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

1. Ποντιακὴ συναυλία

Στὶς 4-6-46 δόθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασ.οῦ», ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Συλ-

λόγου μας, Ποντιακὴ Συναυλία, μὲ ἐπίδειξη χορῶν καὶ τραγουδιῶν, ὀργανωμένη ἀπὸ τὸ μουσικοδιδάσκαλο Δ. Κουτσογιαννόπουλο.

Προλόγισε ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου μας γιατρὸς Κ. Φωτιάδης κ' ἔπειτα ὁ Δ. Κουτσογιαννόπουλος ἀνάπτυξε τὴν ἐργασία ποὺ ἔκαμε γιὰ τὴν περίσωση καὶ διάσωση τῶν χορῶν καὶ τῶν τραγουδιῶν μας. Ἀκολούθησε ἡ ἐκτέλεση χορῶν καὶ τραγουδιῶν ἀπὸ χορωδία, ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ νέες τῆς Ν. Ἰωνίας στὴν ὁλότητά τους μὴ Πόντιες. Ὡστόσο παρουσίασαν ἀξιόλογη ἀπόδοση στοὺς Ποντιακοὺς χορούς: τ' ὁμάλ', τὴν τρυγόνα, τὴν πατούλα, τὴν κότσαρη, τὴν χερανίτσα καὶ τὴν τάμζαρα. Στὸ τέλος, χόρεψαν τὸν πυρρίχιο οἱ Γ. Τσορτανᾶς καὶ Ι. Μαυρόπουλος καὶ σὰν ἐπιστέγασμα διανεμήθηκαν βραβεῖα στὰ μέλη τῆς χορωδίας καὶ στὸ γερο-λυράρη Γ. Γάραλη.

Ὁ Δ. Κουτσογιαννόπουλος στὸ κεφάλαιο τῶνποντιακῶν χορῶν ἔκαμε ἐπιστημονικὴ ἐργασία πολὺ ἀξιοπρόσεχτη. Χορογράφησε τοὺς χορούς μας—τοὺς ἀνάλυσε μὲ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τοὺς βηματισμούς τους, σὲ τρόπο ποὺ μποροῦν εὔκολα νὰ διδάσκονται καὶσὲ χορο-διδασκαλεῖαἀκόμα. Ἔτσι ἀσφαλῶς περισώζεται ἡ ἐπιβίωση τῶν χορῶν μας. Ἀρκεῖ ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ Δ. Κουσογιαννόπουλου νὰ ἐνισχυθεῖ καὶ νὰ μὴ μείνει ἀνεκμετάλλευτη.

Λυποῦμαστε ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅλα τὰ δημοτικά μας τραγούδια ποὺ παρουσίασε. Σημειώθηκε αἰσθητὰ πώς, σὲ ὁρισμένα προπαντός, δὲν ἀποδιδότανε ὁ τόνος καί ὁ γνήσιος ποντιακός τους χρωματισμός. Σὲ μερικὰ παρατηρήθηκαν ἀλλοιώσεις ποὺ δὲν τοὺς δικαιολογοῦσε οὔτε ἡ πιθανότητα τῆς παραλλαγῆς. Μεγάλη πρέπει νὰ δοθεῖ προσοχὴ στὰ **πρόσωπα, στὶς πηγές,** ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ παρθοῦν καὶ θὰ πολιτογραφηθοῦν ἀτόφια τὰ γνήσια πρότυπα, ὥστε νὰ μὴ παραχαραχτοῦν, νὰ γὴ χάσουν τὴ λεπταίσθητη ἰδιότυπη χάρη τους καὶ καταντήσουν ἀγνώριστες μὲ τὸν καιρὸ οἱ δημιουργίες τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ μουσικὴ εἶναι καλλιτεχνία. Καὶ ἡ καλλιτεχνία δὲν ἐπιδέχεται συμβιβασμούς. Καὶ ἡ ἐλάχιστη ἀκόμα παραφωνία ἀρκεῖ νὰ τὴν καταδικάσει. Τὸ ποντιακὸ δημοτικὸ τραγούδι ἔχει κι αὐτὸ τὴ μουσική του. Κάθε ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ κλῖμα του, ἀποτελεῖ παραφωνία, ποὺ τὴν πιάνει τὸ ποντιακὸ αὐτὶ καὶ παύει ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη νὰ δονεῖται ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τήν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση ποὺ προσμένει Κοντὰ σ' αὐτά, κάθε ἀλλοίωση εἶναι καὶ ἀντιεπιστημονική, γιατὶ ἀπομακρύνει τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἀπὸ τὴν πιστὴ λαϊκή του προέλευση.

Ὁ Δ. Κουτσογιαννόπουλος εἶναι μουσικοδιδάσκαλος ἐπαγγελματίας. Ὅσο κι ἂν δὲν ἔχει ὡς μητρική του γλώσσα τὴν ποντιακή, πολὺν καιρὸ συγχρωτίσθηκε μὲ τοὺς Πόντιους καὶ στὴν πατρίδα καὶ δῶ. Ἀσχολήθηκε καὶ ἀσχολεῖται πολλὰ χρόνια μὲ τὰ τραγούδια μας. Ἀναγνώρισε κι ὁ ἴδιος σὲ ὁμιλία του πὼς ἀρχικὰ «ἐπλανήθη» καὶ αὐτή του ἡ ὁμολογία τὸν τιμᾶ ἰδιαιτέρως. Γι' αὐτὸ εἴμαστε βέβαιοι πὼς στὶς μελλοντικές του προσπάθειες θὰ προσέξει περισσότερο καὶ θὰ ἐπιτύχει τελικὰ νὰ **συνάξει** καὶ νὰ παρουσιάσει καὶ τὰ ποντιακὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀλώβητα καὶ ἀδιάφθορα.

Κόσμος πολὺς παρακολούθησε καὶ τοὺς ὁμιλητὲς καὶ τὴ συναυλία καὶ χειροκρότησε ζωηρὰ τὴν ἐπαινετὴ προσπάθεια.

2. *Δυὸ ποντιακὲς θεατρικὲς παραστάσεις «Ὁ Ξενιτέας» καὶ «Τῆ Τρίχας τὸ Γεφύρ'».*

Ὕστερα ἀπὸ σχετικὲς συνεννοήσεις, ἦρθε ἀπὸ τὴ Θεσ/νίκη ὁ θίασος τοῦ γνωστοῦ καλλιτέχνη Ν. Σπανίδη κ' ἔδωκε, στὸ θέατρο «Ρὲξ»-Κοτοπούλη, ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Συλλόγου μας, δυὸ παραστάσεις σὲ ποντιακὸ ἰδίωμα καὶ μὲ ποντιακὲς ὑποθέσεις: τὸν «Ξενιτέα» τοῦ Φ. Κτενίδη καὶ τῆ «Τρίχας τὸ Γεφύρ'» τοῦ Θ. Κανονίδη.

Ὁ θίασος ἦτανε καλὰ συγκροτημένος μὲ ἐπαγγελματίες καὶ ἐρασιτέχνες—τοὺς περισσότερους—ἠθοποιοὺς καὶ καλὰ ἑτοιμασμένος ἀπὸ προγενέστερες παραστάσεις τῶν ἔργων αὐτῶν στὴ Μακεδονία.

***

Ὁ «Ξενιτέας» εἶναι μιὰ ἠθογραφία, ποὺ ὁ συγγραφέας της κατόρθωσε νὰ τὴν προικίσει μ' ἕνα διάλογο ἔξυπνο, ζωηρὸ κ' εὐχάριστο καὶ νὰ τὴ διανθίσει μὲ πλῆθος ἀπὸ λαογραφικὰ διαλεχτὰ στολίδια — νοσταλγημένα φανερώματα τῆς ζωῆς τῆς Κρώμνης, παροιμίες ἄφθονες, τραγούδια, χορούς κλπ.

Σὲ ὅλο τὸ ἔργο κάνει τὴν παρουσία του τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα τοῦ δημιουργοῦ του, ποὺ εἶναι ἀνεξάντλητο σὲ χαριτωμένα εὑρήματα, καὶ κρατεῖ ἔτσι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατῆ ἀδιάπτωτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος.

Ὁ θιασάρχης Νῖκος Σπανίδης, στὸ ρόλο τοῦ Μήτου, ἀναδείχτηκε πραγματικὸς δημιουργός, ποὺ γέμιζε τὴ σκηνὴ μὲ τὴν κυριαρχικὴ παρουσία του καὶ ζωντάνευε τὸ ἔργο μὲ τὸ ἀπαράμιλλο μπρίο του. Ἦτανε στὸ στοιχεῖο του. Λὲς κι ὁ συγγραφέας, γράφοντας τὸ ἔργο, αὐτὸν καὶ τὶς δυνατότητές του εἶχε ὑπόψη του, γιὰ νὰ πλάσει τὸν τύπο του.

Ἄφθαστος ἐπίσης στὸ ρόλο τοῦ Τότου φάνηκε κι ὁ Γεῶργος Τσουλφᾶς, ἕνας τύπος «Ξενιτέα» — ξενιτεμένου, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς—καὶ τοὺς τελείως ἀντίθετους ἀκόμα—ποὺ διαμορφώνονταν ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς ποὺ ἔκαναν οἱ ξενιτεμένοι μας στὴ Ρωσία, ὅπου κυρίως καταφεύγανε παλιότερα, γιὰ νὰ δημιουργήσουν καλύτερους ὅρους ζωῆς.

Καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ θιάσου, Μ. Καζαντζίδη, Φρ. Καλαϊτζίδη, Βάσω Πανίδη, Μάρω Τσουλφᾶ, Ἡρακλῆς Κοκοζίδης καὶ Ἀλ. Πανίδης, ὑποδύθηκαν πολὺ ἱκανοποιητικὰ τοὺς ρόλους τους, ποὺ ἦσαν, ἄλλωστε καὶ δευτερότεροι.

Σύντομη ἀνάλυση τοῦ ἔργου βρίσκεται στὴ

σχετική κριτική τοῦ Ι. Σ., ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ προηγούμενό μας τεῦχος.

Γράψαν ἐπίσης κριτικὲς γιὰ τὸν «Ξενιτέα» καὶ ὁ Α. Χαριτάντης, στὴν ἐφημερίδα «Μακεδονία» τῆς Θεσ]νίκης τῆς 4]6]46, καθὼς καὶ ὁ Δ. Ψαθᾶς σχετικὰ στὴν ἐφημ. «Μάχη» τῆς 12]6]46.

Τὸ ἔργο ἦταν νὰ τὸ προλογίσει ὁ Λ. Ἰασονίδης, μὰ ἀρρώστησε τὴν ἡμέρα κείνη καὶ ματαιώθηκε τὸ προλόγισμα.

***

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου τοῦ Θ. Κανονίδη πλέκεται γύρω στὸ γνωστὸ ποντιακὸ δημοτικὸ τραγούδι «Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ'», ὅμοιο μὲ «Τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι» κι ἄλλα ἀνάλογα, μὲ διάφορες παραλλαγές, ποὺ ὑπάρχουνε καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Βαλκανικῆς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Στ. Κυριακίδης, πρῶτος, ἔχει ὑποδείξει τὴ σχέση τοῦ ἄσματος πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου, γνώμη ποὺ τὴν ὑποστήριξε κατόπιν καὶ ὁ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Ν. Πολίτης.

Ἡ μυθικὴ παράδοση καὶ ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ τραγουδιοῦ παρουσιάζει τὴν ἀναπόφευγη ἀνάγκη νὰ θυσιαστεῖ ἡ γυναίκα τοῦ πρωτομάστορη γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν τὰ στοιχειὰ ποὺ ἐμποδίζουν κι ὅλο γκρεμίζουν τὸ γεφύρι ποὺ χτίζεται.

Ἡ ἀλληγορική του σημασία, θέλει νὰ ἐξάρει τὴ μεγάλη κ' εὐγενικὴ ἀρετὴ τῆς ἀτομικῆς θυσίας καὶ νὰ χαλυβδώσει τὴν ἀποφασιστικότητα κατέναντι στὶς σκοτεινὲς ἢ καὶ τὶς φανερὲς δυνάμεις τῶν ἀντιδράσεων, γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἑνὸς κοινωφελῆ σκοποῦ.

Ὅπως θέλει ὁ συγγραφέας, ὁ γιὸς τοῦ πρακτικοῦ γιατροῦ ἑνὸς χωριοῦ τοῦ Πόντου, τοῦ Χουλαρᾶ, ποὺ κάνει καὶ τὸ μάγο καὶ τὸν πρωτομάστορη, ἀγαπᾶ τὴν Κάλη, μιὰ ὄμορφη ὀρφανὴ χωριατοπούλα. Τὴ ζητάει ἀπὸ τὴ μάνα της μὰ κείνη δὲν τὴ δίνει. Ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, σ' ἕνα γραφικὸ τοπίο, ὅπου πάει ἡ Κάλη στὴ βρύση γιὰ νερὸ γνωρίζεται τυχαία μὲ τὸν Κωνσταντῆ, ποὺ ἐπαγγέλλεται τὸν πρωτομάστορη. Πλέκεται ἕνα εἰδύλλιο ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Κωνσταντῆς παντρεύεται τὴν Κάλη. Ταυτόχρονα ὁ Κωσταντῆς ἀναλαμβάνει νὰ χτίσει τὸ γεφύρι στὸ διπλανὸ ποτάμι. Δημιουργιέται ἔτσι ἕνα διπλὸ μῖσος ἀπέναντι στὸν πρωτομάστορη ἀπὸ τὸ Χουλαρᾶ καὶ τὸ γιό του τὸν Ἠλία. Συνεννοοῦνται πατέρας καὶ γιὸς καὶ πᾶνε κάθε βράδυ καὶ χαλοῦν ὅλη τὴν ἐργασία ποὺ γίνεται στὸ χτίσιμο τοῦ γεφυριοῦ. Πείθει ὁ μάγος τὸν Κωσταντῆ νὰ πνίξει τὴ γυναίκα του γιὰ νὰ στερεώσει τὸ γεφύρι, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ στοιχειό. Στὸ τέλος ξεσκεπάζονται πατέρας καὶ γιός. Ὁ Κωσταντῆς σκοτώνει τὸν Ἠλία κ' ἔπειτα οἱ χωριανοὶ ποὺ μαζεύονται ἐκεῖ ἀποτελειώνουν καὶ τὸν πατέρα του.

Ὁ συγγραφέας ἐπιδίωξε ὁλοφάνερα, καὶ τὸ κατόρθωσε μ' ἕνα τρόπο—καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ θίγει καὶ τὸ θρῦλο καὶ τὴν παράδοση—νὰ δώσει μιὰ εὔλογη ἑρμηνεία, ξεσκεπάζοντας τὰ στοιχειά, κι ἔτσι νὰ στιγματίσει ὁρισμένες προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, ποὺ, κληρονομημένες ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἐξασκοῦν τὴ βλαβερή τους ἐπίδραση, ἀκόμα καὶ σήμερα, στὴν καθυστερημένη μερίδα τῆς κοινωνίας μας.

Τὸ ἔργο, στὸ σύνολό του, παίχτηκε καλά. Ὁ Νῖκος Σπανίδης, ὅπως πάντα, ἔτσι καὶ αὐτὴ τὴ φορά, στὸ ρόλο τοῦ Νικόλα, κουμπάρου τοῦ Κωσταντῆ, κατόρθωσε νὰ ἐπιβάλει τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ διατηρηθεῖ θελκτικότατος μὲ τὸ αἰσθηματικὸ παίξιμο καὶ μὲ τὰ τραγούδια ποὺ ἀναλογούσανε στὸ ρόλο του.

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐξάρομε τὴν τέλεια ἑρμηνεία τοῦ ρόλου τοῦ μάγου Χουλαρᾶ ἀπὸ τὸν Σ. Μελιάδη, ποὺ πολὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ βρεθεῖ ἄλλος νὰ τὸν ὑποδυθεῖ μὲ τέτοια ἐπιτυχία. Ὁ Σ. Μελιάδης, τὸ τονίζομε, μᾶς ἀποκάλυψε τὸ ταλέντο δυνατό, ποὺ θὰ τὸν καταστήσει πολύτιμο στοιχεῖο στὴν Ποντιακὴ σκηνὴ ποὺ παίρνει νὰ συγκροτηθεῖ.

Ὁ Στ. Βουτυρᾶς, Κωσταντής, καίτοι ἐπαγγελματίας ἠθοποιός, δὲ μᾶς χάρισε ὅ,τι ἀσφαλῶς καλύτερο μποροῦσε ν' ἀποδώσει. Ἦταν βέβαια, ὅπως φαινότανε κιόλας, καὶ βραχνιασμένος. Ὅμως δὲν ἔφταιγε μόνο αὐτό. Τοῦ ἔλειπε καὶ τὸ κέφι

Ἐπίσης δὲν μᾶς ἱκανοποίησε οὔτε ὁ Ἠρ. Κοκοζίδης στὸ ρόλο τοῦ Ἠλία. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ πήγαινε πολὺ καλά, ἔφτασε κατόπιν νὰ φαίνεται μονοκόμματος, ἄτονος.

Προπαντὸς στὴν τελευταία πράξη καὶ ὁ Βουτυρᾶς καὶ ὁ Κοκοζίδης μὲ τὴ μονότονη, μακρόσυρτη, ἐπαναλαμβανόμενη ἄτοπη ἐκτέλεση τοῦ τέλους τοῦ τραγουδιοῦ, στὸ διάλογο Κωσταντῆ καὶ στοιχειοῦ, ὑποβίβασαν σημαντικὰ τὴν ἀναμενόμενη καλλιτεχνικὴ συγκίνηση. Τὸ φταίξιμο κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος ἀναλογεῖ καὶ στὸ σκηνοθέτη, ποὺ δὲν πρόλαβε τὴν κακοτοπιά.

Εὐτυχῶς ποὺ συνέχεια ἀκολούθησε τὸ ὑποβλητικότατο μοιρολόγι τῆς Μ. Καζαντζίδη, Κάλης, ποὺ καὶ μὲ τὸ φυσικώτατο ζωντανεμα τοῦ πόνου της σκέπασε τὸ «κεχηνὸς τοῦ ρυθμοῦ» δημιουργόντας τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἀναλογοῦσε στὸ δραματικότερο σημεῖο τοῦ ἔργου. Ἡ Μ. Καζαντζίδη μᾶς ἔχει φανερώσει ἄρθρωση, φωνὴ καὶ ἰδιοσυγκρασία, ποὺ δίνουν τὴν ὑπόσχεση γιὰ μιὰ ἐξέλιξη, ποὺ θὰ τιμήσει τὴν ποντιακὴ σκηνή.

Καλὰ ἔπαιξαν καὶ ὁ Τσουλφᾶς, Δ. Μηλόπουλος. Φρ. Καλαϊτζίδη, Ἀ. Κωνσταντινίδη, Π. Κεσόγλους καὶ Λ. Λαζαρίδης στοὺς σύντομους καὶ ἐπεισοδιακοὺς ρόλους τους.

***

Οἱ λυράρηδες Γ. Πετρίδης, καὶ Ν. Παπαβραμίδης ἱκανοποίησαν τὸ κοινὸ μὲ τὸ καλὸ παίξιμό τους καὶ στὰ δυὸ ἔργα.

Τὰ σκηνικὰ καὶ στὶς δυὸ παραστάσεις ἦσαν ἁπλά, καὶ ἀρκετὰ ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ περίγυρου, ὅπου ξετυλίγονται τὰ γεγονότα.

Γιὰ τὶς τοπικὲς ἐνδυμασίες γράφτηκαν τὰ σχετικὰ στὸ κριτικὸ σημείωμα τοῦ Ι. Σ. στὸ προηγούμενο τεῦχος τῶν «Χ.τ.Π.». Βάσιμες ὑπάρχουν ἐλπίδες πὼς σύντομα οἱ Σύλλογοί μας θὰ φροντίσουν νὰ ἐξεύρουν τὶς ἀνάλογες εὐπρόσωπες φορεσιές, ὥστε μελλοντικὰ οἱ ποντιακὲς παραστάσεις νὰ εὐτυχήσουν νὰ ἐμφανίζονται μὲ ὅσο γίνεται τελειότερη πληρότητα.

***

Καὶ κατὰ τὶς δυὸ παραστάσεις ἡ αἴθουσα καὶ τὰ ὑπερῶα τοῦ θεάτρου «Ρὲξ» ἦσαν κατάμεστα. Οἱ Πόντιοι τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν Συνοικισμῶν μὲ προθυμία μεγάλη ἔσπευσαν νὰ τὶς παρακολουθήσουν, ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ποὺ εἶχαν νὰ δοῦν καὶ νὰ χαροῦν ποντιακὸ θεατρικὸ ἔργο καὶ ν' ἀκούσουν τὸ δημοτικό μας τραγούδι ἀπὸ τὸ συμπαθῆ μας καλλιτέχνη Ν. Σπανίδη.

Γενικά, παρὰ τὶς ἐλλείψεις ποὺ σημειώθηκαν, ἄρεσαν πολὺ καὶ οἱ δυὸ παραστάσεις καὶ οἱ θεατὲς χειροκρότησαν μ' ἐνθουσιασμὸ καὶ τὰ ἔργα καὶ τοὺς ἐκτελεστές.

Ὁ Ν. Σπανίδης μὲ τὸ θίασό του μᾶς χάρισαν μιὰ νοσταλγημένη ἀπόλαυση ποὺ πολὺ τὴν εἴχαμε ἀνάγκη.

***

Τὴ δεύτερη παράσταση τὴν προλόγισε ὁ Ξ. Ξενίτας.

Χαιρέτησε κ' εὐχαρίστησε στὴν ἀρχὴ ἐκμέρους τοῦ Συλλόγου μας τὸ γιατρὸ Φ. Κτενίδη, τὸ συγγραφέα τοῦ «Ξενιτέα», τὸ Ν. Σπανίδη μὲ τὸ θεατρικό του ὅμιλο, τοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης ποὺ τίμησαν τὶς παραστάσεις καὶ ὅλους τοὺς συμπατριῶτες μας τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν γύρω Συνοικισμῶν.

Τόνισε πὼς καὶ ὁ Φ. Κτενίδης καὶ ἄλλοι Πόντιοι λόγιοι ἀσχολοῦνται στὴ συγγραφὴ νέων θεατρικῶν ἔργων στὸ ποντιακὸ ἰδίωμα μὲ ὑποθέσεις παρμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴ γενέτειρα, καὶ ὑπογράμμισε πὼς «βρισκόμαστε σ' ἕνα σταθμὸ ἀξιοσημείωτο γιὰ τὸ ποντιακὸ θέατρο, ποὺ παρουσιάζει μιὰ ἄνθηση γεμάτη ἐλπίδες». Τόνισε τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία ποὺ ἔχει ἡ κίνηση αὐτή. Ἔθιξε τὴν ἀνάγκη ν' ἀποκτήσει κ' ἡ Ἀθήνα μὲ τοὺς Συνοικισμούς της τὸ θεατρικό της ὅμιλο, ὅπως τὸν ἔχει ἡ Θεσσαλονίκη.

Καὶ πρόστεσε καταλήγοντας :

«Ὁ μυθολογικὸς Ἀνταῖος, γιὸς τοῦ Ποσειδώνα καὶ τῆς Γῆς, ὅσο κι ἂν καταπονούντανε καὶ ἀδυνάτιζε κατὰ τὴν πάλη μὲ τοὺς ἀντιπάλους του, ἀναζωγονούντανε καὶ ἀναλάβαινε νέες δυνάμεις, μόλις ἄγγιζε τὴ θεϊκή του μητέρα— τὴ Μητέρα Γῆ. Ἔτσι καὶ μεῖς, στὰ συνταραγμένα καὶ κουραστικὰ χρόνια ποὺ περνοῦμε, μὲ κάθε μας παρόμοιο ἀναβάφτισμα—μὲ κάθε μας ἐπαφὴ πρὸς τὶς παραδόσεις μὲ τὶς ὁποῖες γαλουχηθήκαμε, ξανανειώνομε, ἀντλοῦμε νέες δυνάμεις, ἀποτοξινώνομε κ' ἐξυγειαίνομε τὴν ψυχή μας, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ συνεχίσομε μὲ νέον παλμό, μὲ νέα ὁρμή, μὲ νέα δημιουργικὴ πνοή, μὲ νέα αἰσιοδοξία, τὴν πάλη καὶ τὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου μέσα στὴ Μεγάλη Ἑλληνική μας Πατρίδα».

3. Ραδιοφωνικὴ ἐκπομπή.

Τὸ βράδυ τῆς 17—6—46, ὥρα 8.30', ἡ χορωδία τοῦ Ν. Σπανίδη, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ταξιδιοῦ του στὴν Ἀθήνα γιὰ τὶς παραπάνω παραστάσεις, ἔκαμε ἐκπομπὴ ἀπὸ τὸ ραδιοφωνικό μας σταθμὸ ἐκλεκτῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν.

Τὰ δικαιώματα ἀπὸ τὴν ἐκπομπὴ ὁ θίασος τἄκαμε δωρεὰ στὸ περιοδικό μας.

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ

Ἡ πεντηκονταετηρὶς τοῦ καθηγητοῦ Κ. Α. Ψάχου. *

α' Ἐν τῷ «Παρνασσῷ».

Σεμνοπρεπὴς καὶ ἐπιβλητικὴ ἑωρτάσθη τὴν Κυριακὴν 26 Μαΐου καὶ ὥρα 6.40 μ. μ. ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ» ἡ Πεντηκονταετηρὶς τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ Κ. Α. Ψάχου ἐνώπιον πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τῆς πολυμελοῦς Ἐπιτροπείας τοῦ ἑορτασμοῦ καλλιτεχνικὸν πρόγραμμα ὡμίλησαν οἱ Κ. Δ. Παπαδημητρίου, ὁ Ψάχος, ὡς ἐπιστήμων μουσικός, ἐθνικὸς ἀνήρ, διδάσκαλος καὶ μουσικὸς συγγραφεύς, Ν. Γ. Παππᾶς ὁ Ψάχος ὡς ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἱδρυθείσης Βυζαντινῆς Μουσικῆς Σχολῆς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν, Ν. Βεργωτῆς, ὁ Ψάχος ὡς ἐφευρέτης τοῦ «Παναρμονίου», Ἰωσὴφ Παπαδόπουλος, ἡ πολύτιμος βιβλιοθήκη καὶ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ψάχου.

Μετὰ τὰς λαμπρὰς καὶ ἀλησμονήτους αὐτὰς ὁμιλίας προσεφώνησαν τὸν Σεβαστὸν Ἄρχοντα Μουσικοδιδάσκαλον ἐκ μέρους μὲν τοῦ φιλοξενοῦντος «Παρνασσοῦ» ὁ πρόεδρος αὐτοῦ Ἱππ. Καραβίας, τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ ἑορτασμοῦ ὁ Παν. Πουλίτσας, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ὁ Ἀρχιμ. Βενέδικτος Ἔξαρχος, τοῦ Παναγίου Τάφου, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁ Μανώλης Καλομοίρης, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ καθηγητὴς Παν. Μπρατσιώτης. τῆς Νέας Σμύρνης ὁ Ἀρχιμ. Κύριλλος Ζαχόπουλος, τῆς «Ἑστίας» Νέας Σμύρνης ὁ Ἀντιπρόεδρος αὐτῆς Παναγ. Χαλδέζος, ὁ ὁποῖος προσέθεσεν ὅτι ἡ «Ἑστία» θὰ τιμήσῃ τὸν ἄνδρα προσεχῶς μὲ ἰδιαιτέραν ἑορτήν, Κωνστ. Λεβίδης τοῦ Συλλόγου Ἑλλήνων Μουσουργῶν, Θεόδ. Γεωργιάδης τῶν ἐν Κων]πόλει Μουσικοδιδασκάλων κτλ. κτλ.

Τῇ ἐπιμονῇ τῆς Ἐπιτροπείας καὶ ἄλλων θαυμαστῶν καὶ μαθητῶν καὶ ὑπὸ τὰ παρατεταμένα χειροκροτήματα τῶν παρευρισκομένων ἀνῆλθε τὸ βῆμα τοῦ «Παρνασσοῦ» ὁ Κ. Ψάχος καὶ ηὐχαρίστησεν ἐγκαρδίως τὸ

* Σ. τ. Δ. Ὁ Κ. Ψάχος ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὸ Ποντιακὸ δημοτικὸ τραγούδι.

ἀκροατήριον καὶ τὰς ἀντιπροσωπείας τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων καὶ Μουσικῶν Σωματείων, τῶν ὁποίων καὶ ἐδέχθη τὰ θερμότατα συγχαρητήρια.

β' Ἐν τῇ Ἑστίᾳ Νέας Σμύρνης.

Ἡ «Ἑστία» Νέας Σμύρνης τιμῶσα τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς μακροὺς ἀγῶνας τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς Κωνσταντίνου Α. Ψάχου ἐτέλεσε Μουσικοφιλολογικὴν τελετὴν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσάν της τὸ Σάββατον 15 Ἰουνίου καὶ ὥραν 7.30 μ. μ ἐνώπιον πυκνοτάτου καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου.

Τοῦ πρώτου μέρους τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς ἑορτῆς προκατήρξατο ὁ κ. Μιλτ Σαραντης, Πρόεδρος της «Ἑστίας», χαρακτηρίσας καταλλήλως καὶ συντόμως τὸ ἔργον τοῦ Κ. Α. Ψάχου. Κατόπιν ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς Κ. Δ. Παπαδημητρίου, ὁ Ψάχος ὡς ἐπιστήμων μουσικός, Ἐθνικὸς ἀνήρ, διδάσκαλος, ἐφευρέτης τοῦ «Πανάρμονίου» καὶ μουσικὸς συγγραφεύς, παρεμβάλλων πολλὰ ἐπεισόδια καὶ ἀνέκδοτα, διακοπτόμενος ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν χειροκροτημάτων τῶν παρευρισκομένων.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ προγράμματος ἐψάλλησαν ὑπὸ τῆς Δδος Ἠλέκτρας Γεωργᾶ καὶ χορωδίας ἀποτελουμένης ὑπὸ δεκάδος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων, πρώτων ἐκτελεστριῶν τῶν ἐν Δελφοῖς ἑορτῶν τῶν ἐτῶν 1927 καὶ 1930, τὰ κατωτέρω 4 ἐκλεκτὰ μουσικὰ τεμάχια, συνοδείᾳ πιάνου ὑπὸ τῆς Κυρίας Γουναροπούλου.

1. Ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος εὑρεθεὶς πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν ἐν Δελφοῖς ἀκρωτηριασμένος εἰς δύο τεμάχια, περίφημος διότι περιεῖχε τὰ ἀρχαῖα μουσικὰ σημεῖα.

τὸν κιθαρίσει κλυτὸν παῖδα μεγάλου Διὸς
Ἐρῶ σ' ἄτε παρ' ἀκρονιφῆ τόν δε παγον...

καὶ κατὰ μετάφρασιν Κωστῆ Παλαμᾶ:

Ἐσένα τὸν κιθαριστὴ τὸν κοσμοξακουσμένο
Θὰ ψάλω, τοῦ τρανοῦ Διός Ἐσένα τὸ βλα-
[στάρι,
τὰ λόγια Σου τὰθάνατα θὰ τραγουδήσω, ἐ-
[κεῖνα
ποὺ φανερώνεις, ὦ Θεέ, γιὰ τοὺς ἀνθρώ-
πους ὅλους,
κοντὰ στὸ χιονοστέφανο βράχο!...

2. Χορικὰ ἐκ τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου (α' στάσιμον).

3. Στροφὴ ἐκ τῶν Ἱκετίδων τοῦ Αἰσχύλου.

4. Ὁ πόνος, Ἠπειρωτικὸ Δημῶδες, διὰ πιάνο, τραγούδι καὶ χορωδίαν.

Εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος ἐπηκολούθησαν αἱ προσφωνήσεις καὶ τιμητικαὶ ἐκδηλώσεις· πρῶτος ὁ κ. Εὐελπίδης Λιβεριάδης ἀνέγνωσε τὰ Πατριαρχικὰ πιττάκια τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μαξίμου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Τιμοθέου, κατόπιν ὁ Παναγ. Κίντζιος Γυμνασιάρχης τοῦ θ' ἀρρένων ἐκ μέρους τῶν Γορτυνίων διότι ὁ Κ. Ψάχος συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε τὰ Γορτυνιακὰ Δημώδη ἄσματα, ὁ Γεώργ. Κουνούπης δικηγόρος ἐκ μέρους τῶν Δελφῶν, ὅπου ἐγένοντο αἱ ἀλησμόνητοι ἑορταὶ 1927 καὶ 1930 μὲ τὴν μουσικὴν Ψάχου.

Τέλος ἀνῆλθε τὸ βῆμα ὁ Κ. Α. Ψάχος καὶ ηὐχαρίστησε θερμότατα τοὺς προσελθόντας εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἑορτὴν καὶ ἐδέχθη τὰ συγχαρητήρια τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν του.

ΑΡΕΘΑΣ ΑΡΓΑΙΟΣ

Χρῆστος Καλαντίδης.

Στὶς 22 Μαΐου ἀπεβίωσε στὴν πολυπλανητὴ Σμαρδούνη ὁ ἐκλεκτὸς Ποντιος γιατρὸς-ἀκτινολόγος Χρῆστος Καλαντίδης, πασίγνωστος γιὰ τὴν πολύμορφη ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ του δράση.

Ψηφίσματα σχετικὰ μὲ τὸ θάνατό του ἔκαμαν τὰ Διοικ. Συμβούλια τοῦ Ταμείου Ἀνταλλαξίμων Κοινοτικῶν καὶ Κοινωφελῶν Περιουσιῶν, τοῦ Θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμός», τῆς Λεσχης Ἐπιστημόνων, τῆς Περιηγητικῆς Λέσχης, τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν, τοῦ Συλλόγου Ποντίων «Ἀργοναῦται Κομνηνοί», τῆς «Ἀδελφότητος Ποντίων Παγκρατίου» κ. ἄ., καὶ δόθηκαν εἰς μνήμην του πολλὲς δωρεές.

Στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία ποὺ τελέστηκε στὸ Α' Νεκροταφεῖο παρευρέθηκαν ἀντιπροσωπεῖες πολλῶν ὀργανισμῶν, ἱδρυμάτων καὶ σωματείων, καθὼς καὶ πολλοὶ φίλοι καὶ συμπατριῶτες του. Κατατέθηκαν πολλὰ στεφάνια στὴ σορό του.

Τὸν νεκρὸ ἀποχαιρέτησε ὁ βουλευτὴς Κοβάλλας Στ. Νικολαΐδης μὲ τὴν ἀκόλουθη προσλαλιά:

«Σκληρὰ ἡ μοῖρα Ἄτροπος πάντοτε, σκληροτέρα γίνεται τότε, ὅταν ψαλλιδίζῃ ἀδυσώπητος τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἐκλεκτῶν. Ἐκείνων, ὅσοι, συμπυκνωτῆρες τῆς σοφίας καὶ τῆς πείρας, ἐσκόρπιζαν ἔως χθὲς πλουσίους τοὺς καρποὺς τῆς πολυτίμου δραστηριότητός των εἰς τοὺς βωμοὺς τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Γένους.

Μέσα εἰς τὴν περίοπτον χορείαν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν εἶχεν ἐντάξῃ ἡ κοινὴ συνείδησις καὶ τὸν προκείμενον πολύκλαυστον Χρῆστον Καλαντίδην, σοφὸν τῆς Ἰατρικῆς θεράποντα, ἀκούραστον τοῦ Πόνου παρατρίτην καὶ ἀθόρυβον τοῦ Γένους ἀγωνιστήν.

Εἰς τὰ γραφικὰ παράλια τοῦ ἀλησμονήτου μας Πόντου, ἐκεῖ εἰς τὰ θρυλικὰ βάθη τῆς Κολχίδος, μέσα εἰς τὸ πράσινο καὶ τὰ μῦρα τῶν ἐσπεριδοειδῶν, ἐπρόβαλλαν κάποτε τὰ λευκὰ καὶ γαλανόλευκα σπίτια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ριζαίου. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἦτο ἡ πατρικὴ στέγη τοῦ ἀειμνήστου Χρήστου. Υἱὸς ἐμπόρου εὐκατάστατου, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῆς γενετείρας του καὶ ἐφοίτησε ἕνα ἔτος εἰς τὴν περιώνυμον Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν τοῦ Φαναρίου, ἐνεγράφη ἔπειτα εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ διάσημον Φροντιστήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεφοίτησε τὸ 1894. Κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἰσότιμον πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι κλασσικὰ Γυμνάσια τὸ Φροντιστήριον καὶ ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς πτυχιούχους του ἐγγραφεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ δὴ εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν ἦτο ὁ νεαρὸς ἔφηβος τοῦ Ριζαίου

Χρῆστος Καλαντίδης.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐνεβάθυνε εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐπιστήμης, ξεσπᾷ ἡ ἐθνικὴ ρωμαντικὴ περιπέτεια τοῦ 97 καὶ ὁ φλογερὸς πατριωτισμὸς τὸν ὡδήγησεν ἐθελοντὴν ὁρμητικὸν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος. Καὶ ἔδρεψε τότε ὁ ἐνθουσιώδης φοιτητὴς δίπλα εἰς τὴν γενικὴν ἀπογοήτευσιν τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς καὶ τὴν προσωπικὴν δυστυχίαν ὅτι ἔκλεισε πλέον ὁριστικῶς ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὴν γενέτειραν. Κ' ἔμεινεν ὁ ἀείμνηστος Χρῆστος ἔκτοτε βαρυαλγὴς νοσταλγὸς τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Ριζαίου. Καὶ ἔγιναν πλέον αἱ Ἀθῆναι ἡ δευτέρα του πατρίς, ὅπου ἐγκατεστάθη μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὴν Ἰατρικὴν Σχολήν.

Ἀλλ' ἐρευνητὴς ἀκούραστος τῶν νέων δρόμων τῆς Ἐπιστήμης του ἔσπευσεν εἰς τὴν δύσιν καὶ ἐξειδικεύθη εἰς τὸν καινοφανῆ τότε κλάδον τῆς Ἀκτινοθεραπείας. Καὶ ἦτο ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς Ἀκτινολογικοῦ Ἰατρείου εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ τελειότερα συγχρονισμένα μηχανήματα. Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ ΧρῆστοςΚαλαντίδης ἐκλήθη καὶ ἀνέλαβε τὸ ἀκτινολογικὸν τμῆμα τοῦ θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμός», τὸ ὁποῖον ἀνέδειξε καὶ διηύθυνε ἐπὶ ἔτη μακρά.



Χρῆστος Καλαντίδης.

Βαθύτατα ἐμποτισμένος μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν δόγμα ὅτι ἡ Ἐπιστήμη ἀρχὴν μὲν ἔχει, ἀλλὰ τέλος ποτέ, ἐσπευδε πάντοτε καὶ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ ἐν Εὐρώπῃ διεθνῆ ἀκτινολογικὰ Συνέδρια, διὰ νὰ ἐμπλουτίσῃ μὲ νέας μεθόδους καὶ μὲ νέα μηχανήματα τὸν κύκλον τῆς εἰδικότητός του, χρηματίσας μέλος πολλῶν Ἀκτινολογικῶν Ἑταιρειῶν τῆς Δύσεως.

Δίπλα ὅμως εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀρτιότητος ὁ ἀείμνηστος Χρῆστος Καλαντίδης ἐφλογίζετο ἀπὸ τὸν ἀκατάλυτον ἔρωτα πρὸς τὴν φύσιν, πρὸς τὸ ὄπαιθρον. Δὲν ὑπάρχει καλλονὴ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, τὴν ρισε καὶ νὰ μὴ ἐχάρ χή του. Ἀλλὰ καὶ τα ἐξωτερικὸν ἐπεχείρη νεται ἡ ψυχή του τῆ Καὶ δικαίως θεωρεῖτ πόρους τοῦ Ἑλληνικ ἐτιμήθη ἐπαξίως ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Περι

Ἀλλὰ πέραν καὶ μονικῶν καὶ φυσιολ

Ἐνθουσιώδης, ἀκούρ ἀναπτύσσει ἀπαράμι τὴν δραστηριότητα δ θεσιν ἐκ παραλλήλο ἔξω τῆς Ἑλλάδος π τας.

Καί, ὅταν οἱ δικέ ζαντίου συνέστειλαν ρά των καὶ οἱ μονοκ νῶν τῆς Τραπεζοῦντ μέσα εἰς τὰ σύννε τῶν βουνῶν τοῦ Πό κάμῃ ἡ πονεμένη ψυ Καλαντίδη; Τί ἄλλ εἰς τὴν περισυλλογὴ θυμάτων τῆς μεγάλ

ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, παρὰ τὸν μετριόφρονα χαρακτῆρα του, ἐδέχθη καὶ τὸ ἄξίωμα τοῦ βουλευτοῦ Ἀθηνῶν καὶ κατέβαλεν πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ προσφέρῃ ἀθόρυβον, ἀλλὰ πολύτιμον ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἐργασίαν. Καὶ ὡς Πρόεδρος τοῦ Ταμείου Ἀνταλλαξίμων Κοινοτικῶν καὶ Κοινωφελῶν Περιουσιῶν συνέβαλε τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἀνέγερσιν σχολικῶν κτιρίων καὶ ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς προσφυγικοὺς Συνοικισμοὺς τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν.

Ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν ἐπιστέγασμα τῶν ἐθνωφελῶν του ἀγώνων ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως ἡ ἄοκνος μέριμνά του διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ πλούτου τοῦ Πόντου εἰς τὰς σελίδας τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρχεῖον Πόντου» πένθιμον, ἀλλὰ πολύτιμον θησαυροφυλάκειον τῆς ποντιακῆς ψυχῆς. Τὸ Γραφεῖον του ἦτο ἡ σιωπηλὴ κυψέλη, ὅπου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν συνερχομένη ἡ Ἐπιτροπὴ Ποντιακῶν μελετῶν ὑπὸ τὴν σοφὴν καθοδήγησίν του ἐναπέθετε τὴν γῦρίν τῶν λαογραφικῶν της ἀνθήσεων.

Τώρα, ὅλ' αὐτά: ἐπιστημονικὴ ἀρτιότης, κοινωνικὴ δραστηριότης καὶ πατριωτικὴ φροντερότης, ὅλα ἔσβυσαν! «Μία ροπὴ καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται»!

Ἀλήθεια; «Σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος»!

Ἀλλὰ κοιμοῦ, ἀείμνηστε καὶ ἀγαπημένε Χρῆστο, γαλήνια κοιμοῦ: Ἂς μὴ ταράξῃ τὸν ὕπνον σου ὁ σπαραγμὸς ποὺ θερίζει τὰ σπλάγχνα τῶν ἰδικῶν σου, καὶ τὸ δάκρυ, ποὺ καίει τὸν κανθὸν ὅλων, ὅσοι σὲ ἠγάπησαν καὶ σὲ προπέμπομεν βαρυπενθεῖς εἰς τὸν τάφον σου! Εἶναι τόσον δίκαιος ὁ σπαραγὸς καὶ τόσον πηγαῖον τὸ δάκρυ! Ἂς λικνίζῃ τὸν ὕπνον σου τὸ θρηνολάλημα τῶν ἑλληνικῶν πηγῶν, ποὺ ἔχασαν τὸν ἐπισκέπτην των, τὸ κλωνοφλοίφλισμα τῶν δένδρων, ποὺ δὲν θὰ ἐπανίδουν πλέον τὸν λάτρην των, τὸ πλατάγισμα τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ποὺ δὲν θὰ παρακολουθοῦν πλέον τὰ δρασκελίσματα τοῦ γελαστοῦ ὀρειβάτου πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ ξένα βουνά! Ἂν ὅμως τὸ πνεῦμα σου εὑρεθῇ ἔξαφνα ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀλησμόνητόν μας Πόντον, πένθιμον κενονάφιον ἀκοιμήτων μας ὀνείρων, καὶ ἀντικρύσῃ τὸ τόσον νοσταλμένον σου Ριζαῖον μὲ τὸ πατρικό σου σπίτι εἰς τὸ ὕψωμα, ὦ! ἂς μὴ σκοτεινιάσουν οἱ ψυχικοί σου ὁρίζοντες! Κάπου κρυμμέναι μέσα εἰς τὸ πράσινον τῶν κήπων καὶ τῶν δασῶν αἱ Ἀμαδρυάδες καὶ Ναϊάδες τοῦ Πόντου, μοιρολογῆτρες πλέον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ σπαρακτικοῦ ξερριζωμοῦ ὅλων, ὅσοι φεύγουν, θρηνολογοῦν τώρα ἐσένα, ἀγαπημένε μας Χρῆστο! Ὦ ἂς μποροῦσα τὴν ὥραν αὐτὴν νὰ δρέψω ὀλίγα λουλούδια ἀπὸ τὰ πλάγια τῶν λόφων τοῦ Ριζαίου σου καὶ νὰ σκορπίσω τριγύρω σου!

Εἰρήνη εἰς τὸν τάφον σου καὶ αἰώνιον τὸ μνημόσυνόν σου, πολύκλαυστέ μας Χρῆστο Καλαντίδη!»

ΨΗΦΙΣΜΑ

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου Ποντίων «Ἀργοναῦται—Κομνηνοί» συνελθὸν εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἰατροῦ καὶ ἐπιλέκτου τέκνου τοῦ Πόντου καὶ ἀκούσαν τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Περβανίδου ἀναπτύξαντος τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐκλιπόντος ὡς βουλευτοῦ, ἐπιστήμονος καὶ πολίτου, πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντος εἰς τοὺς Ποντίους καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει

Ψηφίζει

1) Νὰ παρακολουθήσῃ τὸ Δ. Συμβούλιον τὴν κηδείαν του.

2) Νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ ἐκλιπόντος τὰ θερμά του συλλυπητήρια.

3) Νὰ διατεθῶσιν εἰς μνήμην του ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου δραχ. 50.000 ὑπὲρ τῶν ἀπόρων Ποντίων.

4) Νὰ δημοσιευθῇ τὸ παρὸν διὰ τοῦ ἡμερησίου τύπου καὶ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου «Χρονικὰ τοῦ Πόντου»,

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ Μαΐου 1946

Ὁ Πρόεδρος Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Ι. ΠΕΡΒΑΝΙΔΗΣ Γ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ

Νικόλαος Γεωργίου Φωτιάδης

Ἀνθυπολοχαγὸς Πεζικοῦ

Ἐγεννήθη τὸ 1915 εἰς τὴν ἐρατεινὴν Λιβερὰν κωμόπολιν τοῦ ἀλησμονήτου μας Πόντου.

Εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν, ἐνὸς ἔτους ἐστερήθη τοῦ πατρός του Γεωργίου, θανόντος ἐκ κακουχιῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὅπως καὶ ἄλλοι πατριῶται του κατὰ τὸν προηγούμενον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον 1914—18.

Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Ποντίων τὸ 1922 συνεπείᾳ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἡ μήτηρ του Εὐδοξία ἐγκατέλειψε καὶ αὐτὴ τὴν ἀγαπημένην της Λιβερὰν καὶ ἀκολουθοῦσα τὸν δρόμον, ὃν ἐπορεύθησαν οἱ πατριῶται της Λιβερῖται πρόσφυγες, ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ ἑπταετοῦς τότε παιδιοῦ της ἐν Μακεδονίᾳ εἰς τὸ χωρίον Τετράλοφον τοῦ Νομοῦ Κοζάνης καὶ ἀφιερώθη σκληρῶς βιοπαλαίσασα εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἀντάξιον τέκνον τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς νέας του Πατρίδος τῆς Ἑλλάδας μας. Οὕτω ὁ Νικόλαος Γ. Φωτιάδης ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Κοζάνης καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του εἰσήχθη ὡς κληρωτὸς τῆς κλάσεως 1937 εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν Σύρου, καὶ ἀφοῦ ἀπεφοίτησε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1940.

Ὁ κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐκραγεὶς Ἰταλοελληνικὸς πόλεμος εὗρε τὸν Νικόλαον Φωτιάδην εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν 2ον λόχον τοῦ 2ου

Τάγματος Παπαζήση τοῦ 27ου Πεζικοῦ Συντάγματος, κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ὁποίου εἰς τὸν τομέα τοῦ *Μόραβα* ἡρωϊκῶς μαχόμενος μὲ τὸν λόχον του ἐφονεύθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1940. Ἡ βαρυαλγοῦσα μήτηρ ἂς παρειγορεῖται διότι τὸ μονάκριβο παλληκάρι της ἔπεσεν ἐνδόξως ἐν τῇ ἐκτελέσει



Νικ. Γ. Φωτιάδης

τοῦ καθήκοντός του ὑπὲρ πατρίδος, ὅλοι δὲ οἱ Πόντιοι ἂς συμνόμεθα διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ πατριώτου μας.

Ἐν Πτολεμαΐδι Μάϊος 1946.

ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΖΑΡΟΜΥΤΗΣ

Ἐθνικὸ μνημόσυνο.

Ὅπως κάθε χρόνο ἔτσι καὶ φέτο, ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς» ἐτέλεσε τὴν 28—5—46 στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὸ καθιερωμένο ἐτήσιο μνημόσυνο τοῦ Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων ἀγωνιστῶν ποὺ πέσανε πολεμόντας στὰ τείχη τῆς Πόλης κατὰ τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἅλωσή της τὴν

Τυπογραφικὲς ἀβλε

Σελίδα	453	στήλη	1	στίχος	37 ἀντὶ
»	463	»	2	»	12 »
»	453	»	2	»	27 »

Τὸ τεῦχος αὐτὸ τυπ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δ. Ψ α θ ά.—«Τὸ χιοῦμορ τῆς ἐποχῆς». Ἀθήνα 1946. Σελ. 191.

Ἐκτυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσει προσεχῶς νέο ἔργο τοῦ συνεργάτη μας Χ ρ. Μ α υ ρ α τ χ α ν ί δ η, μὲ τὸν τίτλο: ΠΑΛΗΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

ΙΟΡΔΑΝΗΣ Μ. ΛΕΠΤΟΥΡΓΟΣ
καὶ
ΣΕΜΕΛΗ ΣΠΑΘΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των στὴν Ἀθήνα τὴν 23-4-46.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ
καὶ
ΟΥΡΑΝΙΑ ΚΑΡΑΝΙΚΟΥ
Ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των στὴν Ἀθήνα τὴν 30-6-46.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Τὰ χειρόγραφα ποὺ μᾶς στέλνονται, εἴτε δημοσιεύονται εἴτε ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται)

Πήραμε τὰ παρακάτω ἐμβάσματα καὶ ἐπιστώσαμε τοὺς ἀντίστοιχους λ)σμούς:

«Ἑ ὠ ξ. Λ ὲ σ χ η ς»—Θεσ)νίκη	Δρχ.	325.000
Χ ρ. Π ε ρ δ ι κ ό π ο υ λ ο υ Σκύδρα	»	70 500
Χ α ρ. Ἐ ρ μ ό π ο υ λ ο υ—Βέρροια	»	50.000
Σ ά β. Ἐ σ π ι ε λ ί δ η—Γιαννιτσά	»	20.000
Δ. Κ. Π α π α δ ό π ο υ λ ο υ—Ἀλεξ)πολη	»	20.000
Ἀ λ κ. Φ ω τ ι ά δ η—Δαφνῶν	»	24 000
Θ. Π α π α θ ε ο δ ω ρ ί δ η—Ξάνθη	»	12.000
Κ. Τ ρ ι α ν τ α φ ύ λ λ ο υ—Πάτρα	»	12.000

Ἐκφράζουμε σὲ ὅλους τὶς εὐχαριστίες μας.

Θ. Π α π α θ ε ο δ ω ρ ί δ η ν— Ξάνθην. Πήραμε τὰ τεύχη ποὺ μᾶς ἐπιστρέψατε. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τοὺς κόπους ποὺ ἔχετε κάνει ὡς τώρα γιὰ τὸ περιοδικό μας. Ἀποροῦμε μόνο πόσο εὐκολοκούραστη εἶναι ἡ πνοή σας στοὺς κόπους αὐτούς. Ἰδιαίτερα μᾶς ἐπαραξένεψε ἡ διαπίστωση πὼς ἀπὸ τὸ τελευταῖο τεύχος δὲν κρατήσατε οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτό σας κανένα. Σᾶς φάνηκε, φαίνεται πολύ, νὰ διαθέσει ἕνας Πόντιος 1500 δραχμὲς στοὺς δυὸ μῆνες γιὰ τὸ περιοδικὸ τῆς πατρίδας του. Αὐτὸ τοὐλάχιστο θέλει νὰ πεῖ τὸ γράμμα σας πρὸς τὸ διευθυντή μας. Ἰδοὺ αὐτό:

«Κύριε Ξενίτα, μοῦ ἦλθε ἕνα θέμα σας μὲ 10 τεμάχια τοῦ 19—20 περιοδικοῦ σας μὲ τιμὴ 1500 δρχ. Ἐδῶ στὴν Ξάνθη τοὐλάχιστον εἶναι ἀδύνατον νὰ διατεθῇ τὸ περιοδικὸ μ' αὐτὴ τὴ φόρα ποὺ πῆρε ὅλο καὶ τὸν ἀνήφορο. Κι' αὐτὰ ποὺ διαθέσαμε μὲ τὶς προηγούμενες τιμὲς ἔγιναν μὲ παρακάλια, τρεξίματα καὶ ὑποχρεώσεις Γι' αὐτὰ δὲ ποὺ μ' ἐστείλατε τώρα, *κόντεψε νὰ φᾶμε καὶ ξύλο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔτυχε νὰ ἐγχειρίσω τὸ πρῶτον.* Γι' αὐτὸ σᾶς δίνω τὸ λογαριασμό, σᾶς στέλνω τὰ ὑπόλοιπα καὶ σᾶς παρακαλῶ μὴ μοῦ στέλνετε ἄλλα. Κοιτάξτε ἄλλον νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσῃ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ». Αὐτὰ λέτε. Καὶ ξέρετε πὼς τὸ περιοδικὸ ἀνήκει στὸν ἐδῶ Σύλλογο Ποντίων δηλαδὴ σὲ ὅλους τοὺς Ποντίους. Σᾶς συνιστοῦμε νὰ φυλαχτεῖτε μὴ «*φᾶτε ξύλο*» ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους Πόντιους συμπολίτες σας, ποὺ δίχως νὰ τοὺς εἰδοποιήσετε στείλατε πίσω τὰ περιοδικὰ ποὺ τυχὸν ἤθελαν νὰ πάρουν. Καὶ θἄχουν περισσότερο δικαίωμα νὰ τὸ κάνουν, ἀπὸ κεῖνον ποὺ σᾶς ἀπείλησε (οοβαρά ;) γιὰ τὴν ἀντίθετη αἰτία. Σὲ τοῦτον, τὸν τελευταῖο, μπορούσατε μάλιστα ν' ἀνταποδώσετε ἐνεργὰ τὸ φιλοφρόνημά του, ἀφοῦ ἡ πρᾶξη του ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς «ἀδίκου ἐπιθέσεως» καὶ θὰ βρισκόσασταν «ἐν νομίμῳ ἀμύνῃ». Ἐπιτρέψτε ἀκόμα νὰ ἐκφράσομε τὴν ἀπορία πῶς ὁ γείτονας καὶ συνάδελφός σας δημοδιδάσκαλος στὸ Δαφνῶνα Ἀλκ. Φωτιάδης κατάφερε νὰ διαθέσει ὅλα τὰ περιοδικὰ ποὺ τοῦ στείλαμε χωρὶς νά... λυντσαριστεῖ. Καὶ τόσοι ἄλλοι, καὶ μὴ Πόντιοι ἀκόμα, ἀνταποκριτές μας σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Μήπως ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὀπαδοὶ τῆς «καταβολῆς τῆς ἡσσονος προσπαθείας» ; Ξέρετε ὡστόσο πὼς ὅλοι στὸ περιοδικό, καὶ προσωπικὸ καὶ συνεργάτες, προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους *ἀπολύτως δωρεάν*, γιατὶ ἔτσι μόνο γιὰ τὴν ὥρα, μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὴν ἔκδοσή του, Καὶ εἶστε σὲ θέση νὰ γνωρίζετε καὶ νὰ ἐκτιμᾶτε τὸ ἔργο καὶ τὸ σκοπὸ ποὺ διακονεῖ καὶ τὴν τιμὴ ποὺ περιποιεῖ στὸ Ποντιακὸ ὄνομα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀσφαλῶς καὶ σεῖς σεμνύνεστε. Ἐκεῖνοι, καλέ μας συμπατριώτη, ποὺ παρακολουθοῦν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἰδιότητες λαῶν καὶ φυλῶν, ὅταν ἀποφαίνονται πὼς ἕνας λαὸς ἔχει ἀρετὲς ἢ ἐλατώματα, δὲν ἐννοοῦν τὴν ὁλότητα, παρὰ τὸ περισσότερο ἢ λιγότερο ποσοστὸ ἀναλογικὰ μὲ τὸ ποσοστὸ ποὺ παρουσιάζουν ἄλλοι λαοί. Ὅσοι μίλησαν ὡς τώρα γιὰ τὸ λαό μας, τὸν Ποντιακό,—ἀφήνω ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἀλλήλους—ἐκφράστηκαν μὲ τὰ καλύτερα λόγια γιὰ τὰ προτερήματα καὶ τὶς ἀρετές του. Αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς ἡ πλειονότητα ἔχει καὶ ἀρετὲς περίσσιες Δὲ θὰ πεῖ ὅμως πὼς δὲν ἔχομε καὶ τὴ μειοψηφία μὲ τὰ ἐλατώματά της. Μόνο ποὺ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ρυθμίζουν αὐτοὶ τὶς πράξεις μας καὶ τὴ ζωή μας.

Μποροῦμε νὰ μάθομε τὄνομα τοῦ γενναίου συμπατριώτη μας ποὺ σᾶς ἀπείλησε ; Σᾶς ὑποσχόμαστε πὼς θὰ τὸ κρατήσομε μυστικό.

Ἰ. Ἀ β ρ α μ ί δ η ν. Καρυόφυτον Σαυρουπέλεως.—Λάβαμε τὸ δέμα μὲ τὰ περιοδικὰ τοῦ τελευταίου τεύχους ποὺ μᾶς ἐπιστρέψατε. Δὲν πιστεύομε νὰ ἤσαστον συνεννοημένος μὲ τὸ συνάδελφό σας τῆς Ξάνθης Θ. Παπαθεοδωρίδη, ποὺ τελευταῖα σᾶς ἔχει συστήσει σὲ μᾶς. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς ὡς τώρα ἐκδουλεύσεις σας στὸ περιοδικό μας.

Σ π. Κ ω φ ί δ η ν. Θεσ|νίκην.—Ἔχομε πάντα ὑπόψη μας τὴν πρότασή σας. Οἱ καιροὶ δὲν ἐπιτρέπουν ἀκόμα τὴν πραγματοποίησή της. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας.

Ε ὐ σ τ. Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά δ η ν. Ὑπολοχαγὸν Σ.Τ.Γ. 914 —Περιμένομε συνεργασία σας μὲ θέματα ποὺ θίγετε στὸ γράμμα σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σας στὸ περιοδικό μας.

Χ α ρ. Κ ω τ ί δ η ν. Καλάδα Κοζάνης.—Ὅταν θὰ ξανακατεβῆτε γιὰ τὶς σπουδές σας στὴ Θεσ|νίκη μᾶς ξαναγράφετε ἀπὸ κεῖ, σὲ συνεννόηση καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς συμφοιτητές σας, πόσα, συγκεκριμένως, ἀντίτυπα θέλετε ἀπὸ τὰ προηγούμενά μας τεύχη γιὰ νὰ σᾶς τὰ στείλομε.

Μ ι χ. Μ ε τ α λ λ ε ί δ η ν. Θεσ)νίκην.— Σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στείλετε, ἂν θέλετε καὶ ἂν σᾶς εἶναι εὔκολο, ἀντίγραφα ἀπὸ τὴν ὁμιλία σας γιὰ τὴν Πόντια γυναίκα καὶ τοῦ προλογισματός σας τοῦ «Ξενιτέα». Περιμένομε πάντα καὶ συνεργασία σας μὲ θέματα λαογραφικά.

Σημείωση. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ βρίσκεται στὰ γραφεῖα μας, Μενάνδρου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ὥρα 10—11. Τηλ. 29.193.

"ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ,,

Α' ΤΟΜΟΣ

ΤΕΥΧΗ 1—12

ΔΡΑΧ. 18.000

ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΔΡΑΧ. 1.500

ΕΚΔΟΤΙΚΑΙ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ν. ΑΠΑΤΣΙΔΗ

ΟΔΟΣ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛΕΦ. 29.193

ΧΡΟΝΙΚΑ·ΤΟΥ·ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΝΗΝΟΙ„

ΧΡΟΝΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 23 - 24 ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1946

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 — ΤΗΛ. 29193

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ε. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ
ΤΑΜΙΑΣ
Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, ὁδὸς Μενάνδρου 4. Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΧ. 6.000

ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Τὸ Διοικητ. Συμβούλιον τοῦ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΟΝΤΙΩΝ «ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΝΗΝΟΙ» εὑρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ παρουσιάση τὸ παρὸν διπλοῦν τεῦχος, μὲ τὸ ὁποῖον ὁλοκληροῦται ὁ δεύτερος τόμος τοῦ περιοδικοῦ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ», ποὺ εἶχε διακόψει τὴν ἔκδοσίν του ἐπὶ μακρόν.

Δὲν ἐνδιαφέρει νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ἔγιναν πρόσκομμα εἰς τὴν κανονικὴν συνέχισιν τῆς ζωῆς τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν εἶναι καὶ τελείως ἄγνωστα εἰς τοὺς συμπατριώτας μας. Τὸ ἐκ τῆς διακοπῆς του λυπηρὸν ἀποτέλεσμα κυρίως ἀξίζει νὰ ἐπισημάνωμεν. Καὶ θὰ τὸ συλλάβωμεν ὀδυνηρὸν εἰς τὸ σύνολόν του, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι μὲ τὴν κανονικήν του ἔκδοσιν θὰ εἶχον σήμερον οἱ Πόντιοι νὰ σεμνύνωνται δι' ἄλλους 7 τόμους, μὲ παντοῖον ὑλικόν, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικόν, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς γενετείρας των, πολύτιμον καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν καθέκαστα ἐπιστημῶν.

Εὔλογον θὰ ἀνακύψῃ τὸ ἐρώτημα μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν μας: Θὰ περιορισθῇ ὁ Σύλλογος εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ τεύχους καὶ μόνον ἢ θὰ συνεχίσῃ καὶ περαιτέρω κανονικὴν τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ του; Θέμα τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου αἱ ἐν προκειμένῳ ἀπόψεις δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς:

Τόσον τὰ προηγηθέντα, ὅσον καὶ τὸ παρὸν Διοικητ. Συμβούλιον, εἶχον πάντοτε κατὰ νοῦν νὰ μὴ θέσουν τὴν πλάκα τοῦ τάφου εἰς ἕνα ζωντανὸν ὀργανισμόν, ὅπως ἦτο καὶ εἶναι τὸ περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου, μὲ τὸ ἐκλεκτὸν ἐπιτελεῖον τῶν συνεργατῶν του καὶ τὴν πολλαχόθεν ἀξιολογηθεῖσαν ὕλην του, ποὺ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐκλήθη νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὡς λαογραφικὸν περιοδικόν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως ὁ Σύλλογος θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ τεύχους μόνον, μὲ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ συμπληρώσῃ τὸν Δεύτερον Τόμον καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του τὸ εὑρετήριον τοῦ τόμου τούτου.

Τὸ Διοικητ. Συμβούλιον θὰ ἀναμείνῃ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ παρόντος τεύχους, τὴν ὁποίαν πιστεύει ὁμόθυμον ἐκ μέρους ὅλων τῶν Ποντίων, διὰ νὰ μελετήσῃ καὶ ἐξετάσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ περιοδικοῦ.

Ἡ ἀναβίωσις τοῦ περιοδικοῦ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ», διὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν, εὐτυχῶς, ἐνδείξεις παρορμητικαὶ ἱκανῶν συμπατριωτῶν καὶ λογίων μας, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων γενικῶς, καὶ διὰ τὴν ἀρτίαν ἐμφάνισιν τοῦ ὁποίου ἐγγυᾶται ὁ ζῆλος καὶ ἡ συμπαράστασις τῶν ἐπιλέκτων συνεργατῶν του, παρουσιάζει βεβαίως σοβαρὰς τεχνικὰς δυσκολίας, ἀλλ' εἶναι, κυρίως, ζήτημα οἰκονομικόν, ἡ λύσις τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ποντιακοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν εὐπόρων μας ἰδίως δι' ἐκτάκτων εἰσφορῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν δύο ὁλοκληρωμένων ἤδη τόμων.

Ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν ἢ μὴ τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν θὰ ἐξαρτηθῇ κατὰ κύριον λόγον καὶ ἡ περαιτέρω τύχη τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀπευθύνομεν πρὸς πάντας τοὺς ἁπανταχοῦ συμπατριώτας μας θερμὸν ἀδελφικὸν χαιρετισμόν.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ



ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΟΤΥΩΡΩΝ*

ΑΠΟ ΤΟ 1914 ΕΩΣ ΤΟ 1922

Σοῦ **Ι. Σ.**

Ἡ πορεία.

Ἀποδείχτηκε, κατὰ τὴν πορεία, ὅτι ἡ ἐξουσία σκοποὺς σφαγῆς δὲν εἶχε γιὰ τοὺς Κοτυωρῖτες. Περάσαμε μὲ ἡσυχία καὶ δίχως κανένα ἐπεισόδιο ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Ἐπαρχίας. Ἀκολουθήσαμε τὸ ἡμιονικὸ δρομολόγιο Ὀρτοῦ, Καπάτιζ, Χάν-Γερη, Τσάμπαση, Μεσουτιὲ (Μελέτ'). Τὸ συντομότερο.

Διαφορὰ στὲς διαθέσεις. Τὸ μακάβριο θῦμα.

Ξεπεράσαμε τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς Ὀρτοῦ. Πλησιάζαμε στὸ Μεσουτιέ. Περνόντας ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ τουρκοχώρια, ἀντικρύσαμε ἄφθονη τὴν διάθεση γιὰ ἐπιθέσεις! Μὰ οἱ συνοδοὶ χωροφύλακες κρατοῦσαν σὲ ἀπόσταση τὴ δίψα τοῦ αἵματος.

Τὰ πλήρωσε ὅμως μαζωμένα ἕνα ἄτυχο παιδάκι 16 ἐτῶν. Εἶχε κινήσει ἀπὸ τὸ Μεσουτιὲ καὶ ἔτρεχε ψάχνοντας, μέσα στὸ πλῆθος, ποὺ προχωροῦσε πρὸς τὰ μεθόρια τῆς πόλης, γιὰ τὸν πατέρα του, γιὰ νὰ τοῦ δόσει ἕνα δέμα ἐσώρουχα. Ὁ Ἄγγελος Θεμ. Ἀργυρόπουλος—αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομά του—ἔπεσε στὰ χέρια τῶν τεράτων κοντινοῦ ἐκεῖ χωριοῦ. Τὸ περιάδραξαν. Τὸ διαμέλισαν μὲ τὸ μπαλντᾶ. Τὸ σκύλεψαν. Καὶ ἀφῆκαν τὸ πτῶμα στὸ δρόμο. Τὸ γεγονὸς τὸ μάθαμε τὴν ἄλλη μέρα, μέσα στὰ κρατητήριά μας, τοῦ Μεσουτιέ.

Ἀπομόνωση στοὺς στρατῶνες Μεσουτιέ. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Καραχισάρ.

Ἐκεῖ μείναμε δυὸ μέρες, σὲ αὐστηρὴ ἀπομόνωση. Τὸ μέτρο τὸ πῆρε ὁ καλὸς Διοικητὴς τοῦ Σεπὶν Καραχισὰρ (Νικόπολης Πόντου), γιὰ νὰ μὴ πέσουμε στὰ χέρια τοῦ Τοπάλοσμαν, γιὰ νὰ κερδηθεῖ καιρός. Ὥσπου ν' ἀπομακρυνθεῖ τὸ κτῆνος ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς Διοίκησης, ὅπου εἶχε κάμει θραύση μὲ τὲς ὀρδές του.

Ἀνθρωπισμοῦ ὕψος!

Σκέπτομαι, κάποτε, μήπως ὁ Διοικητὴς Ὀρτοῦς ἢ καὶ ὁ πιοπάνω τοῦ Καραχισὰρ ἦσαν... προδότες τῆς Τουρκίας...

Λέω: Ὄχι, δὲν ἦσαν. Μόνο *ἄνθρωποι* ἦσαν. Καί, φυσικά, ἄνθρωποι μὲ συναίσθηση πλέρια, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν ἀνώτερο Ἀνθρωπισμό, οἱ Τουρκαλάδες αὐτοί!

Καὶ εὔχομαι, πάντα, γιὰ τὴ νέα, τὴ Μεγάλη μου Πατρίδα, ν' ἀποκτήσει ὅσο γίνεται περισσότερους τέτοιους ἀνώτερους Κρατικοὺς λειτουργούς, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἔθνους μας....

Δὲν κάνω διαφήμιση... ἀχρείαστη ἄλλωστε. Οὔτε κἂν τὰ ὀνόματα τῶν ὑπέροχων ἐκείνων ἀνθρώπων θυμᾶμαι—ποὺ θὰ ἔπρεπε!

Ἡ πολιτικὴ κατάσταση στὸ Μεσουτιέ.

Ἐλάχιστοι Ἕλληνες τοῦ τόπου, παιδιὰ ἰδίως—μαθητούδια στὰ Σχολειὰ Κοτυώρων—μᾶς ἐπισκέφτηκαν καὶ μᾶς εἶδαν ἀπὸ ἀπόσταση. Τὸ πρᾶγμα μᾶς ξάφνιασε, στὴν ἀρχή, μᾶς ἀπογοήτεψε. Εἴχαμε τόσους φίλους αὐτοῦ, γνωστούς, συγγενεῖς. Καὶ θέλαμε μόνο τὴ συμπάθειά τους. Μὰ γλήγορα ἐνημερωθήκαμε. Οἱ ἄντρες εἶχανε πάρει τὰ βουνά, ὅταν ἐμφανίστηκε στὰ περίχωρα ἡ Μάστιγα, ὁ Τσιγκισχὰν ὁ νεότερος, ὁ Τοπάλοσμαν...

Ὁ Γιάννης φοβᾶται τὸ θεριὸ... καὶ τὸ θεριὸ τὸ Γιάννη!

Οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς μᾶς ὑποψιαζόντουσαν τρομερά. Περίμεναν ἐκδηλώσεις ἀνταρσίας, ἐπίθεση.... διαισθανόντουσαν, ὅτι οἱ ταλαιπωρίες καὶ ἡ καταδίκη μας ἦσαν ἄδικες!

Ὁ συνεξόριστος ἢ «συστρατιώτης» Ἀχιλλέας Ἰωακειμίδης εἶχε ρίξει, ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ Στρατώνα, σ' ἕνα συγγενικὸ παιδί, ποὺ τὸν ἐπισκέφτηκε, ἕνα κουτὶ μπαρούτη, γιὰ νὰ τὸ πουλήσει καὶ νὰ τοῦ φέρει τὸ ἀντίτιμο.

Ἀπὸ ποῦ ἡ μπαρούτη; Ἀγαθὸς Τοῦρκος Χότζας, ἱερωμένος, ποὺ χρωστοῦσε κάτι στὸν παραπάνω ἐξόριστο, μὴν ἔχοντας χρήματα, γιὰ νὰ ἐξοφλήσει τὸ χρέος, τοῦ ἔφερε δυὸ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπέλαση τὸ κουτὶ ἐκεῖνο, αὐτοπροαίρετα, «γιὰ νὰ μὴ τὄχει, τὸ χρέος, βάρος στὴν ψυχή του», ὅπως τοῦ εἶπε μὲ τρεμάμενα ἀπὸ συγκίνηση χείλη γιὰ τὴν τραγικὴ μοῖρα τοῦ «*τσορμπατζῆ*», τοῦ ἀφεντικοῦ.

Τὸ παιδάκι τσακώθηκε. Δεινὰ ὑποπτεύθηκαν καὶ φοβερά, οἱ Ἀρχές! Μᾶς ἔβγαλαν στὴν αὐλή. Μᾶς ἐξέτασαν τὲς τσάντες. Λυσσομανοῦσε ὁ ἐρευνητὴς ἀξιωματικός. Χολὴ μογγολικὴ καὶ ἀφρὸς καὶ δηλητήριο. Μὰ ἡ ἔρευνα τίποτε δὲν ἀπόδειξε. Μᾶς πήρανε μόνο τὰ ψαλιδάκια καὶ τοὺς σουγιάδες, ἀπ' ὅσους εἶχαν.

Ὁ Εἰρηνοδίκης Ὀρτοῦς.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔρευνα μᾶς μίλησε, μέσα στὸ Στρατώνα, ὁ Εἰρηνοδίκης καὶ Κατῆς τῆς Ὀρτοῦς, ἕνας ἀγαθότατος γεροντάκος, ποὺ εἶχε ὁριστεῖ συνοδὸς—φροντίδες τοῦ λαμπροῦ Διοικητῆ—γιὰ τὴν ἀσφάλειά μας.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ 21—22 τεῦχος καὶ τέλος.

Τὸν ἀκούσαμε καθισμένοι στὰ γόνατα, κατὰ πὼς μᾶς διατάξανε.

Μᾶς εἶπε, ὅτι εἶναι πολὺ συγκινημένος γιὰ τὴν κατάστασή μας· ἀποπειράθηκε νὰ μᾶς ἐξηγήσει, ὅτι τὸ μέτρο τῆς ἐξορίας ἦταν ἀναγκαστικό, ἕνα ἀπὸ τὰ παλιὰ φαινόμενα τοῦ πανάθλιου Παγκόσμιου πολέμου. Μᾶς σύστησε ὑπομονή, ἐλπίδα στὸ Θεό. Βεβαίωσε, ὅτι σύντομα θὰ τελειώσει ὁ πόλεμος —δὲν ἔκαμε νύξη γιὰ νικητὴ καὶ ἡττημένο τοῦ αὔριο – καὶ θὰ ἐπιστρέψομε ὅλοι στὰ σπίτια μας...

Στοῦ Χάρου τὸ στόμα.

Τὴν ἄλλη μέρα κινήσαμε. Περπατόντας συνέχεια, μ' ἐλάχιστα ὑποζύγια, —οἱ περισσότεροι φορτωνόντουσαν τὶς τσάντες τους—, φτάσαμε στὸ Κὸλ - Χισὰρ (Γοϊλάσαρ), μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου στὲς βουνοκορφές του.

Προσεγγίζαμε ἤδη στὸ Μουράτχαν, ἕνα χτίριο πέτρινο, πανδοχεῖο εὐρύχωρο στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Λύκου, ἀκριβῶς στὰ ριζὰ τοῦ ὑψίπεδου τοῦ Ἀπές. Στὴ στιγμὴ ψιθυριστὰ διαδόθηκε, ἀπὸ τὲς πρῶτες σειρὲς τῶν ἐξόριστων, καὶ ἀντιληπτὸς ἔγινε ὁ κίνδυνος, ποὺ μᾶς ἀπειλοῦσε. Ὁμάδες ἀπὸ ἔνοπλους Τούρκους χωρικοὺς παραμόνευαν πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους, ἀνάμεσα στὶς καλαμιὲς τῶν διπλανῶν χωραφιῶν. Μὲ ὅπλα κυνηγετικά, κουμπούρια, μαχαίρια, τσάπες, δρεπάνια στὰ χέρια.

Κρίσιμη ἡ στιγμή. Καὶ φαρμακωμένη ἡ λύσσα ὅλων μας, ὅτι εἴμασταν ἄοπλοι! Ὡστόσο γύρω οἱ πέτρες ἦσαν ἄφθονες...

Εἰδοποιήσαμε τὸν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀποστολῆς λοχαγὸ τοῦ Πεζικοῦ Χασὰν ἐφέντη, Σμυρνιό.

Σπιρούνισε τὸ ἄλογό του. Στάθηκε στὴ μέση. Καὶ βρυχήθηκε: «Μακρυά, ἄτιμοι. Ὅποιος ξεμυτίσει, πάει χαμένος, στὴ στιγμή. Σκορπιστεῖτε στὰ σπίτια σας γλήγορα. Ἀλλιῶς θὰ χυμήξει ἡ χωροφυλακὴ κατεπάνω σας».

Τὰ μανισσμένα μὰ θρασύδειλα ἀνθρωπάρια κόλωσαν. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Κὸλ - Χισὰρ ἦσαν οἱ πιὸ αἱμοβόροι τῆς περιοχῆς.

Ἡ λαφυραγωγία.

Ὡστόσο οὔτε ἔφυγαν ὅλοι, οὔτε καὶ ἔμειναν ἄπραχτοι, ὅσοι παραμείνανε γύρω ἐκεῖ. Χύμηξαν στὸ γεφύρι τοῦ Λύκου ποταμοῦ, πιάσαν τὰ φορτωμένα ζῶα, πῆραν τὰ δέματα, ἅρπαξαν ἀπὸ πολλοὺς τὲς τσάντες τους καὶ λάκησαν. Ἂς εἶναι. Γλύτωσε ὁ κόσμος μόνο μ' αὐτὴ τὴ ζημιά.

Πῶς τοὺς πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι εἴμασταν ἐξουθένωμα;

Οἱ ἄνθρωποι φαντάστηκαν τὸ ἐγχείρημα γιὰ φυσικότατο καὶ εὔκολο. Λίγες μέρες πρὶν τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῆς περιφέρειας ὅλης γύρω ἐκεῖ εἶχε πάθει ὁλάκερον ἐξολοθρεμό!

Εἶχε ἐμφανιστεῖ ὁ Ταπάλοσμαν, βαδίζοντας, γιὰ δεύτερη ἤδη φορά, μὲ νέο ἐθελοντικὸ σῶμα (τσέτες) γιὰ τὴν Ἄγκυρα. Μὲ τὸ πρῶτο του εἶχε ξοφλήσει πιά. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς τὸ εἶχε συγυρίσει.

Ἀνέβηκε ἀπ' τὴν Κερασούντα. Ξεχύθηκε, λυσσομανόντας, ὀλέθριος, στὰ χωριὰ τῆς Πουλαντζάκης καὶ τὰ κεφαλοχώρια τοῦ Γιαϊλέγιουζη, Κουρούκ (Γουρούχ), Πέη - Ἀλὰν κλπ. Φωτιά, παντοῦ, καὶ σίδερο. Χωριὰ ὁλάκερα σωριάστηκαν σὲ στάχτη. Πολλοί, κυκλωμένοι στὰ σπίτια, ψήθηκαν ζωντανοί. Ἄλλοι σκοτώθηκαν, φεύγοντας τοῦ θανάτου τὸν κλοιό.

Χύμηξε, συνέχεια, στὸ Σεπὶν - Καραχισάρ, στὰ χωριά του, τὰ Ἑλληνικά. Λαφυραγώγησε, σκότωσε ἀράδα. Ξέχωρη ἀδυναμία ἔδειξε στοὺς παπάδες, στοὺς ἐκπαιδευτικούς, ἐξολοθρεύοντάς τους μ' ἐντυπωσιακοὺς θανάτους. Πέρασε ἀπ' τὰ λίγα χωριά, τὰ Ἑλληνικά, τοῦ Κὸτς - Χισάρ...

Ξαμολήθηκε στὰ χωριὰ τοῦ Μεσουτιέ. Εἴδαμε πιὸ πάνω τοὺς ἄντρες φευγάτους στὰ βουνά.

Στράφηκε στὸ Ἀπές, μὲ τὰ 17 χωριά του, ἀκραιφνῶς Ἑλληνικά, στὸ Ρεσατιέ, στὸ Ἔρπαα, στὰ χωριὰ τῆς Κάβζας, σπέρνοντας, σὰν ἄλλος Τιμουρλέγκ, τὸν ὄλεθρο παντοῦ, ὅπου ἀργὰ κάπως πρόβαλε ἡ ἐκδίκηση τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν, καὶ χάθηκε κατὰ τὴν Ἄγκυρα...

Ὁ ἀπολογισμὸς σὲ βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ὑπῆρξε ὀδυνηρός. Εἶχανε λοιπὸν πρόσφατα καὶ κλασσικὰ ἱστορικὰ ὑποδείγματα γιὰ μίμηση τὰ τερατάκια τοῦ Κὸλ - Χισάρ.

Εἴμαστε ἐδῶ ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχτοῦμε, ὅτι ὁρισμένοι δοῦλοι τῶν Γερμανῶν ποὺ ξαπολύθηκαν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἀναπτύξανε διαφορετικότερη δράση... Καὶ ἀποδείχνεται, πάντοτε, ὅτι οἱ συμφορὲς κ' οἱ κακορυθμίες προέρχονται ἀπὸ τὴν τερατωδία ἢ ἀπὸ τὰ ἄνομα συμφέροντα ὀλίγων δυναστῶν τοῦ λαοῦ—ὅπου, ὅποιων—καὶ τῶν πρόθυμων ὑπηρετῶν τους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἐναντίον του μάλιστα.

Μιὰ παρένθεση.

Μέσα στὸ 1920 ἕνας ἀποφασιστικὸς Κερασούντιος νέος, κάποιος Ἀσματζίδης, εἶχε ἀποφασίσει νὰ δολοφονήσει τὸν Τοπάλοσμαν, γιὰ ν' ἀπαλλάξει τὴν Κερασούντα—καί, πρόσθεσε. ὅλον τὸν Πόντο—ἀπ' αὐτὸν τὸν Κτηνάνθρωπο Κάποιο κάθαρμα πρόδοσε, δυστυχῶς, τὸν Ἀσματζίδη, ποὺ ὁ Τοπὰλ τὸν ἐκτέλεσε στὴ μέση τῆς ἀγορᾶς.

Καὶ μιὰ φήμη ἐπιμένει ἐπίσης, πὼς, ὅταν ὁ Τοπὰλ ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κερασούντα, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1921, γιὰ τὴν Ἄγκυρα, ὁμιλος ζωντανῶν Ἑλλήνων νέων ἀποφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσει, δίνοντας τέρμα στὰ βάσανα τοῦ τόπου. Ἀποφασιστικοὶ πρόκριτοι, σὲ μυστικὴ σύσκεψη, ἐγκρίνανε τὸ σχέδιο. Ἡ μικρὴ ὁμάδα, πρὶν ἀκόμα ξεκινήσει, πῆρε θέση σὲ στενὴ διάβαση, στὰ μεθόρια τοῦ Καραχισάρ. Ὁ ὅλεθρος τοῦ θηρίου ἦτανε —κατὰ τὴ φήμη πάντα—σχεδὸν βέβαιος. Μαζὶ κ' ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Ἑλλην. στοιχείου τῆς Κερασούντας καὶ τόσων ἄλλων μερῶν τοῦ Πόντου ἀπὸ τὴν καταστροφικὴ ἐπιδρομὴ καὶ καταδρομή του.

Μὰ οἱ πρόκριτοι —λέει ἡ φήμη— σύντομα ξαναπέσανε στὴ συνετή... δειλία, γνώρισμα τοῦ πλούτου σὲ περιστάσεις παρόμοιες. Μὲ μήνυμα κ' ἔκκλησή τους κ' ἐπισείοντας τὸ φάσμα ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς

Κερασούντας ἀπὸ ἀντεκδικήσεις, ποὺ θὰ ἐπακολουθοῦσαν, δῆθεν, διαλύσανε τὴν ὁμάδα. Καὶ ὁ Τοπὰλ πέρασε σῶος. Κι' ἀνενόχλητος, ξαπόλυσε τὸν χαμὸ στοὺς παραπέρα κάμπους. Τί κρίμα! ἂν ἡ φήμη εἶναι πραγματικὸ γεγονός. Κλείνω τὴν παρένθεση.

Οἱ τύποι—ὅλα κι' ὅλα. Χωρισμὸς στρατιωτῶν!—ἐξορίστων.

Τὴν ἄλλη μέρα πρωΐ, στὴν αὐλὴ τοῦ Μουράτχαν ἔγινε ὁ διαχωρισμὸς τῶν 800 σὲ δυὸ ὁμάδες: Οἱ κάτω τῶν 40 ἐτῶν, θεωρήθηκαν, στρατεύσιμοι! Αὐτοί, 250 περίπου ὁδηγήθηκαν μέσο Καράχισαρ, Ρεφαχιγέ, Ἐρζιγκιάν, Μαμά-Χατουν, στὸ Ἐρζεροὺμ (Θεοδοσιούπολη). Ἀπὸ κεῖ τοὺς ἔστειλαν στὸ Καράπιγιουκ-Χάν, ἕως καὶ τὸ Γενήκιοϊ τοῦ Ἐρζερούμ, γιὰ νὰ φτιάχνουν δρόμους.

Πρέπει νὰ προσθέσω ἐδῶ, ὅτι ἀπὸ τὴν ὅλην ἀποστολὴ 5 ἢ 6 ἄνδρες δραπέτεψαν στὸ δρόμο μεταξὺ Τσάμπαση—Μεσουτιὲ καὶ ἄλλοι 7 - 8 ἀπὸ τὸ Καραχισάρ. Αὐτοὶ κατέβηκαν στὰ Κοτύωρα καὶ κρύφτηκαν, γιὰ νὰ φύγουν ἀργοτερα στὴ Ρωσσία.

Ἡ λαϊκὴ ψυχή. Στὴν κορυφὴ τῆς αὐτοθυσίας.

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ἕνα ἐπεισόδιο: Στὸ δρόμο πρὸς τὸ Ἐρζερούμ, ἕνας ἀπὸ τοὺς συνεξόριστους—συστρατιῶτες μὲ ρώτησε, ἔτσι κατὰ τὰ συνηθισμένα, πῶς τὰ βλέπω τὰ πράγματα. Ταλάνισα τὴν κατάσταση... Εὐχήθηκα, σὲ συμπέρασμα, νὰ μπορέσομε, στὸ τέλος, τὴν Ἀνατολικὴ κὰν Θράκη νὰ κρατήσομε. Τόνισα, ὅτι ἡ Κυβερνητικὴ καὶ Καθεστωτικὴ ἀλλαγὴ τίποτε τὸ καλὸ δὲν προμηνάει γιὰ τὴν Ἑλλάδα....

Δέχτηκα.... ὁμοβροντία ἀπὸ διαμαρτυρίες τῶν συνοδοιπόρων: —«Ὄχι! Μόνο δειλία εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνεις. Τίποτε. Μᾶς φοβοῦνται, γι' αὐτὸ μᾶς ἐξορίζουν. Τὸ τσαροῦχι τὸ ἑλληνικὸ θὰ τὸ κάμει τὸ θαῦμα του. Ἔστω κι' ἂν λείπει ὁ Βενιζέλος ἀπ' τὴ σκηνή!»

Κι' ὁ πρῶτος ποὺ μ' ἀρώτησε, ποὺ ἐγώ, μὴν ἔχοντας σχέσεις μαζί του, δὲν τοῦ ἔδινα σημασία ἀπὸ ἄποψη φρονημάτων καὶ τὸν θεωροῦσα καθυστερημένο, σὲ πολλά, ἕναν τύπο, πρόστεσε μὲ τὸν δικό του φραστικὸ τρόπο: «... Καὶ νὰ σοῦ πῶ καὶ τὸ ἄλλο: Βέβαια, καὶ κανεὶς δὲν γλυτώνει ἀπὸ ὅλους μας. Ὅμως, ἀποβλέπω μ' ἐμπιστοσύνη στὸ τέλος τῆς Ἐθνικῆς μας ὑπόθεσης. Μὲ γαλήνη ἀποβλέπω στὸ αὐριανὸ γεγονός, ὅτι τὰ παιδιά μου—τὰ παιδιά μας—θὰ ζοῦν τὴ ζωή τους λεύτερα καὶ μεγάλα κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ λεύτερου πιὸ Πόντου. Ἂς πεθάνω ἐγώ! Δὲν μὲ μέλει». Κι' ἀγριεμένος σώπασε!

Μακρυά, βέβαια, ἤτανε γιὰ νὰ μὲ πείσει. Μὰ τὰ λόγια του σκόρπισαν τὸ ρῖγος σ' ὅλο μου τὸ εἶναι. Μὲ δυσκολία κατόρθωσα νὰ ἐμποδίσω ἕνα δάκρυ ποὺ ἔκαιε τὸ μάτι μου. Τὸ ἀδόκητο, μὰ πηγαῖο αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀντίκρυσμα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ποὺ ἀνέβαινε μεγαλόπρεπη, περήφανη ἕως τὸν ἡρωϊσμὸ τῆς αὐτοθυσίας, μὲ καθάρισαν ἀπ' τὶς τοξίνες τοῦ πολιτικοῦ στοχασμοῦ. Μὲ συνεπῆραν μέσα στὴν καθάρια σφαῖρα τοῦ ψυχικοῦ κόσμου... Καὶ γαληνεμένος, ἀνάλαφρος, δροσερὸς πιὰ συνέχισα τὸν πικρὸ δρόμο πρὸς τὸ ἄγνωστο...

Ὁ ἄνθρωπός μου ζεῖ κ' ἐργάζεται ἀκόμα στὸν Πειραιᾶ.

Πορεία καὶ τελικὸς σταθμὸς τῆς ἄλλης ὁμάδας.

Ἡ ἄλλη ὁμάδα, 550 περίπου ἄντρες καὶ παιδιά. ὁδηγήθηκαν μέσο Ἀπὲς—Ζάρας καὶ δισμοιράστηκαν στὸ Ἀραπκίρ, Ἐλαζίζ, Καγκάλ, Ἄργανη, Τερμούκ, Μαλάτεια, Ἀλπιστάν, Χαρπούτ, Τιαρπεκίρ, Πιτλίς, Βάν.

Αὐτοῦ ἔμειναν οἱ περισσότεροι. Τοὺς ἄλλους τοὺς σκόρπισαν σὲ διάφορες ἄλλες πόλεις καὶ κωμοπόλεις. Βαρειὲς ἀγγαρεῖες τοὺς περιμέναν. Δουλειὰ σκληρή, συντήρηση, διευθέτηση καὶ κατασκευὲς δρόμων κλπ.

Κι' αὐτοὶ ἐπικίνδυνοι;

Μετὰ ἕνα μῆνα ἐξορίστηκαν κ' οἱ ἐπίλοιπες ἡλικίες, 50 ἕως 62 ἐτῶν, καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ 15—18 ἐτῶν.

Καὶ ἡ καλοπιστία θ' ἀπευθύνει πάντα τὸ ἐρωτηματικό: Ἐπικίνδυνες ἦσαν κι' αὐτὲς οἱ ἡλικίες;

Γιὰ τὰ γυναικόπαιδα ἐπιφυλάχτηκαν γιὰ ἀργότερα. Ἔπρεπε νὰ σκορπήσουν, πρῶτα, στοὺς τέσσερες ἀνέμους, νὰ πάρουν, μιὰ φορά, τὸ διαβατήριο ἀπὸ τὴ ζωὴ οἱ ἄντρες. Καὶ τότες ἡ ἐξορία τῶν γυναικοπαίδων, δίχως καμμιὰ προστασία σὲ ἄγνωστους τόπους, θὰ σημείωνε τὴν ἐγγυημένη καταστροφὴ κι' αὐτῶν.

Καταχθόνια σχέδια.

Κ' ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ εὐθύνη, ἡ ἀπέραντη, τῶν τότε Κεμαλικῶν ἡγετῶν. Γιατί δὲν ἐξόριζαν τὶς οἰκογένειες συγκροτημένες; Καταριόντουσαν τοὺς Γερμανούς. Καὶ μισοῦσαν θανάσιμα τοὺς Νεότουρκους γιὰ τὴν πολιτική τους. Γιατί λοιπὸν τοὺς ἀντιγράψανε, γιατί τοὺς ἀκολούθησαν κατὰ γράμμα στὰ πυκνὰ ἀπὸ κακία καὶ δόλο συστήματα ἐξόντωσης τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τους; Σὲ τί τοὺς ἔφταιξαν αὐτοί;

Γιατί ὁ τόσο ὁλοκληρωτικὸς ἐξολοθρεμός;

Πῶς ἔγινε καὶ οἱ πολυμήχανοι ἄνθρωποι τοῦ τόπου, οἱ τόσο ἐξοικειωμένοι μὲ τὴν ἄμυνα, τὴν πάθαν τόσο ὁλοκληρωτικά; Πῶς δὲν μπόρεσαν, παρὰ ἐλάχιστοι μόνο, νὰ παραμείνουν καὶ νὰ μὴ ἐκτοπιστοῦν; Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Π" Θεόδωρος, ὁ λεπτουργὸς Θρ. Ζαζόπουλος, ὁ Εὐθύμιος Ἰακωβίδης, ὁ Πλάτων Γρηγοριάδης, ὁ Παῦλος Χ"Κοσμίδης—αὐτοὶ εἶναι περίπου ὅλοι καὶ ὅλοι ποὺ παραμεῖναν. Κι' ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα ὁ Πλ. Γρηγοριάδης ἐξορίστηκε μετά. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε σὰν Κοινοτάρχης (Μουχτάρης)—ὡς ἐκεῖ ποὺ τὸ θέλαν οἱ Τοῦρκοι—τὸν ἔστειλαν κι' αὐτὸν στὴν Ἀμάσεια, στὰ Δικαστήρια Ἀνεξαρτησίας. Βέβαια, ἔπρεπε νὰ πλερώσει. Ἦταν—γιατί νὰ εἶναι; —ἀδερφὸς τοῦ Ἐπ. Γρηγοριάδη καὶ ἐκτὸς αὐτό,... ἀπὸ ἀνέκαθεν κοινοτικὸς παράγοντας! Σπουδαῖα! ὁ Πλ. Γρηδοριάδης, μόνο

ὅταν ἔγινε ἡ Συνθήκη μὲ τοὺς Γάλλους γιὰ τὴν ἐκκένωση τῆς Κιλικίας, καὶ μόνο γι' αὐτὸ τὸ γεγονός, πῆρε χάρη. Ἀλλιῶς. . .

Στὴν Κερασούντα, ὅπου εἶχε ἀνάψει ἡ μεγαλύτερη ἀνθελληνικὴ πυρκαϊὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κεμαλισμό, μὲ τὸν Τοπάλοσμαν, ἐκμεταλλεύτηκαν οἱ Κερασούντιοι τὴν ἀπουσία του στὸ μέτωπο καὶ κατόρθωσαν νὰ παραμείνουν τὰ 60—70% περίπου ἀπὸ τοὺς ἄντρες, μὲ τὸν προσεταιρισμὸ προστατῶν, μὲ τὸ χρῆμα. Στὴν Τραπεζούντα λίγοι ἐξορίστηκαν. Οἱ λοιποὶ παραμεῖναν. Στὴν Οἰνόη τὰ ἴδια, ἐπίσης στὴ Φάτσα. Παντοῦ, σχεδόν μόνο, οἱ στρατεύσιμοι στάλθηκαν στὸ Ἐσωτερικό.

Βέβαια, ἡ Σαμψούντα πλέρωσε φοβερά, μαρτύρησε, αἱματοκυλίστηκε. Ἦταν ὅμως ἡ γεννήτρα τῆς Ἀνταρσίας: Σαμψούντα, Πάφρα, Κάβζα κλπ.

Σὲ μᾶς κίνημα δὲν ἔγινε. Τί συνέβη καὶ δὲν ἔδρασε ἡ πρωτοβουλία, ἡ εὐρετικότητα τοῦ κόσμου ἐκείνου;

Οἱ μοιραῖες δημοτικὲς ἐκλογές. Ὁ μοιραῖος Ζιγιάμπεης;

Τὸν Γενάρη τοῦ 1921 ἐπρόκειτο νὰ γίνουν Δημοτικὲς ἐκλογές. Ὑποψήφιοι δήμαρχοι ὁ Γιουσοὺφ ἐφέντης καὶ ὁ Ζιγιάμπεης. Ὁ πρῶτος εἶχε φίλους πολλοὺς καὶ συγγενοὺς μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Ἦταν ἐξάλλου καὶ δοκιμασμένος δήμαρχος ἀπὸ τὰ πρίν. Ὁ δεύτερος εἶχε, πρῶτα-πρῶτα, τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν ἦταν Τοῦρκος, ἀλλὰ Γεωργιανός. Κι' ὁ ἀναγεννημένος Τουρκισμὸς δὲν τὸν εἶχε μὲ καλὸ μάτι, δὲν τὸν χώνευε. Ἔπειτα, εἶχε ἀνακηρύξει τὸν ἑαυτό του προστάτη τῶν Ἑλλήνων τοῦ τόπου. Καὶ αὐτὸ εἶχε κινήσει τὴν ὀργὴ καὶ τὴν κατάκριση τῶν φρονιμότερων Τούρκων. Διότι αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχτοῦνε, ὅτι ὑπάρχουν καὶ διῶκτες τῶν Ρωμιῶν

Ὁ Ζιγιᾶς ἐπικαλέστηκε τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης τῶν Ἑλλήνων, τὲς ὑποχρεώσεις τους. Τοὺς ὑποσχέθηκε πλέρια ὑποστήριξη, καὶ.... λαγοὺς μὲ πετραχήλια, σὲ περίπτωση Κεμαλικῶν διωγμῶν.

Κ' οἱ δικοί μας πέσανε στὴν παγίδα. Καταπιάστηκαν μὲ ζῆλο στὴν προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ζιγιᾶ καὶ μέσα στὴν πόλη καὶ στὰ γύρω χωριά.

Τοῦ κάκου ὑψώθηκαν φωνὲς διαμαρτυρίας. Τοῦ κάκου προσπάθησε ὁ Χρ. Λεμονόπουλος καὶ ἄλλοι—λίγοι-- ν' ἀντιδράσουν. Τὸ παραστήσανε τὸ ἄτοπο: Ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ χώνευαν ποτὲ τὴν ὑποστήριξη καὶ προτίμηση ἑνὸς μὴ Τούρκου κ' ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ μ' ἐπιπολαιότητα περισσὴ πῆρε ἀπέναντί τους στάση ἀντίπαλου καὶ ὑποστηρικτῆ καταδυναστευομένων. Μάταια τονίστηκε, ὅτι, κι' ἂν ἀκόμα ἐπιτύχει, θὰ καθαιρεθεῖ ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα. Καὶ ὅτι τὸ κέρδος μας θὰ εἶναι, πὼς θὰ.... μείνομε χαρακτηρισμένοι καὶ ἄφιλοι, μέσα σὲ περιστάσεις τόσο κρίσιμες. Ὅτι πάνω ἀπ' ὅλα θὰ εἴχαμε τὴν ἐχθρότητα τοῦ ἰσχυροῦ Γιουσούφ.

Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶχαν ἀξία γιὰ τοὺς φίλους τοῦ Ζιγιᾶ. Τὴν Κεμαλικὴ Ἐπανάσταση ξακολουθοῦσαν οἱ δικοί μας νὰ τὴν ἀψηφοῦν. Ἤθελαν νἄχουν ἕναν προστάτη, πρὸς πεῖσμα τῶν Τούρκων. Καὶ τὸν νόμιζαν ἀρκετὸ ν' ἀντιμετωπίσει μιὰ καταδρομὴ σύγχρονη, μὲ τοὺς πολλοὺς Γεωργιανοὺς ὀπαδούς του. Οὔτε ἤθελαν ν' ἀκούσουν ὅτι ὁ πόλεμος θὰ πάει σὲ μάκρος. Τί ἦσαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Κεμάλ;...

Πολιτικὴ ἀνωριμότητα; Ἀπελπισία πνιγμένου ποὺ πιάνεται ἀπ' τὸ μαλλιά του; Καὶ τὰ δυὸ μαζύ!

Ὁ Λεμονόπουλος προδόθηκε. Ὄργανα τοῦ Ζιγιᾶ τὸν παρακολούθησαν ἕνα βράδυ, γιὰ νὰ τὸν δολοφονήσουν. Ξέφυγε. Ὁ Γιουσοὺφ τοῦ σύστησε νὰ πάψει τὴν κίνησή του κατὰ τοῦ Ζιγιᾶ, τόσο αὐτός, ὅσο καὶ οἱ ὁμόγνωμοί του.

Ἐπαλήθεψη λογικῆς... «κατόπιν ἑορτῆς».

Ὅστόσο τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν ἔγινε ἀρκετὴ δουλειὰ ὑπὲρ τοῦ Γιουσούφ. Κέρδισε ὅμως ὁ Ζιγιᾶς. Τὸ πρᾶγμα εἶχε κάμει αἴσθηση στοὺς Τούρκους. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἄλλης ἡμέρας ἔφτανε ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα διαταγὴ γιὰ τὴν καθαίρεση τοῦ Ζιγιᾶ, τὴν ἀνάληψη τῆς Δημαρχίας ἀπὸ τὸν Γιουσοὺφ καὶ τὴν ἄμεση ἀναχώρηση καὶ παρουσίαση τοῦ Ζιγιᾶ στὴν Κυβέρνηση τῆς Ἀγκύρας.

Ἐκεῖ ὁ Ζιγιᾶς χρειάστηκε νὰ ἱκετέψει ἔλεος, νὰ δόσει ὑποσχέσεις καὶ ὅρκους νομιμοφροσύνης Γύρισε μὲ τὸν τίτλο «Διοικητὴ παραλιακοῦ τομέα» (Σαχὶλ - Κομμαντανὴ) Ὀρτοῦς, ὡστόσο μὲ τ' αὐτιὰ πολὺ χαμηλωμένα...

Ἐμεῖς ὅμως εἴχαμε χάσει γιὰ πάντα τὴν φιλία τοῦ Γιουσούφ. Τὸ εἴπε: «Δὲν θὰ βλάψω ποτὲ τοὺς Ρωμιούς. Μὰ καὶ σὲ τίποτε δὲν θὰ τοὺς βοηθήσω». Καὶ πράγματι κράτησε τὸ λόγο του. Στὴν περίπτωση τῆς πιὸ πάνω ἐκτόπισης, θὰ μποροῦσε, μὲ διάφορες μηχανὲς καὶ προφάσεις, πανίσχυρος ὅπως ἦτανε, νὰ κρατήσει τὰ 70% τῶν ἀντρῶν, ὅπως ἔγινε στὴν Κερασούντα...

Οἱ γυναῖκες παλεύουν ἡρωϊκὰ γιὰ τὴν ἐπιβίωση.

Τί ἔγινε στὰ Κοτύωρα μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸ ὅλου σχεδὸν τοῦ ἀντρικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς νεολαίας; Πῶς ἔζησε ὁ κόσμος τῶν γυναικοπαίδων; Ἐδῶ, τὸν λόγο τὸν πῆρε, πάλι, ἡ ζωτικότητα, γνώρισμα καὶ τῶν δυὸ φύλων τοῦ τόπου.

Κάθε γυναῖκα ἀνάπτυξε ἄμεση πρωτοβουλία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα κιόλας κάθε γυναῖκα, κάθε κοπέλλα, βρέθηκε στὸ κατάστημα, στὴ δουλειά, στὴ θέση τοῦ πατέρα, τοῦ συζύγου, τοῦ ἀδελφοῦ. Οἱ γυναῖκες ἔγιναν τσαγκάρηδες, ράφτες, μικροπωλητές, μπακάληδες, ὑφασματοπῶλες, καφετζῆδες.

Παραγγελίες, βέβαια, καὶ ἀποστολὲς ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴν Κων]πολη ἔπαψαν νὰ γίνονται. Οἱ γυναῖκες μας ἀγόραζαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ μεταπώληση λιανικῶς. Ὄχι ἐξίσωση, νὰ ποῦμε, οἰκονομικῶν ὅρων. Ἀλλά, ἀνατροπὴ «ἄρδην» ἐπιζήτησαν. Καὶ τὴν πέτυχαν. Κι' ἀκόμα ποῦ εἴμαστε... Ἐδῶ εἶνε, πάντα, τὸ κουμπὶ στὶς «ὑπερπατριωτικὲς» ἐνέρ τῶν Τούρκων μεγιστάνων...

Κωμωδία τουρκομάθειας.

«Ἄλ, Μέμετ, μετὰξ κιπὶ»—διαφήμιζε τὸ ὑφασμά της ἡ ὑπαίθρια Ἑλληνίδα πωλήτρια. «Μετὰξ κιπί»! Ἤθελε νὰ πεῖ «ἰπὲκ κιπὶ» —σὰν μετάξι—. Φαινόμενο ἀξιοπρόσεχτο εἶναι, ὅτι ἐλάχιστες γυναῖκες μας, ὕστερα ἀπὸ αἰῶνες συγχρωτισμοῦ κοινωνικοῦ μὲ τοὺς Τούρκους στὸν Ποντο, ἐλάχιστες ἤξεραν νὰ λένε τρεῖς τουρκικὲς λέξεις στὴ σειρά. Μὰ καὶ οἱ ἄντρες δὲν ἦσαν, σχετικά, σὲ πολὺ ἀνώτερη μοῖρα. Ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τὴν Σαμψούντα, ὅπου ἐζοῦσε πολὺς τουρκόφωνος ἑλληνικὸς κόσμος τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὁ ἄλλος παραλιακὸς Πόντος μεσάνυχτα εἶχε ἀπό, ὄχι καλή, μὰ ἁπλῶς ὑποφερτὴ τουρκομάθεια...

Οἱ γυναῖκες λοιπὸν ἔπρεπε, μὲ τὴν ἐργασία τους νὰ συντηροῦν τὲς οἰκογένειες. Αὐτὲς νὰ στέλνουν, γιὰ τὴ συντήρησή τους, λεφτὰ στοὺς ἐξόριστους. Αὐτὲς νὰ πληρώνουν φόρους, κάθε εἶδος δοσίματα, ποὺ ἀπὸ κανένα τους δὲν τὲς ἀπαλλάξανε οἱ γυνναῖοι συμπολῖτες μας Τοῦρκοι. Μεγάλος ἄθλος. Καὶ ὅμως κρατῆσαν ὡς τὸ τέλος οἱ γυναῖκες.

Ὄχι μόνο αὐτό. Ἀλλὰ συντηρῆσαν καὶ Δημοτικὸ Σχολεῖο μὲ 4 τάξεις. Ὅλα κι' ὅλα. Τὸ Σχολεῖο δὲν μποροῦσε νὰ κλείσει. Καὶ ἐκτὸς αὐτὸ ἔστελναν καὶ στοὺς ἐξόριστους δασκάλους τὸ παρακράτημα ποὺ τοὺς ἔγινε ἀπὸ τὸ μισθὸ κατὰ τὸ περασμένο σχολικὸ ἔτος.

Ἂς σημειωθεῖ, γιὰ νὰ τελειώνομε, μὲ τὸ ζήτημα τοῦ βιοπορισμοῦ, ὅτι οἱ γυναῖκες μας, ἀποκλειστικά, διευθύναν κ' ἐκτελοῦσαν τὲς δουλειὲς γιὰ τὸ ξεχώρισμα τῆς ψίχας τῶν φουντουκιῶν, καρυδιῶν, γιὰ τὸ χώρισμα καὶ καθάρισμα τῶν φασολιῶν στὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, τουρκικά, τόρα, πιά.

Καὶ πάλι ἡ διαφυγὴ γιὰ τὴ Ρωσσία.

Καὶ στὸ ἀναμεταξύ, ἀπὸ τὰ τέλη ἤδη τοῦ 1921, ἄρχισε πάλι καὶ ὀργανώθηκε ἡ δραπέτεψη γιὰ τὴ Ρωσσία. Γυναῖκες ὁδηγούσανε φυγόστρατους ἕως ἕνα ὁρισμένο σημεῖο. Ἀπὸ κεῖ μπαίνανε αὐτοὶ σὲ βάρκες καὶ δρόμο γιὰ τὴ λευτεριά, γιὰ τὴ Ρωσσία, πού, μ' ὅλες τὶς φιλικές της σχέσεις πρὸς τὴν Κεμαλικὴ Τουρκία, εἶχε τὶς πόρτες ἀνοιχτὲς γιὰ τοὺς καταδιωκόμενους —ὅποιους. Ἀπὸ ζήτημα ἀρχῶν, μὰ καὶ γιὰ πολιτικὴ σκοπιμότητα βέβαια.

Τὰ γυναικόπαιδα σὲ κίνδυνο ἐξολοθρεμοῦ.

Δυστυχῶς ὁ ἐξανδραποδισμὸς τῆς νεανικῆς, ἀντρικῆς, γεροντικῆς, καὶ παιδικῆς ἀκόμη ἡλικίας, δὲν ἔφτανε... Ἔπρεπε νὰ ἐκτοπισθοῦν καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Γιατί ὄχι; Ὅταν ἡ πολιτικὴ κακοδαιμονία, ἐδῶ, ἄνοιξε τὸν ἀσκὸ τοῦ Αἰόλου, γιὰ νὰ ξαπολυθεῖ κάθε Ἐθνικὴ συμφορά, τί ἤθελες νὰ κάμουν οἱ Τοῦρκοι; Τοὺς δινόταν ἡ καλύτερη εὐκαιρία νὰ μᾶς σβήσουν. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ τὸ Κράτος τὸ Τουρκικὸ καὶ ἡ Ἄρχουσα τάξη του εἶχανε, τελικά, ὑπόψη τους τὴν Ἀνταλλαγὴ ἢ τὴν ἐκδίωξή μας. Καὶ νά, τόρα, χεροπιαστὴ ἡ ἐγκληματικότητα ἡ τρανὴ τῶν γνωρίμων μεγιστάνων μας! Ἔτσι εἶναι. Ὅταν κυβερνοῦν οἱ τυφλὲς ἰδιοτέλειες καὶ τὰ ἔνστικτα τὰ μικρά, μόνο αὐτὰ μποροῦν νὰ συμβαίνουν. Ἂς μὴ λησμονοῦμε, ἔπειτα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔβγαιναν πρόσφατ' ἀκόμα, ἀπόφοιτοι τῆς... Μεγάλης Σχολῆς τῶν Οὔννων.

Ναί. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1921 τὰ γυναικόπαιδά μας διατρέξανε τὸν ἔσχατο κίνδυνο, μὲ τὴν ἀνακίνηση, ἀπὸ τὰ συμφεροντολόγα καὶ σωβινιστικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, τοῦ ζητήματος τῆς ἀπέλασής τους.

Πῶς σώθηκαν. Ἡ θυσία τοῦ θαυμάσιου Διοικητῆ.

Καὶ χρειάστηκαν ὁλόκληροι ἀγῶνες ἀπὸ τὸν ὑπέροχον ἐκεῖνον Διοικητὴ καὶ λίγους κρυπτοφιλελεύτερους Τούρκους, γιὰ νὰ ἐκφυλιστεῖ ὁ ἐγκληματικὸς αὐτὸς πόθος, μέσα σὲ ὄγκους ἀπὸ συζητήσεις καὶ στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Καὶ ὁ λαμπρότατος ἐκεῖνος ψυχολογικὸς τύπος πέτυχε τὴ σωτηρία τῶν γυναικοπαίδων. Ἔπεσε ὅμως στὴ δυσμένεια τῶν δυνατῶν. Καὶ ἀπολύθηκε. Ἔπεσε, ναί. Ἔχασε τὴ θέση του. Μὰ κέρδισε τὸν τίτλο τὸν ἀπέριττο τοῦ Ἀνθρώπου! Τοῦ Ἀνθρωπιστῆ!

Ἀπολογισμὸς ἐπιστρατευμένων.

Καὶ τόρα, ἂς παρακολουθήσομε τὴν τύχη τῶν ἐπιστρατευμένων καὶ—ἂν τυχὸν χρειάζεται ὁ τέτοιος διαχωρισμὸς—τῶν ἐξορίστων.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους κατὰ καιροὺς δραπέτεψαν διάφοροι ἀπὸ τὸ Ἐρζερούμ. Ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πιάσαν καὶ τοὺς γύρισαν πίσω, στὸ στρατόπεδο συγκέντρωσής τους. Ἄλλοι, καὶ πολλοὶ χωριανοί μας ποὺ προστέθηκαν μετά, πέτυχαν, ὕστερ' ἀπὸ ταλαιπωρίες, νὰ κατεβοῦν καὶ νὰ φύγουνε στὴ Ρωσσία.

Τοὺς λοιπούς, τὴ μεγάλη μᾶζα, τοὺς βρῆκε μέσα στὴν ψεῖρα, τὴ βρῶμα καὶ τὴν πεῖνα, μέσα στὴ λάσπη τῶν ὑπόγειων τρωγλῶν τους, ὁ τύφος. Καὶ θέρισε. Καὶ τοὺς ἔστειλε ἀλύπητα στὸν Ἅδη.

Ὅσοι ἀπομεῖναν, μεταφέρθηκαν, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γενάρη τοῦ 1922 στὰ παραθαλάσσια. Στὴν κωμόπολη Χόπα τῆς περιφέρειας Ριζούντας (Ρίζε). Ἀπὸ ἐκεῖ δραπέτεψαν ἀρκετοι γιὰ τὴ Ρωσσία, ἄλλοι ἀπὸ στεριά, ἄλλοι μὲ βάρκες. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ὁ Χατζηγιάννης Κρανίδης καὶ ὁ Πᾶνος Μοσκὼφ πέσανε, στὰ σύνορα τὰ Ρωσσοτουρκικά, πάνω σὲ φυλάκιο Τούρκων καὶ τοὺς σκότωσαν. Οἱ ἐπίλοιποι τῆς Χόπας ἐπιστρέψανε, μετὰ τὴν ἀνακωχὴ τῶν Μουδανιῶν (11. 10. 1922), στὴν πατρίδα, ἐρείπια ἀληθινά, ἐκτὸς ἐκείνους πού, σύμφωνα μὲ διαταγὴ τοῦ Ὑπ. Στρατιωτικῶν, κρατήθηκαν, διότι ἦσαν, λέει, νεοσύλλεχτοι. Σχόλια πάνω σὲ τοῦτο τὸ τελευταῖο δὲν χρειάζονται. Ἡ σιωπὴ μιλάει καλύτερα...

Ἀπολογισμὸς ἐξορίστων.—Τὰ ὄνειρα.... πράγματα.

Οἱ ἐξόριστοι; Κεῖνοι εἶναι, ποὺ θερίστηκαν κυριολεκτικά. Ὁ τῦφος, στὰ ἄξενα καὶ ἄξεστα μέρη ποὺ διαμέναν, τοὺς ἀφάνισε. Τὰ 70% περίπου τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἀφῆκαν τὰ κῶλα στοὺς τόπους ἐκείνους τῆς ἐξορίας. Ἔτσι ἡ Κυβέρνηση καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἡ Τουρκικὴ χαρήκανε στὸ ἀκέραιο τὴν ἐπιτυχία τους τὴ μακάβρια. Τὸ ὄνειρό τους ἦτανε πιὰ πραγματι-

κότητα. Εἶχανε, φαίνεται, οἱ πρόγονοί μας πολλὲς ὑποχρεώσεις στὴν Τουρανία. Κ' ἐξοφλήσαμε.

Δρᾶμα ἐρχομοῦ ἐξορίστων στὴν Ἑλλάδα.

Ποιὰ ὑπῆρξε ἡ τύχη κεινῶν ποὺ ἐπιζήσανε; Μερικοί, ἀπὸ τὴν τελευταία ἀποστολή, εἶχαν κατορθώσει καὶ παραμείνανε στὸ Μεσουτιέ. Αὐτοί, μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφή, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1922, καὶ τὴν ἀνακωχὴ τῶν Μουδανιῶν, κατέβηκαν κρυφὰ στὴν πατρίδα.

Ἄλλοι, ἀπὸ τὸ Ἐσωτερικὸ τοῦ Κουρτιστάν, ἰδίως νεαρὰ παιδιά, 18—21 ἐτῶν, δραπέτεψαν κ' ἐπιστρέψανε στὰ σπίτια τους.

Ἀργὰ πολύ, μετὰ τὴν ἀνακωχή, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄδεια τοῦ Κράτους, ἕνα τμῆμα ἀκολούθησε πεζῇ τὸν δρόμο: Βάν, Πιτλίς, Μούς, Ἐρζερούμ καὶ κατεβήκανε στὴν Τραπεζούντα, κι' ἀπ' ἐκεῖ στὴν Ἑλλάδα, ἴσα.

Οἱ λοιποὶ κίνησαν, ταυτόχρονα, πεζῇ ἐπίσης ἀπὸ τὰ λημέρια τους: Καγκάλ, Ἀραπκήρ, Ἐλαζίζ, Ἄργανη, Μαλάτεια, Ἀλπιστάν, Τερμούκ, Τιαρπεκὶρ καὶ, μέσο Οὔρφα, Μαράς, Ἀϊντάπ, Χαλέπ, Χάμα, Χόμς, μέσα σὲ περιπέτειες ἐξαντλητικές, φτάσανε στὴν Βηρυττό, Τρίπολη, γιὰ νὰ καταφύγουν, τέλος, στὴν Ἑλλάδα.

Γιατὶ δὲν κατέβηκαν πρῶτα στὰ σπίτια τους.

Βέβαια! Δὲν ἔπρεπε νὰ ξαναδιοῦν τὴν γενέτειρά τους. Θἄτανε τρομαχτικὰ βαρὺ γιὰ τὰ στομάχια τῶν ἀγαθῶν συμπατριωτῶν Τούρκων. Κεῖνες τὲς ἡμέρες ἕνας Τοῦρκος,—πόσοι ἄλλοι!—φαρμακοποιός, ὑπερεθνικιστής, «οὐ μὴν ἀλλὰ» καὶ ὑπερλαθρέμπορος ἔσκουζε μὲ μανία: «Οὐσαντούμ, παῖ! Ὅ Κώστηλεριν, Κυριάκολαριν, ἰσμινὴ ταχὰ ἰσιτετζέκ μη ἰζ;» («Βαρέθηκα, ἀδερφέ! Ἕως πόσον καιρὸ ἀκόμα θ' ἀκοῦμε τὰ ὀνόματα ἐκεινῶν τῶν Κωστήδων, τῶν Κυριάκηδων;»). Ἔπειτα, ποιὸς ξέρει; Ἴσως τοὺς λυπόταν ὁ Πανάγαθος καὶ τοὺς ἔπαιρνε, στὸ μακρυνὸ δρόμο, τὴν ψυχή! Καὶ τὸ Κράτος εἶχε τρυφερὸ ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ τέτοια κατάληξη.

Αὐτὴ ἦταν ἡ τύχη ὅλου τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Τουρκικῆς Ἐπικράτειας!

Στὸ ἀναμεταξὺ ἐδῶ, στὸ Ἐλεύτερο Κράτος, γινόντουσαν συμβάσεις γιὰ «χόρτα μυρωμένα καὶ λούλουδα», στελνόντουσαν στὸ μαχόμενο Ἔθνος τοῦ Μικρασιατικοῦ μετώπου σκουληκιασμένα μακαρόνια καὶ ρέγκες, συζητιόταν ὁ ψῆφος τῶν γυναικῶν, βασίλευε στὸ στερέωμα τὸ πολιτικὸ πεῖσμα, ἡ ἐμπάθεια, ἡ καχυποψία πρὸς ὅλους καὶ ὅλα... Καὶ οἱ Σύμμαχοι; Οἱ ξένοι; Οἱ ξένοι! Μὰ .... αὐτοὶ ἦσαν ξένοι!

4. Ο ΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΤΡΙΣΜΟΣ

Διαταγὴ καὶ διάθεση.

Σύντομα, τὸν Νοέμβρη τοῦ 1922, ἐπακολούθησε, καὶ στὰ Κοτύωρα, ἡ Διαταγὴ τῆς Τουρκικῆς Κυβέρνησης, ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα, νὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ τουρκικὸ ἔδαφος. Ἦταν ὁ ὁριστικὸς ἐκπατρισμός!

Στὴν ἀρχὴ τὸ πρᾶγμα ἐμφανίστηκε σὰν προαιρετικό. Μερικοὶ Τοῦρκοι ἰσχυροί, ἀπὸ τοὺς μετριοπαθέστερους, συστήσανε στὸν κόσμο νὰ μὴ βιαστεῖ. Ὁ τόπος εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ Ἕλληνες τοῦ Ἐσωτερικοῦ, κατοίκους τοῦ Μεσουτιὲ καὶ τῆς περιοχῆς. «Ἂς φύγουν, πρῶτοι, αὐτοί, εἶπαν, καὶ μετὰ βλέπομε...» Ἐλπίζαν, φαίνεται, νὰ τὰ συμβιβάσουν. Ἀποβλέπαν κυρίως νὰ παραμείνουν, γιὰ τὴν ὥρα, τουλάχιστο, περισσότεροι ὅσο γίνεται ἐπαγγελματίες Ἕλληνες ἀπ' τοὺς λιγοστοὺς ποὺ βρισκόντουσαν κι' ἀπὸ κείνους που θὰ κατέβαιναν ἀπ' τὴν ἐξορία. Τοῦρκοι τέτοιοι δὲν ὑπῆρχαν.

Μὰ οἱ συστάσεις δὲν ἔπιασαν τόπο. Ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὰ ἐξερέθισε μᾶλλον τὸ αἴσθημα, ἀντὶ νὰ τὸ ταπεινώσει. Τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο δὲν θαύμασε τὸν Δυνάστη γιὰ τὴ νίκη του. Τὸν ἐμίσησε περισσότερο.

Ὁ κόσμος αὐτὸς γιὰ δεύτερη ἤδη φορά, ἀπὸ τὸ 1917, ἔζησε τὴν φρικαλέα αὐτὴ κόλαση τῆς ἐξουθένωσης, τοῦ ἐξευτελισμοῦ καὶ τῶν βαρύτατων κατατρεγμῶν. Τὸ ἀδόκητο γι' αὐτὸν τέρμα τοῦ πολέμου, σὲ συνδυασμὸ μὲ ὅλ' αὐτὰ τὸν ἔκαμαν νὰ συχαθεῖ πιὰ κι' αὐτὴν τὴν γενέτειρά του!

Θαρρεῖς πὼς σύνθημα καὶ μόνο περίμεναν γιὰ νὰ φύγουν. Ξεσηκώθηκαν μὲ μιᾶς οἱ πλεῖστοι. Δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν. Οὔτε σκεπτόντουσαν πῶς θὰ ταξιδέψουν. Στοίχιζαν τόσο τὰ ναῦλα. Τοὺς ἦταν ἀδιάφορο, μ' ὅλη τὴ φτώχεια. Νὰ φύγουν. Ὁπωσδήποτε καὶ ἡ Διαταγὴ δὲν ἄργησε νὰ γίνει κατηγορηματική. «Νὰ φύγουν».

Ὅλα κι' ὅλα ὅμως. Γιὰ νὰ ἐγκαταλείψεις τὸ τουρκικὸ ἔδαφος, ἔπρεπε νὰ περάσεις ἀπὸ 18 εἰδικὰ Γραφεῖα, ἕνα πρὸς ἕνα. Νὰ πληρώσεις 18 εἰδῶν δικαιώματα! τοῦ Δημοσίου καὶ τοὺς τυχὸν καθυστερούμενους φόρους. Ὕψος... Καὶ ἀποχαιρετιστήριο.... ξεγύμνωμα μετὰ μουσικῆς. Καὶ «ἐπληρώθη» καὶ ἡ ... Γραφὴ αὐτή, κατὰ γράμμα.

Τὰ ταξίδια γινόντουσαν μὲ πληρωμή. Μόνο ἕνα πλοῖο, «Ἡ ὡραία Γαβριέλα», μὲ Ἱσπανικὴ σημαία, πῆρε πρόσφυγες δωρεάν. Μ' αὐτὸ ἔφυγαν κυρίως Ἕλληνες τοῦ Ἐσωτερικοῦ, ἀπὸ τὸ Μεσουτιὲ καὶ Ἀπές.

Συμπεριφορὰ σὲ θύματα...

Οἱ Κοτυωρῖτες ταξίδεψαν τὸ περισσότερο μὲ πλοῖα γαλλικά. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν Γάλλων ναυτῶν ἀπέναντι τῶν τραγικῶν ἐπιβατῶν ὑπῆρξε χυδαία. Καὶ ὅλης τῆς ναυτικῆς τους ἱεραρχίας. Στ' ἀνοιχτὰ τῆς Ποντοηράκλειας εἶχε πέσει πυκνὴ ὁμίχλη. Μὰ περισσότερο ἀπ' τὴν ὁμίχλη στενοχώρησαν, ὡς φαίνετσι, τὸν πλοίαρχο οἱ πρόσφυγες πάνω στὸ κατάστρωμα ἐπιβάτες. Καὶ μιὰ στιγμὴ ὁ εὐαίσθητος Γαλάτης ἀκούστηκε νὰ διατάζει: «Βάλτε γλήγορα τὰ κτήνη αὐτὰ στὸ ἀμπάρι». Ἀλήθεια! Τί κτηνωδία!

Μὰ δὲν ἔφταιγε ὁ φίλος. Οὔτε οἱ ναῦτες του. Ἔφταιγε κάποιος παροξυσμὸς φιλίας τῆς γαλλικῆς μεγαλοπλουτοκρατίας πρὸς τοὺς Τούρκους ἢ μᾶλλον πρὸς τὰ ὑλικά της συμ-

φέροντα, ποὺ τόσο ἄδοξα καὶ σύντομα ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθοῦνε σὲ.. «ὄνειρα θερινῆς νυκτός».

Σὲ τρεῖς μῆνες ἡ πολιτεία ἄδειασε ἀπὸ τὸν ἐντόπιο ἑλληνικὸ πληθυσμό.

Τελειωτικὸ ξεζούμισμα.

Στοὺς ἐκπατριζόμενους ἀπαγορεύτηκε ν' ἀποκομίσουν τὰ ἔπιπλα, τὰ χαλιά, τὰ ἐργαλεῖα. τὰ τυχὸν τιμαλφῆ τους.

Ξεπούλημα καὶ πάλι. «Ἀντὶ πινακίου φακῆς». Καὶ παραλάβαιναν, καθένας, ὅ,τι ἐπιτρεπόταν κι' ὅ,τι κατάφερνε. Κ' ἔφευγε...

Λίγες οἰκογένειες ἔμειναν ἕως τὰ μέσα τοῦ 1923 γιὰ διάφορους λόγους, γιὰ νὰ φύγουν ἀργότερα.

Λίγες ἐξαιρέσεις.

Οἱ ἐπαγγελματίες Γιάννης Κανταρτζῆς, Γεώργιος Κανταρτζῆς καὶ Παῦλος Ἀμανατίδης παραμεῖναν οἰκογενειακῶς, ἕως τὰ μέσα τοῦ 1925 οἱ δυὸ πρῶτοι, ἕως τὸ 1936 ὁ τρίτος. Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ὁμότεχνοί τους ἔλειπαν ἤδη ἀπὸ τὸν τόπο. Τοῦρκοι τέτοιοι δὲν ὑπῆρχαν. Τὰ ἐπαγγέλματά τους εἶχαν πέραση. Κ' οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐνθαρρύνανε νὰ μείνουν. Ἔκαμαν καλὲς δουλειές. Καὶ μετὰ ἤρθαν κι' αὐτοί.

Οἱ Εὐαγγελικοὶ Ἕλληνες ἐξαιρέθηκαν, σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, ποὺ μιλάει μόνο γιὰ Τουρκορθόδοξους (διάβαζε Ἑλληνορθοδόξους), ἴσως καὶ μὲ τὴν ἐπέμβαση τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀπὸ τὴν Ἀνταλλαγή. Ὅμως οἱ Εὐαγγελικοὶ Κοτυώρων οὔτε σκέψη ἔκαμαν νὰ ἐπωφεληθοῦν. Ὅλοι τους ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα.

Μόνο τρεῖς οἰκογένειες: τοῦ Γιάννη Τουγκουρίδη, τοῦ Χαραλ. Σιδηροπούλου καὶ τοῦ Μιχάλη Καμπουρίδη παραμείνανε στὴν πατρίδα ὁριστικά. Ἴσως συμβολικά...

Ἂς σημειωθεῖ, ὅτι οἱ δυὸ πρῶτες ἀπ' αὐτὲς ἀποτελοῦνται ἀπὸ δυὸ γέρους συζύγους ἡ καθεμιά. Τὰ νεότερα μέλη τους ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης τοῦ τελευταίου.

Οἱ Κοτυωρῖτες φτάσανε στὴν Ἑλλάδα οἰκονομικὰ ναυάγια. Στοὺς προκρίτους, ποὺ ἀπὸ διαφόρους δρόμους τῆς ἐξορίας τους καὶ μὲ περιπέτειες μηνῶν ἦρθαν κι' ἀντάμωσαν τὲς οἰκογένειές τους δὲν δόθηκε ἡ εὐχέρεια κ' ἡ ἄνεση νὰ συγκεντρωθοῦνε σ' ἕνα τοῖο Συνοικισμό. Ἕνα τέτοιο Συνοικισμό, πετυχημένο κ' εὐτυχισμένο, ἵδρυσαν μόνο οἱ Εὐαγγελικοί μας μὲ μερικοὺς Ὀρθοδόξους, στὴν Κατερίνη, χάρης στὴν πρωτοβουλία καὶ ἱκανότητα τοῦ Χρήστου Λεμονόπουλου καὶ τοῦ Χαραλ. Σιδηρόπουλου.

Ἀποκατάσταση στὴν Ἑλλάδα.

Σκόρπισαν σὲ διάφορα μέρη τῆς νέας τους πατρίδας: Γύθειο, Ἀμαλιάδα, Πάτρα, Πειραιᾶ (Κρεμμυδαροῦ, Δραπετσώνα, Λιπάσματα), Ἀθήνα (Νέα Ἰωνία, Βύρωνα, Ὑμηττό, Νέα Κολχίδα), Λάρισσα, Βόλο, Ἄρτα, Βόνιτσα, Πρέβεζα, Γιάννινα. Ζάκυνθο, Θεσ]νίκη (καὶ Σ[σμοὺς Καλαμαριᾶς, Τούμπας, Ἑπταπυργίου, Ξηροκρήνης, Εὐαγγελιστρίας), Κατερίνη (καὶ χωριά της: Ἁγιάννη, Σφενδάμη. Ἀρωνᾶς), Βέρροια, Νάουσα, Γιαννιτσά, Κιλκὶς (καὶ χωριά του: Μουριές, Καρλόβαση, Τσαλῆ, Νέα Σούρμενα, Λιθωτό), Ἄνω καὶ κάτω Πορρόϊα. Δράμα, Καβάλλα, Ξάνθη, Ἀλεξανδρούπολη.

Ἔτσι ἕνας ὁλάκερος λαὸς —τόσοι ἄλλοι λαοὶ τοῦ Πόντου, τῆς Μικρασίας, τῆς Ἀν. Θράκης— ἐξαναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν περιουσία του, ἱδρῶτα καὶ μόχθο αἰώνων, τοὺς τάφους τῶν πατέρων του, τὰ σεβάσματά του, τοὺς ψυχικοὺς δεσμοὺς καὶ τὴν ἰδιαίτερη ἱστορία του, τὴν πατρίδα του! Ν' ἀφήσει τὴ γῆ ποὺ τὸν γέννησε, τὴν προαιώνια κοιτῖδα του, σὲ ἄλλο λαό, ποὺ κάποτε τὴν οἰκειοποιήθηκε μὲ τὸ νόμο τῆς ὠμῆς βίας. Καὶ ν' ἀποξενωθεῖ καὶ νὰ φύγει..

Καὶ σὲ λίγο, ἕνα ὡραῖο πρωΐ, ἡ λέξη Ἀνταλλαγὴ ἔπαιρνε νέο περιεχόμενο. Γινόταν νεολογισμός. Δὲν ἦτανε πιά, μόνο Ἀνταλλαγὴ εἰδῶν, κτηνῶν. Ἦναν ἀνταλλαγὴ... ἀνθρώπων, μὲ τὴν ἴδια καὶ περισσότερη εὐκολία.

5. ΤΟ ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Μεγάλες Δυνάμεις καὶ μεγάλες ἀδυναμίες.

Καὶ τὸ ἀνοσιούργημα συντελέστηκε κάτω ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης. Κάτω ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν Δυνάμεων, ποὺ ἔφερναν τὴν εὐθύνη τῶν γενεσιουργικῶν αἰτίων τοῦ Μ. Πολέμου 1914—1918.

Δυνάμεων πού, λίγο πρίν, σάλπιζαν στεντόρεια: «Πολεμᾶμε γιὰ τὴν ἀπελευτέρωση καὶ τὴν αὐτοδιάθεση τῶν μικρῶν ἐθνῶν...» Καὶ τὰ καλοῦσαν νὰ τὶς συντρέξουν. Ποὺ ἡ περίπτωση θυμίζει τὸν Γιωρίκα τοῦ ποντιακοῦ ἀνέκδοτου: «Βοηθᾶτε, παιδία, νὰ μὴ ὀγραεύω κ' ἐγὼ σ' ἐσέτερα τὰ χάλᾳ!» («Βοηθᾶτε, φίλοι, μὴ πέσω κ' ἐγὼ στὴ δική σας τὴν κατάντια»).

Μεγάλων Δυνάμεων ποὺ μποροῦσαν μὲ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ πρόσφατου Νικητῆ, μ' ἕνα νεῦμα νὰ τὴ ματαιώσουν τὴν ἐκδίωξη καὶ τὴν Ἀνταλλαγή. Καὶ νὰ ἐπιβάλουν, ἀκόμα, διαρύθμιση σχέσεων ἀνθρωπινότερων, πάνω σὲ σύγχρονες βάσεις. Γιὰ νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι στὸν Ἀστικὸ βίο, δὲν ἦταν, καὶ καλά, ἀνάγκη νὰ ἐξοντώσουν τοὺς σύνοικους λαούς!

Μὰ δὲν τὸ θέλησαν οἱ Μεγάλοι τῆς Εὐρώπης. Καὶ δὲν τὸ νοιάστηκαν. Καί... μὲ μάτι καλό, ἀκόμα, τὸ εἶδαν τὸ τουρκικὸ πραξικόπημα.

Οὔτε τοὺς ἔκαμε αἴσθηση ὁ ὄλεθρος κι' ὁ σπαραγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας, ἑνὸς λαοῦ 2 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, μὲ τὴν Τριλογία τοῦ ὁριστικοῦ ξηλώματός του ἀπ' τὲς προαιώνιες ἑστίες του.

Εἶχαν ἄλλα, σπουδαῖα καὶ τρανά, νὰ σκεφτοῦνε. Τοὺς ἐξάλιζε ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ὑλικῶν τους συμφερόντων. Τοὺς ἔλειπε ἡ ψυχή...

Ἕνας ὑπέροχος λαός, ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς λαός, τὸ καύχημα τῆς Ἱστορίας, θυσιαζότανε στὸ βωμὸ ὁρισμένων συμφεροντολογικῶν σκοπιμοτήτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Μεγαλοπλουτοκρατίας.

Ἀπουσία πολιτισμοῦ—που θἄρθει.

Ἔγινε πολὺς λόγος στὴν Ἱστορία γιὰ ἕνα ἀνώτερο πολιτισμὸ τῆς Εὐρώπης τῶν Νεωτέρων Χρόνων. Εἶναι ὁ Τεχνικὸς πολιτισμὸς—μαζὶ κ' ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια σὲ μορφὲς ἀνώτατες. Γιὰ ψυχικὸ - ἠθικὸ πολιτισμὸ τῆς Εὐρώπης, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος, εἰλικρινὰ σοβαρός.

Τὸ δούλεμα τῆς Ἠθικῆς ἔννοιας μὲ τὴ Σκέψη, προϋπόθεση βασικὴ κατὰ τὸν Φιλόσοφο τῆς Ἀρχαιότητας, γιὰ τὴν ψυχικὴ καλλιέργεια.—τὸν δρόμο αὐτόν, τὸν ἔκαμε ἡ Εὐρώπη.

Μὰ τὸ δέντρο ποὺ πότισε καρπούς, δὲν δίνει!... Τὰ ὑλικὰ συμφέροντα τῆς Μεγαλοαστικῆς Κοινωνίας βάνουνε, στὴ δοσμένη στιγμή, σφουγγάρι πάνω στὸ ἀπόκτημα, μὲ ἀντίχτυπο καὶ συνέπειες κοινωνικοηθικές . . .

Στὶς κρίσιμες, μάλιστα, περιστάσεις καὶ περιπτώσεις, ἀχαλίνωτο ὀργιάζει τὸ ἔνστικτο μὲ τρόπο πρωτόγονο. Εἴδαμε τὶς ἀναπάντεχες Γερμανικὲς φρικαλεότητες καὶ βδελυρότητες στοὺς δυὸ Παγκόσμιους πολέμους. Εἴδαμε καὶ τόσα ἄλλα... Τὴν εἴδαμε καὶ τὴν Τραγωδία τὴν Ἑλληνική, μὲ τὴν περίφημη τὴν Ἀνταλλαγὴ καὶ τὴ... Συναλλαγή της.

Ὁ ψυχικός, ὁ συνεπὴς μὲ τὸν ἑαυτό του ἠθικὸς πολιτισμὸς θὰ ἔρθει κάποτε, θὰ ἔρθει, ὅταν τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ θὰ κατανέμονται δικαιότερα, πιὸ πραγματολογικὰ ἀνάμεσα στὸ σύνολο τοῦ Ἔθνους, ἀνάμεσα στὸν ἐργαζόμενο λαό, στοὺς λαούς, ἀνάμεσα στὰ Κράτη—ὅταν *ἱκανοποιητικὰ* θὰ περιοριστεῖ ἡ ἀρρωστημένη μανία τοῦ μεγαλοπλουτισμοῦ, ὅταν θὰ λείψει ὁ φόβος καὶ τὸ ἄγχος, τὸ ψυχοφθόρο, τοῦ βιοπορισμοῦ... Ναί! θὰ ἔρθει.

Τότε, σ' ὅλην τὴν Εὐρώπη—γι' αὐτὴν ὁ λόγος—θὰ εἶναι γεγονὸς ὁ ψυχικὸς πολιτισμός, τὸ καλλιεργημένο ἦθος, σὰν ἐνέργεια καὶ σὰν συνέπεια.

Τότε, μόνο τότε, θὰ κυριαρχήσει, μέσα στὸ ἀνθρώπινο εἶδος τοῦ χώρου αὐτοῦ, ὁ αὐτοσεβασμὸς καὶ ὁ ἀλληλοσεβασμός.

Τότε ὁ κάθε λαός, τοῦ διαμερίσματος αὐτοῦ τῆς Οἰκουμένης Γῆς, θὰ χαίρεται ἤρεμα, τῆς πατρίδας του τὸν ἥλιο. Καὶ θὰ τὴν ἀγαπᾶ, τὴν πατρίδα του, μὲ τὸν φυσιολογικό, τὸν ἁγνό, τὸν ἄδολο, τὸν ἀληθινὸ πατριωτισμό! Καὶ αὐτὴν καὶ ὅσα καὶ ὅσους κλεῖ μέσα της. Καὶ θὰ τοῦ περισσεύει χῶρος στὴν πλατειά του ψυχή, γιὰ ν' ἁπλώσει τήν, φυσιολογικά, ἀνάλογη ἀγάπη καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες φυλὲς τῆς Γῆς. Καὶ θὰ καρπίζει, κάθε λαός, τοὺς καρποὺς τῆς Κοινῆς χαρᾶς καὶ εὐτυχίας, τῶν ἀνώτερων μορφῶν Πολιτισμοῦ.

Τότε δὲν θὰ γίνονται πιὰ Ἀνταλλαγές... Ἀνθρώπων—Φυλῶν—Ἐθνῶν.

Σεπτέμβρης 1944—Μάρτης 1945

Ἰ. Σ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τὸ «Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἐπαρχίας Χαλδίας» τοῦ Γ. Θ. Κανδηλάπτη, συνεχίστηκε καὶ τελείωσε στὸ περιοδικὸ «Ποντιακὴ Ἑστία».

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΕΡΟΚΛΗΣ

Τὸ γένος εἶλκεν ἐκ Τραπεζοῦντος· ἦν υἱὸς ἱερέως. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, δεκαοκταετὴς ἔτι, καταλιπὼν τὴν πατρίδα του ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη σπουδάζων· ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὸ πρῶτον φοιτητὴς τῆς φιλολογίας, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος ἀπαρεσκόμενος ταῖς σπουδαῖς ταύταις ἐτράπετο ἑτέραν ὁδὸν καὶ συγκατηριθμήθη τοῖς φοιτηταῖς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Μετὰ τὴν τετραετίαν ὑποστὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις καὶ τυχὼν εὐκόλως τοῦ διπλώματος τοῦ διδάκτορος, ἐγένετο ***διδάκτωρ εἰς τὰ νομικά***, ὅπως συνειθίζουσιν ἀλλοκότως νὰ τοὺς λέγωσι καὶ νὰ γράφωσιν οὐ μόνον οἱ ἐφημεριδογράφοι ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἱεροκλῆς μετὰ τοῦτο δὲν μετεχειρίσθη τὴν ἐπιστήμην ὡς ὄργανον βιοποριστικὸν δικηγόρος γενόμενος, φωνασκῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, δέρων καὶ δερόμενος, διαστρέφων νόμους καὶ νοῦν καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' εἰ καὶ πενόμενος ἐκαλλιέργησε τὴν ἐπιστήμην χάριν τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν σκοπῶν. Ἔβλεπε πολλὰ τὰ πλημμελῆ ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ φλεγόμενος ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ποθῶν μεγάλην καὶ ἔνδοξον αὐτὴν νὰ ἴδῃ, ἀπεφάσισε νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν τότε κακῶς ἐχόντων, εἰς τὴν κάθαρσιν πολλῶν κηλίδων, εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως κατὰ τὸ ἐνόν.

Ἔζησε τὸν βίον ἅπαντα κατὰ τὸ ἀξίωμα «λάθε βιώσας» οὗ ἐλάχιστοι μιμηταί, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐλάχιστόν τι κεκτημένοι καὶ πλειστάκις οὐδ' αὐτό, ἀλλ' οὐδὲν οὐδενὸς ὄντες ἄξιοι ἐμμέσως ἢ ἀμέσως διὰ θορύβου καὶ πατάγου καὶ κραυγῆς, μονονουχὶ διὰ τυμπάνου οἱ τυπανισμοῦ ὄντες ἄξιοι διαθρυλοῦσιν ἑαυτοὺς καὶ πειρῶνται κατὰ τρόπον ἀηδῆ μέχρι τοῦ γελοίου πολλάκις ἐξικνούμενον νὰ πορίσωσιν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ ἄλλου ἐκτίμησιν, τὴν τῶν ἄλλων ἐπιδοκιμασίαν. Μακρὰν ἵστατο τοῦ τοιούτου ταραχώδους βίου ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ἐγκεκλεισμένος ἐπὶ ἡμέρας καὶ εἰς μελέτας ἐγκύπτων ἔγραφεν ἐν διαφόροις ἐφημερίσιν ἄρθρα πολιτικά, μύδρους διαπύρους, δι' ὧν ἐκαυτηρίαζε τὴν ἀθλίαν πολιτείαν, τὰ ὄργια τὰ δημοκοπικὰ καὶ τὰς παντοίας ἀτασθαλίας τῶν ἰθυνόντων τὰ τῆς πολιτείας, τῶν κυβερνητῶν τῶν ἄνευ ἕρματος ἐν πολλῷ σάλῳ καὶ κλυδωνισμῷ διευθυνόντων εἰς σκοπέλους τὸ σκάφος τῆς πολιτείας, τῶν ἀναλαβόντων τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ δυσχερὲς τῆς παιδαγωγήσεως τοῦ ἔθνους ἔργον διαπαιδαγωγήσεως αὐτῶν δεομένων. Ἡ γραφὶς ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἦν ξίφος ἠκονημένον, ἀνηλεῶς κατασπαράττον πᾶσαν πολιτικὴν σύστασιν μωριῶν πολλῶν βρίθουσαν. Οὐδεμία παρεκτροπὴ πολιτευομένων διέφευγε τὴν διορατικότητα τοῦ ἀνδρός, οὐδὲν πλημμελὲς ἐλάνθανε τὴν ὀξύτητα τῆς διανοίας, ἀλλὰ διεισδύων μετ' ἐμβριθείας καὶ κρίσεως ἀσφαλοῦς καὶ εἰς τὰ σκοτεινότερα τοῦ θέματός του μέρη διελεύκανεν αὐτὰ διὰ τοῦ διαυγοῦς νοῦ· φῶς λάμπον ἐπέχεεν ἐπὶ πάντων τῶν σημείων, γυμνὴν παρουσίαζε τὴν ἀλήθειαν μετὰ δυνάμεως λόγου καὶ τέχνης συγγραφικῆς σπανίας.

Οὕτω κατέστη τὸ φόβητρον τῶν πολιτευομένων, πολλοὺς τῶν ὁποίων ἐσωφρόνισε καυτηριάσας δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχήτων καὶ διὰ τῶν δραστικῶν ὅπλων τῆς σατύρας καὶ τῆς εἰρωνείας τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς παρεκτροπὰς αὐτῶν· οὕτω δὲ καὶ ἄλλοις τὰ βέλτιστα πολλάκις εἰσηγούμενος πρόξενος ἐγένετο οὐ μικρᾶς τῷ ἔθνει ὠφελείας καὶ τὴν διαφήμησιν μισῶν καὶ ἀποφεύγων καὶ βδελυττόμενος τὴν τοῖς πολλοῖς ἀσπαστὴν ῥεκλάμαν διεφημίσθη ἄκων ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἔνθα ἡ ἀξία δὲν παρορρᾶται, διότι εὐθυκρισία καὶ οὐχὶ ἠλιθιότης καὶ φθόνος καὶ κακεντρέχεια διοικεῖ τὸν νοῦν καὶ τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφέρετο ἀνὰ τὰ στόματα πάντων καὶ ἐπεζητεῖτο ἡ φιλία αὐτοῦ καὶ ἡ συνεργασία. Οὕτω προσέλαβον αὐτὸν ἐκ περιτροπῆς πολλοὶ πολιτευόμενοι συνεργὸν καὶ συμπράκτορα, ἀνέθετον αὐτῷ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐφημερίδων τῶν ἀντιπροσωπευουσῶν τὰς ἑαυτῶν πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ ἀπεξεδέχοντο καὶ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ καλάμου αὐτοῦ πλείστας ὠφελείας. Τὰ ἄρθρα τοῦ Ἱεροκλέους τὰ φέροντα πάντοτε τὴν ὑπογραφήν του (δὲν ἐ-

κρύπτετο ὄπισθεν τοῦ δακτύλου· ἦτο τολμηρὸς καὶ γενναῖος) δὲν ἀνεγινώσκοντο μόνον ἁπλήστως, ἀλλ' ἐμελετῶντο· τὰς ἰδέας του ἐνεστερνίζοντο, τὰς ἀρχάς του ἠσπάζοντο, τὰς γνώμας του ἐπεδοκίμαζον καὶ τὰς συμβουλὰς προθύμως ἀπεξεδέχοντο.

Δυστυχῶς τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ ἦτο νὰ ἴδῃ τοὺς ἄρχοντας ἀμέμπτους, ἀκηλιδώτους, ἀψόγους· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἰδεῶδες ἦτο καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀνέφικτον. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄνθρωποι, καὶ οἱ μάλιστα ὑπερέχοντες θὰ ἔχωσι τὰς ἀτελείας των καὶ τὰ ἐλαττώματα· ἄμεμπτος καὶ ἄψογος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ ἐλαχίστας ἔχων κακίας καὶ ὁ διὰ πολλῶν ἀρετῶν ἐπισκιάζων αὐτάς. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔστεργε τὸ σχετικόν, ἐπεζήτει τὸ ἀπόλυτον καὶ ἐπειδὴ οὐδαμοῦ εὗρισκεν αὐτό, κατέλιπε πάντας δι' οὓς εἰργάσθη ἐκ περιτροπῆς, κατέλιπεν ὑποσχέσεις μεγάλας καὶ ὑποστηρίξεις λαμπράς, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ πλουτίσῃ ἐντίμως οὐχὶ λωποδυτικῶς, καὶ νὰ προαχθῇ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ νὰ εὐδαιμονήσῃ. Κατελήφθη ὑπὸ εἴδους ἀπογοητεύσεως, κατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπῆλθεν· ἀπῆλθε ἀλλαχοῦ κρατῶν τὸν λύχνον τοῦ Διογένους πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἰδεώδους του.

Ὅθεν ἔδραν τῆς ἐνεργείας ἐξελέξατο τοὺς Παρισίους καὶ ἐγκατέστη ἐκεῖ ἐπὶ δεκάδα ἐτῶν. Ζῶν λιτότατα ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν γράφων ἐν ἐφημερίσι καὶ ἀμειβόμενος. Καὶ ἐκεῖ ἐγνώσθη ἡ ἐξέχουσα ἰδιοφυΐα καὶ εὐφυΐα του· καὶ ἐκεῖ ὁ κάλαμός του ἦτο περιζήτητος καὶ ὑπὸ τῶν τὰ μάλιστα εὐδοκιμουσῶν ἐφημερίδων ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ εὗρε τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπους. Ἄπελπις κατέλιπε καὶ τοὺς Παρισίους καὶ ἐτράπετο τὴν ἐπὶ τὸ Βερολῖνον ἄγουσαν ἵνα ἴδῃ τοὺς βαρεῖς καὶ χονδροὺς Γερμανούς. Ἐκεῖ ἀπεφάσισε συνεργάτην ἔχων τὸν πολὺν καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον, τὸ κοινὸν αὐτάδελφον Ἀριστείδου κάρα, τὴν ἔκδοσιν μεγάλης ἐφημερίδος κατὰ τὸ πρότυπον καὶ πρόπλασμα τῶν μεγαλοσχήμων Κλειοῦς καὶ Ἡμέρας, ἔνθα θὰ ἐνέκλειε τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, τὰς ἰδέας, τὰς γνώμας καὶ πάντα τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας του πρὸς ἴασιν τῶν πολιτικῶς νοσούντων. Ἀλλὰ τὰ μεγάλα ἔργα καὶ δαπάνης χρῄζουσιν μεγάλης· χρημάτων δὴ δεῖ καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων. Ἄνευ αὐτῶν οὔτε πιεστήρια πιέζουσιν, οὔτε στοιχειοθέται στοιχειοθετοῦσιν, οὔτε μηχαναὶ κινοῦνται, οὔτε μελάνη κηλιδοῖ τὸν λευκὸν χάρτην, οὔτε τοὺς ἀσπροπροσώπους μεταβάλλει εἰς μαυροπροσώπους καὶ ἀντιστρόφως. Οἱ ἄποροι Ἱεροκλεῖς δὲν ἠδύναντο πόρους ἐξ ἀμηχάνων νὰ μηχανῶνται. Συνέδραμον αὐτοῖς κατὰ τὸ ἐνὸν ὀλίγοι πατριῶται, ἀλλ' ἡ ἐπικουρία αὐτῶν ἦν ἀνεπαρκής, ἦν συκίνη· καὶ οὕτω ἐναυάγησεν ἡ μεγάλη ἐπίνοια τοῦ μεγάλου ἔργου. Μόλις εἶδε τὸ φῶς ἡ Βερολίνειος Νέα Ἑλλὰς (οὕτω ἐπεκλήθη ἡ ἐφημερὶς) καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν δύο ἢ τριῶν λαμπρῶν φύλλων ἐνεταφιάσθη. Ὁ Κωνσταντῖνος διασώσας ὅσα ἠδυνήθη συντρίμματα ἐκ τοῦ ναυαγίου ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔζησεν ἔτη τινὰ τὸν αὐτὸν βίον, μετὰ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπέλπιδος ψυχικῆς καταστάσεως, οὐδένα πόθον βλέπων ἐκπληρούμενον, ἀλλ' ἕκαστον ἔχων καὶ φυλάττων ὡς pius desiderium.

Μετὰ ἐτῶν τινων πολυκύμαντον βίον προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Τραπεζοῦντι διαμενόντων καὶ ἐργαζομένων ἀδελφῶν του ἀφίκετο εἰς τὴν ἐπὶ δεκάδας ὅλας ἐτῶν εἰς λήθην παραδοθεῖσαν πατρίδα, ἔνθα ἔμελλε καὶ αὐτὸς εἰς λήθην νὰ παραδοθῇ. Ἐνταῦθα πᾶσα δρᾶσις του ἀπέδρα. Ἐνεκρώθη κυριολεκτικῶς πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Ἠναγκάσθη νὰ διδάσκῃ ἰδιωτικῶς γαλλικά· νὰ ἐξασκῇ βάναυσον ἔργον πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων ὁ πολὺς Κωνσταντῖνος· ὁ ἀεὶ περιφρονήσας τὸν πλοῦτον καὶ ποδοπατήσας τοὺς ἐπ' αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀγαλλομένους γαυριῶντας, σκυλοπρακτιῶντας, χοροπηδῶντας καὶ κροαίνοντας ὡς ἵππους ἐν φάτνῃ ἀποστήσαντας. Ἐνταῦθα οὐδαμῶς, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐξετιμήθη οὔτε ἡ Γαλλομάθειά του, οὔτε ἡ πολιτικὴ σύνεσις, οὔτε ἡ διαυγὴς διάνοια. Διὰ μὲν τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν οἱ ἐνταῦθα Γαλλίζοντες ἔλεγον ὅτι δὲν εἶχε καλὴν προφοράν· διὰ δὲ τὰς πολιτικὰς γνώσεις ἐθεωρεῖτο ἀμαθέστατος· οὐδὲ προσεκλήθη ποτέ, οὐχὶ νὰ μετάσχῃ τῶν τῆς κοινότητος πραγμάτων διορθῶν τὰ πλημμελῆ καὶ εἰσηγούμενος πολλὰ ὀρθὰ καὶ χρήσιμα. Οὐδεμίαν αὐτοῦ εἶχον ἀνάγκην οἱ πατριῶται του, οἱ πολλὰ εἰδότες πατριῶται του, πολλῷ πλείονα αὐτοῦ, ἐν τῇ διευθύνσει τῶν κοινῶν, ἃ οὐδέποτε ἴδια ἐποιήσαντο,

ἀλλ' ἀείποτε κοινὰ ἐθεώρησαν· ἄλλως τε ἐθεώρουν καὶ προσβολὴν τῆς ἀξιοπρεπείας των νὰ ζητήσωσι συμβουλὰς οἱ ἐν τοῖς κοινοτικοῖς κατατριβέντες καὶ ἐγκαταγηράσαντες. Οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος εὗρεν ἐνταῦθα ζῶν τὸν τάφον του, εἶδε περὶ αὐτὸν νέκρωσιν, ἣν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ καὶ ηὔξησε τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ ἐκτήσατο μελαγχολίαν τινά, ἣ καὶ ἐπετάχυνε τὸ τέρμα τοῦ βίου του.

Καταληφθεὶς ὑπὸ νόσου στομαχικῆς καὶ ἀηδίαν αἰσθανόμενος ἐν Τραπεζοῦντι ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ μόλις ἀνακτησάμενος ὀλίγας δυνάμεις ἀπὸ τὴν ἐπὶ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους ἐνοχλοῦσαν καὶ καταβασανίζουσαν αὐτὸν νόσον, ἀνῆλθε πρὸς ἴασιν τελείαν εἰς τὴν εἰς ὑψηλότερον ἔδαφος κειμένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Περιστερεώτα ἐπικαλουμένην ἀπέχουσαν τῆς Τραπεζοῦντος 8 ὥρας. Ἐπορεύθη ἐκεῖ πρὸς ἀνάρρωσιν ἀναπνέων ἀέρα καθαρώτατον ἀπηλλαγμένος καὶ τῶν μικροβίων τῶν κοινωνιῶν, καὶ ζῶν μοναχὸς ἐν μοναχοῖς, ἀπηλλαγμένος τύρβης καὶ παντοίας ἐνοχλήσεως. Ἀλλ' ἡμέρας τινὰς ἔζησεν ἐκεῖ· ἡ νόσος ὑπετροπίασεν, ἡ κατάστασις ἐπεδεινώθη καὶ καταλιπὼν τὸν πολυτάραχον καὶ πολυκύμαντον βίον ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἰδεῶδες, ὃ μάτην ἐπὶ γῆς ἐπεζήτησε, ἐν ἡλικίᾳ 58 ἐτῶν, γεννηθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι ἐν ἔτει 1852 καὶ τελευτήσας ἐν ἔτει 1910.

Τοιοῦτος ἐν σκιαγραφίᾳ ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Κωνσταντίνου Ἱεροκλέους, τοῦ πολλοῦ μὲν ἀλλαχοῦ, ἐλαχίστου δ' ἐν Τραπεζοῦντι, τοῦ ἐλάχιστον τοῦ βίου χρόνον ἐν Τραπεζοῦντι διανύσαντος, τὸ δὲ τέλος αὐτοῦ εὑρόντος οὐχὶ πάλιν ἐν Τραπεζοῦντι, ἀλλ' 8 ὥρας μακρὰν αὐτῆς. Παρεπίδημος ἦν ἐν Τραπεζοῦντι, ξένος ἦν ἐν αὐτῇ καὶ ξένος ἀπεδήμησε.

Τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα πολιτικά τε καὶ παντοῖα ἄλλα ἄρθρα εἶναι διεσπαρμένα ἐν περιοδικοῖς καὶ ἐφημερίσιν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ περισυνελέγοντο καὶ ἐδημοσιεύοντο εἰς βιβλίον ἰδιαίτερον· πολλὴ θὰ ἦτο ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Εἶχε δὲ ποιητικὸν τάλαντον καὶ ἐποίησε καὶ τραγωδίας καὶ λυρικὰ ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα, ἅπαντα ἀποπνέοντα τὸ ἄρωμα τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ τοῦ ἀπεριττου ἤθους καὶ τῶν ἐπιχαρίτων λόγων· τινὰ δὲ ἐπιγράμματα αὐτοῦ ὀξύτατον τὸ κέντρον καὶ θαυμασίαν τὴν πλοκὴν καὶ τὴν φαντασίαν ἔχουσιν.

Τοιοῦτος ὁ Κωνσταντῖνος Ἱεροκλῆς, εἰς οὗ τὴν μνήμην ἀφιεροῖ τὴν ἀσθενῆ ταύτην σκιαγραφίαν ὁ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του διατελῶν φίλος.

Ε. Τ. ΚΟΥΣΗΣ

Ἀνεδημοσιεύεται ἀπό: *Δημητρίου Π. Σαχταρίδου,* Ἀκτὶς ἐκ Πόντου, ἡμερολόγιον εἰκονογραφημένον τοῦ 1914 ἔτους, ἔτος πρῶτον, ἐν Κερασοῦντι 1914, σ. 42—51).



ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΤΑΥΡΙ(*)

Ἐκ τῆς μεγάλης συλλογῆς (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

673 Ἐγούρεψαμε τὸ τραπέζ' χωρὶς πολλὰ ἀμᾰ́κια
κ' ἐτίζεψαμε ἀπαγκέσ' τ' εὔκαιρα τὰ τσανάκια.

674 Ἐγούρεψαμε τὸ χορόν, γιὰ ἐλάτε χορέψτε,
ἢ κεμεντζὲ θὰ κακανίζ' καὶ 'ς σὴν καϊτὲν ἰέψτε.

675 Ἐγούρεψαμε τὸ χορόν, ἐλάτε ὅλ' ἐμπάτε,
ἰέψτε 'ς σὴν γαϊτᾰ́ν ἀπάν' καὶ ἔξ' ἀπέσ' μὴ πάτε.

676 Ἐγούρεψαμε τὸ χορὸν κι ὅλᾰ εἶμες παιδία,
ἐλάτε κ' ἐσεῖν κόρ'τζοπα, μ' ἐρᾰ́ζετε τρυπία.

677 Ἐγούρεψανε τὸ χορὸν κι ὅλ' εἶν' νέϊκα παιδόπα,
κορ'τσόπα 'κ' ἐμπαίν'ν 'ς σὸ χορόν, δεβάτ' ἐσεῖν νυφόπα.

678 Ἔγραψα γράμμαν κ' ἔστειλα τὴ μάννα μ' καὶ τὸν κύρη μ',
γιὰ νὰ μὴ τυρᾰννίζ'νε σε, ἂς ἔν' γιὰ τὸ χατίρι μ'.

679 Ἔγραψα δύο γράμματα κ' ἐσέγκα 'ς σὸν πιλίκον,
τὸ ἕναν ἔν' ἄμον φερμάν' καὶ τ' ἄλλο ἔν' μικρίκον.

680 Ἔγραψα ἕναν χαρτὶν—τῆ Μωρέσσας τὴν κουτσῆν,
'κὶ κρατεῖ τὸ μυστικόν,—ἐποῖκε με καλατσῆν.

681 Ἐγύρτσα ἕναν μαχαλάν, 'ς σὰ πόρτας ὅλᾰ 'πῆγα,
κανεὶς ἀπέσ' 'κ' ἐσέγκε με, ἄμον κερὶν ἐλύγα.

682 Ἐγύρτσα, μάννα μ', καὶ 'κὶ θέλτς ἐσὺ ξάι νὰ γνωρίῃς με,
ὁ ξενιτέας εἶμ' ὁ γιό σ' κ' ἐσὺ ξάι 'κ' ἐντρανίεις με.

683 Ἐγὼ ἂν ἐκατήντησα καὶ ἔρθ' ἀδὰ 'ς σὸ χάλι,
'ς σ' ὅλᾰ σεπέπ' ἐγέντονε τὸ ξερὸν τὸ κιφάλι μ'.

684 Ἐγὼ ἂν ἐτραβώδεσα ἀτόσον μερακλία,
πασκεῖ εἶδα κ' ἐζέλεψα τ' ἐσὰ τὰ μεγαλεῖα;

685 Ἐγὼ ἂν πίνω καὶ μεθῶ, καν'νὰν ἀνάγκιαν 'κ' ἔχω,
καίεται τὸ καρδόπο μου καὶ ἀρχινῶ νὰ τρέχω.

686 Ἐγὼ γαμπρὸς 'σ' 'κὶ γίνουμαι, θεία μ', τὸ ζόρι σ' ντό ἐν';
τὸ κεβεζελούκ' ἔμαθες, ζατὶ ἢ τρά σ' κοντὸν ἔν'.

687 Ἐγὼ εἶμαι καλὸν παιδίν, καν'νὰν καλὸν 'κ' ἐποῖκα,
τρία κορ'τζόπα 'γάπεσα, κανέναν 'κ' εἶχεν προῖκαν.

688 Ἐγὼ εἶμαι λυριτσῆς,—θεία μ' 'ς γουρπάν' 'ς σὴν ψὴ σ',
τὸν γαμπρὸν ἐγὼ ἔγκα,—γιὰ φέρο με τὸ παχτίτσ'.

689 Ἐγὼ εἶμαι λυριτσῆς,—ποδεδίζω τὴν κουτσῆ σ',
ἔλα δός ἀτεν ἐμέναν,—θεία μ', λελεύω τὴν ψή σ'.

690 Ἐγὼ εἶμαι μερακλής,—θεία μ', δός μ' ἀ τὴν κουτσῆ σ',
κάθαν χρόνον τῆ Χριστοῦ—θὰ ἔρχουμαι σιλατσῆς.

(*) Συνέχεια ἀπ' τὸ 21—22 τεῦχος.

691 'Εγὼ εἶμαι πολλὰ καλός, ἕναν κουσούρ' πα ἔχω,
ὅθεν κορ'τσόπα ἔμορφα, ἀποπίσ' ἀτουν τρέχω.

692 'Εγὼ εἶμαι τῆ μάννας-ι-μ' ἕναν καὶ μαναχόν-ι,
ἐπέθαναν τὰ κυρουκά μ' κ' ἐπέμ'να ὀρφανόν-ι.

693 'Εγὼ εἶμαι τῆ μαχαλᾶς τὸ μερακλὶν τ' ἀρνόπον,
'ς σὸν κόλφε σ' ἔχω μερτικόν, 'ς σὸ κρεββατόπο σ' τόπον.

694 'Εγὼ εἶμαι πραματευτὴς καὶ πουλῶ βιρβιλίτδα
ἔρχουνταν ἀγοράζ'ν ἀτα τ' ἔμορφα τὰ κορίτδα.

695 'Εγὼ εἶμαι σεβταλής,—κούζω σε καὶ 'κὶ λαλεῖς,
ἐπίασα τὸ τσιτσί σ',—ὠρά̈σον πὰς ἀγκαλεῖς.

696 'Εγὼ εἶμαι τραβωδά̈νος, ἐβγάλλω τραβωδίας,
ἀπ' ἕναν - ἕναν λέγ' ἀτα, θὰ καίω τὴν καρδία σ'.

697 'Εγὼ εἶμ' ἐκεῖν' τὸ πουλλὶν ντὸ ζῆ 'ς σὰ ψηλασέας,
ἐφώλα̈σα κ' ἐπούλλωσα καὶ 'κ' εἶδα μαχαιρέας.

698 'Εγὼ εἶμ' ἐκεῖν' τὸ πουλλὶν ντὸ κιλαϊδεῖ σκοτία,
ἡμέρα δί' με δύναμην κ' ἡ νύχτα τὴ λαλίαν.

699 'Εγὼ εἶμ' ἐκεῖν' τὸ ραχίν, τ' ἀντάρας 'κὶ φοοῦμαι,
χ̈ρνίζ', φυσᾷ καὶ βουρκανίζ' 'ς σ' ἄσπρον γεργάν' τσουποῦμαι.

700 'Εγὼ ἐσέναν ἀγαπῶ καὶ πάντα θ' ἀγαπῶ σε,
φύλαξον ἀτο μυστικόν, πολλὰ παρακαλῶ σε.

701 'Εγὼ ἐσὲν ἐγάπεσα καὶ μὲ τὴ μαχανάν-ι,
ὅνταν εἶδα σε 'ς σὴ χαράν, 'ς σ' ἄνθεν τὴ μαχαλάν-ι.

702 'Εγὼ ἐσὲν ἐγάπεσα ὀπὲρτς ἀΐκα ὥρας
κι ἀτώρα ἐπιδέβα σε, ἀσ' σὰ λόγια τῆ χώρας.

703 'Εγὼ ἐσὲν ἐπέρα σε καὶ μὲ τὰ χαβεσλούκια
κ' ἐσὺ πῶς κάθεσαι κι ἀκοὺς χώρας μιζεβιρλούκια;

704 'Εγὼ ἐσὲν ἐφίλεσα κ' ἐσὺ ἐνεθεμάτσες,
ἐμὲν 'δὲν 'κ' ἐπορεῖς ν' εὐτάς, τὸ ψόπο σ' ἐκολάτσες.

705 'Εγὼ ἐσὲν ἐφίλεσα κ' ἐσὺ εὐχαριστέθες,
τῆ φιλεμάτ' ἔσ'ν ἄρρωστος, εἶδες πῶς ἐλαρώθες;

706 'Εγὼ ἐσὲν θὰ παίρω σε ἕναν δαχτυλιδόπον,
νὰ ἐνθυμᾶσ' μ' ὅσα ἐλέπ'ς τ' ἐσὸν τὸ δαχτυλόπον.

707 'Εγὼ ἐσὲν θὰ παίρω σε καὶ χωρὶς προξενείαν
καὶ γιὰ τ' ἀτὸ ἐστάθα ὀπίσ' ἐγ' ἀσ' σὴν ξενιτείαν.

708 'Εγὼ ἐσὲν θὰ παίρω σε, ἂς εἶσαι κ' ἐφτωχέσσα,
πονεῖ σε τὸ καρδόπο μου ντ' ἐπέμ'νες μαναχέσσα.

709 'Εγὼ ἐσὲν θὰ παίρω σε ὅνταν θὰ ἔρτ' ἡ ὥρα,
ξάϊ πα μὴ τυρα̈ννίεσαι καὶ νουνίεις ἀπατώρα.

710 'Εγὼ ἐσὲν θὰ παίρω σε παδκεῖ ἀπὸ καλοῦ μ'-ι;
ἐποαλέφτα ν' ἀκούω τὰ λόγια τῆ κυροῦ μ'-ι.

('Επεται συνέχεια)

ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ...[1]

Τοῦ Ξ. ΞΕΝΙΤΑ

Διαβάζομε στὸ κριτικὸ σημείωμα τοῦ σεβαστοῦ φίλου Ι. Σαλτσῆ, γιὰ τὸ ἔργο «Σύρον, Σιμοίρα, τὴν τρά σ'», τὸ δημοσιευμένο στὸ «Ποντιακό», τεῦχος 9ο, σελ. 237, τὴν ἀκόλουθη φράση: «Εὐχαριστῶντας ὁ Ε. Εὐσταθιάδης τὸ θεατρόφιλο κοινό, εἶπε πὼς στὸ *ἑξῆς μόνο*(2) ἀπάνω στὴ σύγχρονη ζωὴ πρέπει νὰ προσφέρονται ἔργα».

Πολὺ βαρύς, δυσανάλογος μὲ τὴν ἡλικία του, ὁ εἰκονομαχικὸς αὐτὸς ἀφορισμὸς τοῦ κατὰ πάντα συμπαθέστατου Ε. Εὐσταθιάδη. Ὁ Ι. Σαλτσῆς τὸ ἐπαναφέρει ἀμέσως καὶ τὸ τοποθετεῖ τὸ ζήτημα στὴν σωστή του βάση, μὲ τὴ γνώριμη εὐστοχία καὶ τὸ ἰσχυρὸ κριτικό του αἰσθητήριο: «Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς λαογραφίας μας» διορθώνει, «τὰ θέλει τὰ ἔργα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς χαμένης Πατρίδας. Ἂς προσφέρονται παράλληλα κι' ἐπιθεωρήσεις ἀπὸ τὴ σύγχρονη Ποντιακὴ ζωή, ὥσπου μὲ τό... πλήρωμα τῆς συναγωγῆς τοῦ ὑλικοῦ ποὺ λέμε,—ὄχι καὶ ἀργὰ νομίζω—οἱ ποντιακοὶ δημιουργικοὶ τύποι θὰ δίνουν πιὰ ἔργα στὴν ἑλληνικὴ γλωσσικὴ ἑνότητα, στὴ Δημοτική». Ἡ ἁπαλὴ αὐτὴ καὶ ἤρεμη ὀρθὴ κρίση, ποὺ στοργικὰ στρέφει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπη μας πρὸς τὶς ὁλόδροσες νερομάνες τοῦ πολιτισμοῦ μας, θὰ ἐκτιμηθεῖ, τὸ πιστεύομε, ἀπὸ τὸν Ε. Εὐσταθιάδη.

Τώρα: Μᾶς ἐδόθηκε ἀφορμὴ νὰ σημειώσομε διάχυτη μιὰ παρόμοια τάση καὶ σὲ εὐάριθμους νέους μας, ποὺ διψοῦν γιὰ δημιουργικὴ δράση. Καὶ μὴ ἔχοντας ... «πιὸ κάτω ἄλλο σκαλί...» νομίζουν—δίχως καὶ νὰ εἶναι ἀπόλυτα βέβαιοι...—πὼς μόνο μὲ τὸν παραμερισμό, ἂν ὄχι καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ κατάλυση, τῶν περασμένων, καὶ μὲ τὴν προσήλωση στὴ σύγχρονη ζωὴ μποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν καὶ τὶς δικές τους εὐγενικὲς ἀνήσυχες φιλοδοξίες καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Ποντιακοῦ κοινοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν θεωροῦμε περιττὸ νὰ ποῦμε κ' ἐμεῖς τὴ φτωχή μας γνώμη πάνω στὸ ἐπίμαχο αὐτὸ ζήτημα. Ἂς μᾶς συγχωρηθεῖ τ' ὅτι θὰ χρησιμοποιήσομε σὰν ἀφορμὴ τὴν ἐπίδικη γνώμη τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη γιὰ νὰ προχωρήσομε στὸ ξετύλιγμα τῶν ἀπόψεών μας. Αὐτὸ δὲ σημαίνει διόλου ἀντέγκλιση προσωπική. Διευκολόνει μόνο τὴ συζήτηση, ποὺ πρόθεσή μας εἶναι νὰ σταθεῖ καὶ νὰ μείνει σὲ πλαίσιο ἀπόλυτα ἀντικειμενικό.

Λοιπόν: Κάποιο, *δίκαιο ὑποκειμενικό*, μπορεῖ κανεὶς νὰ αἰτιολογήσει στὸν ἀδόκητο καὶ τολμηρὸ τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη δογματισμό: Νέος πολὺ εἶναι. Τρία ἔργα τοῦ τύπου τῆς προτίμησης καὶ τῆς ἀρεσκείας του ἔχει δώσει ὡς τώρα. Τὸ εἶδος αὐτὸ καλλιεργεῖ καὶ θὰ καλλιεργεῖ. Ξεχωριστὸς ἐρασιτεχνικὸς θεατρικὸς ὅμιλος τὸν περιβάλλει. Πρὸς τὰ κεῖ εἶναι προσανατολισμένος γενικά. Εἶναι πολὺ φυσικὸ μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλῖμα νὰ στοχάζεται καὶ ν' ἀπαντέχει τὴν εὐδοκίμηση τοῦ φυτοῦ ποὺ καλλιεργεῖ, Ὅμως, *δίκαιο ἀντικειμενικό*, δὲ θὰ βροῦμε, ὅσο καὶ μὲ ὅση καλοπροαίρετη πάντα διάθεση καὶ προσπάθεια κι ἂν ψάξομε. Τὸ ἀντικειμενικὸ δίκαιο βρίσκεται, σήμερα, ἀλλοῦ: Ἐκεῖ ποὺ τὸ τοποθετεῖ, σὲ βάθρο γερό, ὁ Ἰ. Σαλτσῆς. Γιὰ μελλοντικά; Μᾶλλον ἄδηλο εἶναι αὐτό. Θὰ κριθεῖ ἄραγε ἀναγκαία—ἢ καὶ ἀλλιῶς:—θὰ ἐπιβληθεῖ ἄραγε σὰν παράδοση ἡ διαδοχή, ἡ ἀνανέωση τῶν Ποντιακῶν θεατρικῶν συγκροτημάτων, μὲ διαφοροποιημένο γλωσικὰ καί... νοοτροπικὰ θεατρόφιλο Ποντιακὸ κοινό; Νομίζομε πὼς ἀκόμα καὶ στὴν εὐλογημένη καταφατικὴ περίπτωση, οἱ πραγματικοὶ δημιουργικοὶ παράγοντες δὲ θὰ ἐμποδίζονται καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ κανένα, νὰ καταπιάνονται καὶ θέματα ἀπὸ τὴν περασμένη ζωή, ἐρανιζόμενοι τὶς ὑποθέσεις ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὑλικὸ ποὺ συνάχτηκε καὶ θὰ συναχτεῖ ἀκόμα. Μὰ ὅποια τροπὴ κι ἂν θὰ λάβει τὸ ζήτημα μελλοντικά, πῶς μποροῦ-

---

1. Τὸ σημείωμα αὐτὸ γράφτηκε προκαιροῦ γιὰ νὰ δημοσιευτεῖ στὸ περιοδικὸ «Τὸ Ποντιακό», ποὺ δυστυχῶς ἔχει πολὺν καιρὸ νὰ κυκλοφορήσει.

2. Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

με νὰ θεωρήσομε, ἀπὸ τώρα κιόλας, ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀπεμπολήσομε κάθε τὶ ποὺ συνδέεται μὲ τὸ παρελθὸν καὶ ν' ἀσχοληθοῦμε μόνο μὲ τὴ σύγχρονη ζωή; Κανένας δὲ σ' ἐμποδίζει, φίλε μου, νὰ προσφέρεις ἔργα θεατρικὰ ἢ ὅ,τι ἄλλα, πάνω στὴ *σύγχρονη ζωή*. Ἀπεναντίας σ' ἐνισχύουν ὅλοι. Κάνε κ' ἐσὺ τὴ συγκατάβαση, τέλος πάντων, ν' ἀνέχεσαι, τουλάχιστον, τοὺς ἄλλους, ποὺ πιστεύουν πὼς δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται—καὶ δὲν μποροῦν, δὲν τοὺς τὸ ἐπιτρέπει ἡ συνείδηση στὸ κάτωκάτω τῆς γραφῆς—νὰ σκεπάσουν τόσο εὔκολα μὲ τὸ βαρὺ πέπλο τῆς λήθης τὴν πρόσφατη ἀκόμα γιὰ τὴ γενεά μας *περασμένη ζωὴ στὴ γενέτειρα*. Καὶ ἡ περασμένη αὐτὴ ζωὴ δὲν εἶναι δημιούργημα τριάντα ἐτῶν. Εἶναι ζωὴ συμπυκνωμένη αἰώνων, ποὺ οἱ χυμοί της οἱ ἄχραντοι, μὲ τὶς ἄφθαστες δημιουργίες τοῦ λαοῦ μας, περικλείνουν θησαυροὺς ἀτίμητους, χρήσιμους γιὰ νέες ἔντεχνες δημιουργίες καὶ κατὰ τὴ σύγχρονη καὶ κατὰ τὴ μελλούμενη ζωὴ—ἄσχετα καὶ μὲ τὴν αὐτοτελῆ ἀπόλυτη ἐπιστημονική τους ἀξία. Ὅσους καὶ ἂν συνάξομε, ὅσους κι ἂν περισώσομε, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν πιὸ ἐντατικὴ συλλεκτικὴ μανία, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν πιὸ πλούσια συνθετικὴ δημιουργικὴ ἐργασία— μὲ τὴν ἠθογραφία, ποὺ εἶναι ἡ ζωντανὴ ἠχητικὴ ἔγχρωμη φωτοταινία καὶ δίδυμη σιαμαία ἀξεδιάλυτη καὶ ἀξεχώριστη ἀδελφὴ τῆς λαογραφίας—, πάλι θὰ χαθοῦν ἀρκετὰ μὲς στὸν καιάδα τῆς λησμοσύνης, μαζὺ μ' ἐκείνους ποὺ ἀνύποπτοι φέρνουν μαζύ τους αὐτοὺς τοὺς πολύτιμους θησαυρούς. Πόσες, ἀλήθεια, ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ ποικίλα φανερώματα τῆς ζωῆς δὲν ἔχουν ἀκόμα, ὅσοι τὴ γνώρισαν ὥριμοι στὴ γενέτειρα, ποὺ στέκονται καὶ μπορεῖ ν' ἀποτελέσουν θέματα γιὰ ἔργα ἠθογραφικὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸ χάρισμα στὴ σύλληψη, στὴν πλοκή, στὴ σύνθεση! Μὲ ἔργα πνοῆς παρόμοια, ὅπως εἶναι λ. χ. τὸ Σύρσιμον τῆς Τζοφούλας, ὁ Ξενιτέας, ὁ Μάραντον, ἡ Σεβτὰ νικᾶ ὅλεν τὸν κόσμον, τὸ Καλαντόνερον, οἱ Κλωστοὶ κλπ., ζωντανεύει καὶ ἡ λαογραφία, γιατὶ ἀποκαλύπτονται χάρες της γεμάτες θέλγητρο καὶ φωτίζονται πλευρές της μυστικές, ποὺ ἀλλιῶς θὰ ἔμεναν σκεπασμένες, ἄτονες, ἀναιμικές.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς ἀκούραστους ἐργάτες τῆς λαογραφίας μας γενικὰ δὲν εἶναι τόσο ἀνεδαφικός, οὔτε καὶ τόσο ἐγωπαρμένος, ὥστε νὰ νομίζει πὼς πρέπει ἢ μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει κανένα νὰ μελετᾶ, νὰ στοχάζεται καὶ νὰ ἀσχολεῖται μὲ πνευματικὰ ἔργα πάνω στὴ σύγχρονη ζωή. Ἀπεναντίας μάλιστα χαίρονται, παρορμοῦν καὶ ἐνθαρρύνουν κάθε σχετικὴ προσπάθεια. Νομίζομε πὼς σωστὸ εἶναι νὰ ἐφαρμόζεται καὶ τὸ ἀντίστροφο ἀπὸ τοὺς νέους, γιὰ ὅτι ἀφορᾷ τὰ φανερώματα τῆς περασμένης ζωῆς. Αὐτὸ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ ν' ἀποβεῖ σὲ κακό τους. Πρῶτ' ἀπ' ὅλους θὰ τιμήσει καὶ θὰ ὀφελήσει αὐτοὺς τοὺς ἴδιους.

Τὸ συμπέρασμα ξαναντηχεῖ: Ἐργαῶσο εἶναι καιρός, καὶ ὅσο γίνεται περισσότερα, στὰ γνήσια Ποντιακὰ ἰδιώματα, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴ γενέτειρα. Παράλληλα ἂς προσφέρονται καὶ ἔργα πάνω στὴ σύγχρονη ζωή.

Τὸ ἴδιο συμπέρασμα βγαίνει—θὰ μοῦ πῆτε—καὶ ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Ι. Σαλτσῆ, κ' ἐπομένως ἦτανε περιττὴ ἡ ἐπανάληψη καὶ ἡ πολυλογία. Ἂς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ νομίζομε πὼς δὲν ἦτανε περιττή. Τὸ ζήτημα γιὰ τοὺς πολλοὺς—μὰ ἴσως καὶ γιὰ τοὺ λίγους ἀκόμα ποὺ ἄμεσα τοὺς ἐνδιαφέρει—δὲν ἀποκλείεται, νὰ περάσει σὰν μικρολεπτομέρεια, μέσα στὸ σημείωμα τοῦ Ι. Σαλτσῆ. Τώρα, ξεχωρίζει σὰν ἀντικείμενο αὐτοτελές. Καὶ ἂν ὑπάρχει καμιὰ βασικὴ ἀντίρρηση, ἂς διατυπωθεῖ, γιὰ νὰ συζητηθεῖ καὶ νὰ ξεκαθαριστεῖ. Ἔτσι θὰ ξέρομε πῶς σκεπτόμαστε, τί λέμε, τί κάνομε, ποῦ βαδίζομε.

Ἀθήνα, 13,5 52.

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ

ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ ΑΜΙΣΟΥ

Ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα Κοινωφελῆ Ἱδρύματα τοῦ Πόντου ἦταν ἀσφαλῶς τὸ Ὀρφανοτροφεῖο Ἀμισοῦ. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου Μεγάλου Πολέμου καὶ ὡς τὴν Ἀνταλλαγὴ περιμάζεψε περίπου 20.000 ὀρφανὰ ἢ μικρὰ παιδιὰ ἐκτοπισμένων ἀπὸ τὶς ἑστίες τους οἰκογενειῶν εἴτε ἀπὸ τὶς περιοχὲς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολεμικοῦ Μετώπου εἴτε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Πόντου Μετὰ τὴν Ἀνταλλαγὴ μεταφέρθηκαν ὅλα στὴν Ἑλλάδα. Στεγάστηκαν στὴν ἀρχὴ στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ στὸ Ζάππειο. Κατόπιν μοιράστηκαν καὶ στάλθηκαν στὴ Σύρο, στὸν Ὠρωπό, στὴν Κόρινθο καὶ ἀλλοῦ καὶ μὲ τὸν καιρό, ἀφοῦ ἔμαθαν γράμματα, τέχνες καὶ μεγάλωσαν, ἀποδόθηκαν στὴν κοινωνία.

Ἀπὸ τὴ δραστήρια διευθύντρια τοῦ Ὀρφανοτροφείου κ. Ἀνδρομάχη Μουρατίδη — Μπαγτζῆ καὶ τὸν ρέκτη κ. Ἰάκωβο Χατζησάββα, ποὺ χρημάτισε μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Ὀρφανοτροφείου πρέπει νὰ ἐλπίζομε πὼς θὰ συγγραφτεῖ ἐμπεριστατωμένη στὶς λεπτομέρειές της — κατὰ τὸ δυνατὸν — μιὰ πραγματεία γιὰ τὴλαμπρὴ δράση τοῦ Φιλανθρωπικοῦ αὐτοῦ Σωματείου.



Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Ὀφανοτροφείου Ἀμισοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1920.

Ἀπ' τὰ ἀριστερὰ — Κάτω σειρά: Ἰάκωβος Χατζησάββας, Ἀλκιβιάδης Χατζημιχαήλογλου, Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος ὁ Ἀγριτέλλης, Δὶς Μαρίκα Ζωγραφίδου, ἰατρὸς ἀπὸ τὴν Ἀμισό, ἀπεσταλμένη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ—Μεσαία σειρά: Δέσποινα Χατζησάββα, Ἀλεξάνδρα Στεφοπούλου, Σουλτάνα Ἀντώνογλου, Θελξινόη Γιαλτιζτζόγλου, Χαρίκλεια Μακρῆ, Ἀλεξάνδρα Γαβριήλογλου, Μελπομένη Κανατίδη καὶ Μάνια Ἐμφιετζόγλου—Ἄνω σειρά: Γαβριὴλ Παπάζογλου, Ἀντώνιος Ἀνανιάδης καὶ Μς Νόξ, τῆς Ἀμερικανικῆς Περιθάλψεως Μέσης Ἀνατολῆς.

ΜΑΣ ΛΕΙΠΟΥΝ ΠΟΛΛΑ

Τοῦ Π. Η. ΜΕΛΑΝΟΦΡΙΔΗ

Εἶναι ἀξία πάσης ἐξάρσεως ἡ μέχρι σήμερον συντελεσθεῖσα ἐπίπονος, ἐντατικὴ καὶ ἀποδοτικὴ ἐργασία ὑπό τε τοῦ «Ἀρχείου Πόντου» καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντων Ποντιακῶν περιοδικῶν πρὸς περισυλλογὴν τοῦ πλουσίου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ Πόντου. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐργασία μακρὰν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ὁλοκληρωθῇ.

Α') Δὲν συνελέγησαν ὅλαι αἱ λέξεις τῆς Ποντιακῆς διαλέκτου, ἰδίᾳ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ὡς ἀπηρχαιωμέναι καὶ δύσχρηστοι ἐλησμονήθησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἢ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ Τουρκικῶν.

Β') Εἰς τὸν τομέα τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως πτωχοτέρα εἶναι ἡ συγκομιδή, διότι τὸ θέμα εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα καὶ ὀλίγοι καταπιάνονται μ' αὐτό.

Γ') Εἰς τὸν ἱστορικὸν τομέα ὑπολειπόμεθα περισσότερον, διότι ἐκτὸς ἀτοιχειωδῶν ἐγχειριδίων καὶ τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος» τοῦ ἀοιδίμου Χρυσάνθου, καμμία ἄλλη ἀξία λόγου ἐργασία δὲν ὑφίσταται.

Δ') Εἰς τὴν περισυλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῶν Βυζαντινῶν Ναῶν καὶ μνημείων, ποὺ κατάκεινται ἐρείπια, δὲν ἐπετελέσθη πρόοδος, καίτοι ἐκ τούτων ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀντλήσῃ στοιχεῖα πολύτιμα.

Ε') Τὸ θέμα τῶν κρυπτοχριστιανῶν, μοναδικὸν εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὰς δραματικὰς ἐξελίξεις του καὶ τὸ πλουσιώτατον μαρτυρολόγιον τῶν καρτερικῶν καὶ θαυμασίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν κρυπτῷ χριστιανοὶ καὶ φανερὰ τοῦρκοι, διετήρησαν τὴν πίστιν τῶν πατέρων των, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμόν, τὸ θέμα αὐτὸ λέγομεν δὲν εὗρε τὸν ἱστορικόν του.

ΣΤ') Καὶ ὅτι πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων Ποντίων (Ὀφῖται καὶ Τόνγιαληδες) καίτοι ἐξισλαμισθέντες διετήρησαν τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των καὶ τὴν διατηροῦν εἰσέτι, ὀλίγοι γνωρίζουν καὶ ἐλάχιστα ἔχει ἐξαρθῇ τὸ γεγονὸς ὡς δεῖγμα καὶ αὐτὸ τῆς ζωτικότητος τῆς φυλῆς μας.

Ζ') Περὶ τῶν ἀποικιῶν τοῦ Πόντου ὀλίγα εἶναι γνωστά. Γνωρίζομεν τοὺς ἀποικήσαντας εἰς Καύκασον. Ἀλλὰ Πόντιοι ἐγκαταστάθησαν καὶ εἰς Κριμαίαν. Πόντιοι ἀποικίσθησαν καὶ εἰς Κρήτην, εἰς Μάνην, εἰς τὴν βόρειον Μακεδονίαν καὶ Θράκην, εἰς ὅλας τὰς μεταλλειοφόρους περιοχὰς τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς Σινὰ κτλ., χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰς νεωτέρας παροικίας τῆς Ρωσσίας, Περσίας, Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰς σκέψεις ταύτας μᾶς ὑπηγόρευσεν ἡ ἀναγγελθεῖσα ἔκδοσις τῶν τελευταίων τευχῶν τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου», τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐπὶ δι ετίαν ἐκδόσεώς του, εἰς ἡμέρας χαλεπάς, συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν περισυλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ γνωστότερον καὶ ἀγαπητότερον τὸν Πόντον. Ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ἐκδοθέντα μέχρι σήμερον Ποντιακὰ περιοδικὰ δὲν ἦσαν πολυτέλεια, οὔτε ἐπιχειρήσεις κερδοσκοπικαί, ἀλλὰ προσέφεραν συμβολὴν πλουσίαν εἰς τὴν λαογραφίαν τοῦ Πόντου καὶ τὴν καθόλου ἱστορίαν του. Καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ δέον νὰ ὁλοκληρωθῇ καὶ δι' ἄλλων ἐκδόσεων.

Εἰς τὴν ἐπιτύμβιον πλάκα ποὺ ὁ ἀναπότρεπτος ροῦς τῶν αἰώνων ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πανενδόξου Πόντου ἠρκέσθημεν μέχρι τοῦδε νὰ χαράξωμεν ἕνα σύμβολον, τὴν λύραν, ὡσὰν μόνη αὐτὴ ν' ἀπετέλει τὸ ἅπαν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Παρ' αὐτὴν ἔχει θέσιν ἕνα ἀκριτικὸ «κοντάρ'» ἢ «τοξάρ'» τὸ ὁποῖον ἐκράτησαν τόσον ἐπαξίως εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας των οἱ «Ἕλλενοι» τοῦ Πόντου. Ἕνα «κυπαρέσ'» εἰς μνήμην τῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων θυμάτων τοῦ Πόντου τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας. Ἕνα «δαυλὶν» ἀναμμένο, τὸν δαυλὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ὕψωσεν ὡς νέος Προμηθεὺς ὁ Πόντιος ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδας εἴτε ἐλεύθερος ἦτο, εἴτε ὑπὸ Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν εὑρίσκετο, εἴτε ὑπὸ Τουρκικὴν δυναστείαν. Ἕνας σταυρός, σύμβολον τῆς ἀδόλου καὶ θερμῆς πίστεώς του, τὴν ὁποίαν ἐπίστευσε καὶ διεκήρυξεν καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκόπη ἡ γλῶσσα του... «Ἕναν μανουσάκ'», σύμ-

ΠΩΣ ΧΤΙΣΤΗΚΑΝ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΣΑΝΤΑΣ

Ὅταν ὁ Κυριακίδης* ἐπισκέφτηκε τὴ Σάντα, φρόντισε νὰ βρῇ τοὺς πιὸ ἐγγράμματους, τοὺς ὁποίους καὶ κατήχησε καὶ ἄναψε τὸ ζῆλο τους πρὸς τὰ γράμματα. Στὴν ἐνορία Κοσλαράντων κατήχησε τὸν παπα-Γεώργιο Μωϋσιάδη (κατόπιν Γεράσιμο), στὴν ἐνορία Ἰσχανάντων τὸ Σπῦρο Μαντίδη (Φαλτσῆ)· τὸ ἴδιο καὶ στὶς ἄλλες ἐνορίες.

Τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας τὰ σχολεῖα χτίζονταν πλάγι στὴν ἐκκλησία· γιὰ νὰ φανῇ ὁ δεσμὸς ἐκκλησίας καὶ σχολείου, γιὰ νὰ εἶναι τὸ σχολεῖο μπροστὰ στὰ μάτια τῆς ἐκκλησίας ποὺ τὸ συντηροῦσε, γιὰ νὰ γίνῃ οἰκονομία χώρου, ἴσως καὶ γιὰ ἄλλους λόγους.

Κοντὰ στὴν ἐκκλησία Κοσλαράντων ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Μουρατχάν· αὐτὸ ἔπρεπε νὰ φύγῃ, γιὰ νὰ ἀνεγερθῇ στὴ θέση του τὸ σχολεῖο· ὁ Παπα-Γεώργιος κατέπεισε τὸν Μουρατχὰν νὰ μὴ φέρῃ ἀντίρρηση ὅταν ἡ Κοινότης θὰ μετέφερε τὸ σπίτι του λίγο μακρύτερα· ἔτσι μιὰ Κυριακὴ ἄρχισε ἡ κατεδάφιση. Μόλις ὅμως τὸ ἔμαθαν οἱ συγγενεῖς τοῦ Μουρατχὰν ὡπλίστηκαν, ἦρθαν καὶ κακοποίησαν τὸν Παπᾶ, τοῦ ὁποίου καὶ ἔσπασαν τὸ χέρι. Τότε ὅμως ἔτρεξαν καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Παπᾶ, τοὺς ἔδιωξαν καὶ ἔτσι συνεχίστηκε ἡ κατεδάφιση καὶ στὴ θέση ἐκείνη χτίστηκε τὸ πρῶτο σχολεῖο τῆς Σάντας (κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Θεοδοσίου Χειμωνίδη), στὸ ὁποῖο καὶ δίδαξε πρῶτος ὁ ἱδρυτὴς του Παπᾶς.

Στὴν ἐνορία Ἰσχανάντων ὁ δάσκαλος Σπῦρος Μαντίδης ἔπεισε μερικοὺς νὰ ἀνεγείρουν σχολεῖο στὸ πλάγι τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐργασία ἄρχισε. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ εἶχαν τὴν ἰδέα «Τὰ πολλὰ τὰ γράμματα τῇ διαβόλ'» καὶ «Τὰ γράμματα φαντόσματα υἱέ μ' τὴ λύρα σ' παῖξον» κυνήγησαν τὸ Μαντίδη νὰ τὸν κακοποιήσουν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ φύγῃ στὸ Βατούμ. Ὁ σπόρος ὅμως ποὺ ἔσπειρε ὁ Κυριακίδης καὶ οἱ ὀπαδοί του καρποφόρησε καὶ σιγὰ-σιγὰ ὅλες οἱ ἐνορίες ἀπόκτησαν σχολεῖα, κτίρια μεγάλα, διώροφα ποὺ κόστισαν ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια σημερινὲς δραχμές. Πῶς τώρα οἱ φτωχοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι κατώρθωσαν νὰ χτίσουν τόσο μεγάλα καὶ ὡραῖα γιὰ τὴν ἐποχή τους διδακτήρια, εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ.

Ε. Χ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

* Βλ. *Γ. Θ. Κανδηλάπτου* «Ὁ Κυριακίδης», Θεσ)νίκη 1953.

ΤΟ ΣΕΜΕΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΕΜΕΝΛΗΔΕΣ

Δυὸ σημειώματα τοῦ Λ. Ἀμανατίδη, δημοσιευμένα στὰ ὑπ' ἀριθ. 10, σελ. 577-78 καὶ 41, σελ. 2039-40 τεύχη τῆς «Ποντ. Ἑστίας», παρέχουν ὁρισμένα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐποχή, τὰ περιστατικὰ καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἱδρύθηκε τὸ χωριὸ Σεμέν, καθὼς καὶ μερικὰ λαογραφικά.

Τὰ στοιχεῖα τὰ ἱστορικὰ συμφωνοῦν μὲ σχετικὲς πληροφορίες ποὺ εἶχα συνάξει τὸ ἔτος 1942 στὴν Κατερίνη ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Χρῆστο Λεμονόπουλο. Δὲν τὸ νομίζω περιττὸ νὰ παραθέσω ἀπ' αὐτὲς συμπληρωματικὰ πρὸς τὰ ὅσα γράφει ὁ Λ. Ἀμανατίδης, τὰ ἀκόλουθα γιὰ «τῇ Σεμενί'τὸ γούρεμαν» — καθὼς ἔλεγε ὁ Χρ. Λεμονόπουλος ἱστορίζοντας τὰ γεγονότα ἐκεῖνα:

1. Οἱ χωρικοί, πρὶν φύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχικές τους ἑστίες, καταστρώσανε σχέδιο νὰ ξεγελάσουν τὸν Ντερέ-μπεη (Φεουδάρχη) τῆς περιοχῆς Δέσμενας. Μάζεψαν ἄφθονα σάπια ξύλα— «τσάλα ξύλα»—καὶ σβουνιὲς — «κουσκούρα, ἐπειδὴς - καὶ ἐβγάλ'νε πολλὰ κάπνον καὶ κρατοῦνε πολλὰ»—ἑτοίμασαν ὅ,τι μποροῦσαν νὰ πάρουν μαζύ τους ἀπὸ σπιτικὰ πράματα, τρόφιμα, γενήματα καὶ ὅλα τὰ ζωντανά τους, ἄναψαν τὰ τζάκια τους καὶ φύγανε ἀποβραδύς. Τὴν ἄλλη μέρα «τ' ὀτζάκια ἐπίαναν καὶ τ' ὀρδανία ἐκάπνιζαν». Ἔτσι ὁ Τοῦρκος φεουδάρχης δὲν ὑποψιάστηκε τὴν ὁμαδικὴ μετοικεσία. Ὅταν ἀργὰ τὸ πῆρε

βολον τῆς μυρωμένης γῆς ποὺ ἐξέθρεψεν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἕνα τόσο σημαντικὸν τμῆμα τοῦ καθόλου Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ τῶν συμβόλων τούτων ἐπεξηγήσεις δὲν ἐδόθησαν εἰσέτι ἐπαρκεῖς...

Π. Η. ΜΕΛΑΝΟΦΡΥΔΗΣ

μυρουδιά, οἱ καλοί μας εἴχανε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν περιοχή του καὶ οὔτε ἤξερε κατὰ ποῦ τραβήξανε οὔτε καὶ προλάβαινε πιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσει, νὰ τοὺς φτάσει καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσει. Ἔτσι βρέθηκαν στὴν περιοχὴ ἄλλου φεουδάρχη ποὺ τοὺς δέχτηκε καὶ τοὺς ἐπροστάτεψε.

2. Στὴν ἐξώθυρα τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ Σεμὲν ἦταν ἡ ἀκόλουθη ἐπιγραφή: «Ἐπιστατοῦντος Νικοδήμου ἀνδρὸς τὰ μάλιστα ἀνεπισήμου τὸν Ναὸν τοῦτον οἱ Σεμενῖται δι' εὐσεβείας ἤγειραν πλοῦτον».

Ὅσο γιὰ τὰ ἀνέκδοτα ποὺ παραθέτει ὁ Λ. Ἀμανατίδης, μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ συσχετίσει μὲ παρόμοια δημοσιεύματα στὰ «Λαογραφικὰ Κοτυώρων», Ἀθήνα 1939, σελ. 424, ἀριθ. ἀνεκδ, 21 καὶ στὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου», τ. 1ο, Σεπτέμβριος 1943, σελ. 16, ἀριθ. ἀνεκδ. 1.

Τέλος, γιὰ τὴ σατιρική, τὴ σκωπτικὴ καὶ τὴν εὔθυμη γενικὰ διάθεση τῶν «Σεμενιτῶν», πολλὰ ἔχουν δημοσιευτεῖ ἀνέκδοτα σχετικά, στὰ «Λαογραφικὰ Κοτυώρων», στὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου», στὴν «Ποντιακὴ Ἑστία», στὸ «Ποντιακὸ» καὶ ἄλλου.

Ξ. ΞΕΝΙΤΑΣ

ΚΟΜΜΑΤΙΚΑ ΚΟΤΥΩΡΩΝ

(Ἀναδημοσιεύομε ἀπὸ τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τῆς Κατερίνης «Μακεδονικὸς Ἀγών» τῆς 8 - 2 - 53, ἀριθ. φύλ. 283]252, τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολὴ τοῦ Ξ Ξενίτα, γιὰ τὸ λαογραφικό της περιεχόμενο).

«Ἀθήνα, 27.1.53

Φίλε κ. Διευθυντά,

Στὸ φύλλο τῆς 18.1.53 τοῦ «Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος» ὁ ἀγαπητός μου κ. Ἀφεντούλης Κανταρτζῆς ἄνοιξε μιὰ παρένθεση στὶς ἐντυπώσεις τοῦ ταξιδιοῦ του στὸ Τσάμπασι—ποὺ τόσο παραστατικὰ μᾶς περιγράφει—γιὰ νὰ παραθέσει, ἀπ' ἀφορμὴ «τῆ Γλυκῆ τὰ πεγάδα», πληροφορίες τοῦ κ. Λάζαρου Ἀμανατίδη, σχετικὲς μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἄγγελου Γλυκῆ, ποὺ μὲ ἔξοδά του χτίστηκαν οἱ ὁλόδροσες ἐκεῖνες βρύσες.

Ἀπὸ πηγὴ αὐθεντική, ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ γνωρίζει καλά, μὰ καὶ νὰ θυμᾶται τὰ γεγονότα ζωηρά, ἔχομε κ' ἐμεῖς τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα, ποὺ δὲν κρίνω ἄσκοπο νὰ τὰ παραθέσω, σὰ συμπλήρωμα σ' ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἔχει ἐκθέσει ὁ κ. Λάζ. Ἀμανατίδης, μιὰ ποὺ τὸ ζήτημα παίρνει καὶ λαογραφικὸ χαρακτήρα.

Ὁ Ἄγγελος Γλυκὴς καταγότανε ἀπὸ τὴ Λέσβο. Ἦτανε, πράγματι, ἄντρας ὡραῖος. Ἡ δεκαπεντάχρονη περίπου ζωή του στὰ Κοτύωρα ἄφησε ἐποχή. Καὶ ἡ παράδοση γύρω στὴ δράση του καὶ στὸ ὄνομά του διατηριόταν καὶ ἀπὸ τὶς βρύσες ποὺ εἶχε φτιάξει στὸ δρόμο τοῦ Τσάμπασι «'ς σὸ Καινούρ' τὸ Γιοχούσ'». Εἶχε κατακτήσει τὴ συμπάθεια ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Κοτυώρων καὶ τῆς περιοχῆς μὲ τὴν πολύμορφη κοινωνικὴ δράση του καὶ μὲ τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀνδρικῆς ὁμορφιᾶς καὶ λεβεντιᾶς του. Ἀνακατεύτηκε καὶ στὰ Κοινοτικὰ τῶν Κοτυώρων καὶ στὰ κομματικὰ γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ἕλληνα Μουχτάρη.

Ἦσαν τότε δύο κόμματα: Τοῦ Συμεὼν Γρηγοριάδη (τῆ Συμιὼν τῆ Χατζηγοργόρ') καὶ τοῦ Παναγιώτη Κοσμίδη (τῆ Πάνονος τῆ Κοσμόγλου). Ὁ Γλυκὴς ἀνῆκε στὸ κόμμα τοῦ τελευταίου. Ὑποστηριχτὲς—κομμαρτάρχες τοῦ πρώτου ἦσαν ὁ Λεωνίδας Παστιάδης, ὁ Γεώργιος Ψωμιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς Παστιάδης καὶ λοιποί. Μὲ τὸν δεύτερο ἦσαν ὁ Γιάνναγας ὁ Χατζήκοσμας, ὁ Παῦλος Χατζήκοσμας, ὁ Ἄγγελος Γλυκὴς καὶ ἄλλοι. Ἀρκετὰ ἐπικρατοῦσε καὶ τότε ὁ φανατισμὸς γύρω στὰ κομματικά. Σὲ κάποια μάλιστα ἀλλαγὴ Μουχτάρη εἶχε βγεῖ καὶ τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

Ἐσκὴ Μουχτὰρ ὁλτοῦ
ὁλτοῦ κεπᾶζὲ (ἢ μασκαρᾶ)
Γενῆ Μουχτὰρ ὁλτοῦ
ὁλτοῦ πὶρ παδά.

(Ὁ παλιὸς μουχτάρης ἔγινε μασκαρᾶς—γελοιοποιήθηκε—ὁ νέος μουχτάρης ἔγινε ἕνας πασσᾶς).

Πέθανε ὁ Ἄγγελος Γλυκὴς τὸ ἔτος 1894, 23 Ἀπριλίου μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο, ἑορτὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν. Ἡ νοικοκυρά του, ἡ Κερεκὴ τῆ Παμπούχ', ἔλεγε πάντα: «Τῆ Χριστοῦ τὰ χρόνα εἶχεν». Τὸν ἔκλαψε καὶ τὸν ἐπένθησε ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῶν Κοτυώρων, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ὁ Καϊμακάμης μὲ ὅλες τὶς τοπικὲς Τουρκικὲς ἀρχές, πλῆθος πολὺ Τοῦρκοι καὶ χανούμισσες, ποὺ γιόρταζαν κι αὐτοὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη (Χουτρελλέζ), παρακολούθησαν τὴν κηδεία. Οἱ χανούμισσες εἶχανε πάγει σὲ σπίτια γνωστῶν τους Ἑλλήνων καὶ παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τὸ ξόδι.

Γιὰ τὴν προσφώνηση τοῦ νεκροῦ δὲ βρισκότανε ἄλλος πιὸ κατάλληλος ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλῆ Παστιάδη, ποὺ ἀνῆκε ὅμως στὸ ἀντίθετο κόμμα. Ὁ νοικοκύρης

καὶ γραμματέας τοῦ Γλυκῆ Κυριάκος Βαμβακίδης—ὁ Κυράκον τῆ Παμπούχ', πῆγε καὶ τὸν παρακάλεσε ν' ἀναλάβει νά ἐκφωνήσει τὸν ἐπικήδειο. Ὁ Θεμ. Παστιάδης ἐδέχτηκε εὐχαρίστως ἀφοῦ ἔγινε δεκτὸς ὁ ὅρος του νὰ δοθοῦν, ἀπὸ τὴν ἱκανὴ περιουσία ποὺ ἄφησε, δέκα λίρες Τουρκίας χρυσὲς στὸ σχολικὸ ταμεῖο. Ἄρχισε τὴν προσφώνησή του ὡς ἑξῆς: «Ξένος, ὑπὸ ξένου εἰς ξένην χώραν προπέμπεται!.. Ποῖοι μελανοπτέρυγες ἄγγελοι περιῖπτανται ταύτην τὴν στιγμὴν πέριξ τῆς μητρός σου διὰ νὰ τῆ ἀναγγείλουν τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της!...».

Τὴν κηδεία του ἐπίσης παρακολούθησε καὶ τὸ ἄσπρο ἄλογό του, σκεπασμένο μὲ μαῦρα κρέπια, καθὼς καὶ τὸ σκυλλάκι του, ποὺ τὸν συνόδευε παντοῦ. Τὴν ὥρα μάλιστα τοῦ ἐνταφιασμοῦ, τὸ σκυλλάκι πήδηξε μέσα στὸν τάφο, βγάζοντας φωνὲς σὰν κλαψουρίσματα, πρᾶγμα ποὺ κορύφωσε τὴ γενικὴ συγκίνηση.

Ὁ Ἄγγελος Γλυκὴς πέθανε ἀπὸ τύφο. Δὲν ἄντεξε στὴν ἀρρώστεια γιατί—λέγανε—ἔπινε πολύ. Καὶ μένει ἡ ἀπήχηση ἀπὸ τὸ κοτσομπολιὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πῶς τἄπινε καὶ τὰ κοπάναε μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς καὶ μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ κόμματος, τὸν Πάνον τῆ Κοσμόγλου, ποὺ «ἀσ' τ' ἐέντον κιάν' Μουχτάρτς, ἄλλο 'ς σ' Ὀρτοῦς τὰ χωρία πετεινὸς 'κ' ἐλάλεσεν».

Ἤγουν, ἐκμετάλλευση κομματική, ποὺ δείχνει πῶς κ' ἐμεῖς ἐκεῖ ψηλά, δὲ μέναμε παρακάτω ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ὁμοεθνεῖς μας, κι ἂς ἔχουν μόνο αὐτοὶ τὄνομα...

Μὲ ἀγάπη

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ»

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ (Δ. Κ. Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

Ὁ γέρον καὶ ἡ γραῖα.

Ἲ σὰ παλᾷ τὰ χρόνᾳ καὶ τὰ ζαμάνᾳ, εἶχαν κ' οἱ τοῦρκ' ραμαζάνᾳ. Ἐπῆεν ἐπῆεν ἔτον εἶνας γέρος κ' εἶνας γραῖα καὶ εἶχαν ἕναν βουδόπον. Ἡ ψὴ ἄτουν ἂς ἐκεῖνο ἐκράτ'νεν. Ἐγάπαναν ἀτο ἄμον παιδὶν καὶ εἶχαν ἀτο μὴ στράφτ'ς καὶ μὴ βροντᾶς. Ἐδέβαν τὰ καλὰ τὸ χρόνᾳ καὶ ἔρθαν ἀνάποδα. Ἐπάτεσεν ἐφτωχία κ' ἡ τσιταμία. Ἐγέντον τρανὸν λιμός. Ὁ γέρον καὶ ἡ γραῖα πα ἐπείνασαν.

Ντὸ νὰ εὑτάγ'νε; Ὁ λιμὸν ὄκύλλ' υἱὸς ἓν'. Ἐπέρεν ὁ γέρον ἕναν σίδερον, ἔξαψεν ἀτο καὶ ἐπάτεσεν ἀτο 'ς σῆ βουδί' τὸ κολομέρ' κιάν'. Ἔτρεξεν ὀλίγον ἄλειμμαν. Ἐσέγκεν ἀτο 'ς σ' ἕναν τάσ' καὶ ἐδῶκεν ἀτο τὴ γραῖαν νὰ μαειρεύ'. Ἄρ' ἀέτσ' ἔζησαν δύο-τρεῖ ἡμέρες. Τ' ἄλειμμαν ἐτελέθεν καὶ 'ξὰν ἐπείνασαν.

Ἐξαψεν ξὰν τὸ σίδερον ὁ γέρον καὶ ἐκούξεν τὴ γραῖαν, νὰ κρατῆ ἐκείνε τὸ τάσ', γιὰ νὰ ἐποροῦν καὶ παίρ'νε κι ἄλλο πολλὰ ἄλειμμαν. Ὄνταν ἐντῶκεν ὁ γέρον τὸ ξαμμένον τὸ σίδερον 'ς σῆ βουδί' τὸ κολομέρ', ἐκάεν τ' ἄχαρον, ἐτινᾷεν, ἐσ'κωσεν τ' ὀπίσ' τὰ ποδάρᾳ 'θε καὶ ἐλάχτιξεν δυνατά. Ἐντῶκεν κ' ἐρροῦξεν τὸ τάσ' ἂς σὰ χέρᾳ τῆ γραίας καὶ ἐδῶκεν ἕναν λάχταν τὸν γέρον κ' ἐνεσκέλωσεν ἀτον. Ἐκεῖνος ζατὶ γέρος, ἀδύνατος καὶ πεινασμένος 'ς σὰ ποδάρᾳ 'τ' ἀπάν' 'κ' ἐπόρ'νεν νὰ στέκ'. Ἔφαεν καὶ τὴ λάχταν ἐγέντον κι ἄλλο χεῖρ'. Ἔτρεξεν ἡ γραῖα καὶ μὲ τὸ ζόρ' ἔσ'κωσεν ἀτον ἄν'. Ὁ γέρον ἐχολᾷστεν. Ἂς σὸ ἐνεπάεν ὀλίγον καὶ ἔρθεν ὁ νοῦς 'ς σὸ κεφάλ'ν ἀτ' εἶπεν:

—«Γραῖα, ἀοῦτο ἀέτσ' 'κὶ γίνεται, θ' ἀποθάνωμε ἂς σὸ λιμόν. Δέβα φέρον τὸ τρανὸν τὸ μαχαίρ' κι ἂς σπάζωμε τῆ ὄκύλλ' τὸ βιτόν».

Ἡ γραῖα σιφτᾷν 'κ' ἐθέλεσεν κ' ἐπεκεῖ ἐτέρεσεν ὁ λιμὸν 'κὶ σύρκεται, ἐπῆεν ἔγκεν τὸ μαχαίρ'. Ἔδεσαν τῆ βουδί' τὰ ποδάρᾳ καὶ ἔσπαξεν ἀτο ὁ γέρον. Τὸ κρέας τ' ἄλλο ἐπάστωσαν καὶ τ' ἄλλο ἐποῖκαν γαβουρμάν. Ἔφααν ὀλίγον γαβουρεμένον κρέας καὶ ἡ γραῖα ἐπῆεν νὰ πλύν' τὰ ὄκεύᾳ. Ὁ γέρον ἐκάτσεν 'ς σὸ παρακαμὶν καικὰ καὶ νουνίζ'. «Χὰ καλόν! Ὀσήμερον ἔφααμε καὶ θὰ τρώωμε ὥσνα τελεῖται τῆ βουδί' τὸ κρέας. Κ' ἐπεκεῖ; Ξάν θ' ἀποθάνωμε ἂς σὴν πεῖναν!» Ἐλογαρίασεν-ἐπελογαρίασεν καὶ ἐσέγκεν 'ς σὸν νοῦν ἀτ' νὰ ἐξοδεύ' τὴ γραῖαν νὰ ἐφτάν' ᾷτον τὸ κρέας περ'σσὸν καιρόν.

—Γραῖα, εἶπεν, ἔπαρ' τ' ἰντέρᾳ καὶ τὴν κοιλίαν καὶ δέβα πλῦσον ἀτα καλὰ καὶ φέρον ἀτα. Ὡρᾷσον τερεῖς ἀδὰ κι ἀκεῖ, κάπ' ἔρται ἁρπάζ' ᾷτα ἀητέντς καὶ ἀτότε ἄλλο 'ς σ' ὀσπίτ' νὰ μὴ ἔρχεσαι. Κι ἂν ἔρχεσαι πὰ ἀπέσ' 'κὶ θὰ βάλω σε. Θὰ σκοτώνω σε!» Ἡ γραῖα ἐπέρεν τ' ἰντέρᾳ καὶ ἐπῆεν 'ς σ' ὀρμίν. Ἔπλυσεν, ἔπλυσεν ἐποῖκεν ἀτα ἄσπρα χόνιᾳ καὶ ἐθέκεν ἀτα ἀπάν' 'ς σ' ἕναν παστρικὸν λιθάρ' νὰ στε-

γνοῦνταν. Ἐτέρεσεν ὁλόερα, τιδὲν 'κὶ φαίνεται καὶ ἐκλίστεν κὰ νὰ πλύν' τὰ χέρᾳ τ'ς. Ἐκείν' τὴν ὥραν ζζζιιίτ! ἐκατῆβεν εἶνας ἀητὲντς καὶ ἔρπαξεν τ' ἰντέρᾳ. Ἐπέταξεν ψηλὰ κ' ἐκάτσεν 'ς σ' ἕναν γωνέαν ἀπάν'. Ἡ μάρσα ἡ γραῖα ἐπαλαλώθεν. Ἔτρεξεν ἀποπίσ' ἀτ' ὅσον τ' ἐπόρ'νεν καὶ ἔφτασεν 'ς σὸ γωνοκόλ' καικά. Ἐρχίνεσεν νὰ κλαίῃ καὶ νὰ παρακαλῇ ἀτον:

—«Ἀητέ μ', ἀητέ μ'!, δῶσ' με τ' ἰντέρᾳ, ἂν 'κ ἔν' πάω 'ς σὸ γέρον καὶ σκοτών' με!»
—Καμμίαν ἐδῶκες με ἕναν νουσσακόπον νὰ τρώω; εἶπεν ἀητέντς.
Ἡ γραῖα ἔτρεξεν 'ς σὴν κοσσοῦν καὶ παρακαλεῖ ἀτεν.
—«Κοσσού, κουσού, ἐσὺ ἐμὲν πουλίν,—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλίν,—ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ ἂν 'κ ἔν' πάω 'ς σὸ γέρον καὶ σκοτών' με!»
—Καμμίαν ἐδῶκες με ἕναν βούραν κοκκία; εἶπεν ἡ κοσσού.
Ἡ γραῖα ἐπῆεν 'ς σ' ἀλών' καὶ κλαίει καὶ παρακαλεῖ.
—«Ἀλών', ἀλών'—ἐσὺ ἐμὲν κοκκία,—ἐγὼ τὴν κοσσοὺν κοκκία—
ἡ κοσσοὺ ἐμὲν πουλλὶν—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλὶν—
ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ—πάω 'ς σὸ γέρον κι ἀπέσ' 'κὶ βάλλ' με!»
—Καμμίαν ἐντῶκες με ἕναν φροκαλλέαν; εἶπεν ἀτεν τ' ἀλών'.
Ἡ γραῖα ἐπρόφτασεν 'ς σ' ὁρμάν.
—«Ὁρμάν, ὁρμάν! ἐσὺ ἐμὲν φροκάλλ'—ἐγὼ τ' ἀλών' φροκάλλ'—
τ' ἀλών' ἐμὲν κοκκία—ἐγὼ τὴν κοσσοὺν κοκκία,—
ἡ κοσσοὺ ἐμὲν πουλλὶν—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλὶν—
ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ—πάω 'ς σὸ γέρον κι ἀπέσ' 'κὶ βάλλ' με!»
—Ξάι ἔρθες ἐκλάδεψες τὰ κλαδία μ';» ἐρώτεσεν ἀτεν τ' ὁρμάν.
Ἡ γραῖα καιρὸν 'κὶ χάν'. Ἔτρεξεν 'ς σὸν τεμερτζήν.
—«Τεμιρτζή, τεμερτζή!, ἐσὺ ἐμὲν κροπὴν—ἐγὼ τ' ὁρμὰν κροπὴν—
τ' ὁρμὰν ἐμὲν φροκάλλ'—ἐγὼ τ' ἀλών' φροκάλλ'—
τ' ἀλών' ἐμὲν κοκκία—ἐγὼ τὴν κοσσοὺν κοκκία—
ἡ κοσσοὺ ἐμὲν πουλλὶν—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλὶν—
ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ—πάω 'ς σὸ γέρον καὶ σκοτών' με!»
—Καμμίαν ἔγκες με ἕναν κουτόπον ξίγαλαν; εἶπεν θυμωμένος ὁ τεμιρτζής.
Ἡ γραῖα ἔτρεξεν 'ς σὸ χτῆνον.
—«Χτηνόπον, χτηνόπον!, ἐσὺ ἐμὲν ξίγαλαν—ἐγὼ τὸν τεμερτζὴν ξίγαλαν—
ὁ τεμερτζὴς ἐμὲν κροπὴν—ἐγὼ τ' ὁρμὰν κροπὴν—
τ' ὁρμὰν ἐμὲν φροκάλλ'—ἐγὼ τ' ἀλών' φροκάλλ'—
τ' ἀλών' ἐμὲν κοκκία—ἐγὼ τὴν κοσσοὺν κοκκία—
ἡ κοσσοὺ ἐμὲν πουλλὶν—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλὶν—
ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ—πάω 'ς σὸ γέρον καὶ σκοτών' με!»
—Καμμίαν ἔγκες με, ἕναν ἀγκάλᾳν λιβαδόχορτον; εἶπεν τὸ χτῆνον.
Ἡ γραῖα νεγκασμέντσα σκοτωμέντσα, ἐπῆεν 'ς σὸ λιβάδ'.
—«Λιβάδ', λιβάδ'! ἐσὺ ἐμὲν χορτάρ'—ἐγὼ τὸ χτῆνον χορτάρ'—
τὸ χτῆνον ἐμὲν ξίγαλαν—ἐγὼ τὸν τεμιρτζὴν ξίγαλαν—
ὁ τεμερτζὴς ἐμὲν κροπὴν—ἐγὼ τ' ὁρμὰν κροπὴν—
τ' ὁρμὰν ἐμὲν φροκάλλ'—ἐγὼ τ' ἀλών' φροκάλλ'—
τ' ἀλών' ἐμὲν κοκκία—ἐγὼ τὴν κοσσοὺν κοκκία—
ἡ κοσσοὺ ἐμὲν πουλλὶν—ἐγὼ τὸν ἀητὲν πουλλὶν—
ἀητέντς ἐμὲν ἰντέρᾳ—πάω 'ς σὸ γέρον κι ἀπέσ' 'κὶ βάλλ' με.»
—Καμμίαν ἔγκες ἕναν χουλᾳρέαν νερὸν κ' ἐπότσες με;» εἶπεν καὶ τὸ λιβάδ'.

Ἡ γραῖα ἐπῆεν 'ς σὸ ποτόμ'. 'Κ' ἐπρόφτανεν νὰ παρακαλῇ τὸ νερὸν γιατὶ ἔτρεχεν ἀγλήγορα. Ἐγόμωσεν ἕναν παρχατὄπον νερὸν καὶ ἐπῆεν ἐπότσεν τὸ λιβάδ', ἐπέρεν χορτάρᾳ ἐδῶκεν τὸ χτῆνον. Ἔλμεξεν κ' ἐκόλτσεν ξίγαλαν καὶ ἔφερεν ἄτο τὸν τεμιρτζήν, ἐπέρεν κροπὴν καὶ ἐπῆεν 'ς σ' ὁρμάν, ἔκοψεν τσουρανέας καὶ ἐποῖκεν φροκάλλ', ἐσπόγγ'σεν τ' ἀλών' καὶ ἐπέρεν κοκκία, ἐφάισεν τὴν κοσσοὺν

ΧΑΛΔΙΑΣ

τοῦ Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗ

Ὁ Θεὸν ντὸ γράφτ' 'κι' ἀπογράφκεται.

Ἕναν καιρὸν ἔτον ἕνας βασιλέας καὶ εἶχεν ἕναν γυιὸν κιαμούλ' καὶ ἀχουλλοὺν καὶ ἐχαίρουντουν πῶς θ' ἀφίν' πεδιξασμένον διάδοχον. Σ' σὰ κάμποσα χρόνᾳ ἀπάν' ὁ γυιὸν τῆ βασιλέα ἐπαρακάλεσεν τὸν πατέραν ἀτ' νὰ δίῃ ἀτον ἄδειαν νὰ πάῃ γυρίζ' τὸ βασίλειον τῆ κυροῦ ἀτ' νὰ ἐγνωρίζ' τ' ἀνθρώπ'ς ἀτ', νὰ ἐλέπ' τ' ἀτέτᾳ τουν, νὰ μαθάν', πολλὰ πράμματα καὶ νὰ κυβερνᾷ ἐκεῖνος πὰ ἔμορφα. Ἄρ' ὁ πατέρας ἀτ' ἐδέκεν ἀτον τὴν ἄδειαν καὶ ἕναν σακκούλ' λίρας καὶ ἐπροβόδωσεν ἀτον. Ὁ παιδάς, γιὰ νὰ μὴ ἐγνωρίζ'ν ἀτον, ἐφόρεσεν χωρέτ'κα λώμματα, ἐκρέμασεν 'ς σὰ μέσα τ' ἕναν σπαθὶν καὶ ἐξέβεν 'ς σὴν στράταν. 'ς σὰ δύο ἡμέρας ἀπάν' ἐπῆγεν 'ς ἕναν πολιτείαν καὶ ἐτέρεσεν πὼς ἕνας ἄνθρωπος ἔγραφτεν ἀπάν' 'ς σὰ καὶ ἐπέρεν νουσσακόπον, ἔτρεξεν ἐδῶκεν ἀτο τὸν ἀητὲν καὶ ἐπέρεν τ' ἰντέρᾳ. Ἀργῶς κι ἀπαργῶς ἐπῆεν 'ς σ' ὀσπίτ' καὶ ἐντῶκεν 'ς σὴν πόρταν. Ὁ γέρον ἐλογαρίασεν, ἂς σὸ ἔργεψεν ἀτόσον ἡ γραῖα, ἄλλο 'κὶ θὰ ἔρται. Ἔφαεν καὶ ἐκοιμέθεν.

Κρῦον καιρὸς ἔτον καὶ ἐρχίνεσεν νὰ χῠνίζ'. Ἡ γραῖα παγωμέντσα, ἄχαρος, κρούει δυνατὰ 'ς σὴν πόρταν καὶ κουΐζ'.

— Γέρον, γέρον!, ἄνοιξον ἐρχίνεσεν καὶ χῠνίζ'.
— Στά, ἂς ἔρται τὸ χῦν' ὡς τὰ γόνατα σ'.
— Γέρον!, γέρον!, ἄνοιξο με, ἔρθεν ὡς τὰ γόνατα μ'.
— Στὰ ἂς ἔρται ὡς τὴ μέσε σ' κ' ἐπεκεῖ ἀνοίγω σε.

Ἡ γραῖα ἄλλο 'κ' ἐκαλάτδεψεν. Ἐτσούπωσεν ἀτεν τὸ χῦν', ἐπάγωσεν κ' ἐπέμ'νεν. Ὁ γέρον ἂς σὴ χαρὰν ἀτ' ἐπῆεν ἐχουλίεσεν ὀλίγον γαβουρμάν, ξὰν ἔφαεν καὶ ἐρροῦξεν 'ς σὸ βαθὺν τὸν ὕπνον.

Σ' σὸ μεσανύχτ' ἀπάν' κάτ' ἔπαθεν ὁ γέρον. Ἐπίασεν ἀτον ἕναν κοιλόπονον. Τζαΐζ' καὶ κουΐζ'! «Γραῖα! γραῖα!» Κανεὶς ἀπάντησην 'κὶ δί'.

Ἀτώρα ἔρθεν 'ς σὸ νοῦν ἀτ' ἡ γραῖα καὶ ἐπῆεν ν' ἀνοί' τὴν πόρταν!

Τὴ σύρτεν 'κ' ἐπόρεσεν νὰ σύρ' ἐρροῦξεν ἀφκὰ καὶ ἀέτσ' πα μὲ τὸ ἄχ! καὶ τὸ βάχ! ἐξέβεν ἡ ψὴ ἀτ' 'ς σὴν πόρταν καικά.

Ἡ γραῖα ἐπέθανεν ἂς σὸν λιμὸν καὶ τὸν κρῦον καὶ ὁ γέρον ἐπέθανεν ἂς σὸ πολλὰ τὸ φαεῖν καὶ τὴ ζέστᾳν.

Λεξελόγιον: Ζαμάνᾳ λ. τ.=καιροί. ψὴ=ψυχή. ἐκράτ'νεν = βαστοῦσε. ἄμον=ὅπως, σάν. τδιταμία=ἔνδεια μεγάλη. ραμαζάνᾳ λ. τ.=πάσχα. ντὸ νὰ εὐτάγ'νε;=τί νὰ κάνουν; λιμὸς=πεῖνα. ἔξαψεν=πύρωσε. κολομέρ'=μηρός. ἄλειμμαν=πάχος. ἐτελέθεν=τελείωσε. ξὰν=πάλιν. ἐκοῦξεν=φώναξε. τ' ἄχαρον=τὸ καημένο. ἐτινᾴεν=τινάχθηκε. ἐντῶκεν=χτύπησε. ἐρροῦξεν = ἔρριξε. λάχτα=κλωτσιά. ἐνεδκέλωσεν=τὸν ἔρριξε ἀνάσκελα. ζατὶ λ.τ.=φυσικά. 'κ' ἐπορ'νεν=δὲν μποροῦσε. χἔιρ'=χειρότερο. ἐχολᾴστεν=θύμωσε. ἐνεπάεν=ἀναπαύτηκε. βιτὸν ἀντὶ βιωτόν, ζῶον. σιφτᾴν λ.τ.=στὴν ἀρχή. κ' ἐπεκεῖ=ἔπειτα. 'κὶ σύρκεται=δὲν ὑποφέρεται. ὄκεύᾳ =σκεύη. παρακαμίν'=παρὰ τὸ τζάκι. νουνίζ'=σκέπτεται. ὥσνα=ἕως ὅτου, ὅσπου. ἐσέγκεν=ἔβαλε. ἰντέρᾳ=ἔντερα. ὠρᾴσον=πρόσεχε καλά. ἀητέντς=ἀητός. ἀπέσ'=μέσα. ὀρμὶν=ρέμα. ἐτέρεσεν=κοίταξε. ἐκλίστεν=ἔσκυψε. τιδὲν =τίποτε. μάρσα=κακομοῖρα. γωνέα= βράχος, μεγάλη πέτρα. γωνοκόλ'=ρίζα βράχου. νουσσακόπον = κοττόπουλο. κοσσοὺ=κλῶσσα. κοκκία=κόκκος, σιτάρι. φροκάλλ'=σκούπα. ὀρμάν'=δάσος. κροπὴ= εἶδος τσεκουριοῦ. τεμιρτζῆς=σιδερᾶς. ξίγαλαν=γιαούρτι. χτῆνον=ἀγελάδα. ἐπότσες=πότισες. χῦν' =χιόνι. ἐχουλίεσεν=ἐζέστανε. τζαΐζ' κουΐζ'=φωνάζει.

(Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗΣ

κομμάτ᾽ τὰ χαρτία δύο τρία λόγια κ᾽ ἐσύρ᾽νεν ἀτα ᾽ς σὴν θάλασσαν. Ἄρ᾽ ἐσούμωσεν ἀτον καὶ εἶπεν ἀτον: «Καλημέρα» «Καλῶς τὸ βασιλόπαιδον», εἶπεν ὁ γέρον. Ὁ παιδὰς ἐθάμαξεν κ᾽ ἐρώτεσεν ἀτον: «πῶς ἐξὲρτς ντὸ εἶμαι βασιλόπαιδον;» «Ἐγώ, εἶπεν ὁ γέρον, ἐξέρω τῆ καθ᾽ ἑνὸς τὴν τύχην».

Ἄρ᾽ ἐδέκεν ἀτον ὁ παιδὰς τὸ φουλιρὶν καὶ ἐκεῖνος εἶπεν ἀτον: «Σ ἕναν χωρίον ποὺ θὰ πᾷς, θὰ εὑρίκ᾽ς ἕναν ἑφτὰ χρονῶν κορίτσ᾽ ἄρρωστον, ποὺ ἔμπρ᾽ ὑστεριγᾷ θὰ παίρτς ἀτεν γυναῖκαν». Τὸ βασιλόπαιδον ἐθαμάστεν καὶ ἐσέγκεν ᾽ς σὸν νοῦν ἀτ᾽ νὰ πάῃ εὑρίκ᾽ τὸ κορίτσ᾽ καὶ σκοτών᾽ ᾰτο. Ἄρ᾽ ἀσ᾽ ἐπῆεν ᾽ς σὰ κάμποσα χωρία, ἐπῆγεν καὶ ᾽ς ἐκεῖνο τὸ χωρίον καὶ ἐέντον μισᾰφίρτς ᾽ς ἕναν ὀσπίτ᾽.

Ἅμα ἐτέρεσεν πὼς τ᾽ ἀντρόγυνον ὅσον καὶ νὰ ἔτον γελασμένον καὶ φιλόξενον, ἀτόσον ἔτον καὶ θέφτωχον καὶ πεντικὸς ἀπέσ᾽ ᾽ς ὀσπίτ᾽ν ἀτουν ᾽κ ἐλευροῦτον.

Ἀτότε ἐξέγκεν καὶ ἐδέκεν᾽ ἀτ᾽ς ἕναν φουλιρὶν καὶ ἐπῆγαν ἐγόρασαν τὸ κάλλος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγαν καὶ ἐδιασκέδασαν. Ἐκεῖ ποὺ ἔτρωγαν ἔκ᾽σαν ἕναν λαλίαν: «Μάννα μ᾽, φέρον με ὀλίγον νερόν». Ἐρώτεσεν ἀτ᾽ς ποῖος ἐκούγιζεν ἀτ᾽ς καὶ ἐκεῖν᾽ εἶπαν ἀτον: «ἔχομε ἕναν κορίτσ᾽ ᾽ς σ᾽ ἀλλ᾽ τὴν ὀτὰν καὶ ἐέντον ἑφτὰ χρονῶν καὶ κάθαν ἡμέραν πάει ὀξυκέσ᾽ καὶ ᾽κι᾽ ἀποθάν᾽ νὰ γουρταρεύκουμες».

Ὁ παιδὰς ἐγροίκ᾽σεν πὼς ἐκεῖνε ἔν᾽ ἡ τύχ᾽ ᾰτ᾽, ὅπως εἶπεν ἀτον ὁ γέρον, κ᾽ ἐσέγκεν ᾽ς σὸν νοῦν ἀτ᾽ νὰ σκοτών᾽ ᾰτεν. Καὶ τὴν νύχταν ὄντας ἐκοιμέθαν οἱ γονέοι τῆ κοριτσί᾽ ἐσ᾽κῶθεν κρυφὰ κρυφά, ἐτέρεσεν ᾽ς ἕναν κουνὶν ἀπέσ᾽ κεῖται ἕναν μεχλέντς, ἄρρωστον καὶ νερᾰξίαν, κ᾽ ἔσ᾽κωσεν τὸ σπαθὶν καὶ ἐκάρφωσεν τὸ μαχαίρ᾽ν ἀτ᾽ ᾽ς σοῦ μωροῦ τὴν κοιλίαν καὶ ἂς σὸν φόβον ἀτ᾽ ἔφυεν καὶ ἐνέσπαλεν τὰ φουλιρία τ᾽ ἀφκά ᾽ς σὸ μαξιλάρ᾽ν ἀτ᾽. Ὁ Θεὸν ᾽κ᾽ ἐνέσπαλεν τὸ πλᾶσμαν ἀτ᾽ καὶ τὸ μαχαίρ᾽ ἐπῆγεν ἐξώφυλλα καὶ μὲ τὸ νὰ εἶχεν τὸ κορίτσ᾽ ᾽ς σὴν κοιλίαν ἀθες ἕναν ἀδκεμον γεράν, ἐποδᾰνεῦτεν καὶ ἔτρεξαν τὰ γαίματα καὶ τὰ φαρμάκια καὶ τὸ κορίτσ᾽ ἐπαῖρεν ἀνάσμαν κ᾽ ἐκούγιξεν: «Μάννα, ἔλα, κάτ᾽ ἔπαθα».

Ἄρ᾽ ἔτρεξαν ἐκεῖ οἱ γονέοι ἀθες καὶ ἐτέρεσαν τὸ μαχαῖρ᾽ ἐκεκά. Εἶπεν ἀτ᾽ς ἀτότες τὸ κορίτσ᾽ πὼς ἕναν παλληκάρ᾽ ἐκάρφωσεν ἀτο ᾽ς σὴν κοιλίαν ἀτ᾽ς καὶ ἔτρεξαν τὰ φαρμάκια καὶ πὼς ἐέντον καλά. Ἀτότε ἐγκροίκ᾽σεν πὼς ὁ μισᾰφὶρτς ἐκεῖνος ἔτον π᾽ ἐντῶκεν ἀτεν, καὶ ἔτρεξαν ᾽ς σὴν ὀτὰν καὶ ᾽κ᾽ εὗραν ἀτον᾽ εὗραν μανάχον τὰ φουλιρία.

Καὶ μὲ τὸ νὰ ἐκλώστεν ἀσ᾽ ἐκεῖνο τὴν ὥραν ᾽ς σὸ καλὸν τὸ παιδίν ἀτουν, ἐθέλεσαν ν᾽ ἐφτάγ᾽νε κ᾽ ἐκεῖν᾽ ἕναν καλόν, μὲ τὸ νὰ ἐπαῖρεν ἔμπρ᾽ τὸ κορίτσ᾽ κ᾽ ἐκάλλυνεν κ᾽ ἐμόρφυνεν.

Μὲ τὰ λίρας ντὸ εὗραν ἔχτισαν ἕναν τρανὸν μισαφίρ᾽ ὀτασὶν καὶ ὅποιος ἐρούζ᾽νεν ἐκεῖ ᾽ς σὰ μέρη ἐπέγ᾽νεν ἔτρωγεν, ἔπινεν, ἐκείντουν καὶ εὐχούνταν καὶ ἔφευαν. Ὅλ᾽ ἐρχίνεσαν νὰ λέγ᾽νε πὼς ᾽ς σὸ τάδε τὸν τόπον ἔν᾽ ἕνας π᾽ ἐποῖκεν δουλείαν χριστιανικόν, ποὺ κ᾽ ἐποῖκεν ἀτο καὶ ὁ βασιλέας. Ἅμον ντὸ ἔμαθεν ἀτο ὁ βασιλέας ἔστειλεν ἐκεῖ τὸν γυιὸν ἀτ᾽ νὰ τερῇ ποῖος ἔν᾽ π᾽ ἐποῖκεν ἀοῖκον σᾰχρέτ᾽.

Ὄντας ἔρθεν ἐκεῖ τῆ βασιλέα ὁ παιδᾶς, ἐτέρεσεν, εἶνας χἰλέμορφος κουτδὴ κάθεται ᾽ς σῆ γοναχί᾽ τὸ παλκόν᾽ καὶ κεντᾷ ἕναν μαντήλ᾽ καὶ ἀσ᾽ σὴν ἐμορφάδαν ἀτ᾽ς ἔλαμπεν ἅμον τὸ γῆλον καὶ ἐσεβταλανεύτεν ἀτεν.

Ἐστάθεν κάμποσα ἡμέρας κ᾽ ἐπῆγεν ὕστερα ᾽ς σὸν πατέραν ἀτ᾽ καὶ ἐπαρακάλεσεν ἀτον νὰ στείλ᾽ καὶ σουμαδεύει ᾰτον ᾽ς ἐκείνην τὴν κουτδῆν.

Ἄρ᾽ ἔστειλεν ὁ βασιλέας τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀτ᾽ καὶ ἐσουμάδεψεν τὸν γυιὸν ἀτ᾽ ᾽ς ἐκεῖνο τὸ κορίτσ᾽ καὶ ᾽ς σὰ σεράντα ἡμέρας ἀπάν᾽ ἐποῖκαν τὴν χαράν. Τὸν καιρὸν ντὸ ἐπαρεθέκαν ἀτ᾽ς, ὁ παιδὰς εἶδεν ᾽ς σῆ κοριτσί᾽ τὴν κοιλίαν τὴν σύχναν τῆ μαχαιρί᾽ καὶ ἐπαρακάλεσεν τὴν κόρην νὰ λέῃ ᾰτον πῶς ἐέντον τὸ σημάδ᾽ ἐκεκά. Ἡ κουτδῆ σιφτέν ᾽κ᾽ ἐθέλεσεν, ἅμα ἀσ᾽ τ᾽ ἐπαρακάλεσεν ἀτεν ὁ παιδὰς εἶπεν ἀτον πὼς ἕνας κλέφτες ἔρθεν ἔμ᾽νεν ᾽ς σ᾽ ὀσπιτ᾽ν ἀτουν κ᾽ ἐκεῖνος ἐμαχαιρίαξεν ἀτεν, ἅμα ὁ Θεὸς ἐπόνεσεν ἀτεν καὶ ᾽κ᾽ ἔπαθεν κακόν, μανάχον ἔτρεξαν τὰ φαρμάκια καὶ ἐέντον καλά. Ἀτότες ὁ παιδὰς ἐρροῦξεν ᾽ς σὰ χέρᾰ τ᾽ς καὶ εἶπεν ἀτεν πὼς ἐκεῖνος ἐποῖκεν τὸ κακὸν καὶ ἐψαλάφεσεν συγχώρησιν καὶ ἔζησαν καλὰ καὶ εὐτυχισμένα καὶ ἐξέβεν ὁ λόγος ποὺ λέει: «Ὁ Θεὸς ντὸ γράφτ᾽ ᾽κι᾽ ἀπογράφκεται».

Λεξιλόγιον: κιαμούλτς (λ. ἀ. kâ-

mil)=σεμνός, φρόνιμος· ἀχουλλοὺς (λ. τ. akilli)=συνετός, νουνεχής· ἀτέτᾳ (λ. ἀ. âdet)=συνήθειες, ἤθη καὶ ἔθιμα· λώμματα=ροῦχα, ἐνδυμασία· ἐσέγκεν = ἔβαλε· θέφτωχον = θεόφτωχο· πεντικὸς ἀπέσ' 'ς ὁσπίτ'ν ἀτουν 'κ' ἐλευροῦτον=(παρ. ἔκφρ.) ποντικὸς δὲν ἀλευρώνετο στὸ σπίτι τους· πάμφτωχοι· ἐξέγκεν =ἔβγαλε· ἐκούγιξεν=ἐφώναξε· γουρταρεύκομαι (Λ. τ. kurtarmark) = λυτρώνομαι· μεχλέντς=μικρούλικο· νεραξίαν=συχαμερό· ἀφκὰ=ἀπὸ κάτω-κάτω· 'κ' ἐνέσπαλεν=δὲν ξέχασε· γερὰ (λ. τ. yara)=πληγή· ἐποδανεύτεν (λ. τ. boşanmak)=χύθηκε καὶ ἄδειασε· ἐντῶκεν=χτύπησε· ἐκάλλυνεν=γιατρεύθηκε· μισαφὶρ·ὀτασὶ (λ. τ. misafir odasi) =δωμάτιον ὑποδοχῆς, ξενών· ἐρρούζ'νεν=ἔπεφτε, τύχαινε νὰ ἔλθῃ· ὄχρέτ' (λ. ἀ. şohret) = κλέος, θεοφιλὲς ἔργον· κουτσὴ=κόρη· γονάχ' (λ. τ. konak) = σπίτι· ἐσεβταλανεύτεν (λ. τ. sevda) = ἐρωτεύθηκε· σιφτὲν (λ. τ. siftah) = πρῶτα, στὴν ἀρχή· ἐψαλάφεσεν = ζήτησε.

Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ (ΚΑΝΙΣ)

ΜΥΘΟΙ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ (Δ. Κ. Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

1. 'Σ σὴ χαράν πα ξύλα θὰ κοβαλῶ.

Τὸ λεοντάρ' θ' ἐγυναίκιζεν καὶ ἐλάλεσεν 'ς σὴν χαρὰν ὅλᾳ τῆ 'ῆς τὰ τετράποδα καὶ τὰ πετούμενα. "Ολᾳ τὰ πλάσματα ἐφόρεσαν κ' ἐνέλλαξαν καὶ ἐχπάσταν 'ς σὴ χαράν. 'Ο γάιδᾳρον μοναχὸν ξάϊ κ' ἐσυνωρθᾴεν. 'Εφορτώθεν τὸ σεμέρ'ν ἀτ' καὶ ἐδέβεν πλάν.

Σ' σὴ στράταν εἶδεν ἀτον ἀλεπὸν καὶ ἐρώτεσεν ἀτον.

—Νέπρε, γαϊδάρ' υἱέ, 'ς σὴν χαράν πα μὲ τὸ σεμέρ' θὰ πάς;

—"Ε! χανούμ!, εἶπεν ὁ γάϊδᾳρον, ἐγὼ ἐξέρω, 'ς σὴ χαράν πα ἂν πάω, γιά νερόν, γιά ξύλα θὰ κοβαλῶ.

2. Νὰ μὴ εὐτάγ'νε σε 'σώγαμπρον.

Εἶναν ἀλεπὸν ἔγδειραν ἀτον ζωντανὸν καὶ ἐφέκαν ἀτον νὰ φεύ'. Σίτᾳ ἔτρεχεν εἶδεν ἀτον εἶνας 'σώγαμπρος καὶ ἐρώτεσεν ἀτον.

—'Αλεπέ, ἄλεπε!, ντ' ἔπαθες καὶ τρέεις ἀέτσ';

— Τὸ χάλι μ' 'κ' ἐλέπ'ς; εἶπεν ἀλεπὸν μερδελιχτά.

—Μέτα ἀτὸ τιδέν πα 'κ' ἔν', εἶπεν ὁ 'σώγαμπρον, ὀφῦγον νὰ μὴ εὐτάγ'νε σε 'σώγαμπρον.

Σὰν ἀνέκδοτο καὶ σὰν αἴνιγμα

(Κοτυώρων).

Εἶνας γυρευός, ὄκύλλ' υἱός, πολλὰ δᾴβολος ἔτον. Νᾴ στραβὸς ἔτον νᾴ κοτσός, ἂν ἐρωτᾶς, καλοφανεμένος πὰ ἔτον. "Αμα γιὰ νὰ πονοῦν ἀτον οἱ ἀνθρῶπ', ἐκάθουντουν 'ς σὰ στράτας, ἐνεστέναζεν καὶ ἔλεεν: «Ναηλὶ ἐμὲν τὸν χιλᾴκλερον· ἐννέα μῆνας ἐκείμ'νε 'ς σὴν φυλακὴν καὶ δύο χρόνᾳ πὰ σ' σὸ ξύλον δεμένος».

Λύση τοῦ αἰνίγματος: 'Εννέα μῆνες κυοφορία καὶ δυὸ χρόνια φασκιωμένος στὴν κούνια.

Λεξιλόγιο: γυρευὸς = ζητιάνος. χιλᾴκλερος=κακομοίρης, κακότυχος.

ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΘΡΟΥΜΜΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παροιμίες - Γνωμικὰ

(Πουλαντζάκης)

1. Δὸς καὶ τὴν κεσέ σ' μὴ δείκ'ς.

2. 'Η οἰκοκυρὰ ἀσ' σὸ φορκάλ' καὶ ἀσ' σὸ σιλευτέρ' φαίνεται.

3. Νᾴ πόν' νᾴ γέλα, 'ς σ' ἄλλ' τὴ μερέαν κάθεσαι ἐσύ.

4. 'Η κοιλία παραθύρας 'κ' ἔχ'.. Ντὸ τρῶς 'κὶ φαίνεται, ντὸ φορεῖς φαίνεται. 'Ο φορεμένον πάει ἐμπροστά.

Λεξιλόγιο: κεσὲ (λ. ἀ. kese)= χρηματοσακκούλα. σιλευτέρ' (ἀπὸ τὸ τούρκ. ρῆμα silmek) = σφουγγαρόπανο. νᾴ - νᾴ = οὔτε · οὔτε.

ΧΑΡ. ΨΩΜΙΑΔΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

Συλλογὴ Γ. ΖΕΡΖΕΛΙΔΗ

—Ναί, εὗρα το, 'ς σῆ μάνας σ' τὸ χωράφ'.

'Σ σὴν Τραπεζούνταν ἀπέσ' ἀγούτοιν οἱ Κρωμέτ' πολλὰ ὄκύλ' παιδία 'σαν. "Ολοι ἄτουν τεχνίτ' κι ἀλιὄβεριτὄῆδες, 'ς ἕναν βελόν' ἀπάν' ἐποῖναν σεράντα κατακλάνια κ ἐγόμωναν τ' ὀρταλούκ' χερεκέτ'. Καβγατὄῆδες, γιαλαντὄῆδες καὶ γιαϊκαρατὄῆδες· κ' ἤντιαν ἔτον, μινκίν' 'κ' εἶχεν, θ' ἔρχουσαν ἀπὰν κέσ'· ἅμα φεσάτ' πα κι' ἀϊνιατὄῆδες ὅσον θέλτς.

Οἱ Ματσουκάτ' πα, σεῖτα ἔσαν κι' ἄλλο σιμά, τὴν Τραπεζούνταν σάνκιμ 'κ' ἔξεραν. Οἱ πλέοι ἄτουν τὸ χρόνον μίαν δεύτερον ἐπέγ'ναν 'κ' ἐπέγ'ναν 'ς σὴν πολιτείαν γιὰ τοῦ 'σπιτί' ἄτουν τὰ λειφτασέας. Π' ἐξενίτευαν, ἐπέγ'ναν 'ς σὴν Πόλ' καὶ 'ς σὴ Ρουσίαν· 'ς σὴν Τραπεζούνταν τεγμὲ 'κ' ἔστεκαν. "Αλλ' πα, π' ἐπεμέν'ναν, ἂσ' σὸ χωρίον ἄτουν 'κ' ἐβγαίν'ναν· ἐδούλευαν τὰ χωραφόπα τουν, εἶχαν τὰ ζᾶ καὶ τὰ πρόγατα τουν, ἔπιναν τὰ κρύα τὰ νερὰ κ' ἐκεῖσαν ἀφ'κὰ 'ς σ' ἀλάτια· γιαπάν-μιλλετι, ὅλοι ἄτουν 'ς εἶναν Θεὸν ἀνθρώπ.'.

—Πάει τὸ ποτάμ' ἀκειάν' ; - πάει.

"Εραν-κάκ' εἶχαν ἄτο, καλτουρούμ'-ἶνσανί, οἱ Κρωμέτ', νὰ ζεφκλιανεύκουνταν τσοὶ Ματσουκάτας τσοὶ χωρέτς· ἅμα τεγμέ πα 'κ' ἐπετὄέρευαν ἄτο.

"Εναν καλοκαιρί' ἡμέραν, τσῆ Κουτούλας ὁ Κωτᾶνον ἂσ' σὴ Λαραχανὴν ἔρθεν 'ς σὴν Τραπεζούνταν μὲ τὸ γαϊδιρόπον ἀτ'. 'Εφόρτωσεν ἄτο ἕναν-δύο κολοθόπα τυρίν, ἕναν κοβλακόπον κερασινέσ' βούτορον, ἕναν σακκκούλ' ὑλιστὸν καὶ κάτ' κι' ἄλλο μαντζιρκόπα, θὰ πουλεῖ ἄτα καὶ παίρ' ἕναν-ξάϊ ἅλας, κάτ' τὄαρουχόπα, κάτ' μανουσόπα κ' ἕναν κι' ἄλλο γιὰ τ' ὀσπίτ' καὶ πάει διαβαίν'.

'Ο Κωτᾶνον ὁ τσουγωμένον, ἐγεῖνος πολλὰ καιρὸν 'ς σὴν Τραπεζούνταν 'κ' ἐπάτεσεν, ἐνέσπαλεν τὰ δρόμια· γιὰμ ὄαὄεύ' ἐκεῖ 'ς σὰ στενὰ τὰ σοκάκια 'θε, ἂσ' σὸ Τεορμέν-τερεσιν ἅμον ντ' ἐδέβεν, ἐπίασεν 'ς σοῦ γαϊδιρί' τ' οὐράδ', ὁ γάϊδιαρον ἔμπρου κέσ' κι' ἄτὸς ἀποπίσ', ἐσέβαν 'ς σὴν πολιτείαν· ὁ γαϊδιαρον 'κὶ ὄαὄεύ', ἐξέρ' τὸ δρόμον, θὰ φέρ' τὸν Κωτᾶνον 'ς σὸ χάν'. 'Αλλέϊως, γιά τὸ γάϊδιαρον θ' ἐχάν'νεν γιά ὁ ἴδιον θ' ἐχᾶτον, ἔσπιγξεν καὶ κρατεῖ τοῦ γαϊδιάρ' τ' οὐράδ' κι' ὁλόγυρα 'κὶ τερεῖ, πάγ'νε.

"Αρ' ἔρθεν, ἔρθεν ὁ γάϊδιαρον ὅλιον τ' Οὐζοὺν-σοκάκ, ἐκλῶστεν 'ς σὸ Σεμτὄιλέρ παὄιν ἀπάν' καικὰ κ' ἐκατῆβεν τὰ ἴσα ἐσεβεν 'ς σὸ Σουλί-χανιν μὲ τὸν Κωτᾶνον ἀποπίσ' ἀτ'.

—Τσιιιούσ ! ἐστάλτσεν ὁ Κωτᾶνον τὸ γάϊδιαρον ἀτ' ἀπέσ' σὴ μέσ', ἐχάλασεν κ' ἔγκεν 'ς σοῦ χαντζῆ τὰ πουρτία' τ', ἔσυρεν τὸ γάϊδιαρον 'ς σὸ χάν' κ' ἐντῶκεν 'ς σὸ κιφάλ'ν ἀτ' τὴν τορπὰν κι' ἀτὸς ἔρθεν σὴ μέσεν 'ς σὰ τὄεσμέδες καικά, ἐκάτσεν ἐξέγκεν τὰ τὄαρούχια 'τ' θὰ πλύν' κι' ἀναπάζ' τὰ ποδάρια 'τ'.

"Εναν-δύοι νομάτ' [Κρωμέτ' πα κάθουνταν 'ς σοῦ χανί' τὴν καγβὲν ἀπέσ' κι' ἀναμέν'νε τσοὶ κετουρουτὄῆδες κάτ' ν' ἀγοράζ'νε· ἅμον ντ' εἶδαν τὸν Κωτᾶνον μὲ τὸ ὄαλένεν τὸ ποτούρ' καὶ τὰ καρδίας ἀνοιχτά, ἐξέβαν 'ς σὴν πόρταν ἐπίασαν τὸ μαϊτάπ' καὶ χαλχανίζ'νε. Κ' ἐπεκεῖ εἴνας τὄίπ' ὁ τὄαπκούντς ἄτουν ἐρχίνεσεν :

—"Ε ε ε ! Κώωσταντινε ! εὗρες τόοο βούδ' ;! κι' ἄλλ' ἐγριλεύταν ἂσ' σὰ γέλ'τα, ὅλιον τὸ Σουλί-χανιν ἐντιδόεσεν. 'Ο Κωτᾶνον πα ἐκλώστεν ἐτέερεσεν ἀτ'ς μίαν κ' ἐπεκεῖ ἐφέκεν τοῦ ποδαρί' ἀτ' τὸ πλύσιμον καὶ στέρια - στέρια κι' ὅσον εἶχεν λαλίαν κουΐζ' καὶ λέει—Ναίαι, ναίαι, εὗρα 'το, 'ς σῆ μάναας σ' τὸ χωωωράφ' !

Λεξιλόγιο: 'Απέσ' = μέσα. ἀγοῦτοιν=αὐτοὶ (οἱ γνωστοί). Κρωμέτ' =Κρωμναῖοι. πολλὰ σκύλ' παιδία 'σαν =(φρ.) πολὺ ἐπιτήδειοι, κατεργάρηδες ἦσαν. ἁλιὄβεριτὄῆδες=(λ.τ) ἐμπορευόμενοι. 'ς ἕναν βελόν' ἀπὰν ἐποῖναν σεράντα κατακλάνια=(π. φρ.), σε μιὰ βελόνα πάνω κάνανε σαράντα τοῦμπες, πεισματάρηδες μικροκερδοσκόποι. ἐγόμωναν=ἐγέμιζαν. ὀρταλούκ'=(λ.τ.) τὸ περίβαλλον, κόσμος. Χερεκὲτ=(λ.τ.) κίνηση, θόρυβος. καβγατὄῆδες=(λ. τ.) ἐρι-

στικοὶ φιλόνεικοι. γιαλαντζῆδες=(λ.τ.) ψευταράδες. γιαϊκαρατζῆδες=(λ.τ.) φωνακλάδες ὑποκριτές. ἤντιαν ἔτον=σὲ ὅ,τι δήποτε, μιγκὴν (λ.τ.) 'κ' εἶχεν=(φρ.) δὲν ἦταν δυνατό, θ' ἔρχουσαν ἀπάν' κέσ' =(φρ). θἄβγαιναν στὴν ἐπιφάνεια. φεσάτ'=(λ.τ.) δειλοί, μικρόψυχοι. ἀϊνιατζῆδες=(λ. τ.) κομπογιανίτες, τσαρλατάνοι. σεῖτα=ἐνῶ. σάνκιμ=σχεδόν. λειφτασέας=ἐλλείψεις. τεγμὲ=(λ.τ.) σπάνια. τὰ ζᾶ=οἱ ἀγελάδες. γιαπὰν-μιλλετὶ=(φρ.τ.) ἄνθρωποι τοῦ ὑπαίθρου, τῆς φύσης. 'ς εἶναν Θεὸν ἀνθρῶπ'=(π. φρ.) ἁπλοϊκοί, ἀπονήρευτοι. πάει τὸ ποτάμ' ἀκειὰν-πάει=(φρ.) πάει τὸ ποτάμι τὸν ἀνηφορο-πάει, (ἀνάλογο μὲ τὸ πετάει ὁ γάϊδαρος-πετάει). ἔραν-κάκ' εἶχαν ατο=(φρ.) τὄχαν μανία. καλτουρούμ-ἰνσανὶ=(φρ. τ.) ἄνθρωποι τοῦ λιθόστρωτου τῆς πόλης, ἐξελιγμένοι. νὰ ζευκλιανεύκουνταν=(λ.τ.) νὰ εἰρωνεύωνται. τσοὶ χωρὲτς=τοὺς χωριάτες. 'κ' ἐπετδέρευαν ἀτο=(λ.τ.) δὲν τὸ καταφέρνανε. κολοθόπα=κεφαλάκια τυριοῦ. κοβλακόπον=κουβαδάκι ξύλινο. κερασινέσ' βούτορον=βούτυρο τοῦ μηνὸς Ἰουνίου. ὑλιστὸν=σακκουλίσιο γιαούρτι. ἔναν-ξάϊ=λιγάκι. μανουσόπα=ὑφάσματα ριγέ. κ' ἔναν-κι'ἄλλο=καὶ κάτι ἄλλα μικροπράγματα. πάει διαβαίν'=γυρίζει σπίτι του. ὁ τσουγωμένον=ὁ ἔρμος. ἐνέσπαλεν=ξέχασε. γιὰμ' ἀδεύ'=(λ. τ.) μήπως τὰ χάνει. ἄμον ντ' ἐδέβεν=μόλις πέρασε. τ' οὐράδ'=τὴν οὐρά. ἔμπρου κέσ'=μπροστά. 'ς σὸ χὰν =(λ.τ.) στὸ χάνι. ἀλλέϊως=ἀλλοιώτικα. τσιιιούδ=ἐπιφώνηση στὸ γαϊδούρι. ἐστάλτσεν=σταμάτησε. ἐχάλασεν=ξεφόρτωσε. ἔγκεν=ἔφερε. πουρτία=(λ.τ.) τὰ πράγματα. ἔσυρεν=ἔμπασε. ἐντῶκεν 'ς σὸ κιφαλ'ν ἀτ'=κρέμασε στὸ κεφάλι του. τορπὰν=τὸν τορβά. τδεσμέδες=(λ.τ.) βρύσες. ἀναπάζ'=ξεκουράζει. καγβὲν=καφενεῖο. κετουρουτδῆδες=(λ.τ.) εἰσαγωγεῖς ἐγχωρίων εἰδῶν. δαλένεν ποτούρ'=μάλλινη ἐγχώρια βράκα. καρδίας=στήθεια. μαϊτάπ'=(λ.τ.) εἰρωνεία, καζούρα. τδίπ' ὸ τδαπκούντς=ὅ πιὸ μάγκας. εὗρες τὸ βούδ'=βρῆκες τὸ βόϊδι. ἐγριλεύταν ἀσ' σα γέλ'τα=σκάσανε στὰ γέλια. ἐντιδόεσεν=ἀντήχησε. κ' ἐπεκεῖ=κ'ὕστερα. ἐφέκεν=ἄφησε.

ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

1. Καλὰ εὐτάγω, ἄγουρος εἶμαι.

Ἕναν ἀντρόγυνον καλὰ 'κ' ἐπέγ'ναν, πάντα ἐλοοπιάσκουσαν.

Ἕναν ἡμέραν ἐκάτσαν νὰ τρώγ'νε καὶ ἄντρας ἐπίδιζεν τὴν γαρήν ἀτ' νὰ τρώῃ μαῦρον χαϊβάρ' κ' ἐκεῖνος ἔτρωεν κρομμύδα.

—Ναί, εἶπεν ἡ γυναῖκα, ἐσὺ τρὼς τ' ἄσπρον τὸ κρομμύδ' καὶ ἀσπρύν' ἡ καρδία σ', ἐμέν πα φάεις τὸ μαῦρον τὸ χαϊβάρ' καὶ μαυρύν' ἡ καρδία μ'.

—Καλὰ εὐτάγω, εἶπεν ἄντρας ἀτ'ς, ἄγουρος εἶμαι, ἐγὼ γαζανεύ' ἀτα.

2. Ἂν 'κὶ βάλλω τὸ δάχτυλο μ'.

Ἕναν χρόνον τὴν Λαμπρήν, ὁ Κύριλλον ὁ Δεσπότ'ς τῆ Ματσούκας, ὅνταν ἐπῆγαν σὴ Διπλανάστασην εἶπεν τοὶ ποπάδας ἀτ': «Κάθαν χρόνον, σ' ὅλα τὰ γλώσσας λέγομε τὸ Βαγγέλεν. 'Οφέτος πρέπ' εἶνας ἐσουν ἂς λέῃ ἀτο καὶ σ' ἐμέτερον τὴ γλῶσσαν». Οἱ ποπᾶδες ἐζουλίγαν ἀδὰ κι ἀκεῖ κ' ἐπεκεῖ ὁ Ποπαμύρων εἶπεν: «'Εγὼ θὰ λέγ' ἀτο».

Ἄρ' ἔρθεν ἡ ὥρα. 'Ο Ποπαμύρων ψάλλ'... Ὅσταν ἔρθεν ἐκεκὰ ποὺ λέει «Ἂν δὲν βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων...» ἐκοντοστάθεν, ἐπυκνοκούρτεσεν τὸ φτύσμαν ἀτ' καὶ εἶπεν· «Ἂν 'κὶ βάλλω τὸ δάχτυλο μ' σὸ τρυπίν ἀτ' κιάν, ζατὶ 'κὶ θὰ ἰνανεύ' ἀτο».

Λεξιλόγιο: ἐζουλίγαν = ἔστριψαν. κούρτεσεν=κατάπιε ἐπανειλημμένως. ἰνανεύω (λ.τ. inanmak)=πιστεύω.

ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΚΗΣ

Συλλογὴ ΧΑΡ. ΨΩΜΙΑΔΗ

1. Ἄλλ' ἔγκανε σε.

'Ο Μῆτρον καμμίαν 'ς σὴν ἐγκλεσίαν °κ' ἐπένεν. 'Ερρώστεσεν κ' ἐκοῦξαν τὸν ποπᾶν νὰ ἔρται κοινωνίζ' ἀτον. Εἶπεν κι ὁ ποπᾶς «'Κὶ πάγω κοινωνίζ' ἀτον, ἀτὸς 'ς σὴν ἐγκλεσίαν καμμίαν 'κ' ἔρχουντουν». 'Αλλομίαν ἐπέθανεν ὁ Μῆτρον κ' ἐπῆραν ἀτον κ' ἐπῆγαν 'ς σὴν ἐγκλεσίαν νὰ ἐφτᾶνε τὴν κηδείαν ἀτ'. Σύτᾳ ἐψάλ' νανε τὴν ἀκολουθίαν ἀτ', τερεῖ ἀτον 'ς σὸ

σαντούχ' ἀπέσ' ὁ ποπᾶς καὶ λέει ᾰτον:

—Ἔι κιτι, Μῆτρο, 'ς σὴν ἐγκλεσίαν καμμίαν 'κ' ἔρχουσ'νε. Ἄ λές με, «ἀχὰ ἔρθα ἀτώρα». Ναί-ἅμα, ἀτώρα πὰ 'κὶ θὰ ἔρχουσ'νε, ἄλλ' ἔγκανε σε.

2. Πάντα παίρ'.

Ἐπεράν'νεν ὁ ποπᾶς μὲ τὸν σύντεκνον ἀτ' ἀσ' σῆ Γουτζουχλοῦ τὸ ποτάμ' κ' ἐπάτεσεν 'ς σὸ βαθὺν κ' ἐφουρκίεν. Ἐκλῶστεν ὁ σύντεκνος ἀτ' 'ς σὸ χωρίον ἔφερεν τὸ μαῦρον τὸ χαπάρ' κ' ἐκάτσεν ἡ ποπαδία κ' ἔκλαιεν ἄτον. Σύτ' ἔκλαιεν ἐρωτᾶ τὸν σύντεκνον ἀτ'ς: «Πῶς ἔντονε κ' ἐφουρκίεν; Πῶς 'κ' ἐπόρεσες νὰ ἐγλύτωνες ἄτον;» «Ντό νὰ ἐποῖνα τον, πόπαδια, εἶπεν ἀτην ὁ σύντεκνον. Ὅσταν ἐφοσίεν 'ς σὸ βαθὺν τὸ νερόν, ἁπλώνω τὸ χέρι μ' καὶ λέγ' ἄτον «πάτερ, δός με τὸ χέρι σ'». Ἅμα ἐκεῖνος 'κ' ἐδέκε με τὸ χέρν' ἀτ' κι ἀέτσ' πὰ ἐπῆρεν ἄτον τὸ ποτάμ' κ' ἐφουρκίεν». «Εὔλογημενε, λέει ἄτον ἀτότες ἡ ποπαδία, ἔπρεπεν νὰ λές ἄτον «πάτερ, ἔπαρ' τὸ χέρι μ'». Ποπᾶς ἄνθρωπος, συνηθισμένος ἔτονε πάντα νὰ παίρ' καὶ καμμίαν νὰ μὴ δίει».

3. Βὲρ-βέρ.

Τῆ ποπᾶ τ' ἰντέρᾳ ἐποῖκαν ἀτα κόρδας κ' ἐσέγκαν ἀτα 'ς σὴν κέμεντζεν κι ἀσ' τὸ ἔπαιζεν, ἡ λαλία θε ἔλεεν: «βὲρ-βέρ, βὲρ-βέρ».

4. Ἄ'ποίναμε τὄρτάνᾳ.

Τῆ Πετροκόφτη ὁ Λεὼντς ἐγάπανεν τὴν Σοφίαν τῆ χέρας τῆ Μωρέσσας. Ἐθέλ'νεν νὰ ἐπαῖρνεν ἀτην ἅμα ὁ κύρ'ς ἀτ' κ' ἡ μάνα τ' 'κ' ἐθέλεσαν ἐπειδής—καὶ ἔτον ἐφτωχέσσα. Πολλὰ 'κ' ἐπῆεν ἔντρισεν ἡ Σοφία. Τὸν Λεὼν πὰ οἱ γονέοι ᾰτ' ἐδέκαν ἄτον εἶναν ἄλλεν. Ἔρθεν ἐποῖκεν ἡ γαρή ἀτ' ἕναν ἀγουρόπον, ἅμα γάλαν 'κ' εἶχεν νὰ χορτάζ' τὸ μωρόν. Ἕναν ἡμέραν ἐπῆρεν ἃ ἡ καλομάνα θε 'ς σὴν αὐλὴν κ' ἐφάζνεν ἃ ἀραρότ'. Ἔρθεν κ' ἐπέρασεν ἀπεκέσ' ἡ θεία τῆ Σοφίας κι ἀσ' τὸ εἶδεν τ' ἀραρότ', κλώσκεται λέει: «Τεμᾰκ ἡ μάνα τῆ μωρί' γάλαν 'κ' ἔχ'; Τ' ἐμέτερον ἡ Σοφία ἀτόσον καὶ πολλὰ γάλαν ἔχ', ἀσ' τὸ χορτάζ' τὸ μωρόν ἀτ'ς κ' ὕστερα, ἀλμέει ἀσ' σὰ τσιτσία τ'ς τὸ γάλαν καὶ χάν' ᾰ».

Ὁ Λεὼντς ἔκουεν ἀσ' ἕναν μερέαν, ἔρθεν γάλᾳ γάλᾳ 'ς σὴ μάναν ἀτ' σουμὰ καὶ εἶπεν ἀτην: «Μάνα, ἂν ἐπαίρναμε τὴ Σοφίαν, ἀτώρα ἃ 'ποίναμε καὶ τὄρτάνᾳ».

5. Τὴν βούκα σ' ἐγνῶρτσον.

Δύο κουμπάρ' ἐκατήβαιναν ἀς σὸ Γανλοῦ Ταδὶν 'ς σὸ Πουλαντζάχ'. Σ' σὴ στράταν ἐκάτσαν 'ς ἕναν πεγάδ' κεκὰ κ' ἐξέγκανε τὰ δίσακκα τουν νὰ τρῶνε. Ὁ κάθα εἶνας ἐξέγκεν ἀπ' ἕναν τὄανάκ' κ' ἐσέγκανε χώρᾳ ὑλιστόν, ἔθυψαν καὶ τὰ ψωμία τουν ἀπέσ' κ' ἐσκάλωσαν καὶ τρῶνε. Εἶδεν ἀτ'ς εἶνας Τοῦρκος καὶ εἶπεν ἀτ'ς: «Γιατί τρῶτε χώρᾳ καὶ 'κὶ τρῶτε ἀσ' ἕναν τὄανάκ'»; Ἐφογῶθαν οἱ χεριφάντ' κ' εὐκαίρωσαν τ' ἕναν 'ς σ' ἄλλο ἀπέσ'. Ὁ εἶνας ἐσκάλωσεν κ' ἔτρωεν ἀγλήγορα. Κλώσκεται λέει ᾰτον ὁ ἄλλος: «Κούμπαρε, ὁ ἄπιστον ἔποῖκεν τὴν ἀπιστίαν ἀτ', ἐσὺ τὴ βούκα σ' ἐγνῶρτσον».

Λεξιλόγιο: ἔγκανε=φέρανε. ἐκοῦξαν=κάλεσαν, φώναξαν. σαντούχ'=φέρετρο. ἔϊ κιτι=(ἔκφρ.) ἔ, καϋμένε. ἀχὰ=ἰδού. ἐφουρκίεν=πνίγηκε. ἐκλῶστεν=γύρισε πίσω. ἐφοσίεν=χώθηκε. βὲρ-βὲρ(λ.τ. ver)=δόσε-δόσε. ἰντέρᾳ=ἄντερα. κόρδας=χορδές. κέμεντζεν (λ.π. kemençe)=λύρα. τὄρτάνᾳ=ξερὴ μυτζήθρα. ἔντρισεν=παντρεύτηκε. ἀραρότ'=ἀραροῦτι, κουρκούτι, χυλός. τεμᾰκ (λ.τ. dimek)=δηλαδή. τσιτσία=βυζιά. ἄρτουκ (λ.τ. artik)=πιά, τότε. ἄχτᾳ=τὰ ἄχτια (τὸ ἄχτι) του. ἀφκὰ=ἀπὸ κάτω. ὑλιστὸν=γιαούρτι τῆς σακκούλας. ἔθυψαν=ἔθρυψαν. εὐκαίρωσαν=ἄδειασαν.

ΚΟΤΥΩΡΩΝ Συλλογὴ Ξ. ΞΕΝΙΤΑ

1. Νὰ πονεῖτε με...

Χόρος ὁ Ποπα Θόδωρον, χόρος κι ὁ ΠοπαΚωσταντῖνον—λαφρὸν ἡ νύχτα τουν! Σ' σῆ Θοδωρῆ τῆ γιατροῦ τὸν θάνατον ἐξέγκανε φωτογραφίαν, καὶ 'ς σῆ Ποπα-Κωσταντίνονος τὸ γιάν' κεκὰ ἐστάθεν κ' ἐξέβεν τῆ Ψυλλίνας ἡ Παρθένα. Ἔμορφος ἔν' νὰ ἔλεες, ψέμαν θὰ ἔτον. Ἄσκεμος ἔν' νὰ ἔλεες, κανεὶς κατακλαίεις ἀτην τεῖ 'κὶ θὰ ἐκατηγόρανε σε.

Σ' σῆ Γιάνν' τῆ Ζούλια τὸν θάνατον πὰ ἐξέγκανε κάντρον. Σ' σῆ ΠοπαΘόδωρο-

νος τὸ γιάν' κεκὰ εὑρέθεν κ' ἐξέβεν ἡ Τδαχούρα, ἔμορφος καὶ γιοσμάβα εἶνας ὑναίκα.

Ἐπῆεν ἕναν ἡμέραν ὁ Ποπα Κωσταντῖνον 'ς ἕναν ὁσπίτ' καὶ εἶδεν τὸν κάντρον. Ἐστοχάστεν καὶ εἶδεν τὴν Τδαχούραν 'ς σῆ ΠοπαΘόδωρονος τὸ γιάν' κεκά. Ἐκρέμασεν τὴν γούλαν καὶ εἶπεν ἔμνοστα-ἔμνοστα: Ἐμὲν νὰ πονεῖτε με εἶμαι, τζάνουμ! Ἐγὼ ξάι τύχην 'κ' ἔχω. Ἐγὼ ἀσ' τ' ἐγεννέθα κι ἄν' χόρος εἶμαι. Καὶ 'ς σὸν κάντρον κι ἄν' πὰ εἶμαι μὲ τῆ Ψυλλίνας τὴν Παρθέναν, αἰωνία θὰ εἶμαι μὲ τ' ἀτὲν ἐντάμαν. Νασὰν τὸν ΠοπαΘόδωρον. Ἐλέπετ' ἀτον; Ἔσ σὸ γιάν'ν ἀτ' κεκὰ ἡ Τδαχούρα! Αἰωνία μὲ τ' ἀτὲν ἐντάμαν θὰ ἔν'. Οὒς ἀτοῦ πὰ τυχερὸς ἔτον...

Λεξιλόγιο: χόρος=χηριός. ἐξέγκανε=βγάλανε. γιάν' (λ. τ.) yan=πλάι. κεκὰ=κοντά. κατακλαίεις=κατηγορᾶς (κοτσομπολεύοντας). τεῖ=(λ.τ.) deyi ἢ diye=δῆθεν, λέγοντας. Κάντρον=φωτογραφία. γιοσμάβα (λ. τ.) yosma=λεβέντισσα, ὄμορφη. ἔμνοστα=νόστιμα. ξάι=διόλου. νασὰν=χαρὰ στόν.

2. Ἡ φύρα.

Ὁ σ' χωρεμένον ὁ Πέτρον ὁ Ἔσπιελης, πολλὰ χρόνᾳ δέσκαλος 'ς σὴν Ὀρτοῦν, ἐφέκεν τὴν δεσκαλικὴν κ' ἔνοιξεν ἕναν τιουκιάν'. Εἶχεν κ' ἐπούλ'νεν καὶ λαήνᾳ. Ἐτράνυναμε κ' ἐμεῖς τὰ παιδία κ' ἐπαίναμε ηὕρικαμ' ἀτον. Ἔτον καὶ πολλὰ μασχαρᾴνος καὶ πάντα κάτ' θὰ ηὕρικεν κ' ἔλεεν κ' ἐποῖνε μας κ' ἐγέλαναμε. Ἐρώτεσεν ἀτον ἕναν ἡμέραν ὁ Κίτσον τῆ Χάϊτα:

—Ἔ, δέσκαλε, πῶς πᾶνε τὰ δουλείας;

—Μαῦρα κι ἄχαρα, ξάι πα μ' ἐρωτᾶτε. Ζεμίας, τρανὰ ζεμίας, ἐπατουρεύτα! εἶπεν ὁ Πέτρον.

—Ντὸ ζεμίας, πῶς ἐπατουρεύτες; λέει ἀτον ὁ Κίτσον.

—Ἀβοῦτα τ' ἀστόχα τὰ λαήνᾳ ἐλέπετ' ἀτα; Ἐξέρετε πόσον ἐζεμίωσα ἀπ' ἀτά; εἶπεν ὁ Πέτρον κ' ἐλάϊξεν τὸ κιφάλ'.

—Κιὰ πῶς, ἀπόθεν κέσ'; ξὰν ἐρωτᾶ τον Κίτσον.

—Ἀσ' σὴν φύραν ἀτουν! εἶπεν ὁ Πέτρον.

Ἐμεῖς ἐξεραχώθαμε ἀσ' σὰ γέλ'τα. Ὁ δέσκαλον, χώρις νὰ γελᾶ, ἐκλώστεν λέει μασε:

—Ντό γελᾶτε; Τεμᾴκ 'κὶ πιστεύετε με;...

Λεξιλόγιο: τιουκιάν' (τὸ) λ. ἀρ. dükkân=μαγαζάκι, κατάστημα. μασχαρᾴνος (λ. ἀρ.) maskara=ἀστεῖος. ἐπατουρεύτα (λ. τ.) batirmak=καταστράφηκα, βούλιαξα. ἀστόχα=γρουσούζικα. ἐλάϊξεν=κούνησε. ἐξεραχώθαμε=σκάσαμε (ἀπ' τὰ γέλια). τεμᾴκ (λ. τ.) demekki=ὥστε, δηλαδή.

3. Τύχην 'κ' ἔχομε...

('Αφήγηση ΧΑΡΑΛ. ΗΛΙΑΔΗ)

Σ σὰ 1900 τῆ χρονίας ὁ Τζιμπάης ὁ Γιάννες καὶ πέντε-ἕξ' Σεμενλῆδες ἐπαῖναν μὲ τὸ παπόρ' ἀσ' σὴν Ὀρτοῦν 'ς σὴ Ρουμανίαν νὰ ἐφτάνε χαλαϊτδουλούκ'. Σ σὸ ταξίδ' ἐπίασεν ἀτ'ς ἕναν δυνατὸν φουρτούναν. Τὸ παπόρ' 'ς σὸ γιάν' ἀπάν', μίαν ἐφοσίουντουν χαμελὰ καὶ μίαν ἔβγαινεν 'ς σὰ βίας ἀπάν', ἀτόσον καὶ πολλὰ ἐλαΐσκουντουν, ἐθάρ'νες ἀχὰ καὶ θὰ πατεύ'. Οἱ Σεμενλῆδες, ἀμάθετοι 'ς σὴν θάλασσαν, ἐζαλίγανε, ἐξέρασαν ἐξέγκαν τ' ἰντέρᾳ τουν καὶ κλαῖνε καὶ παρακαλοῦν: «Θέ μ', ἐσὺ ἐξέρτς, γλύτα μας ἀσ' ἀβοῦτο τὸ κακόν, ἃ φουρκίγομες». Ἀκούει ἀτ'ς ὁ Τζιμπάης ὁ Γιάννες καὶ κλώσκεται λέει ἀτ'ς: «Νέπε, μὴ φογούστουν, ἐμεῖς ἀγοῖκον τύχην 'κ' ἔχομε νὰ φουρκίγομες. Ἐμεῖς ξὰν ἃ πᾶμε κ' ἔρχομες 'ς σὴν Ρουμανίαν καὶ ἃ σιουριουνεύκομες».

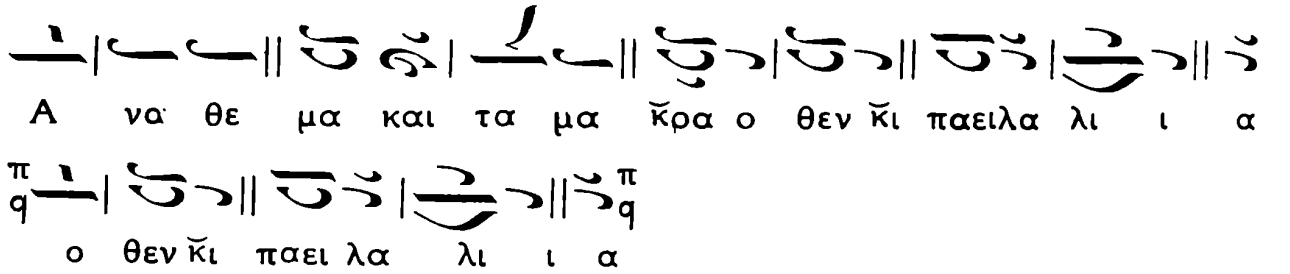
Λεξιλόγιο: χαϊλαϊτδουλουκ'=ἡ τέχνη τοῦ γανωματῆ. γιάν'=(λ.τ. yan)=πλάϊ. βίας=κύματα. πατεύω (λ.τ. batmak)=βουλιάζω. φουρκίγομαι=πνίγομαι. ἀγοῖκον=παρόμοιο, τέτοιο. σιουριουνεύκομαι (λ. τ. sürünmek)=ὑποφέρω, τραβάω δυστυχίες περιπλανόμενος ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Συλλογὴ τοῦ Ξένου Ξενίτα θεωρημένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρᾶ.

Ἦχος $\frac{\iota}{\ddot{q}}$ *Πα* $^{\circ}$ *Ρυθμὸς 5σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.*

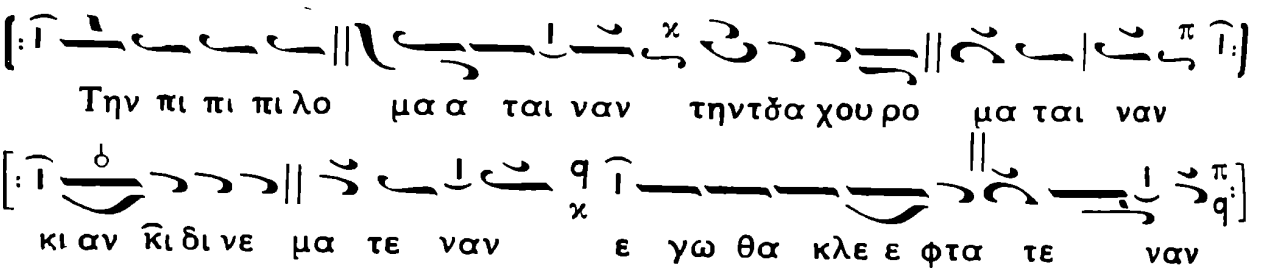
(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΔΗ)



Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τραγουδιέται καὶ ὁ δεύτερος στίχος: **«Τ' ὀμμάτα μ' ἐσκοτείνεψαν ἀσ' σὴν ἀροθυμίαν»**, καθὼς καὶ ὅλα τὰ δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα.

Ἦχος $\frac{\lambda}{\pi}$ *Πα* *Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.*

Ἀπόδοση ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ ΚΟΝΤΟΓΟΥΛΙΔΗ

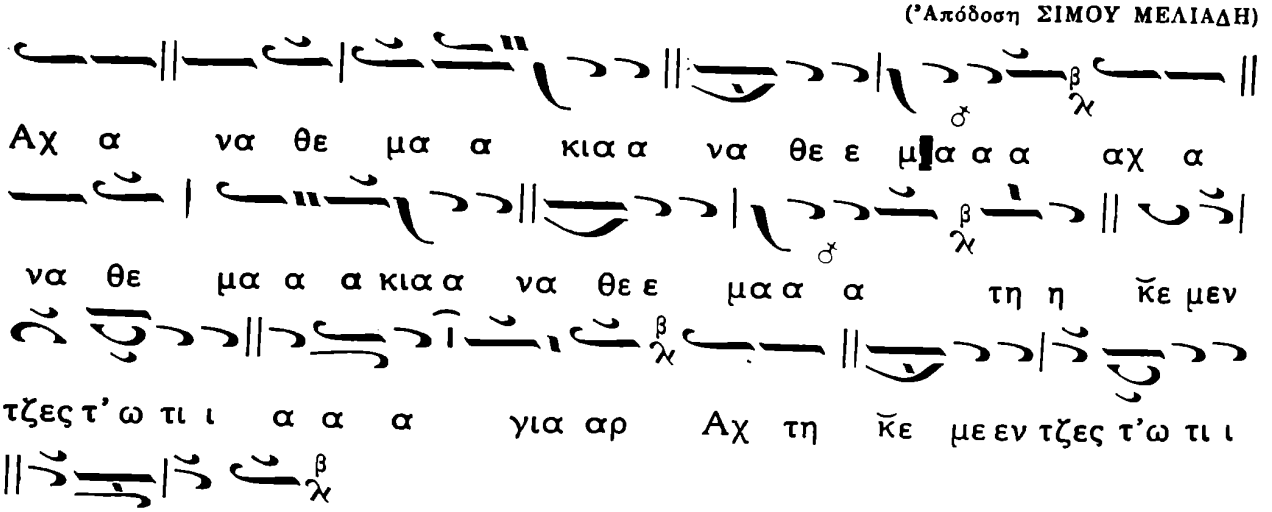


Ἔτσι τραγουδιοῦνται καὶ ὅλα τὰ δεκατετρασύλλαβα δίστιχα.

(Βλ. παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ στὸ τεῦχος 21]22, σελ. 525).

Ἦχος λ^{τος} *Βου. Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος ἀργός.*

(Ἀπόδοση ΣΙΜΟΥ ΜΕΛΙΑΔΗ)



Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τραγουδιέται καὶ ὁ δεύτερος στίχος: **«Ἐφτάνε με καὶ λάσκομαι μεσάνυχτα σκοτία»**, καθὼς καὶ ὅλα τὰ δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα.



Σταυρέτ'κον μοιρολοΐα.

Ἤρθαν ἀγγέλ᾽ ἀπ᾽ οὐρανοῦ καὶ ἀσ᾽ σὸν Ἄεν-Τάφον,
ἔρθαν ἐπῆραν τὴν καλὴν τὴν μάννα μ᾽ τὴ Σοφίαν.
Τὰ στράτας ἀτ᾽ς τραντάφυλλα ἡ δέβα τ᾽ς μανουδάκια
κι᾽ ὁ ὕπνος ἀτ᾽ς γλυκὺς γλυκὺς ἄμον τὰ τραγωδίας,
ντὸ ἔλεγεν, ντὸ ἔψαλλεν, ὅνταν ἐκ̄ούνιζε με.
Ἤρθαν κ᾽ ἐδέβαν ταχμιλᾷν ἀσ᾽ σ᾽ Ἄνθεν τὸ παρχάρι,
ἄνθεν ᾽ς σὸ Μεσοπάρχαρον ἄνθεν ᾽ς σὸ Κρεπεγάδι,
ἄνθεν ᾽ς σ᾽ Αὐλακοκέφαλον καὶ ἀσ᾽ σὰ Ζωναρέας.
᾽Αγγέλ᾽ ἀτὲν ἐκράτ᾽νανε ἀφκὰ ἀσ᾽ σὰ γολτούχα
κ᾽ ἡ μάννα μ᾽ δεκατέσσερα χρονῶν μικρὸν νυφόπον
ἀρματωμέντσα κ᾽ ἔμορφος καὶ ἡλεφωταγμέντσα,
ἐμπραπλωμένα σταυρωτὰ ἐκράτ᾽νεν τὰ χερόπα τ᾽ς
κι᾽ ἀνάμεσα ᾽ς σὰ δάχτυλα τ᾽ς εἶχεν μανουδακόπα,
᾽ς σὰ ἐμπροκάρδᾳ τ᾽ς μάραντα, ᾽ς σὸν κόλφεν ἀτ᾽ς φυλλόπα.
Ἄχ! καὶ σ᾽ ἐκεῖνα τ᾽ ἔμορφα καὶ τὰ σκουτουλισμένα
τὰ ποδαρόπα τ᾽ς κόκκινα ἐφόρ᾽νεν γεμενία.
Κι᾽ ὅνταν ἔρθεν κ᾽ ἐσούμωσεν τὸ γαλενὸν τ᾽ ὀψίκιν
ἐκεῖ ᾽ς σὸ Μαυροπέγαδον ᾽ς σῆ παρχαρί᾽ τὸν τόπον,
ὅθεν Καλομηνᾶ ἀνθοῦν τῆ γῆς τὰ ἐμορφότες,
τὰ χίλᾳ ραχοτδίτδεκα καὶ τ᾽ οὐρανοῦ πουλλόπα
πάντα γλυκέα κελαϊδοῦν τὰ χίλᾳ κελαϊδίας,
ἐκεῖ ᾽ς σὸ κρῦον τὸ νερὸν ὅλ᾽ ᾰτουν ᾽κοντοστάθαν
τέϊ κάποιος ἐδίψασεν καὶ θ᾽ ἔπινεν νερόπον,
νερόπον παρχαρόνερον καὶ τ᾽ ἀπαροθυμίας.
Θαρρεῖς ἐκεῖ παρέστεκαν τῆ Μαχαλᾶς παιδία,
ταένυφοι καὶ ἔμορφοι καὶ νέϊκα παλληκάρᾳ
κι᾽ ὅλ᾽ οἱ ᾽κοδέσπενες ἐκεῖ καὶ ὅλ᾽ οἱ γεροντάδες,
πρόσωπα ἀνεγνώριμα ντὸ ᾽κ̄ εἶδα ᾽γὼ καμμίαν.
Οἱ μειζοτέρ᾽ ἐκράτ᾽νανε Ἀενταφί᾽ κερόπα
οἱ νέοι καὶ οἱ ταένυφοι ᾽ς σὸ πόϊν ᾰτουν λαμπάδας
τὰ παλληκάρᾳ τ᾽ ἔμορφα καὶ τ᾽ ἄχαρα παιδόπα
ἐκράτ᾽ναν ἄθθᾳ καὶ κλαδᾷ, κλαδία φυλλωμένα,
κι᾽ ἀσ᾽ σ᾽ ὅλεν τὰ μικρίτδικα Κιμιδχανᾶς μηλόπα.
Καὶ ᾽ς σὰ κερόπ᾽ ἀνάμεσα, καὶ ᾽ς σὰ λαμπαδοφώδᾳ
᾽ς σ᾽ ἀνθόφυλλα, ᾽ς σ᾽ ἀνθόκλαδα, ᾽ς σὰ ἄνθᾳ καὶ ᾽ς σὰ βάιᾳ
ὁ κύρη μ᾽ ἐπαρέστεκεν
κ᾽ ἡ καλομάννα μ᾽ ἡ καλή, ἡ γραία ἡ χατζάβα.
Μαννίτσα μ᾽, τὰ παντέμορφα τ᾽ ὀφρύδᾳ σ᾽ τὰ σιάχα
τ᾽ ὀμμάτᾳ σ᾽, τ᾽ ὀμματόκλαδα σ᾽ τὰ πάντα φωταγμένα
χαμελωμένα ἔσανε, γομάτα καλωσύνᾳν
καὶ τὰ χειλόπα σ᾽ τ᾽ ἔμνοστα τὰ πάντα γελασμένα
πονετικὰ ᾽κ̄᾽ ἐφαίνουσαν καὶ παραπονεμένα.
Σ᾽ σὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν τ᾽ ἐμέτερα τὰ μέρᾳ
ἂν παραστέκ᾽νε ἐμπροστὰ ᾽ς σ᾽ ὀμμάτᾳ μουν, μαννίτσα μ᾽,
καλῶς τ᾽ ὀμμάτᾳ σ᾽ γελαστά, τὰ χείλᾳ σ᾽ χαρεμένα.
Μάννα μ᾽, τέρεν τὰ δᾳκρόπα μ᾽ καὶ τὴν μοιρολοΐα μ᾽.

ΗΛΙΑΣ ΑΒΡΑΑΜ ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗΣ

Ζωή καὶ Κίνηση

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΑΣ

Στὸ 10ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας ('Ιουνίου 1944), ποὺ κυκλοφόρησε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, στὴ σελ. 239, ἐζητήσαμε, μὲ τὴν παραπάνω ἐπικεφαλίδα, νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ στοιχεῖα προσφορᾶς τῶν Ποντίων, τόσο στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τῆς περιόδου 1940—44, ὅσο καὶ στὰ ἔργα κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, φιλοξενίας δικῶν μας καὶ συμμάχων στρατιωτικῶν σὲ ποντιακὰ χωριὰ τῆς μεθορίου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καθὼς καὶ γιὰ κάθε ἄλλη σχετικὴ δράση.

Στὸ αἴτημά μας ἐκεῖνο εἴχαμε ἄμεση ἀνταπόκριση ἀπὸ τὸ διακεκριμένο συντάκτη τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δημ. Σ. Λουκάτο, μὲ τὸν τίτλο «Ἀγραπιδιές», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ 11-12 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας ('Ιουλ. Αὐγ. 1944, σελ. 279—282).

Κατόπιν, στὸ 14ο τεῦχος ('Οκτωβρ. 1945, σελ. 351) δημοσιεύτηκε προκήρυξη διαγωνισμοῦ, μὲ ἆθλοθέτη τὸν ἐκλεκτὸ Πόντιο κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτο, γιὰ τὴν καλύτερη καὶ πλουσιότερη σχετικὴ συλλογή. Παρόμοια ἐπαναληπτικὴ ἀνακοίνωση ἔγινε καὶ στὸ τεῦχος 15 - 16 (Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 1945 σελ. 392), καθὼς καὶ στὸ τεῦχος 21 - 22 (Μαΐου - 'Ιουνίου 1946, σελ. 535).

«Κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος», τὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου» διακόψανε τὴν ἔκδοσή τους μετὰ τὸ 21 - 22 τεῦχος. Ἀργότερα τὸ ζήτημα ἀνακινήθηκε ἀπὸ τὸν κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτο στὶς στῆλες τοῦ περιοδικοῦ «ΤΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟ». Στὰ τεύχη του 7, 8, 9 καὶ 10 (σελ. 160—161, 190—192. 220—222, καὶ 252—254). συνεχίστηκε ἡ δημοσίευση στοιχείων, ἱκανῶν σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα, πάνω στὸ ζήτημα, ἰδίως τῆς φιλοξενίας. Μὰ καὶ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἔχει περισσότερο ἀπὸ ἕνα χρόνο νὰ βγεῖ.

Ἤδη, μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ 23 - 24 τεύχους τοῦ περιοδικοῦ μας, μαζὶ μὲ τὴ συνοπτικὴ αὐτὴ ἐνημερωτικὴ εἰσαγωγή, παραθέτομε, σὲ συνέχεια, καὶ τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολὴ τοῦ Στρατηγοῦ ἐ. ἀ. κ. Ἰ. Νομικοῦ:

«Ἀθῆναι, 2/5/52

Φίλε κ. Ἄκογλου,

Σχετικῶς μὲ τὸ ἐρώτημά σας γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῶν Ποντίων κατοίκων τῆς Μακεδονίας πρὸς τοὺς στρατιώτας μας κατὰ τὰς τραγικὰς ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου 1941, ἔχω, ὡς Δ)τὴς τότε τοῦ 3ου Μηχανοκινήτου Σ)τος, νὰ σᾶς ἱστορήσω δύο γεγονότα, ὅπως τὰ ἔζησα τότε.

— Τὴν 9 Ἀπριλίου 1941, ὕστερα ἀπὸ σκληρὸ καὶ ἄνισον ἀγῶνα μὲ τὶς πλαγιοφυλακὲς τῆς Στρατιᾶς τοῦ Φὸν Λίστ, ἡ ὁποία διασπάσασα τοὺς συμμάχους Σέρβους εἰς Στρούμνιτσα - Δοϊράνη εὑρέθη εἰς τὰ νῶτα μας καὶ μᾶς ἐκύκλωσε, κατεβαίναμε, αἰχμάλωτοι πλέον τῶν Γερμανῶν, ἀπὸ Κρούσια πρὸς Κιλκίς, περιοχὴν κατοικουμένην ἀπὸ μικρὰ καὶ πτωχὰ χωριὰ Ποντίων προσφύγων. Τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐμείναμε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ χωριὰ αὐτά, ποὺ δὲν θυμοῦμαι ποιὸ ἀκριβῶς: Τὸ Κεντρικόν, τὸ Δροσᾶτον ἢ τὰ Ἀμάραντα. Ἂν δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ, θυμοῦμαι ὅμως μὲ συγκίνησι μιὰ αὐθόρμητη χειρονομία τῶν ἀγαθῶν Ποντίων. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ, πτωχοὶ εἰς ὑλικὰ μέσα, ἀλλὰ πάμπλουτοι εἰς πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἔσφαξαν ἕνα βόδι καὶ παρασκεύασαν συσσίτιο γιὰ τοὺς νηστικοὺς καὶ κουρασμένους στρατιώτας μου.

— Ὅταν τὴν ἑπομένην, ἀφεθέντες ἐλεύθεροι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, κατέβαινα μετὰ τοῦ ἰατροῦ τοῦ Συν)τος πρὸς Κιλκίς, ἐνυκτώσαμεν εἰς τὸ χωρίον Ζαχαράτον, ὅπου ἐτύχαμεν παρὰ τοῦ καλοῦ Ἕλληνος κ. Κ. Ἀβραμίδη ἰδιαιτέρας περιποιήσεως εἰς μίαν ἐγκάρδιον φιλοξενίαν, ποὺ θὰ μᾶς μείνει ἀλησμόνητη.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις εἰς λόγια, μεγάλα ὅμως εἰς ἐννοίας, τὰ δείγματα, ποὺ μοῦ ἔδωσαν νὰ καταλάβω τὸν ἅγιον πατριωτισμὸν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶναι τὰ μόνα. Καὶ ἄλλοι συνάδελφοι θὰ ἔχουν πολλὰ νὰ ποῦν γι' αὐτοὺς τοὺς πραγματικοὺς Ἕλληνας.

Μ' ἐκτίμησι
ΙΑΣΩΝ ΝΟΜΙΚΟΣ
Ὑποστράτηγος ἐ. ἀ.
Κριτωνος 6—Ἐνταῦθα 5.»

Δὲν ξέρομε ἂν καὶ πότε θὰ ξαναεκδοθοῦν τὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου». Ὅσοι ἔχουν ὕλη ἀνάλογη μὲ τὸ ὑπόψη θέμα ἢ ἀναμνήσεις σχετικές, καλὸ θὰ εἶναι νὰ τὰ συγκεντρώσουν καὶ νὰ τὰ δημοσιέψουν—γιὰ νὰ μὴ λησμονηθοῦν καὶ χαθοῦν—στὰ Ποντιακὰ ἔντυπα ποὺ κυκλοφοροῦν.

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΜΑΣ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ,, ΕΤΟΣ 1950—53

Σχετικὰ μὲ τὴν κίνησιν τοῦ Συλλόγου Ποντίων «**Ἀργοναῦται - Κομνηνοὶ**» ἐγράφησαν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 17|18 (Ἰαν.—Φεβρ. 1946) τεῦχος τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου».

Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου» ἀπὸ τοῦ 22ου τεύχους, ὁ Σύλλογος ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1950 τὴν «Ἔκθεσιν Πεπραγμένων Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἔτους 1949|50» ὅπου λεπτομερῶς ἐξετέθησαν τὰ τῆς δράσεως τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ Συλλογικὸν ἔτος 1949|50 ἤτοι ἀπὸ τῆς 10|4|49—30|4|50.

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο κατεχωρήθη ἐπίσης σημείωμα περιληπτικὸν τῆς κινήσεως καὶ δράσεως τοῦ Συλλόγου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀπὸ τοῦ συλλογικοῦ ἔτους 1945 μέχρι τῆς 31ης Μαρτίου 1949. Ἤδη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν τευχῶν 23|24 τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς τῶν φύλλων τοῦ «Δευτέρου Τόμου», παρατίθεται κατωτέρω περίληψις τῆς κινήσεως καὶ δράσεως τοῦ Συλλόγου κατὰ τὰ μετέπειτα ἀπὸ τοῦ 1949 ἔτη, ἤτοι κατὰ τὰ συλλογικὰ ἔτη 1950|51, 1951|52 καὶ 1952|53.

Συλλογικὸν ἔτος 1950|1951

(Περίοδος 1|5|50—31|3|51)

Τὸ ἐκλεγὲν κατὰ τὴν Γεν. Συνέλευσιν τῶν Μελῶν τοῦ Συλλόγου τῆς 7|5|50 Διοικ. Συμβούλιον ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κ. κ. Ἐλευθ. Παυλίδου ὡς Προέδρου, Εὐθ. Μικροπούλου ὡς Ἀντιπροέδρου, Ἐλευθ. Καρατζᾶ ὡς Γεν. Γραμματέως, Ἰωάν. Χ. Παπαδοπούλου ὡς Ταμίου, Εὐστ. Τομπούλη ὡς Ἐφόρου καὶ Ἰωάν. Ἀλεξανδρίδου, Γεωργ. Σουρμελῆ, Κων. Μακρίδου καὶ Χαρ. Ψωμιάδου ὡς μελῶν τοῦ Δ. Σ.

Ἡ θητεία τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 13 τοῦ τροποποιηθέντος Καταστατικοῦ, ἦτο διετὴς ἤτοι μέχρι τῆς 31|3|52.



Διανομὴ ὑποδημάτων εἰς ἄπορα παιδιὰ τῆς Καλλιθέας κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου τὴν Κυριακὴν 25 Ἰανουαρίου 1953 (Ἁγίου Εὐγενίου, Πολιούχου Τραπεζοῦντος).

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῆς Κυπριακῆς Πρεσβείας εἰς Ἀθήνας μετὰ τὸ δημοψήφισμα, τὸ Δ. Σ. ἐξέδωκε ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἐπέδωκε πρὸς τὴν Πρεσβείαν καὶ διὰ τοῦ ὁποίου διεδήλωσε τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ Ποντιακοῦ Κόσμου πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν Κυπρίων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Ἐχορήγησε χρηματικὰ βοηθήματα εἰς ἀπόρους καὶ ἀναξιοπαθοῦντας Ποντίους, ἰδίως κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ Χριστουγέννων καὶ ἐπεχορήγησε εἰς δύο κορασίδας τῆς παιδουπόλεως Μερίμνης Θεσσαλονίκης Δρ. 300.000 εἰς ἑκάστην. Παρέθεσε συσσίτιον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων εἰς 80 ἄπορα παιδάκια Ποντίων καὶ ἐχορήγησε εἰς εἴκοσι ἐξ αὐτῶν ἀνὰ ἓν ζεῦγος

ὑποδημάτων ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἐν Σικάγῳ Η.Π.Α. ἐκλεκτοῦ Ποντίου Γεώργμπεη Παπαδοπούλου. Ὠργάνωσε μίαν ἐκδρομὴν εἰς Διόνυσον Ἀττικῆς κατὰ Ἰούνιον 1950. Ἔδωκεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτῶν τὸ ἐτήσιον τέϊον τοῦ Συλλόγου. Ἐπίσης τὰς ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεω τὸν Ἐτήσιον Μεγάλον Χορὸν τοῦ Συλλόγου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Ἑλληνικοῦ» μὲ καλὰ ἀποτελέσματα.

Ἑώρτασε τὴν 21ην Ἰανουαρίου τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου εἰς τὰ Γραφεῖα αὐτοῦ, ὅπου μετὰ τὴν ἀρτοκλασίαν, ἐπηκολούθησε δεξίωσις τῶν παραστάντων μελῶν καὶ φίλων τοῦ Συλλόγου. Ἐδόθη ἐν συνεχείᾳ, τὸ πρῶτον ἐπίσημον Μάτς τῆς Ὁμάδος Μπάσκετ Μπώλλ τοῦ Ἀθλητικοῦ Τμήματος τοῦ Συλλόγου «Ἀργὼ» εἰς τὸ γήπεδον τοῦ Συλλόγου.

Ἡ φιλοδοξία τοῦ Δ. Συμβουλίου διὰ τὴν προσθήκην δευτέρου ὀρόφου εἰς τὸ ὑπάρχον κτίριον αὐτοῦ καὶ αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν χρημάτων ἐκ τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δυστυχῶς δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ἡ αἴθουσα τοῦ Συλλόγου παρεχωρήθη, ὁσάκις ἐζητήθη, εἰς διάφορα ἀδελφὰ Σωματεῖα καὶ ἰδίως εἰς τὸν Ποντιακὸν Θεατρικὸν Ὅμιλον διὰ τὰς δοκιμὰς τῶν παραστάσεων αὐτοῦ.

Ὁ οἰκονομικὸς ἀπολογισμὸς τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ συλλογικὸν ἔτος 1]4]50—31]3]51 ὑπῆρξε καλὸς καταλιπὼν ὑπόλοιπον Δρ. 3.840.000.

Ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Δ. Σ. ὡς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς χρήσεως 1950]51 μετὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ 1951]52 ἐνεκρίθησαν παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Μελῶν τοῦ Συλλόγου τῆς 3]6]51.

Συλλογικὸν Ἔτος 1951]52.

(Περίοδος 1]4]51—31]3]52)

Τὸ ἐκλεγὲν κατὰ τὴν Γεν. Συνέλευσιν τῆς 7]5]50 Διοικ. Συμβούλιον μὲ θητείαν διετῆ, συνέχισε νὰ διοικῇ τὸν Σύλλογον καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, μὲ τὰς κάτωθι ἀλλαγὰς τῆς συνθέσεώς του ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1951. Μετὰ τὴν παραίτησιν τῶν κ. κ. Ἐλευθ. Παυλίδου, καὶ Γεωρ. Σουρμελῆ, λόγῳ καθόδου των εἰς τὰς Βουλευτικὰς Ἐκλογὰς τὸν Σεπτέμβριον 1951, τὴν θέσιν τούτων κατέλαβον οἱ κ.κ. Ἀντ. Τερζόπουλος καὶ Νικ. Ἀπατσίδης καὶ μὲ τὴν νέαν σύνθεσιν ἐξελέγησαν ὡς Πρόεδρος μὲν ὁ κ. Εὐθ. Μικρόπουλος, ὡς Ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ κ. Ἰωάν. Ἀλεξανδρίδης.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1951 ἐπεσυνέβη ὁ θάνατος τοῦ ἐξόχου Ποντίου καὶ πρώην Προέδρου τοῦ Συλλόγου, ***Νικολάου Ξηροπούλου***: Πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντος εἰς τὸν Σύλλογον κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς καὶ τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη. Τὸ Διοικ. Συμβούλιον ἐξέδωκεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ψήφισμα, ἀνήρτησε τὴν εἰκόνα του εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου καὶ διέθεσεν εἰς μνήμην αὐτοῦ Δρ. 500.000 ὑπὲρ τῆς Μονῆς Παναγίας Σουμελᾶ.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Σύλλογος ἔδωκε μίαν διάλεξιν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου Κων]πολιτῶν Καλλιθέας μὲ ὁμιλητὴν τὸν πρώην Ὑπουργὸν κ. Σταῦρον Νικολαΐδην καὶ μὲ τὸ περισπούδαστον θέμα «***Ὁ Πνευματικὸς Πόντος***».

Τὸ Δ. Συμβούλιον ὠργάνωσε κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον δύο ἐκδρομὰς εἰς Νέαν Μάκρην Ἀττικῆς καὶ εἰς Πάρνηθα. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ καθιερωμένον ἐτήσιον Τέϊον τοῦ Συλλόγου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου Κων]πολιτῶν Καλλιθέας, καθὼς καὶ τὸν Μεγάλον Ἐτήσιον Χορὸν τοῦ Συλλόγου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Ἑλληνικοῦ» μὲ ἀποτελέσματα λαμπρὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἐχορήγησε βοηθήματα εἰς ηὐξημένην κλίμακα εἰς ἀπόρους Ποντίους καὶ ἰδίως κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ Χριστουγέννων. Παρέθεσε Πασχαλινὸν Συσσίτιον εἰς 73 ἄπορα παιδιὰ Ποντίων ἐκ τῆς δωρεᾶς κ. Ἰωάν. Φωστηροπούλου, εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου πατρός του Γεωργ. Φωστηροπούλου. Ἐσυνέχισε τὴν καταβολὴν τοῦ ἐπιδόματος διὰ τὴν προικοδότησιν τῶν δύο κορασίδων Μερίμνης Θεσσαλονίκης.

Ἡ ἐπέτειος ἑορτὴ τοῦ Συλλόγου ἑορτάσθη καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν ἡμέραν τοῦ Πολιούχου Τυαπεζοῦντος Ἁγίου Εὐγενίου. Τὴν ἑορτὴν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας των πλεῖστα Μέλη τοῦ Συλλόγου, καθὼς καὶ αἱ Δημοτικαὶ καὶ Τοπικαὶ Ἀρχαὶ Καλλιθέας. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δ. Συμβουλίου ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, ἐκθέσας ἐν περιλήψει τὸ ἔργον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Συλλόγου, ὁ δὲ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Καλλιθέας κ. Μαλαχίας διὰ συντόμου προσλαλιᾶς του ἐξῆρε τὰς ἀρετὰς τοῦ Ποντιακοῦ Κόσμου καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς χώρας, ἐπῄνεσε τὸ γόνιμον ἔργον τοῦ Συλλόγου καὶ ὑπεσχέθη ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν τοῦ Δήμου εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην διενεμήθησαν εἰς 21 ἄπορα παιδιὰ ἰσάριθμα ζεύγη ὑποδημάτων εἰς μνήμην Μαρίκας Ἀργυροπούλου ἐκ τῆς δωρεᾶς τῆς οἰκογενείας αὐτῆς, κσθὼς καὶ ἰσάριθμα ζεύγη καλτσῶν ἐκ δωρεᾶς κ Χαρ. Ψωμιάδου καὶ φανέλλες ἐκ δωρεᾶς κ. Σίμου Παυλίδου.

Ἡ ἑορτὴ ἔκλεισε δι' ἑνὸς ἀγῶνος Μπάσκετ Μπώλλ τοῦ Τμήματος «Ἀργώ», τὸν ὁποῖον παρηκολούθησαν ἅπαντες οἱ παραστάντες.

Τὸ Τμῆμα «Ἀργὼ» ἐκκινῆσαν μὲ ὀκτὼ μόνον ἐφήβους τὸ 1950 κατώρθωσε κατὰ Ἰανουάριον 1951 νὰ ἐμφανίσῃ ἀρτίως συγκεκροτημένην ὁμάδα Καλαθοσφαίρας καὶ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1952 νὰ ἔχῃ πλέον καταρτίσει καὶ Ὁμάδα ποσίδων. Αἱ ἄρτιαι ἐγκαταστάσεις τοῦ γηπέδου καὶ ἡ γενομένη σοβαρὰ ἐργασία εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐξετιμήθησαν δεόντως ὑπὸ τῆς Ἀνωτάτης Ἀθλητικῆς Ἀρχῆς τοῦ ΣΕΓΑΣ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνέγραψε τὸ τμῆμα μας τοῦτο εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὑπ' αὐτὸν Σωματείων. Ἐπίσης ὁ Δῆμος Καλλιθέας ἔδωκε διὰ τὸ Τμῆμα τοῦτο κατὰ μὲν τὸ 1951 Δρ. 1.500.000 κατὰ δὲ τὸ 1952 Δρ. 3.000 000 ὡς ἐπιχορήγησιν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Δ.Σ. ἀνεκήρυξεν ὡς εὐεργέτιδα τοῦ Συλλόγου τὴν Καν'Ελισάβετ Ξηροπούλου, μητέρα τοῦ ἀποβιώσαντος Νικ. Ξηροπούλου, διὰ τὴν ἐκ Δρ. 4.000.000 δωρεὰν αὐτῆς καὶ ὡς δωρήτριαν τὴν σύζυγόν του Καν Κίτσαν Ξηροπούλου διὰ τὴν ἐκ Δρ. 2.000.000

δωρεὰν αὐτῆς πρὸς τὸν Σύλλογον εἰς μνήμην Νικολάου Ξηροπούλου.

Τὸ Διοικ. Συμβούλιον ἀναλαβὸν τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν, κατόπιν παρακλήσεως τοῦ Σωματείου Θεσσαλονίκης «**Παναγία Σουμελᾶ**», ἐνήργησε καὶ συνέβαλε εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Παραρτήματος τοῦ Σωματείου τούτου μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν τέως Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου κ. Ἐλευθ. Παυλίδην.

Ὁ οἰκονομικὸς ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξε πλούσιος. Τὰ ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς Δρχ. 45.037.450, τὰ δὲ ἔξοδα αὐτοῦ εἰς Δρχ. 29.755.850, μὲ καθαρὸν πλεόνασμα Δρχ. 19.121. 700, (εἰς ὃ συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς προηγουμένης χρήσεως ἐκ Δρχ. 3.840. 100). Τὸ Δ. Συμβούλιον ἀπεφάσισε καὶ ἡ Γεν. Συνέλευσις ἐνέκρινεν, ὅπως τὸ ποσὸν τῶν Δρχ. 10.000.000, ἐκ τοῦ ἄνω ὑπολοίπου κρατηθῇ ἄθικτον διὰ τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Συλλόγου.

Ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ ἀπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων 1951]52, ὡς καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ 1952]53, ἐνεκρίθησαν παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Μελῶν τῆς 11]5]52.

Συλλογικὸν Ἔτος 1952]53
(Περίοδος 1]4]52—31]3]53).

Τὸ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Μελῶν τῆς 11]5]52 ἀναδειχθὲν διὰ 2 ἔτη Διοικ. Συμβούλιον ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κ.κ. Εὐθ. Μικροπούλου ὡς Προέδρου, Ἰωάν. Θεοδοσιάδου ὡς Ἀντιπροέδρου, Ἐλευθ. Καρατζᾶ ὡς Γεν. Γραμματέως, Ἰωάν. Χ. Παπαδοπούλου ὡς Ταμίου, Εὐστ. Τομπούλη ὡς Ἐφόρου καὶ Προέδρου τοῦ Ἀθλητικοῦ Τμήματος «**Ἀργώ**», Ἀλκ. Στεφανίδου, Γεωργίου Σουρμελῆ, Λαζ. Ἀνδρεάδου καὶ Παναγ. Παπαδοπούλου.

Ἡ δρᾶσις καὶ ἡ κίνησις τοῦ Συλλόγου παρουσιάζεται ὡς ἀκολούθως κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

Τὸ Δ. Συμβούλιον ἐξέδωκε ψήφισμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Πατσάκωφ, τοῦ ὁποίου πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ εἰς τὰ παιδικὰ συσσίτια κατὰ τὴν ξενικὴν κατοχὴν καὶ διέθεσεν εἰς μνήμην αὐτοῦ τὸ ποσὸν Δρχ. 300.000 ὑπὲρ τῆς Μερίμνης Ποντίων Κυριῶν Θεσσαλονίκης.



Ἀθλητικὸν Τμῆμα τοῦ Συλλόγου «Ἀργώ».

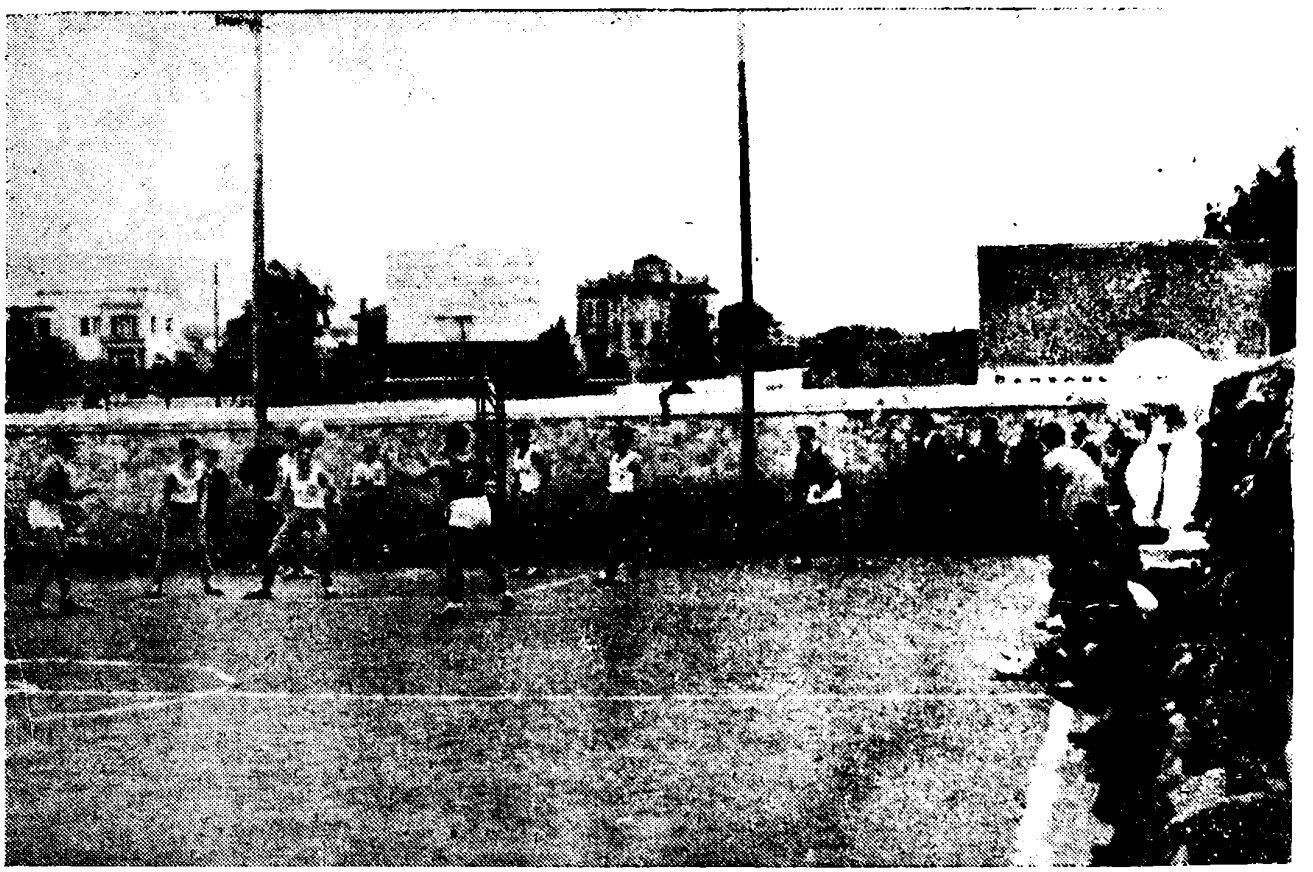
Ἀντεπροσωπεύθη κατόπιν προσκλήσεως, διὰ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δήμου Καλλιθέας ὀργανωθεῖσαν δεξίωσιν εἰς τὸ Δημαρχιακὸν Μέγαρον τοῦ Ἐθνάρχου Κύπρου κ. Μακαρίου καὶ ὁ Πρόεδρος ὑπέγραψεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Συλλόγου τὸ Ψήφισμα τοῦ Δήμου Καλλιθέας ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος.

Ὁ Σύλλογος ἔδωκε δύο διαλέξεις εἰς τὴν Αἴθουσαν Κων]λιτῶν Καλλιθέας μὲ ὁμιλητὰς 1) τὸν τέως Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου καὶ Πρόεδρον τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς Παραρτήματος Ἀθηνῶν «**Παναγία Σουμελᾶ**» κ. Ἐλευθ.

Παυλίδην καὶ θέμα «**Παναγία Σουμελᾶ**» καὶ 2) τὸν διακεκριμένον Πόντιον πρώην Ὑπουργὸν κ. Σταῦρον Νικολαΐδην μὲ τὴν συνέχειαν τοῦ θέματος «**Ὁ Πνευματικὸς Πόντος**». Πλῆθος κόσμου καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι παρηκολούθησαν ἀμφοτέρας τὰς ἄνω διαλέξεις, καὶ κατεχειροκρότησαν ἀμφοτέρους τοὺς ὁμιλητάς.

Ἐχορήγησε βοηθήματα κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων εἰς πτωχὰς οἰκογενείας Ποντίων, καθὼς καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς ἀναξιοπαθοῦντας καὶ ἀσθενεῖς Ποντίους. Ἔδωκε Πασχαλινὸν Συσσίτιον εἰς 112 ἄπορα παιδιὰ Ποντίων κατὰ τὸ Πάσχα 1952 εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Νικ. Ξηροτοῦτο μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρώην Πρόεδρο τοῦ Συλλόγου κ. Ἐλευθ. Παυλίδην ἐκ Δραχ 2.000.000 εἰς μνήμην τῆς συζύγου του ἀειμνήστου Δομνίκης. Τὸ Δ. Συμβούλιον ἀνεκήρυξε τὸν κ. Ἐλευθ. Παυλίδην κατὰ τὸ Καταστατικόν, Δωρητήν. Ἐπίσης ὁ Δῆμος Καλλιθέας ἐψήφισε ὑπὲρ τοῦ Ἀθλητικοῦ Τμήματος Δρ 5.000.000 καὶ ἕτερα 5.000.000 ὑπὲρ τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου τοῦ Συλλόγου.

Ἡ Ἐπέτειος Ἑορτὴ τοῦ Συλλόγου ἑωρτάσθη κατὰ τὰ καθιερωθέντα πλέον τὴν 25ην Ἰανουαρίου ἡμέραν Κυριακὴν 1953, μὲ ἀρτοκλασίαν καὶ ὑποδοχὴν εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου. Τὴν Ἑορτὴν ἐτίμησαν αἱ Δημοτικαὶ καὶ τοπικαὶ Ἀρχαί, ἐκπρόσωποι τῶν Ποντιακῶν



Τουρνουᾶ Μπάσκετ Μπώλ ὀργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀθλητικοῦ Τμήματος κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου τὴν Κυριακὴν 25 Ἰανουαρίου 1953.

πούλου. Ἐσυνέχισε τὴν προικοδότησιν τῶν δύο συμμοριοπλήκτων κορασίδων τῆς Μερίμνης Κυριῶν Θεσσαλονίκης.

Ὠργάνωσε δύο ἐκδρομάς, μίαν θαλασσίαν εἰς Ἁγίαν Μαρίναν Αἰγίνης καὶ τὴν ἄλλην εἰς Πάρνηθα. Ἐπίσης τὸ Ἀπογευματινὸν Τέϊον τοῦ Συλλόγου τὴν 18]1]53 εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου Κων]λιτῶν ἐν Καλλιθέᾳ. Κατὰ τὸ Τέϊον τοῦτο, καθ' ὃ παρέστη πλῆθος κόσμου, ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν τὸ «Κόψιμο τῆς Βασιλόπηττας τοῦ Συλλόγου» μὲ τὸ χρυσὸ ἀναμνηστικὸ φλουρί.

Τὴν 14ην Φεβρουαρίου 1953 ἔδωκε τὴν Μεγάλην Ἐτησίαν Χοροεσπερίδα τοῦ Συλλόγου εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ «Ἑλληνικοῦ» μὲ πλήρη ἐπιτυχίαν.

Δὲν ἔλειψαν οἱ δωρηταὶ καὶ κατὰ τὸ ἔτος Σωματείων καὶ πολλὰ μέλη καὶ φίλοι το Συλλόγου. Διενεμήθησαν κατὰ τὴν ἑορτὴν 4 ζεύγη ὑποδημάτων εἰς ἰσάριθμα ἄπορα ὀρ φανὰ παιδιὰ Ποντίων ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἐλευθ. Παυλίδου εἰς μνήμην τῆς Δομνίκη Παυλίδου, ἐπίσης ἰσάριθμα ζεύγη καλτσῶν ἐ δωρεᾶς Χαρ. Ψωμιάδου καὶ Σίμου Παυλίδοι Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἀπενεμήθησαν ὡ ἔπαθλα δύο Κύπελλα εἰς τὰς Νικητρίας Ὁ μάδας καλαθοσφαίρας κατὰ τοὺς ἀγῶνας κι πέλλου «Ἀργὼ» 1952. Ἐπηκολούθησεν ἀγώ μπάσκετ τῆς ὁμάδος «Ἀργὼ» μετ' ἄλλης ξένη ὁμάδος, ἐξ οὗ διεπιστώθη ἡ σημαντικωτάτ πρόοδος, τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσεν ἡ ἡμετέρα Ὁ μὰς «**Ἀργώ**».

Τὸ Τμῆμα «**Ἀργώ**», πλὴν τῶν δύο Ὁμάδων, ἐφήβων καὶ παίδων, κατήρτισεν ἐπίση

Γυναικείαν Ὁμάδα Καλαθοσφαίρας μὲ δύναμιν 17 κορασίδων Ποντίων, ἤτοι ἡ Ἀργὼ ἀριθμεῖ σήμερον 45 ἀθλητάς, (ἐφήβους, κορασίδας καὶ παῖδας) ἐν ἐνεργεία. Ἐντὸς τῶν τριῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς της ἡ Ὁμὰς ἐφήβων ἔδωκε 182 ἀγῶνας. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο ἔλαβε μέρος εἰς 33 φιλικοὺς ἀγῶνας καὶ 8 πρωταθλήματος.

Ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ Συλλόγου παρουσιάζεται μὲ πλεόνασμα Δρχ 22.280.250, ἐξ ὧν Δρχ. 19.121.700, τοῦ παρελθόντος ἔτους. Τὰ ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς Δρ. 36.763.950, τὰ δὲ ἔξοδα Δρ. 33.605.400.

Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1953—54 τὸ Δ. Συμβούλιον ἐνέγραψε διὰ κράτησιν πρὸς σχηματισμὸν τοῦ Κεφαλαίου διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ Κτιρίου τοῦ Συλλόγου Δρ. 22 500. 000 ἐν ὅλῳ, εἰς τὸ περισυνὸν ἀποθεματικὸν τῶν Δρ. 0 000.000 θὰ προστεθοῦν Δρ. 12. 000.000, ἐφ' ὅσον θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα, ὡς ταῦτα ὑπολογίζονται εἰς τὸν κατατεθέντα Προϋπολογισμόν.

Ἡ Ἔκθεσις τῶν Πεπραγμένων τοῦ Δ. Συμβουλίου κατὰ τὸ 1952—53 μετὰ τοῦ σχετικοῦ ἀπολογισμοῦ, καθὼς καὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ 1953—54 ἐνεκρίθησαν παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς συνελθούσης τὴν 3ην Μαΐου 1953 Τακτικτικῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Μελῶν τοῦ Συλλόγου.

Τὸ παρὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου, ἐκλεγὲν κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς 11ης Μαΐου 1953, ἀποτελεῖται :

Πρόεδρος : ***Μικρόπουλος Εὐθύμιος***
Ἀντιπρόεδρος : ***Θεοδοσιάδης Ἰωάννης***
Γεν. Γραμματεύς : ***Καρατζᾶς Ἐλευθέριος***
Ταμίας : ***Παπαδόπουλος Ἰωάννης***
Ἔφορος : ***Τομπούλης Εὐστάθιος***
Σύμβουλοι : *1.* ***Σουρμελῆς Γεώργιος***
2. ***Στεφανίδης Ἀλκιβιάδης, 3. Ἀνδρεάδης Λάξαρος*** καὶ *4.* ***Παπαδόπουλος Παναγιώτης.***

Παραιτηθέντος τοῦ Συμβούλου κ. Ἀλδρεάδου Λαζάρου ἀντεκατεστάθη οὗτος ὑπὸ τοῦ κ. Ψωμιάδου Χαριλάου, ἀναπληρωματικοῦ, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22ας Σεπτεμβρίου 1953 τοῦ Διοικ. Συμβουλίου.

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΛΕΣΧΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Η ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΟΡΡΑ

Ἕνα φωτεινὸ πέρασμα, ἕνας ὁλόφωτος δρόμος, σὰν λαμπερὸς γαλαξίας, σημειώνει τὴν τροχιὰ τοῦ Ποντιακοῦ ἀστερισμοῦ τῆς συμπρωτευούσης, τῆς θρυλικῆς Εὐξείνου Λέσχης Θεσ]νίκης, στὸ ἀπέραντο στερέωμα τῶν ἱστορικῶν Σωματείων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ.

Δημιούργημα μιᾶς ὁμάδος διαλεχτῶν Ποντίων, ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ ἔτος 1933, καὶ συγκεντρώνει λίγο λίγο γύρω της ὅλη τὴν Ποντιακὴ ζωτικότητα, γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ πολὺ σύντομα σὲ ἑστία, σὲ βωμὸ τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἰδανικοῦ.

Στὰ προπολεμικὰ χρόνια προχωρεῖ, ἀνέρχεται, κατακτᾶ καὶ ἐπιβάλλεται, σὰν ἕνας κεντρικὸς φάρος τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν δημιουργικὴ πνοὴ τῶν μελῶν της, γίνεται ὁ συνεχιστὴς τῶν θρύλων, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς μακρυνῆς μὰ πάντα ἀξέχαστης πατρίδας μας.

Στὴ μαύρη περίοδο τῆς Γερμανοϊταλικῆς τοῦ 1941 κατοχῆς, ξεφεύγει ἡ προσπάθεια καὶ ἡ δρᾶσι της ἀπὸ τὰ στενὰ πλαίσια τῶν καταστατικῶν της ὑποχρεώσεων καὶ ἐπιδιώξεων, ἀγκαλιάζει μὲ πίστι καὶ μὲ φανατισμὸ ὅλα τὰ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ πιέζουν καὶ ταλαιπωροῦν τὸν λαό μας, κηρύττει τὸ σάλπισμα τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, ἐπωμίζεται εἰς τὸν τομέα τὸν ἰδικόν της τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς μας ἐπιβιώσεως, καὶ μὲ πλήρη ἐπίγνωσι τῶν ἱστορικῶν της εὐθυνῶν, συνεχίζει τὶς ὑψηλὲς παραδόσεις τῶν Ποντιακῶν γενεῶν τοῦ παρελθόντος, σκορπῶντας ὁλοῦθε τὸ ἄρωμα τῆς συμπόνιας, τῆς φιλανθρωπίας, τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ.

Βοηθεῖ τὸν φτωχὸ καὶ ἄπορο συνάνθρωπο, σκύφτει μὲ στοργὴ δίπλα στὸ προσκεφάλι τοῦ ἄρρωστου καὶ ἀνήμπορου, καὶ ὀργανώνει, μὲ ἐπιτυχία ὑποδειγματική, ὁλόκληρη σταυροφορία γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ πεινασμένου Ἑλληνόπουλου.

Ἡ ἐθνικοκοινωνικὴ αὐτὴ δρᾶσι της, τὴν ἀνυψώνει στὴν ψυχὴ τοῦ Ποντιακοῦ καὶ Μακεδονικοῦ γενικώτερα κόσμου, κσὶ τ' ὄνομά της γίνεται ἰδέα, γίνεται σύμβολο, γίνεται θρῦλος.

Παράλληλα ὅμως μὲ τὴν δρᾶσι της αὐτή, καλλιεργεῖ καὶ ἀναπτύσσει ὅ,τι καλὸ καὶ ὡραῖο ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ποντιακὴ ἱστορία καὶ παράδοσι σὲ ἤθη, σὲ ἔθιμα καὶ σὲ λαογραφικὸ γενικώτερα ὑλικό, μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρεῖται καὶ νὰ εἶναι ἡ Ποντιακὴ Μητρόπολις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ.

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ τῆς ξενικῆς κατοχῆς ἡ κατάλυσι, τὴν βρίσκουν στητὴ καὶ ὑπερήφανη στὴν θέσι της, ἕτοιμη γιὰ νέες θυσίες. γιὰ νέους ἀγῶνες, γιὰ νέα ἐπιτεύγματα.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Πόντου, χάρις στὶς ἰδικές της ἐνέργειες, ἀκούεται ἀπὸ τοὺς Ῥαδιοφωνικοὺς Σταθμούς μας, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τὰ Ποντιακὰ διδάσκονται, ἀναπαριστάνονται καὶ ἀναζοῦν, στὶς διαλέξεις καὶ στὰ θεατρικὰ ἔργα παλαιῶν καὶ νέων συγγραφέων, καὶ τὸ βῆμα τῶν διαλέξεών της τὸ τιμοῦν ἐκλεκτοὶ ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως, μὲ τὴν ἀνάπτυξι καὶ ἀνάλυσι διαφόρων ἱστορικῶν, λαογραφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν.

Πρωτοπόρος σὲ κάθε Ποντιακὴ ἐκδήλωσι, διοργανώνει ἑορτές, τελετές, ἐκδρομές, συγκεντρώσεις, καὶ γίνεται διαπρύσιος κῆρυξ τῆς Ποντιακῆς ἑνότητος.

Ἡ ἱστορία καὶ ἡ δρᾶσι της αὐτή, ἐκτὸς τῆς τιμῆς ποὺ προσδίδει στὰ μέλη καὶ στὰ κατὰ καιροὺς Διοικητικά της Συμβούλια, ἀπο-

τελεῖ ἐκ παραλλήλου καὶ τίτλον τιμῆς γιὰ τὸ Ποντιακὸν γενικώτερα ὄνομα.

Δὲν ἀρκεῖται ὅμως ἡ Εὔξεινος Λέσχη στὰ ἐπιτεύγματα αὐτά, καὶ δὲν περιορίζεται στὰ λίγα δαφνόκλαδα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ δόξα τὴν ἐστεφάνωσε.

Ἀναζητεῖ καὶ ἄλλους ὁρίζοντες, καὶ ἐπεκτείνει τὴν εὐεργετικὴ δρᾶσι της καὶ σ' ἄλλους τομεῖς τῆς μεταπολεμικῆς πραγματικότητος.

Καὶ ξεφεύγοντας (ἴσως), ὅπως καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς, ἀπὸ τὰ στενὰ πλαίσια τῶν καταστατικῶν της περιορισμῶν, συλλαμβάνει τὴν ἰδέα, καὶ πραγματοποιεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1952 τὸ ὄνειρο τῆς ἱδρύσεως ἑνὸς φιλανθρωπικοῦ Ἱδρύματος, ἑνὸς Παιδικοῦ Σταθμοῦ, στὴν μεγάλη Ποντιακὴ ἐργατούπολι, στὸν Συνοικισμὸ Καλαμαριὰ τῆς πόλεώς μας.

Ἄστεγος αὐτή, φροντίζει ἐν τούτοις γιὰ τὴν στέγασι τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης, γιὰ τὴν στέγασι καὶ τὴν περίθαλψι τῶν ἀνηλίκων παιδιῶν τῆς πτωχῆς ἐργαζομένης μητέρας. Καὶ ὁ ἆθλος αὐτὸς ὁ ἀξιοθαύμαστος, γιὰ τὸν ὁποῖον ἔχουν δαπανηθῆ μέχρι στιγμῆς περὶ τὰ 240.000.000 δραχμῶν, ἔχει πραγματοποιηθῆ μὲ τὶς φροντίδες καὶ τοὺς κόπους ὀλίγων καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι ἐλαχίστων μόνον συμπατριωτῶν μας. Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, δὲν ἔχουν ἐπιβαρυνθῆ οὔτε καὶ μίαν ἀκόμη δραχμὴν γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου, ἐλπίζεται ὅμως, ὅτι θ' ἀποτελέσουν τὴν τιμητικὴ ἐφεδρεία τῶν δωρητῶν καὶ συνδρομητῶν του, οὕτως ὥστε νὰ ὁλοκληρωθῆ σύντομα, καὶ νὰ τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κοινοῦ τὸ γρηγορώτερον.

Αὐτὴ εἶναι ἐν περιλήψει ἡ ἱστορία καὶ ἡ δρᾶσις τῆς Εὐξείνου Λέσχης Θεσ/νίκης, τῆς Ποντιακῆς αὐτῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ, γιὰ τὴν ὁποίαν κάθε συμπατριώτης μας δικαιοῦται νὰ σεμνύνεται καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται.

Θεσ/νίκη 22-9-1953 Μ. Α. ΜΕΤΑΛΛΕΙΔΗΣ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ

Ἡ Ἀδελφότης Ποντίων Παγκρατίου ἔχει δρᾶσιν ἀπὸ τὸν Μάρτιον τοῦ 1946, ἤτοι ἐπὶ ὀκτὼ κατὰ συνέχειαν περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα, ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ ὡς προέδρους τὸν ἀείμνηστον Ἰωάννην Δημητριάδηνκαὶ ἐν συνεχείᾳ τοὺς κ.κ. Ἠλίαν Χαραλαμπίδην, Ἰορδάνην Καλλιφατίδην, Δημήτριον Γρηγοριάδην καὶ Ἀντώνιον Τερζόπουλον, ἐνδιαφερθέντας διὰ τὴν πρόοδον τῆς Ἀδελφότητος καὶ καταβαλόντας πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν σκοπῶν της.

Καὶ πρῶτον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ στενωτέραν ἐπαφὴν τῶν μελῶν της καὶ τῶν Ποντίων ἐν γένει διοργάνωσεν οἰκογενειακὰς συγκεντρώσεις σὲ ἀτμόσφαιρα καθαρῶς Ποντιακὴ (ἀπαγγελίαι, ἀνέκδοτα, τραγούδια, χοροὶ κλπ.), δεξιώσεις, ἐκδρομὰς εἰς Ροσσοχῶρι, Μπογιάτι, Πάρνηθα, Νέαν Μάκρην, Σούρμενα, Σούνιον, Πόρτο Γερμενὸ καὶ Τύμβον Μαραθῶνος.

Ἐν τῇ προσπαθείᾳ της ὅπως διατηρήσῃ καὶ μεταδώσῃ πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ πάτρια ἔθιμα καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς πρὸς τοὺς πάσχοντας συμπατριώτας, κατ' ἔτος καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ Νέου Ἔτους, διοργάνωνεν ὁμίλους διὰ νὰ ψάλουν τὰ Κάλαντα, σεβαστὸν μέρος τοῦ καθαροῦ προϊόντος τῶν ὁποίων, καθὼς καὶ ἐκ συγκεντρώσεων εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα διαφόρων εἰσφορῶν, διέθεσε καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ποσὸν ἄνω τῶν 30.000.000 δραχμῶν εἰς ἀπόρους οἰκογενείας, εἰς ἐπένδυσιν παιδιῶν καὶ ἐν γένει εἰς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν διαφόρων ἐνδεῶν, σπουδαστῶν, κλπ.

Δὲν παρέλειψε πρὸς τούτοις νὰ ἐπιδείξῃ δρᾶσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν μορφωτικὸν τομέα διὰ τῆς διοργανώσεως διαφόρων διαλέξεων. Ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ διακεκριμένους ὁμιλητὰς εὐγενῶς προσφερθέντας νὰ τιμήσουν τὸ βῆμα τοῦ Ἐντευκτηρίου της ὡς τὸν σεβαστὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. Ν. Βέην ὁμιλήσαντα διὰ τὸν Ρήγαν Φερραῖον καὶ τοὺς συντρόφους του, τὸν γνωστὸν σεβαστὸν Γυμνασιάρχην κ. Γ. Σουμελίδην, διαπραγματευθέντα γλωσσολογικὸν Ποντιακὸν θέμα, τόν γνωστότατον εἰς τὸν Ποντιακὸν κόσμον λαογράφον κ. Ξεν. Ἀκογλουν, καταθέλξαντα τὸ ἀκροατήριον μὲ τρεῖς διαλέξεις του περὶ λαογραφίας καὶ περὶ τοῦ Ποντιακοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἰς τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νεώτερα χρόνια, τὸν ἄριστον εὐθυμογράφον καὶ θεατρικὸν συγγραφέα κ. Δ. Ψαθᾶν, μὲ θέμα τῆς ὁμιλίας του «Τὸ γέλιο δύναμις ζωῆς», τὸν εὐρυμανθῆ καθηγητὴν κ. Παμπούκην μὲ δύο λίαν ἐνδιαφέροντα θέματα «ἡ Μικρασία καὶ ἰδίᾳ ὁ Πόντος» καὶ «ὁ Ἄγνωστος Πόντος», τὸν διακεκριμένον διδάκτορα τῆς φιλολογίας κ. Ὀδυσ. Λαμψίδην μὲ θέμα «τὸ Κράτος τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Θέσις καὶ σημασία», τὸν συμπαθέστατον ἄριστον χειριστὴν τῆς πένας κ. Νικ. Καπνᾶν ὁμιλήσαντα διὰ τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τῶν Ποντίων ὅπως ἀναβλύζει μέσα ἀπὸ τὰ Ποντιακὰ τραγούδια, τὸν τιμῶντα τὴν ποντιακὴν οἰκογένειαν τέως ὑπουργὸν κ. Στ. Νικολαΐδην, μὲ θέμα «ἡ ἡμέρα τοῦ χαμένου Πόντου». Ἐπίσης μὲ Ποντιακὸν περιεχόμενον ὁμίλησε καὶ ὁ κ. Θεοδ. Ἀργυρόπουλος διὰ τὸν Βησσαρίωνα, τοὺς Ὑψηλάντας καὶ τὸν πνευματικὴν δρᾶσιν τοῦ Πόντου ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἱστορικὰ θέματα διεπραγματεύθη ὁ κ. Δημοκράτης Κωνσταντινίδης εἰς δύο ὁμιλίας, ἐκκλησιαστικὰ δὲ ὁ ἄριστος μουσικοδιδάσκαλος Θεοδόσιος Γεωργιάδης, ὁμιλήσας διὰ τὴν Βυζαντινὴν Μουσικήν. Καὶ διὰ τὴν ἱερὰν ὑμνογραφίαν τῶν Χριστουγέννων ὁ πολὺ ἀγαπητὸς καὶ ἐξαιρετικὸς φίλος τῶν Ποντίων κ. Δημ. Λοΐζος. Ὁ κ. Λοΐζος λίαν προθύμως ὡμίλησε καὶ διὰ τὸν Ζαχαρίαν Παπαντωνίου ὡς καὶ διὰ τὴν Ὀδύσσειαν τοῦ Ὁμήρου. Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης Νικόδη-

μος ὡμίλησε διὰ τὸν Πόντιον Πιλᾶτον. Ἐκπαιδευτικὸν θέμα διεπραγματεύθη ὁ ἐκπαιδευτικὸς κ. Ἀνέστης Μαυρίδης, οἰκονομικὸν ὁ πολιτευτὴς κ. Ἐλευθ. Παυλίδης, ἰατρικὸν ὁ γνωστότατος ἰατρὸς κ. Δ. Συμβουλίδης καὶ διὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ ὡμίλησε ἡ Δὶς Βαλασία Κυριακίδου. Ἐπίσης εἰς τὸν σύλλογον «Παρνασὸς» ὡμίλησε διὰ τὴν ὡριμότητα τῶν γυναικῶν διὰ τὴν ψῆφον ὁ διατελέσας καὶ Πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος ἰατρὸς κ. Ἠλίας Χαραλαμπίδης.

Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἀδελφότητος δέον νὰ συγκαταλεχθῇ ἡ διοργάνωσις καὶ ἐπίδειξις εἰς τὸ θέατρον «Κεντρικὸν» Ποντιακῶν χορῶν καὶ τραγουδιῶν ἐκτελεσθέντων ὑπὸ τοῦ χορογράφου καὶ καθηγητοῦ τῆς μουσικῆς κ. Κουτσογιαννοπούλου. Ἡ ἐν λόγῳ παράστασις ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας ἀποσπάσασα τὰ συγχαρητήρια ὅλων τῶν παρευρεθέντων εἰς αὐτήν.

Αὐτὴ εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ δρᾶσις τῆς Ἀδελφότητος. Δὲν κατώρθωσε βεβαίως νὰ ἐκπληρώσῃ εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοὺς σκοποὺς οὓς κατ' ἀρχὴν ἐχάραξε συμφώνως μὲ τὸ καταστατικόν της καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὁποίων ἐξαντλῇ σήμερον ὅλην τὴν δραστηριότητά της διὰ τὴν ἀπόκτησιν κυρίως ἰδίας στέγης. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπετεύχθησαν ἀρκετὰ καὶ ἐτέθη κάποια βάσις, ὑπάρχει δὲ μεγάλη ἐλπὶς νὰ κατωρθωθῇ καὶ τοῦτο ὅτε θὰ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐκπλήρωσις ὅλων τῶν σκοπῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡς πρώτιστον θεωρεῖται ἡ δημιουργία ἀναγνωστηρίου καὶ ὁ πλουτισμὸς τῆς ἤδη ὑπαρχούσης μικρᾶς βιβλιοθήκης.

ΕΚ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΣΤΕΓΗ ΝΙΚΑΙΑΣ

Ὁ Πόθος τοῦ Ποντιακοῦ Κόσμου Νικαίας —Κορυδαλλοῦ ὅπως ἀποκτήσῃ τὸ μέσον ἀξιοποιήσεως καὶ διαιωνίσεως τῶν Πατρίων θεσμῶν του, ἄρχισε νὰ δικαιοῦται ἐπὶ τέλους.

Τὸ χειμερικὸν ὄνειρον καθίσταται ζωντανὴ πλέον πραγματικότης χάρις εἰς τὴν ἀκλόνητον πίστιν καὶ δραστηριότητα τῶν ἀναλαβόντων τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν, τὴν καὶ πλαισιωθεῖσαν ἀπὸ τὴν ὁλόψυχον συμπαράστασιν τοῦ Λαοῦ μας.

Τὴν 24ην Μαΐου 1953 ὁ ἀείμνηστος Ὑπουργὸς κ. Λ. Λαμπριανίδης ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀνεγειρομένης Στέγης μας ἔκτοτε δὲ σημαντικὴ ἐπετελέσθη πρόοδος εἰς τὴν ἀρξαμένην οἰκοδόμησιν τοῦ κυρίως κτιρίου.

Τὸ μακρὸν προκαταρκτικὸν στάδιον τῆς διαφωτίσεως καὶ τῶν λόγων, διεδέχθη περίοδος ἔργων καὶ ἤδη περιβαλλόμενοι ἀπὸ τὴν στοργικὴν συμπαράστασιν τοῦ θαυμασίου Λαοῦ μας ἀποφασιστικὰ προχωροῦμεν πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου σκοποῦ μας, παρ' ὅλα δὲ τὰ παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια καὶ τὰς οἰκονομικῆς κυρίως φύσεως δυσχερείας, θὰ φθάσωμεν ἔστω καὶ μὲ κάποιαν δικαιολογημένην ἄλλωστε βραδύτητα, εἰς τὴν ποθουμένην ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐπιδιώξεώς μας.

Ὅταν μεταξὺ τόσων ἐκδηλώσεων ἀμίλλης, ἔχομεν νὰ προβάλωμεν ἄπειρα παραδείγματα ἐκδηλωτικὰ τῆς Ποντιακῆς Πίστεως καὶ ἀλληλεγγύης, ὅπως τῶν γερόντων κτιστῶν μας, Κοσμᾶ Τερκεσίδη, Χρήστου Σουλιώτη, Παναγ. Γρηγοριάδη, Ἰωάν. Καραβασιλειάδη καὶ πλείστων πτωχῶν ἐργατῶν μας, οἱ ὁποῖοι ἀποποιηθέντες κάθε πληρωμήν, μὲ προθυμίαν ποὺ βαθύτατα συνεκίνησε ὅλους, ἐθελοντικὰ εἰργάσθησαν 8 κατὰ συνέχειαν Κυριακὰς καὶ θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ προαχθῇ τὸ ἔργον τῆς ἀνεγειρομένης Στέγης μας, ἐνῶ ἄλλων εἰδικοτήτων τεχνῖται ἀνυπόμονα περιμένουν διὰ νὰ προσφέρουν καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς ἐργασίας των τὴν πολύτιμον συμβολήν των, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ δικαιωθῇ τοῦ λαοῦ μας ἡ ἱερὰ προσδοκία. Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν.

Αὐτοὶ οἱ ἀνήμποροι ἀσπρομάλληδες γέροντες, μᾶς ἔδειξαν τὸν δρόμον ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν ὅλοι. Καὶ εὐχόμεθα αὐτὸ τὸ ὑπέροχο παράδειγμα νὰ συγκινήσῃ τὰς καρδίας ὅλων ἐκείνων ποὺ παραδόξως παρέμειναν μέχρι σήμερον ξένοι καὶ ἀδιάφοροι ἐμπρὸς εἰς τὸ ἀποφασιστικὸν ξεκίνημα τοῦ Λαοῦ μας.

Ἡ Ἕνωσίς μας προβάλλουσα τὴν ἱερότητα τοιούτων ἐπιδιώξεων καὶ σκοπῶν εἶναι σταθερῶς ἀποφασισμένη νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς φιλοτίμους διαθέσεις καὶ τὰς ἔστω περιωρισμένας πολυμόρφους δυνατότητας τῶν διαμενόντων εἰς τὴν περιφέρειάν μας Ποντίων καὶ ἐπὶ τοιούτων δεδομένων στηριζομένη θὰ προχωρήσῃ μὲ σταθερὰν καὶ ἀσάλευτον πίστιν, διὰ νὰ ὁλοκληρώσῃ σταδιακῶς τὴν ἐν προκειμένῳ ἀποστολήν της.

Εἰς αὐτὴν τὴν ὄντως δύσκολην προσπάθειάν της τὴν βοήθειαν τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος Ποντίων ἐπικαλεῖται.

Οἱ ἀνεγειρόμενοι τοῖχοι ἀψευδῶς μαρτυροῦν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ὑπερήφανα μεσ' στὴν πόλιν μας θὰ ὀρθώνεται τῆς Ποντιακῆς ζωτικότητος καὶ ἀξιωσύνης τὸ θαυμάσιον κατόρθωμα, ἡ πολυπόθητος Στέγη, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ δικαίως θὰ πρέπῃ νὰ σεμνυνόμεθα.

Ἡ ἀπόκτησίς της ἀποτελεῖ ἆθλον πραγματικὸν τὸν ὁποῖον μόνον ἡ πίστις ἑνὸς τοιούτου Λαοῦ θὰ μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ. Βαθέως συγκινημένοι ἀπὸ τὴν ἐγκάρδιον συμπαράστασιν καὶ πολλῶν ἔξω - Νικαιωτῶν Ποντίων, δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπαναδιαβεβαιώσωμεν ὅτι οὐδέποτε θὰ παραλείψωμεν τὸ ἱερὸν τῆς εὐγνωμοσύνης μας χρέος, πρὸς ὅλους τοὺς συμβάλλοντας εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς Στέγης μας.

Οὐδέποτε θὰ λησμονήσωμεν ἐκείνους ποὺ ἔδωσαν τὴν δυνατότητα εἰς τὸν πολυβασανισμένον Λαόν μας, νὰ ἀποκτήσῃ τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπανεδραιώσῃ τὴν αἴγλην ἀλησμονήτων ἱερῶν παραδόσεων, καὶ μὲ ἀναβαπτισμένην τὴν πίστιν του θὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν

πραγματοποίησιν τῶν προσταγμάτων τῆς ἐνδόξου ἱστορίας του.

Ἐξ ὀνόματος τοῦ Δ. Συμβουλίου
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΚΑΣ
Πρόεδρος Ἑνώσεως Ποντίων
Νικαίας - Κορυδαλλοῦ

Σ. τ. Δ. Ὁ Σύλλογός μας ἔγραψε πρὸ καιροῦ καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ποντιακοὺς Συλλόγους καὶ τὰ Σωματεῖα περιοχῆς Πρωτευούσης καὶ Μακεδονίας, νὰ ἀποστείλουν τὰ πεπραγμένα τους τῶν τελευταίων ἐτῶν γιὰ δημοσίευση. Δυστυχῶς μέχρι τῆς ὥρας ποὺ ἐκτυπώνεται τὸ τεῦχος δὲν μᾶς ἔχουν σταλεῖ ἄλλα.

ΠΟΝΤΙΟΣ ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ

Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβρη βρίσκεται στὴν Ἀθήνα ὁ Ποντιοαμερικανὸς ὑφηγητὴς στὸ τμῆμα Βυζαντινῶν σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard κ. Χάρης Χιονίδης. Ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸ Σεμέν, ἡ μάνα του ἀπὸ τὸ Ἀρμούτελη τοῦ Τσάμπασι, ὁ ἴδιος γεννήθηκε στὴν ποντιακὴ συνοικία τοῦ Κάντον, Ὀχάϊο τῶν Η. Π. Α

Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ τελευταίου Παγκόσμιου πολέμου πῆγε ἐθελοντὴς ἀεροπόρος στὴν R. A.F. τῆς Ἀγγλίας. Ἔλαβε μέρος στὶς ἀεροπορικὲς ἐπιχειρήσεις στὴ Δυτ. Εὐρώπη. Μετὰ τὴν πτώση τῆς Ἑλλάδας ζήτησε καὶ πῆγε στὴν Ἑλληνικὴ ἀεροπορία τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ὅπου ὑπηρέτησε ἀπὸ τὸ 1942 ὡς τὸ 1945 καὶ τιμήθηκε μὲ δυὸ ἑλληνικὰ πολεμικὰ μετάλλια γιὰ τὴν ἐξαίρετη δράση του.

Μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου γύρισε στὴν Ἀμερική. Τελείωσε τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Columbia τὸ 1948 κι' ἔπειτα πῆγε στὴν Ὀξφόρδη, ὅπου σπούδασε κοντὰ στὸν γνωστὸ Ποντιόφιλο καθηγητὴ κ. Dawkins βυζαντινὴ καὶ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Τὸ 1951 ἀποφοίτησε μὲ τιμὲς καὶ συνέχισε κατόπιν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λονδίνου. Τὸ 1952 διορίστηκε στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Harvard. Δημοσίεψε ὡς τώρα μελέτες καὶ ἄρθρα στὰ «Κρητικὰ Χρονικά», στὸν «Κρῖκο» τοῦ Λονδίνου. στὴν Ἐπετηρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, στὴν «Ὀρθοδοξία» τῶν Πατριαρχείων κ' ἑτοίμασε ἕνα μοναδικὸ Ἀγγλοελληνικὸ λεξικὸ τεχνικῶν ὅρων μὲ 30.000 ὅρους, ποὺ πρόκειται νὰ τὸ ἐκδώσει μεγάλος ἐκδοτικὸς οἶκος τοῦ Λονδίνου.

Ἦρθε τώρα στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἑτοιμάσει τὴ διδακτορική του διατριβὴ γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λονδίνου μὲ θέμα ἀπὸ τὴν Ποντιακὴ Λαογραφία. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πρόκειται νὰ πάει στὴ Β. Ἑλλάδα. Οἱ ἐκεῖ Πόντιοι θὰ βοηθήσουν ἀσφαλῶς τὸν ἀπόδημο συμπατριώτη μας, ποὺ τίμησε καὶ τιμᾶ τὸ Ποντιακὸ ὄνομα.

ΤΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Τοῦ Ι. Δ. ΣΑΛΤΣΗ

Στὸ ἀνέβασμα τοῦ θεατρικοῦ του ἔργου «ΣΟΥΜΕΛΑ», ἐδῶ στὴ Θεσσαλονίκη, στὶς 21—6—53, ὁ κ. Φ. Κτενίδης παραθέτει, στὸ πρόγραμμα, τὰ παρακάτω: «Ἴσως τὸ καλλίτερον μέσον καὶ ὄργανον τῆς ἀποδόσεως καὶ διατηρήσεως τῶν Λαογραφικῶν καὶ Ἠθογραφικῶν θησαυρῶν ἑνὸς Λαοῦ νὰ εἶναι τὸ θέατρον καὶ πρὸ παντὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο ποὺ λέγεται ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ, ὅταν ὁ συγγραφεὺς κατέχει γενικῶς τὰ Λαογραφικὰ καὶ Ἠθογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, ὅπου τοποθετεῖ τὸ ἔργον του, τὴν γλῶσσα, τὴν μουσική, τοὺς χορούς του καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ ἄλλα καὶ τὴν ἀπαιτούμενη θεατρικὴ συγγραφικὴ κατάρτιση καὶ πεῖρα γιὰ τὴν τεχνικὴ ἀπόδοση καὶ τοποθέτηση ὅλων αὐτῶν μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς ὁλοκληρωμένου θεατρικοῦ ἔργου, μὲ τὸ συγκεκριμένο του «μῦθο» τὴν τεχνικὴ «πλοκὴ» καὶ τὴν ἀνάλογη «λύση». Ὅσοι φιλοδοξοῦν νὰ γράψουν Ποντιακὸ Θέατρο—καὶ φυσικὰ στὴν Ποντιακὴ διάλεκτο—καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει τους τὰ ἁπλᾶ αὐτὰ πράγματα, ἂν πραγματικὰ θέλουν νὰ προσφέρουν κάτι στὴν Ποντιακὴ Λαογραφία καὶ τὴν ἐπὶ μακρὸν διαφύλαξη τῶν ἐξόχων παραδόσεων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ Πόντου. Χωρὶς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, δὲν συντρέχει λόγος νὰ γράψη κανεὶς θέατρο στὴν Ποντιακὴ διάλεκτο. Μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ γράψη στὴ Νεοελληνική, πλουτίζοντας τὸ Νεοελληνικὸ Δραματολόγιο». Οὔτε πολύ, οὔτε λίγο, καλεῖ «σὲ ἦχον πλάγιον τοῦ τρίτου», τοὺς ἄλλους—ἐκείνους, κυρίως, ποὺ ἕως τώρα ἔγραψαν—νὰ μὴ καταπιάνονται μὲ ἔργα θεατρικὰ στὴν Ποντιακή, κατακυρώνοντας ἔτσι στὸν ἑαυτό του, μόνον, τὴν φροντίδα. Ἐπιχειρεῖ συνάμα νὰ ἐπηρεάση σχετικὰ τὸ Ποντιακὸ Κοινό.

Ὅμως τὶ εἰρωνεία τύχης! Στὶς σοφὲς ὑποδείξεις του προβαίνει ἴσα-ἴσα μὲ τὴν εὐκαιρία... ἑνὸς μετρίου ἔργου του, τοῦ «ΣΟΥΜΕΛΑ» μετὰ τὸν μέτριο ἐπίσης «Μονόγιαννεν τὸν Σώγαμπρον» ποὺ εἶχε δόσει. Κρίσιμα εἶναι τοῦ ἔργου τὰ τρωτὰ σημεῖα. Τὰ ξετίναξε ὅμως ἤδη ὁ Ξ. Ξενίτας μὲ κριτικό του σημείωμα—«Π. Ἑστία» τεῦχος 2/3 ἢ 38/39 τοῦ 1953 σελ. 1948.—Εἶπε τοῦ συγγραφέα ὅτι ὁ τίτλος «Τὸ Θαῦμαν τῆ Παναγίας τῆ Σουμελᾶ» ἀποτελεῖ ἀδυναμία γιὰ τὸ ἔργο. Ὅτι ὁ διάλογος τοῦ καλόγερου μὲ τοὺς δυὸ νέους πρόωρα προδίδει τὴ λύση μὲ τὰ συνθηματικὰ σήμαντρα κ' ἔτσι ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὸ θαῦμα ξεθυμαίνει. Τοῦ σφύριξε κιόλας ὅτι ἀτόπημα λαογραφικὸ εἶναι ἡ εὔκολη ἀντικατάσταση τοῦ γαμπροῦ.... Περιττὸ λοιπὸν ν' ἀσχοληθῶ. Διαπιστώνω μόνο ὅτι παρὰ τὶς ζωηρὲς ἀντιρρήσεις στὴν «Κριτική.... κριτικῆς» του στὸ παραπάνω τεῦχος τῆς «Π. Ἑστίας» ὁ γιατρὸς ἔσπευσε ν' ἀλλάξη τὸν τίτλο τοῦ ἔργου ἀπὸ «Τὸ Θαῦμαν τῆ Παναγίας τῆ Σουμελᾶ» ἁπλῶς σὲ «ΣΟΥΜΕΛΑ».

Ἐμένα σκοπός μου εἶναι νὰ καταπιαστῶ μὲ λίγες σκέψεις. Τί νὰ κάνω; ἀφοῦ χρειά-

ζεται ; Τὸ συμπέρασμα τὸ ρητὸ τοῦ κ. Κτενίδη μὲ τὶς παραπάνω συμβουλὲς καὶ ὑποθῆκες εἶναι ἡ προτροπὴ... νὰ μὴ γράφουν οἱ ἄλλοι Ποντιακὸ Θέατρο, ἀφοῦ ὅπως θέλει νὰ νομίζει δὲν πρόκειται νὰ δώσουν Ἠθογραφία Ποντιακή. Πάει καλά. Πολὺ καλά. Ὅμως γιατί τὰ λησμόνησε τοῦτα τὰ σοφὰ ρήματα ὅταν ἔγραφε τὸ ἔργο του «Ὁ Μονόγιαννες ὁ Σώγαμπρον»; Ἡ κωμωδία του αὐτὴ δὲν εἶναι διόλου Ἠθογραφία Ποντιακή. Μόνος του ὁ συγγραφέας τοῦ Κλήδονα καὶ τοῦ Μαυροκόρτσ' λέει ὅτι ὁ «Μονόγιαννες ὁ Σώγαμπρον» μόνο κωμωδία εἶναι, χωρὶς καμμία νότα σοβαρᾶς Ἠθογραφίας καὶ γι' αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γέλοιο κανένα ἄλλο αἴσθημα δὲν προκαλεῖ («Π. Ἑστία» τ. 3|27 τοῦ 1952 σελ. 1403). Σοβαρὴ ἡ ὁμολογία. Καὶ τοῦ χαρίζω τ' ἀποδέλοιπα. Ἦταν ἡ κωμωδία στὴ φύση της ἔργο μὲ γενικὴ τοποθέτηση καὶ προβολή. Ἀκολουθεῖ λοιπὸν ὅτι χρέος εἶχε νὰ τὴ γράψει στὴν Ἑλληνικὴ γλωσσικὴ ἑνότητα, τὴν Δημοτικὴ ὅπως δὰ συμβουλεύει νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι... Ὄχι στὸ Ποντιακὸ ἰδίωμα. Ἀφοῦ θὰ τὸ ὑποπώση κιόλας κάποτε. Διότι, στὸ κάτω τῆς γραφῆς, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὑπάρχει τάση νὰ δημιουργηθεῖ, μέσα στὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα, ἰδιαίτερη Ποντιακὴ Σχολὴ καὶ Φάμπρικα ξεχωριστῆς πνευματικῆς κίνησης σὲ διάλεκτο Ποντιακή. Ποὺ κ' ἡ ἁπλὴ ἀκόμα σκέψη —ἀνυποψίαστη στ' ἀποτελέσματα—εἶναι κάτι ποὺ φέρνει μακρυά, μὲ τὸ σχῆμα της τὸ διαχωριστικό. Καὶ ἀδικεῖ. Καὶ ἐκθέτει. Καὶ θυμίζει σύσταση παροικίας σὲ ἔδαφος ξένο...Ἀλήθεια, ρωτῶ, τί θὰ ἔλεε ὁ κ. Κτενίδης, ἂν αὔριο, κεντρισμένος ἀπὸ τὸ παράδειγμά του, κανένας Πόντιος, παρουσίαζε μιὰ σύγχρονη νησιώτικη ἱστορία, ἕνα δρᾶμα, σὲ ποντιακὸ ἰδίωμα, ἢ μιὰ κωμωδία τοῦ Μολιέρου στὴν ποντιακὴ ἢ μιὰ μετάφραση τοῦ Θουκυδίδη στὰ Ποντιακά; Τυπωμένα, βέβαια. Ἐπιτρεπόταν ; Ἐπιτρέπεται;

Τοῦ τὰ εἶπε ἕνα χεράκι ὁ φίλος κ. Καπνᾶς σὲ σημειώματά του («Τὸ Ποντιακὸ» τ. 9ο σ. 235). Ὅτι δηλαδὴ ἕνα σημερινὸ θεατρικὸ ποντιακὸ ἔργο —κι' ἂς εἶναι, προσθέτω κ' ἐγώ, κωμωδία, φάρσα, ὅ,τι θέλει— πρέπει νὰ εἶναι ἠθογραφικό. Γιατί ξεσπάθωσε τότε ὁ φίλος γιατρὸς μ' ἐπικριτική του (Π. «Ἑστία» τ. 3ο|27ο σ. 1403) ; Δὲν ἔβλεπε ὅτι — ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀξία ἢ ἀναξιότητα τοῦ «Μονόγιαννε....» ἔλυνε τοὺς ἀσκοὺς τοῦ Αἰόλου, δίνοντας ἀφορμὴ γιὰ δημιουργία... Ποντιακῆς Σχολῆς; Στὴν ἐπικριτικὴ τούτη θέτει καὶ τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ἂν ὁ «Μονόγιαννες» εἶναι συμβολὴ ἢ προσβολὴ γιὰ τὸ Ποντιακὸ Θέατρο. Σφᾶλμα εἶναι τοῦτο. Διότι ὁ «Μονόγιαννες...», ἀκόμα καὶ ὁ «Σώγαμπρος», μακρυὰ ἀπὸ συμβολὲς καὶ προσβολὲς δὲν εἶναι ἔργο Ποντιακό. Ἀφοῦ δὲν εἶναι Ἠθογραφικό, Λαογραφικό. Ἀφήνω ὅτι τὰ κόλπα, τὰ θεατρικὰ τρύκ, τὰ ἀλλεπάλληλα, τ' ἀσφυκτικά, ποὺ χρησιμοποιεῖτο παρουσιάζουν ὡς ἔργο ἔξω τόπου καὶ χρόνου γιὰ τὴν ὅλη, συνηθισμένη, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ Ζωή. Καὶ λέω: Δὲν τόνε σώζουν τὸν «Μονόγιαννεν» οἱ χοροὶ καὶ τὰ τραγούδια μας οὔτε ἡ ποντιακὴ λύρα, οὔτε τὸ ἰδιωματικὸ γλωσσικό του περιτύλιγμα. Τὸ ἔργο τοῦτο μποροῦσε νὰ τὸ γράψει στὴν Ἀρμένικη, στὴν Σανσκριτικὴ ἀκόμα γλῶσσα, δίχως νὰ χάσει τίποτε ἡ Ποντιακὴ Λαογραφικὴ προσπάθεια.

Στὴν ἴδια ἀπάντηση πρὸς Καπνᾶν καὶ στὸν ἀκροτελεύτιο παράγραφο ὁ κ. Κτενίδης ἁρπάει μὲ τὴν λαβίδα του καὶ μένα. Πετάει σποντιὲς γιὰ κάτι «αὐστηροὺς κριτικοὺς ἄλλων συγγραφέων θεατρικῶν ἔργων».Καὶ «μετὰ περισσῆς μελαγχολίας οὐ μὴν δ'ἀλλὰ καὶ ναρκισσισμοῦ ἐπάγεται», ὅτι «αὐτὰ τὰ ἔργα» (τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη δηλαδή, κατάλαβες τί γίνεται ;) «θὰ ἱκανοποιήσουν τὸ Ποντιακὸν κοινόν». Καὶ συμπεραίνει : «Αὐτὸ ἐνδιαφέρει». Ὅ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον : «Ἐγὼ ἄλλο κι θὰ γράφτω, καὶ ἂς ὄψονται οἱ Καπνάδες κλπ ». Θὰ ἔλεγες, τότε ποὺ ἔγραψε : Ὁ κ. Κτενίδης μᾶς κηρύττει πνευματικὴ ἀπεργία. Τίποτε. Θυμοὶ ἦσαν, καὶ ναζάκια ἦσαν. Καὶ τσαλιμάκια μόνον. Ποὺ τὰ συνηθᾶνε αὐτοὶ οἱ καλλιτεχνικοὶ τύποι. Ὁρίστε, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖς : Ὕστερ' ἀπὸ τοῦτον τὸν ἀφορισμό, ἔγραψε (καὶ τοῦ εὐχόμαστε νὰ γράφει συνέχεια ἡ ἄξια πέννα του) τὸ «Θαῦμα τῆ Παναγίας τῆ Σουμελᾶ», καὶ τὴν «Δεσκαλίτσαν». Καὶ τώρα δίκαια, μὲ τὴ σειρά μας, θὰ ποῦμε κι' ἐμεῖς : «Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ μὴ λοξοδρομεῖ ὁ φίλος γιατρὸς ἀπὸ τὸν κοινὸ στόχο, τὸν ἠθογραφικό. Καὶ νὰ μὴ κοπιάζει γιὰ κορδελλάκια στὴν πορεία καὶ στὶς φιλότιμες προσπάθειες τῶν ἄλλων..

Ἀλήθεια ὅμως. Τί συνέβη καὶ θύμωσε ὁ γιατρὸς «μὲ τὰ μένα ;» Ὁρίστε. Παίνεψα ἕνα ἠθογραφικὸ ποντιακὸ ἔργο : «Ὅλα ἐποίκεν ἡ Παλάσσα» («Ποντιακὸ» τ. 7ο σελ. 177) καὶ μιὰ Ἐπιθεώρηση «Σύρον Συμοίρα τὴ τρὰ σ'»(«Ποντιακὸ» τ. 9ο σελ. 236) τοῦ συμπαθητικοῦ νεαροῦ Πόντιου θεατρικοῦ συγγραφέα Ε. Εὐσταθιάδη. Ἁπλᾶ, δίκαια, ἐπάξια. Δὲν ἔκαμα σύγκριση μὲ προτερινὰ ἔργα .. μὲ ἔργα τοῦ κ. Κτενίδη. Οὔτε ἀξιολόγηση κλιμακωτή. Καὶ ρωτῶ : Ἔπρεπε τοῦτο νὰ χολιάσει, νὰ πικράνει κανέναν; Πατήσαμε τ' ἀμπελοχώραφα κανενός ; Θέ μ', νὰ ἐλεᾶς μας.

Ἀκολουθεῖ —λογικὰ τοὐλάχιστο— ὅτι ὁ γιατρὸς πιστεύει πὼς τὰ ἔργα τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη δὲν πρέπει νὰ δοῦνε τὸ φῶς τῆς σκηνῆς. Ἀλήθεια ; Προκύπτει ζήτημα ; Καὶ γιὰ τὰ παραπάνω ἔργα καὶ γιὰ τὰ προηγούμενά του καὶ γιὰ τὰ κατοπινά ; Ἂν ναί, θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσωμε : Ἀνάξια εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη ; Ὄχι ! Δὲν εἶναι. Διότι καὶ τὸ ἠθογραφικὸ στοιχεῖο —τῆς σύγχρονης, ἀληθινῆς ποντιακῆς ζωῆς, τῆς ἀτόφιας δηλαδὴ παλιᾶς— τὸ ἔχουν καὶ ἀπὸ πλοκὴ πραγματικὰ δραματικὴ δὲν στεροῦνται, διόλου. Καὶ τὸ θεατρόφιλο κοινὸ «μεμαρτύρηκε». Τὰ χειροκρότησε καὶ τὰ δυό, καὶ ὅλα του τ' ἄλλα, ἐνθουσιαστικά. Τί μᾶς προσκομίζει τοῦτο ; Ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη ἱκανοποίησαν τὸν κόσμο ποὺ τὰ παρακολούθησε. Στάθηκαν λοιπὸν ἄξια. Δὲν στάθηκαν λές ; Καὶ ἄρα δὲν ἀποτελεῖ καὶ ἡ κοινὴ ἐπιδοκιμασία ἀπόδειξη ἀξιοσύνης ; Ἂν εἶναι ἔτσι, γιατί ὁ κ. Κτενίδης τὴν ἐπικαλεῖται, τὴν ἴδια αὐτὴ ἐπιδοκιμασία καὶ ἀναγνώριση τοῦ Κοινοῦ γιὰ τὸν «Μονόγιαννεν...» ; Ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του τέχνη δὲν εἶναι —διότι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας συγ.

κινήθηκε οὔτε ἄλλους συγκίνησε..— καὶ μόνο τεχνικὴ εἶναι ἀπὸ ἐξυπνάδες σκέτες καὶ ἐντρίκες ἄσκημες. Ποὺ πρωτ' ἀρχὴ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας του, κρίνοντάς το μόνος του, ἔσπευσε καὶ διακήρυξε μὲ τὸ στόμα τοῦ προλογιστή του, ὅτι «ὅτι ἀξιώσεις δὲν ἔχει» ἀπὸ τοῦτο! Λοιπόν; Ἅμα εἶναι ἔτσι, γιατὶ τὸ ἴδιο Κοινὸ νὰ μὴ εἶχε χαρῆ τὰ ἔργα τοῦ κ. Ε. Εὐσταθιάδη, ποὺ καὶ γέλοιο, ψυχικὰ ἐπικοδομητικό, δίνουν, καὶ συγκίνηση μαζί;

Ἀλήθεια γιατὶ νευριάζει ὁ κ. Κτενίδης, ὅταν ἀσκεῖ κανεὶς κριτικὴ στὰ ἔργα του; Γιατὶ «ἐξανέστη» μὲ τὸ πιοπάνω κριτικὸ σημείωμα τοῦ κ. Καπνᾶ; Καί, γιὰ νἄχωμε καλὸ ρώτημα, γιατὶ στὸ τεῦχος 6ο]42ο τῆς «Π. Ἑστίας» τοῦ 1953 δὲν δημοσίεψε τὴν ἀπάντηση τοῦ Ξ. Ξενίτα στὴν«Κριτικὴ κριτικῆς», ποὺ ἔκαμε ὁ ἴδιος ὁ γιατρὸς στὸ τ. 2ο]3ο σελ. 1951 «Π. Ἑστία» ἐνῶ πανηγυρικὰ τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ στὸτεῦχος 5ο]1953 τοῦ περιοδικοῦ του; Γιατί; Ὁρίστε: Τρύγησε ὁ φίλος τοὺς πλούσιους ἐπαίνους τοῦ Ξ. Ξενίτα στὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του τὸ «Θαῦμαν...» ποὺ εἶχαν ἀξία, μὰ ὅταν ἔφτασε στὴν ἐκτέλεση τῆς ὑπόσχεσής του ποὺ ἦτανε καὶ ὑποχρέωσή του νομικὴ καὶ ἠθική, ἔβαλε τὰ ξόρκια καὶ τὰ μάγια του καὶ ἀπόφυγε τὸν καταπέλτη τῶν παρατηρήσεών του πάνω στὶς κρίσιμες ἀστοχίες τοῦ ἔργου του, σφυρίζοντας: ἄλλα λόγια βρὲ παιδιά.

Ὁ κ. Κτενίδης «Τὄγραψε βαθειὰ μέσ' τὴν καρδιά του» μόνον ὁ ἴδιος νὰ γράφει θέατρο ποντιακό. Καὶ μόνο δικά του ἔργα νὰ παίζωνται, καὶ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἐπαρχία. Γι' αὐτὸ ἀνέκαθεν χολώνεται ὅταν ξεπροβάλει ἠθογραφικὸ ἔργο ἄλλου Πόντιου συγγραφέα σὲ ἰδίωμα ποντιακό. Καὶ σπεύδει καὶ τὸ ξορκίζει, γιὰ νὰ μὴ παιχτεῖ. Ὅτον πρωτοπαίχτηκε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ ἔργο τοῦ Ε. Εὐσταθιάδη «Σεβτὰ μὲ τὰ δάκρυα» τὸ ὑποδέχτηκε, ξαφνιάζοντας πολλοὺς ἀναγνῶστες τοῦ περιοδικοῦ του, μὲ ὁμοβροντία ἀπὸ κατηγόριες—καὶ νὰ εἶχε δίκιο! («Π. Ἑστία» τ. 12ο τοῦ 1950 σελ 727). Στὸ ἴδιο σημείωμά του περιαδράχνει τὸν «Ἀκρίτα» τοῦ Ξ. Ξενίτα ποὺ εἶχε παιχτεῖ τότε στὴ Δράμα, μὲ τὰ λόγια: «Ἂς μὴ παραπλανῶνται δὲ οἱ συγγραφεῖς παλαιοὶ (ὁ Ξ. Ξενίτας, ἀκοῦς;) καὶ νέοι (ἤγουν ὁ Ε. Εὐσταθιάδης) καθὼς καὶ οἱ ἑρμηνευταί των, ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰς ἐπευφημίας τοῦ κοινοῦ, ποὺ ἀπευθύνονται στὶς παροιμίες τὶς ποντιακές, στὰ κλασσικὰ εὐφυολογήματα, στὰ τραγούδια καὶ τοὺς χορούς». Ἄδικο! Στὴ σελ. 728 τοῦ ἰδίου τεύχους λέει ὅτι ὁ τότε Ὑπουργὸς Β. Ἑλλάδρς Λ. Ἰασονίδης ἀπεχώρησε «κατηγανακτησμένος». Λάθον. Κανεὶς δὲν εἶδε τὸν κ. Ὑπουργὸ νὰ φεύγῃ ἢ νὰ ἀποχωρεῖ οὔτε «κατηγανακτησμένον». Ἄλλο: Ἀγῶνες χρειάστηκαν γιὰ νὰ παιχτεῖ ἐδῶ «Ἡ Σεβτὰ νικᾶ» τοῦ Σ. Λιανίδη. Τοῦ Σπ. Κωφίδη ὁ «Διγενὴς Ἀκρίτας» ἀκόμα νὰ δεῖ τὴ σκηνή. Ἐνῶ καὶ αὐτὸ καὶ «Ὁ Ἀκρίτας» τοῦ Ξ. Ξενίτα καὶ μόνον ἀκόμα γιὰ τὴν ποντιακὴ ἱστορικὴ ὕλη ποὺ προσφέρουν θὰ μποροῦσαν μὲ ὠφέλεια ἀληθινὴ νὰ παιχτοῦνε, κατ' ἐπανάληψη μάλιστα, ἀνεξάρτητα ἂν ἡ λύση ποὺ δίνουν εἶναι περισσότερο ἢ λιγώτερο δραματική.

Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστὸ νὰ μιλᾶ ὁ φίλος γιατρὸς γιὰ κάτι «αὐστηροὺς κριτικούς». Ἔ! Παιδιὰ εἴμαστε ἀκόμη, μέλλον ἔχομε. Μποροῦμε μὲ τὸν καιρὸ νὰ τὴ φτάσομε τὴ χρειαστὴ σοβαρότητα... Καλλίτερο ὡστόσο εἶναι νὰ ὁμολογᾶ κάτι... «αὐστηροὺς ἐγωκεντρισμούς...» δικούς του.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψει ἀκόμα νὰ τοῦ θυμίσω τὸν ἀρχαῖο σοφὸ Ἀφορισμό: «Εἷς οὐδείς». Δὲν τοῦ ἀρέσει ἡ ρεαλιστικὴ καὶ δημοκρατικὴ τούτη θέση; τοὐλάχιστο στὴ περίπτωση τῆς ἠθογραφίας καὶ λαογραφίας μας. ποὺ μόνο μὲ συλλογικὴ προσπάθεια θὰ βρεῖ, καὶ πρέπει νὰ βρεῖ τὸ ταχύτερο. τὴν ὁλοκλήρωσή της; περιθώρια χρονικὰ δὲν διαθέτομε. Ἂν δὲν ἐπωφεληθοῦμε, ἂν μετατρέψομε τὴν ὑπόθεση σὲ πεδίο κορδακισμῶν, ἀλληλοαποκλεισμῶν καὶ ἀντεγκλήσεων, θὰ καθυστερήσομε, θὰ μᾶς λείψουνε σὲ λίγο οἱ φορεῖς... Ἐνῶ μὲ τὴν ὁμαδικὴ φροντίδα θὰ τελειοποιήσωμε, ὅσο γίνεται συντομώτερα, ἕνα ἔργο κοινωνικῆς σημασίας. Ἔργο ποὺ θὰ διοχέτευε στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, καὶ δίχως οὐτοπίες, ὅ,τι ὄμορφο, καὶ ἠθικὰ βιώσιμο ὑπάρχει μέσα στὸ ποντιακὸ λαογραφικὸ ὑλικό, στὴ συνείδηση τῆς σύγχρονης γενεᾶς. Ποὺ θὰ ἔδινε ἄρτια θέματα στὴν Ἐπιστήμη καὶ κληρονομία πολύτιμη στὶς πνευματικὲς ἀνάγκες καὶ στὶς εὐγενικὲς περιέργειες τῶν ἐπιγόνων.

Ἡ σημερινὴ ξέχωρη πνευματικὴ κίνηση τῶν Ποντίων λαογραφικὸ καὶ μόνο, ἠθογραφικὸ καὶ μόνο χαρακτῆρα καὶ προορισμὸ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἔχει. Ἄρχισε μὲ τὸ «Ἀρχεῖον Πόντου», Ἵδρυμα τοῦ Κεντρικοῦ Συνδέσμου Θεσ]νίκης μὲ πρόεδρο καὶ ἐμπνευστὴ τὸ γιατρὸ Θ. Θεοφύλακτο στὰ 1928. Τὴν παραστάθηκαν τὰ «Ποντιακὰ Φύλλα» ἀπὸ τὸ 1936, τὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου» ἀπὸ τὸ 1943, ἡ «Ποντιακὴ Ἑστία» ἀπὸ τὸ 1950 καὶ τέλος τὸ «Ποντιακὸ» τὸν ἴδιο χρόνο. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι τὸ τελευταῖο τοῦτο τὸ χαρακτήριζε ἡ ἰδιομορφία ν' ἀναζητᾶ τὴν ἠθογραφία μας μὲ τὶς διαφοροποιήσεις της ἀνάμεσα στοὺς ἐκπατρισμένους Ποντίους καὶ ἡ τάση νὰ δημιουργήσει σύγχρονη ποντιακὴ κίνηση πάνω στὰ σημερινὰ γενικά μας ἑλληνικὰ προβλήματα καὶ τὴ συμμετοχή μας σ' αὐτά.

Δὲν ἀποτελεῖ ἡ κοινὴ τούτη προσπάθεια στῖβο γι' ἀνταγωνισμοὺς καὶ ἐπικράτηση. Εἶναι μόνο ἕνωση δυνάμεων γιὰ ὁλοκλήρωση τῆς λαογραφίας μας. Οὔτε δίνει βάση γιὰ νὰ ἐπικαλούμαστε τὴν πεῖρα (τῆς ζωῆς στὸν Πόντο) γιὰ ν' ἀποκλείσωμε ἄλλους. Ὅποιος Πόντιος τὸν ἔχει τὸν τσαγανὸ μέσα του βρίσκει εὔκολα τὴν πεῖρα μέσα στὶς τόσες παραδόσεις ποὺ ζοῦν ἀκόμα μέσα στὸν ποντιακὸ λαό, τῶν χωριῶν μας τοὐλάχιστο. Καὶ μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ τὴ συνθέσει καὶ νὰ δώσει τὸ θεατρικό του ἔργο. Ὅπως ἔγινε κιόλας ὡς τὰ τόρα. Καὶ μ' ἐπιτυχία.

Ἡ λαογραφικὴ τούτη κίνηση δὲν δημιουργήθηκε γιὰ νὰ συστήσει διαδοχικὴ κατάσταση, συνέχεια σὲ παραγωγὴ λογοτεχνικῶν ἔργων στὸ γλωσσικὸ ποντιακὸ ἰδίωμα. Οὔτε γιὰ νὰ τὴν οἰκειοποιηθεῖ κανένας. Καὶ θὰ ζήσει ὡς περιοδικό, σὰν παραγωγὴ ἔργων τέχνης ἠθογραφικῶν, μόνο ὥσπου νὰ συγκεντρωθεῖ τὸ λαογραφικὸ ὑλικὸ—δὲν θὰ διαρκέσει πολύ. Οὔτε σὰν ποντιακὴ σκηνὴ θὰ ἐπιζήσει, νομί.

ζω, γιὰ πολὺν καιρό. Σὰν τραγοῦδι καὶ χορὸς θὰ ἔπρεπε νὰ ζήσει περισσότερο, γιὰ νὰ δώσει τὴ συμβολή του σὲ μιὰ αὐριανὴ ὁλοκληρωμένη Ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ Ἑλληνικὸ χορό. «Ὅμως ποῦ εἶναι οἱ τρανοὶ Πόντιοι χορηγοί; Πόσες πλάκες ποντιακοῦ τραγουδιοῦ ἔχομε; Χορογραφήθηκαν, μὲ πρωτοβουλία ἢ παραθάρρυνση οἱ γραφικοὶ χοροί μας ἂν ἐξαιρέσομε τὴν φροντίδα φτωχῶν ποντίων δερβήσηδων; Τὰ περιλάλητα Σωματεῖα μας, ἡ «Εὔξ. Λέσχη Θεσ]νίκης», οἱ «Ἀργοναῦται - Κομνηνοὶ» Ἀθηνῶν κλπ., ὑποστήριξαν τ' ἄλλα ποντιακὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ποὺ κατὰ καιροὺς κυκλοφόρησαν —τὰ «Ποντιακὰ» τοῦ Παμπούκη, τὸ «Καλαντόνερον» τοῦ Ζερζελίδη, τοὺς «Κλωστοὺς» τοῦ Μελανοφρύδη..., ἔργα ποὺ ἐπάξια στέκουν ἀντίκρυ στὴν ἀντίστοιχη Ἑλληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή; Δὲν φτάνουνε λοιπὸν τοῦτες οἱ ἐλλείψεις μας; Μόνο προβαίνομε καὶ ἐξορκίζομε κεινούς ποὺ μποροῦν νὰ γράψουν—γιὰ νὰ μὴ γράφουν;

Κανεὶς Πόντιος δὲν ἀρνεῖται τὴν ἀξιόλογη ποντιακὴ θεατρικὴ παραγωγὴ τοῦ κ. Κτενίδη. Οὔτε καὶ τὸ προβάδισμά του. Ὅμως παράλληλα ζητᾶμε νὰ μὴν ἐπιχειρεῖ ν' ἀποκλείει τὶς προσφορὲς τῶν ἄλλων.

Ὅμορφα πράματα: Ψύχραιμα, προσγειωμένα. Μονοπώλιο κανενὸς δὲν εἶναι ἡ παραγωγὴ ποντιακῶν ἠθογραφικῶν ἔργων γιὰ τὴ σκηνή. Καὶ πιὸ πέρα: Ὁ κάθε σκεπτόμενος Πόντιος πρέπει νὰ τὰ συμπαθᾶ, νὰ τὰ προστατεύει τὰ ἔργα περισυλλογῆς ποντιακοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἀδιάφορο ἂν, τυχόν, δὲν ἀγγίζουνε τὸ ὕψος τὸ δικό του. Στὸ κάτω τῆς γραφῆς, σὲ καμμιὰ σκηνὴ δὲν παίζονται, συνέχεια, ἰσάξια καὶ ἰσότιμα ἔργα—ἂν θελήσομε κι' ἂν κάνει, νὰ τὸ πάρομε κι' ἀπ' αὐτὴν τὴν πλευρά. Καὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τ' ἀποκλείομε, νὰ τὰ πολεμοῦμε τὰ τέτοια ἔργα. Καὶ ἀποκλείστηκαν καὶ ταλαιπωρήθηκαν τέτοια ἔργα κάμποσα. Ἐδῶ κι ἀλλοῦ. Μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σημειωθεῖ μαρασμὸς σὲ παρορμήσεις..

Γιὰ νὰ τελειώνω: Δὲν εἶναι σωστὴ μιὰ συνέχεια τέτοια. Ἐλευθερία χρειάζεται στὴν παρουσίαση. Τὰ ἔργα τὰ ψόφια πεθαίνουν ἀπὸ μόνα τους, δίχως τοὺς ἀφορισμούς, καὶ δίχως τίς... ἀθῶες παρασκηνιακὲς ἐνέργειες κανενός.

Ι. Δ. ΣΑΛΤΣΗΣ

Ε. Εὐσταθιάδη: ΟΛΑ ΕΠΟΙΚΕΝ Η ΠΑΛΑΣΑ. Ἠθογραφία σὲ τρεῖς πράξεις. Παράσταση τοῦ «Ποντιακοῦ Θεατρικοῦ Ὁμίλου Ἀθηνῶν». Θέατρον «Παλλάδιον» Καλλιθέας, 29 Ἰουλίου 1953.

Ὁ Ε. Εὐσταθιάδης δὲν ἔχει περάσει τὰ 25 χρόνια του καὶ μᾶς ἔχει προσφέρει ὡς τώρα πέντε θεατρικὰ ἔργα: 1) «Τὸ Κουρπάν'». 2) «Σεβτά μὲ τὰ δάκρα» 3) «Ὅλα ἐποίκεν ἡ Παλάσα». 4) «Σύρον Σὺμοίρα τὴν τρά σ'» καὶ 5) «Σ' σὰ ξένα πόρτας». Ὅλα παίχτηκαν ἀπὸ ἐρασιτεχνικὸ θεατρικὸ ὅμιλο στὴ Θεσ]νίκη, καθὼς κ' ἐδῶ καὶ στὶς ἐπαρχίες μερικά. Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι συνηθισμένο οὔτε καὶ τυχαῖο. Φανερὸ εἶναι πὼς ἔμφυτο κάποιο χάρισμα τοῦ ἐμπνέει τὴ σύλληψη καὶ τὴ μαστοριὰ στὴ σύνθεση θεατρικῶν ἔργων, μὲ ἀξιώσεις κιόλας ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα.

Γιὰ τὸ ὑπόψη ἔργο ποὺ παίχτηκε κατεπανάληψη στὴν Θεσ]νίκη, ἔγραψε ὁ φίλος Ι. Δ. Σαλτσῆς στὸ 7ο τεῦχος τοῦ «Ποντιακοῦ», ἔτος 1951, σελ. 177 καὶ στὸ «Μακεδονικὸν Ἀγῶνα» τῆς Κατερίνης τῆς 28-6 53, ὅπου ἐκθέτει τὴν ὑπόθεση καὶ παρουσιάζει τὶς χάρες καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς σύγχρονης αὐτῆς ποντιακῆς ἠθογραφίας. Τὸ θεωροῦμε λοιπὸν περιττὸ νὰ ἐπαναλάβομε τὰ ἴδια. Τοῦτο μόνο ταιριάζει σχετικὰ νὰ τονίσομε: Ὅτι ὁ συγγραφέας ἔλαβε ὑπόψη του τὶς παρατηρήσεις τοῦ διαλεχτοῦ μας τεχνοκρίτη γιὰ τὰ σημεῖα ποὺ θίγει στὸ παραπάνω πρῶτο του σημείωμα καὶ κατάλληλα κ' ἐπιτυχημένα τὰ διασκεύασε. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ πρόσθετη μιὰν ἀρετὴ γιὰ τὸ νέο μας συγγραφέα, ποὺ ἰδιαιτέρως τὸν τιμᾶ καὶ πολλὰ μᾶς ὑπόσχεται.

Ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἔργου στὸ σύνολό της ἦταν ἐπιτυχημένη. Ὁ θιασάρχης Νῖκος Σπανίδης, ὡς Γοργόρτς, ἦταν ἐκφραστικότατος. Καὶ ἡ παρουσία του στὴ σκηνὴ ἄδρή, κυριαρχική. Ἔπαιξε μὲ πολὺ κέφι καὶ ὄρεξη μεγάλη. Ἴσως γιατὶ ἀραιὰ τοῦ δίνεται εὐκαιρία ν' ἀνεβαίνει στὴ σκηνή, ὅπου εἶναι τὸ στοιχεῖο του, τὸ πάθος του τὸ ἀσίγαστο. Μόνο ποὺ —ἴσως γι' αὐτὸ— ἐπιμένει ἢ δὲ θέλει ἢ δὲν μπορεῖ(;) ν' ἀποβάλει μιὰν ὑπερτονισμένη ἐκδηλωτικότητα, ποὺ δίχως νὰ προσθέτει τίποτε στὸ ἄρτιο κατὰ τὰ ἄλλα παίξιμό του, δημιουργεῖ, ὥρες-ὥρες, μιὰν ἀτμόσφαιρα, θἄλεγα καταθλιπτική, φορτισμένη μὲ νευρικότητα, ποὺ κουράζει τοὺς θεατὲς καὶ πολὺ περισσότερο τὸν ἴδιο. Δυσκολεύεται κανεὶς ἐνσυνείδητα ν' ἀποδώσει ἄνεση ἀπόλυτη στὸ παίξιμό του. Μπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ τὸ θεωρεῖ τελείως φυσικὸ—καὶ ἴσως ἔτσι νὰ εἶναι ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία. Ὅμως ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ τέχνη τοῦ δημιουργοῦ ἠθοποιοῦ: Νὰ ἀποβάλει τελείως τὸν ἑαυτό του καὶ «νὰ μπεῖ στὸ πετσὶ» τοῦ προσώπου, τὸ ρόλο τοῦ ὁποίου καλεῖται νὰ ὑποδυθεῖ κάθε φορά.

Ἀρχίσαμε, βλέπετε, νὰ τὰ λεπτολογοῦμε περισσότερο τὰ ζητήματα, γιατὶ τὸ ποντιακὸ θέατρο πέρασε πιὰ τὰ στάδια τῆς νηπιακῆς, τῆς παιδικῆς καὶ τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ μπῆκε στὴν ὥριμη, στὴν ἀνδρική του ἡλικία. Καὶ οἱ ἀξιώσεις γιὰ μιὰ σταθερὴ προοδευτικὰ βελτίωση καὶ ἄνοδο εἶναι εὔλογες.

Ἡ Ὄλγα Κυριακίδη, ὡς Παλάσα (προξενήτρα) ἦταν ἄφθαστη. Στὶς τόσες της γνωστὲς ἐπιτυχίες ἔχει προστέσει μιὰ καινούργια σωστὴ δημιουργία. Μάθαμε μάλιστα πὼς ἔπαιζε ὄντας ἄρρωστη, μὲ 39° πυρετό! Τὴν ἀκολούθησε ἀπὸ κοντὰ στὴν ἐπιτυχία, μὲ κάποια δυσκαμψία, ἡ Ὄλγα Μαυροκεφαλίδη ὡς Παρέσα. Ἡ Μαίρη Λεωνίδη, μὲ τὴν παρθενική της εὐγένεια ὡς Λεμόνα, καλή, δίχως νὰ μᾶς δείξει σημάδια φανερὰ γιὰ ἐξέλιξη αἰσθητή—ἴσως γιατὶ δὲν ἦταν ἄρτια μελετημένη. Πολὺ ἐπιτυχημένος ὁ Παν. Σαραφίδης ὡς Πάντζος, ποὺ ἡ παρουσία του στὴ σκηνὴ ὁλοένα καὶ δίνει κάποιον τόνο πανηγυρικό... Σπανιδικό, ἰδίως στὸ τραγούδι. Ἱκανοποιητικὸς καὶ συμπαθὴς πολὺ ὁ Κ. Λαμπρινὸς ὡς Γερίκας, ἂν καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ κλῖμα του. Ὅμως τί τὸ ἤθελε τὸ

κοκκινάδι στὰ χείλη; Μὴ χειρότερα!... Ὁ Θ. Τζομίδης ἔπλασε, «μαθές», ἕναν Μῆτρο-Βλάχο «μὶ τὰ οὔλα του». Ὁ Στέλιος Ξανθόπουλος ποὺ ἀνάλαβε τὴ διεύθυνση τῶν χορῶν, πρέπει νὰ τὴ διατηρήσει καὶ νὰ βάλει τὰ δυνατά του γιὰ τὴν προαγωγὴ καὶ τὴν τελειοποίηση τῶν χορευτικῶν ὁμάδων τοῦ ὁμίλου. Ἔχει καὶ τὴν ἀπαιτούμενη ἐμφάνιση στὴν κορμοστασιά, καὶ τὶς δυνατότητες νὰ τὸ ἐπιτύχει. Καλός, ὅπως πάντα, στὴ λύρα ὁ Γάραλης (υἱός). Ὁ Γ. Κιζιρίδης δὲν τὸ ἔσκουξε ὅσο καὶ ὅπως ἔπρεπε μὲ τὸ «τουλούμ' ζουρνά». Δὲν ἔκαμε, φαίνεται, δοκιμὲς ἀρκετὲς μὲ τὸ σύνολο, ὅπως καὶ μερικοὶ δὲν εἶχαν ἐκμάθει καλὰ τοὺς ρόλους τους. Ἡ ἐπιμέλεια τοῦ σκηνοθέτη Γ. Δεληκάρη στὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου ἦταν φανερή, παρὰ τὶς ἐλλείψεις τῶν μέσων σ' ἕνα ὑπαίθριο κινηματογράφο.

Ἐπικίνδυνη ἡ ἀπόφαση αὐτή, ν' ἀνεβαστεῖ ἔργο θεατρικὸ σὲ ὑπαίθριο κινηματογράφο. Κσὶ λίγο ἔλειψε νὰ ἔχομε δυσάρεστες συνέπειες, μὲ τὸν ἀέρα ποὺ φυσοῦσε ὅταν ἄρχισε ἡ παράσταση. Τὸ πλῆθος, ποὺ ἀσφυκτικὰ γέμισε τὸ στενόμακρο γήπεδο, πέρα ἀπὸ τὶς πρῶτες σειρὲς δὲν ἄκουε διόλου. Καὶ ἐδέησε νὰ διακοπεῖ γιὰ λίγο ἡ πρώτη πράξη. Εὐτυχῶς ποὺ κόπασε ὁ ἀέρας τελείως καὶ συνεχίστηκε ἡ παράσταση κανονικά.

Προλόγισε ὁ συγγραφέας μὲ λίγα λόγια, γιὰ νὰ χαιρετίσει, νὰ εὐχαριστήσει καὶ νὰ ἐπικαλεστεῖ τὴν ἐπιείκεια τοῦ ἀπαιτητικοῦ θεατρόφιλου κοινοῦ τῆς Πρωτεύουσας καὶ νὰ ἐπαναλάβει κ' ἐδῶ τὴν προτίμησή του σὲ ἔργα θεατρικὰ μὲ ὑποθέσεις παρμένες ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ τῶν Ποντίων. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἦταν ἀπόλυτος πάνω στὸ ἐπίμαχο θέμα, ποὺ τὸ σχολιάζομε γενικότερα σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ τεύχους αὐτοῦ.

***

Ὁ «Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν» ἐξόφλησε, ἔστω καὶ ἀργὰ λιγάκι, μέρος ἀπὸ ἕνα χρέος του. Ἦτανε καιρὸς πιὰ ν' ἀνεβάσει κ' ἕνα ἔργο τοῦ νέου μας θεατρικοῦ συγγραφέα, ὄχι, βέβαια, γιατὶ λόγοι εἰδικοὶ μᾶς ἐπιβάλλουν τὴν ὑποχρέωση νὰ δείχνομε τὴ συμπάθειά μας καὶ τὴ συμπαράστασή μας σ' ἕνα πατριώτη μας, ποὺ μοίρα σκληρὴ θέλησε νὰ τοῦ στερήσει τὸ φῶς του, παρὰ γιατὶ τὰ θεατρικά του ἔργα παρουσιάζουν τὴ χρειαστὴ ἀρτιότητα σὲ βαθμὸ νὰ ἱκανοποιοῦν τὸ θεατρόφιλο κοινό μας. Ἂς φροντίσει μόνο νὰ ἐξοφλήση ἐγκαίρως καὶ τμηματικὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπο χρέος του, ἀνεβάζοντας μὲ τὴ σειρὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα του.

Τὰ ἴδια ἔχομε νὰ συστήσομε καὶ στοὺς λοιποὺς θεατρικοὺς Ὁμίλους Θεσ]νίκης καὶ Ἐπαρχιῶν. Καθῆκον μας εἶναι νὰ τὸν ἐνισχύομεν τὸ νέο μας συγγραφέα, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, γιατὶ ἔτσι θὰ τὸν ἐγκαρδιώσομε καὶ θὰ τὸν τονώσομε γιὰ νὰ συνεχίσει μὲ ζῆλο τὴ δημιουργική του προσπάθεια στὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἔργων, ὅπου ἔδειξε, σὲ τόσο μικρὴ ἡλικία, πὼς ἔχει ἔμφυτες ἱκανότητες, ποὺ προοιωνίζουν καὶ πλούσιες καὶ ἀρτιότερες μελλοντικὲς προσφορές.

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΠΑΘΕΙΣ

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΣΤΗ ΝΙΚΑΙΑ

Στὶς 11 Σεπτεμβρίου 1953 ὁ Ἑλληνικὸς Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑνώσεως Ποντίων Νικαίας—Κορυδαλλοῦ καὶ τὴν προστασία τοῦ Δημάρχου Νικαίας κ. Καρακουλουξῆ, ἔδωσε μιὰ καλτεχνικὴ βραδυὰ στὸ θέατρο «Κεντρικὸν» Νικαίας ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν τῶν Ἰονίων νήσων.

Ὁ πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Ποντίων Νικαίας Κορυδαλλοῦ κ. Σακκᾶς μιλῶντας τόνισε τὸ καθῆκον ὅλων τῶν Ἑλλήνων νὰ δείξουν τὴν ἀλληλεγγύη τους στοὺς σεισμοπαθεῖς ἀδελφούς, ὑπογράμμισε δὲ ἰδιαίτερα τὴν σημασία τῆς γιορτῆς, γιατὶ πρόσφυγες Ἕλληνες δείχνουν τὴν συμπάθεια καὶ τὴν ἀγάπη τους στοὺς δύστυχους ἀδελφούς.

«Ἔχοντες ἐμεῖς πεῖρα. εἶπε χαρακτηριστικά, τῆς πίκρας τῆς προσφυγιᾶς, βοηθοῦμε νὰ μὴν γίνουν κι' ἄλλοι Ἕλληνες πρόσφυγες». Ὁ Δήμαρχος Νικαίας κ. Καρακουλουξῆς σὲ σύντομο λόγο του ὑπογράμμισε κι' αὐτὸς τὸ γεγονὸς τῆς συμπαράστασης τοῦ προσφυγικοῦ κόσμου στὸν πόνο τῶν σεισμοπαθῶν καὶ συνεχάρη τὸν Ποντιακὸ Θεατρικὸ Ὅμιλο καὶ τὴν Ἕνωση Ποντίων γιὰ τὴν πρωτοβουλία τους ποὺ ἀνταναχλᾶ σ' ὅλο τὸ προσφυγικὸ στοιχεῖο.

Κατόπιν, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐμπνευσμένη λιγόλογη εἰσήγηση τοῦ κομφερασιὲ τοῦ Ὁμίλου Γιώργου Δεληκάρη, ἄρχισε ἡ ἐκτέλεση τοῦ καλλιτεχνικοῦ προγράμματος.

Χορεύτηκαν ποντιακοὶ χοροὶ μὲ ποντιακὲς ἐνδυμασίες καὶ τραγουδήθηκαν ποντιακὰ τραγούδια μὲ συνοδεία λύρας καὶ τουλούμ.

Τὸ πρόγραμμα ποικίλθηκε μὲ τὴν εὐγενῆ συμμετοχὴ νεανίδων τοῦ Ὁμίλου Ἐθνικῶν χορῶν τοῦ κ. Κουσιάδου ποὺ χόρεψαν τρεῖς ποντιακοὺς χοροὺς τὴν «Τρυγώναν», τὸ «Κότσαρι» καὶ τὴν «Πιπιλομάταιναν».

Ἡ ἐμφάνισή των ἔκανε ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση γιατὶ κοπέλλες μὴ πόντιες χόρεψαν μὲ ἀρκετὴ τελειότητα καὶ ἀγάπη τοὺς ποντιακοὺς χοροὺς καὶ γι' αὐτὸ καὶ χειροκροτήθηκαν θερμά. Γενικὰ ἡ γιορτὴ εἶχε ἐπιτυχία παρὰ τὶς γνωστὲς ἐλλείψεις τοῦ Ὁμίλου.

Τονίστηκε κι' ἄλλη φορὰ κι' ἂς τονιστῆ καὶ τώρα πὼς παραβλέπονται πολλὲς λεπτομέρειες ἐμφανίσεως καὶ καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς ποὺ σὲ γυμνασμένο μάτι θεατῆ κάνουν ὄχι εὐχάριστη ἐντύπωση.

Ἡ νοσταλγία τοῦ κοινοῦ στὴν μακρυνὴ πατρίδα καὶ σὲ καθετὶ δικό της δὲν θὰ εἶναι δυνατὸ νὰ συγχωρεῖ ἀέναα τὶς προχειρότητες.

Μιὰ καὶ γιὰ πάντα οἱ καλλιτεχνικοὶ διοργανωταὶ τοῦ Ὁμίλου πρέπει νὰ πιστέψουν πὼς ἡ ἐπίμονα σχολαστικὴ διοργάνωση φέρνει τὴν ἀρτιότητα ποὺ εἶναι γνώρισμα τῆς καλλιτεχνικῆς ὡριμότητας.

Δὲν ξαίρομε τὶ ἔδωσε οἰκονομικὰ ἡ γιορτή. Εὐχόμαστε νἄχει ἀποδώσει πολλὰ γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἀμβλυνση τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πόνου τῶν δυστυχισμένων ἀδελφῶν τῶν ἄλλοτε εἰδυλλιακῶν νησιῶν μας.

Σ.ΛΙΑΝΙΔΗΣ

Σίμου Λιανίδη: ΤΟ ΑΙΜΑΝ ΝΕΡΟΝ 'ΚΙ ΓΙΝΕΤΑΙ. Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν. Θέατρον «Ρὲξ-Κοτοπούλη»—26 Δεκεμβρίου 1953.

Ὕστερα ἀπὸ μιὰ πολύμηνη ἀνάπαυλα, ὁ Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν ἐμφανίσθηκε στὸ γνώριμό του ποντιακὸ κοινὸ μὲ τὸ νέο ἔργο τοῦ γνωστοῦ Πόντιου συγγραφέα καὶ φιλόλογου κ. Σίμου Λιανίδη: «Τὸ αἷμαν νερὸν 'κὶ γίνεται», στὶς 26 Δεκεμβρίου 1953 στὸ θέατρο «Ρὲξ Κοτοπούλη».

Ὁ κ. Σ. Λιανίδης πρωτοεμφανίσθηκε στὸ θέατρο μὲ τὸ καλογραμμένο ἠθογραφικὸ ἔργο του «Ἡ σεβντὰ νικᾶ ὅλεν τὸν κόσμον» ποὺ ἄρεσε στὸ κοινὸ καὶ γιὰ τὴ φρεσκάδα του καὶ γιατὶ ἐκεῖ βρῆκε καὶ μερικὰ ἴχνη τῆς πρόσφατης δραματικῆς ποντιακῆς ἱστορίας στὸ πρόσωπο τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Εὐκλείδη.

Τὸ νέο ἔργο του ὁ συγγραφέας τὸ τοποθετεῖ μέσα στὰ ἑλλαδικὰ γεωγραφικὰ σύνορα, στὴ σύγχρονη πραγματικότητα ποὺ τὴ ζῆ τὸ παντιακὸ στοιχεῖο καὶ κατὰ ἕνα μέρος ἀφομοιώνει τὸ περιβάλλον του ἀλλὰ ταὐτόχρονα *ἀφομοιώνεται* ἀπ' αὐτὸ μὲ μεγαλύτερη ἔντασι καὶ μὲ καταπληκτικὴ ταχύτητα

Ἡ γοργὴ αὐτὴ ἀφομοίωσι προκαλεῖ ποικιλότροπες ἀντιδράσεις. Στοὺς πιὸ ἡλικιωμένους, ποὺ ἔζησαν καὶ μεγάλωσαν στὰ «ἅγια χώματα» τῆς γενέθλιας γῆς, ἡ ἀντίδρασι στὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς νέας πραγματικότητος εἶναι περισσότερο ἔντονη καὶ ἔκδηλη, στοὺς νεώτερους πολὺ πιὸ ἀδύνατη καὶ στοὺς γεννημένους ἐδῶ, σχεδὸν ἀνύπαρκτη.

Ὁ κ. Λιανίδης αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς *ἀντιδράσεις* ἤθελε νὰ προβάλη ἀπ' τὴ σκηνὴ μὲ τὸ ἔργο του. Ἀλλὰ οἰστρηλατημένος ἀπὸ ἕνα πολὺ ἀνιδιοτελές, φυσικά, «ποντιακὸ ὄνομα» παρουσίασε μερικὲς ὑπερβολὲς στὸ ἔργο του ποὺ δὲν ἐκφράζουν ὄχι μόνο τὴ σημερινὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ ἐπιπλέον εἶναι δυνατὸ νὰ προκαλέσουν μιὰ ἐλαφρὰ σύγχυσι ὡς πρὸς τὸν ὀρθὸ προσανατολισμὸ ἀπέναντι στὴν ἑλλαδικὴ ζωὴ καὶ τὴ μοιραία ἀφομοιωτικὴ ἐνέργειά της.

Ἡ γριὰ Τσόφα μπορεῖ νὰ μὴν καλοβλέπη κάθε τί ποὺ δὲν εἶναι ποντιακό, νὰ μυκτηρίζη τὰ νέα ἤθη ποὺ βρῆκε ἐδῶ, τοὺς ντόπιους ποὺ συναναστρέφεται. Εἶναι μιὰ φυσικὴ ἀντίδρασι πρὸς τὸ νέο περιβάλλον καὶ πρὸς τοὺς καινούργιους ἀνθρώπους. Ἀλλὰ ἡ Λέλα (ποὺ δὲν ἔχει κὰν καὶ ποντιακὸ ὄνομα), ἡ ἐγγονὴ τῆς Τσόφας, ἡ τρίτη δηλαδὴ γενιά, δὲν μπορεῖ νὰ φτάση στὸ σημεῖο νὰ καθοριζη τὶς αἰσθηματικές της σχέσεις ἀνάλογα μὲ τὸ ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ ἀγαπημένος της. Καὶ δὲν μπορεῖ ἡ νέα αὐτὴ νὰ ἐμφανίζεται «βασιλικώτερη τοῦ βασιλέως», δηλαδὴ τῆς γιαγιᾶς της, δηλώνοντας ὅτι θὰ πάρη μόνο Πόντιο καὶ ὄχι ντόπιο, ἀφέντη. Κανένα κορίτσι σήμερα καὶ ποντιακὸ ἀκόμα δὲν θέτει ὡς ὅρο τῆς παντρειᾶς της τὴν τοπικὴ προέλευσι τοῦ μέλλοντος συζύγου της, ἰδίως μετὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ὅπου ἔχουν ἀνατραπῆ πολλὰ ἐθνικά, θρησκευτικὰ καὶ φυλετικὰ ἀκόμα ἐμπόδια γιὰ τὴν ἕνωσι δύο νέων καὶ οἱ λαοὶ ἔχουν τώρα ἐντατικὴ ἐπικοινωνία ἀναμεταξύ τους.

Στὸ ἔργο «τὸ αἷμαν νερὸν 'κὶ γίνεται» (καὶ ὁ τίτλος ἀκόμη δείχνει τὴν ἀντιπαράθεσι τοῦ ποντιακοῦ στοιχείου στὸ ντόπιο ἑλλαδικό), ἡ γλωσσικὴ καὶ τοπικὴ ἰδιομορφία τοῦ ποντιακοῦ κόσμου δὲν χρησιμοποιήθηκε ἀπ' τὸν συγγραφέα σὰν χρῶμα τοῦ ἔργου, σὰν ἐπίχρισμα, ἀλλὰ ἀπετέλεσε *βάσι* γιὰ ἀντίθεσι πρὸς τοὺς «ντόπιους».

Ὁ στενὸς αὐτὸς τοπικιστικὸς ἄνεμος ποὺ διαπερνάει τὸ ἔργο μπορεῖ —ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ παραπάνω— νὰ ἀποβῆ παραξηγήσιμος καὶ ἀντι-εποικοδομητικὸς στὴ δημιουργία ἑνὸς ἑνιαίου νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὸν ὁποῖο οἱ τοπικὲς ἀποχρώσεις ἀφοῦ δώσουν ὅ,τι καλύτερο ἔχουν, θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀναπότρεπτα καὶ μοιραῖα χωρὶς αὐτὸ νὰ μᾶς ὠθεῖ σὲ πένθιμες τυμπανοκρουσίες.

Ἀπὸ τὴν ἄποψι αὐτή, οἱ πλέον ζωντανοὶ τύποι μέσα στὸ ἔργο εἶναι ἡ γριὰ Τσόφα ποὺ τὴν ἔπαιζε μὲ ἐφευρετικὴ ἀπόδοσι ἡ κ. Ὄλγα Κυριακίδου, ὁ πατέρας ποὺ τὸν ἔδωσε θαυμάσια ὁ κ. Εὐστ. Βουτυρᾶς καὶ ἐν μέρει ὁ Χρυσοστομίκας ποὺ τὸν ζωντάνεψε μὲ τὸ ἐρευνητικὸ παίξιμό του ὁ κ. Νῖκος Σπανίδης.

Τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἔργου ποὺ τὰ ἐνσάρκωσαν μὲ φιλότιμη καὶ ἀξιέπαινη προσπάθεια οἱ ἐρασιτέχνες τοῦ Ὁμίλου Μαρίκα Λεωνίδου, Πόπη Σουμελίδου, Κ. Λαμπρινὸς καὶ Λάζαρος Βαγιανὸς δὲν μπόρεσαν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἐκφράζουν τὴ σημερινὴ πραγματικότητα. Ἦταν φτιαχτὰ γιὰ νὰ σταθεροποιήσουν τὴν ἐσφαλμένη «θέσι» τοῦ συγγραφέα.

Τὸ ἔργο τὸ σκηνοθέτησε μὲ ἀρκετὴ ἐπιμέλεια καὶ εὐσυνειδησία, —στὰ πλαίσια, φυσικὰ τῶν δυνατοτήτων τοῦ Ποντιακοῦ Θεάτρου—, ὁ ἀκούραστος καὶ μὲ ἐξαιρετικὸ γοῦστο καὶ δεξιοτεχνία Γιῶργος Δεληκάρης ποὺ ἔπαιξε συγχρόνως καὶ ἕναν ἐπεισοδιακὸ ρόλο (τὸ ρόλο τοῦ ντόπιου πατέρα) μὲ μεγάλη μαεστρία παρ' ὅλο ποὺ δὲγ ταίριαζε στὸ στύλ του.

Λυράρης ἦταν ὁ γνωστός μας Νῖκος Παπαβραμίδης.

Στὴν παράστασι πῆρε μέρος καὶ ἕνα τμῆμα τοῦ Χορευτικοῦ Ὁμίλου τοῦ κ. Γ. Κουσιάδη, ποὺ χόρεψε διάφορους ποντιακοὺς χορούς.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ πρέπει νὰ τονισθῆ ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Γ. Κουσιάδη στὴν παρουσίασι τῶν ποντιακῶν χορῶν ἀπὸ τὸν Ὅμιλό του μπροστὰ σὲ πανελλήνιο κοινὸ καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ τοὺς ἐκμάθη, νὰ τοὺς καταγράψη καὶ νὰ τοὺς διαδώση. Μποροῦμε νὰ ποῦμε, χωρὶς φόβο διαψεύσεως, ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ περιέλαβε ποντιακοὺς χοροὺς στὰ προγράμματά του τῶν ἑλληνικῶν λαϊκῶν χορῶν. Ἐπίσης καὶ στὸ βιβλίο ποὺ ἐξέδωσε τώρα τελευταῖα μὲ τὸν τίτλο: «Ἑλληνικοὶ χοροί», ἀφιερώνει ἕνα ξεχωριστὸ κεφάλαιο γιὰ τοὺς ποντιακοὺς χορούς.

Στὸ σημείωμα αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι ἄκαιρο νὰ ὑπομνήσωμε ὅτι ὁ Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος παρουσιάζει μιὰ κάμψι στὴν προσπάθειά του ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἱκανῶν προσώπων γιὰ τὴν προώθησι καὶ ἀναπτέρωσι τῆς δράσεώς του. Ὅλη ἡ λειτουργία του ἀφέθηκε στὰ χέρια τοῦ ἀκούραστου Νίκου Σπανίδη ὁ ὁποῖος διεκπεραιώνει ὅλες τὶς ἐργασίες.

Νὰ ἐπαναλάβωμε ὅτι πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ ὁ Ὅμιλος, νὰ πλαισιωθῆ μὲ νέα στελέχη, μὲ νέο διοικητικὸ συμβούλιο; Θὰ ἦταν μιὰ «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμω...». Τὰ ἔχομε πῆ πολλὲς φορὲς «ἐπὶ ματαίῳ».

Γ. ΛΑΜΨΙΔΗΣ

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χάρμα ψυχῆς καὶ ἀπόλαυση αἰσθητικὴ στάθηκε τὸ ἀνέβασμα, στὶς 28-12-1953, στὸ θέατρο «Παλλάς», τῆς κωμωδίας τοῦ Πόλη Χάϊτα «Ἡ φτώχεια ἐντροπὴ 'κι' ἔν'». Κίνησα ἀπ' τὸ σπίτι δίχως διάθεση, τὴν γκρινιάρα ἐκείνη ἡμέρα, μὰ γύρισα ἀνάλαφρος, γεμᾶτος χαρὰ πηγαία. Τὸ εἶπα καὶ ἄλλοτε: Ἡ κριτικὴ ποὺ ἀσκοῦμε δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐπίσημη ὅμοια. Περιορίζεται μέσα στὰ στενὰ ποντιακὰ λαογραφικὰ πλαίσια.

Διασκευὴ εἶναι τὸ ἔργο ἀπὸ ρωσσικὸ περασμένης ἐποχῆς. Ὅμως ὁ φίλος Π. Χάϊτας τὸ δούλεψε ἐπίμονα, τὸ προσάρμοσε τέλεια, τὸ παρουσίασε ἀληθινὴ ποντιακὴ ἠθογραφία.

Ἡ σκηνὴ ξετιλύγεται στὰ Κοτύωρα, στὴν Ὀρτοῦ. Τὸ ἰδίωμα τὸ γλωσσικὸ εἶναι τὸ Κοτυωρίτικο, δηλαδὴ τὸ παλιὸ Ἀργυροπολίτικο —καὶ κάνω τὴν παρένθεση γιὰ καλοπροαίρετους Ποντίους πού θέλησαν νὰ μιλήσουν γιὰ χοντρὰ τοπικὰ γλωσσάρια—. διανθισμένο ποῦ καὶ ποῦ ἀπὸ Κρωμνέϊκα, γιὰ λόγους σκηνικούς.

Ἡ ὑπόθεση: Ὁ Λάμπον, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του, μοιράζεται τὴν πατρικὴ περιουσία μὲ τὸν Γοργόρ', μικρότερον ἀδερφό του. Τοῦ δίνει τὰ μετρητὰ καὶ αὐτὸς κρατᾶ τὰ κτήματα.

Ὁ ἀνίδεος νεαρὸς Γοργὸρτς τραβάει γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ περιπλέκεται στὰ δίχτυα κάποιου ἐγκαταστημένου Πόντιου, ἀνθρώπου τῶν σχέσεων καὶ ἐπιχειρήσεων, γερὰ στερεωμένου οἰκονομικῶς. Σπαταλᾶ, σὰν ἄλλος «Ἄσωτος υἱός», τὴν πατρικὴ κληρονομία. Καὶ κατάντιᾶ ζητιᾶνος, ἀλήτης μποέμ. Ἐπιστρέφει κάποτε στὴν πατρίδα. Παρακαλάει τὸν Λάμπον, προχωρημένο πιὰ ἐμποροκτηματία καὶ ἄρχοντα τοῦ τόπου—παλιὰ ποντιακὴ ἔκφραση—νὰ τὸν πάρει, κάπου, στὶς δουλειές του, γιὰ νὰ ζεῖ τίμια, ἥσυχα. Οὔτε ν' ἀκούσει θέλει ὁ Λάμπον ὅτι ἔχει ἀδερφὸ ἕναν ἀλήτη. Τὸν διώχνει. Καὶ ὁ Γοργὸρτς συνεχίζει τὴν ἀλητεία, τὴν ἐπαιτία, τὸ πιοτό. Κρύβει ὅμως πάντα μέσα στὰ στήθεια του ἕναν ἔντιμον ἄνθρωπο, μιὰ ψυχὴ βαθύτατα αἰσθηματική.

Τὸ πιοτὸ δὲν τὸ ἀποδιώχνει οὔτε ὁ Λάμπον. Τὸ συνδυάζει, μόνο, μὲ καλὲς ἐπιχειρήσεις καὶ μὲ ἐπίδειξη τῆς ἀρχοντιᾶς του. Σχετίζεται κάποτε μὲ κάποιον Ἀτματζᾶ. Ἦρθε τοῦτος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, πλούσιος, τρανός, νὰ παντρευτεῖ καμμιὰ ἐπατριώτισσα. Προχωρημένος ἀρκετὰ στὴν ἡλικία, ζητᾶ ὡστόσο μικροῦλα. Ὁ Λάμπον συγκινεῖται ἀπὸ τὰ πλούτη του καὶ ἀποφασίζει μόνος του, πατριαρχικά, δίχως νὰ ρωτήσει οὔτε τὴ γυναίκα του, τὴν Παρέσαν, νὰ τοῦ δόσει τὴν κόρη του τὴν Πατούλαν, νεαρότατη!

Μὰ ἡ κοπέλλα ἀγαπᾶ τὸν Δημητράκην, ὑπάλληλο τοῦ—τῆ Λάμπονος, φτωχαδάκι, ὅμως ἐρωτοχτυπημένο κι' αὐτὸ μαζί της.

Ὁ Λάμπον ὁρίζει τὴν ἡμέρα τῶν ἀρραβώνων, μαθαίνει ταυτόχρονα ἀπὸ τὴ γυναῖκα του ὅτι ἡ κόρη τους εἶχε δοσμένη ἀλλοῦ τὴν καρδιά της. Καὶ γίνεται θερίο. Διατάζει τὸν αὐθάδη τὸν Δημητράκην νὰ φύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀπὸ τὴν δουλειά του—τὸν ἀπολύει. Παρουσιάζεται ὁ γαμπρός, μαζὶ μὲ τὴν προξενήτρα, τὴν Σουρμαλοῦν. Ἕνα γεροντοπαλλήκαρο, κι' ἕνας τύπος γελοῖος. Ἐκεῖ ποὺ προχωρᾶ ὁ Λάμπον καὶ ἁλλάζει δαχτυλίδια τοῦ ἀρραβώνα, προβάλλει αὐτόκλητος ὁ Γοργόρτς, μὲ τὸ σκουφί του τὸ ἰδιότυπο, μὲ τοὺς ἀγκῶνες καὶ τὰ γόνατα μπαλωμένα, μὲ τὴν τσάντα τῆς ἐπαιτίας κρεμασμένη ἀπὸ τὸν ὦμο. Κυτᾶ γιὰ λίγο τὸν ὑποψήφιο γαμπρό, τὸν Ἀτματζᾶν. Κι' ἐξαγριώνεται. Καὶ τὸν κατακεραυνώνει ὡς δολοπλόκο, ὡς μηχανορράφο καὶ ἀπὸ ἰδιοτέλεια αἴτιο τῆς καταστροφῆς του τῆς προσωπικῆς, ὅταν στὰ νεανικά του χρόνια τὸν ἔρριξε στὰ καταγώγεια καὶ τὶς ταβέρνες τῆς Πόλης! Σούσουρο, μαζὶ καὶ ἱκανοποίηση ἀνάμεσα στοὺς παρευρισκομένους. Ὁ Ἀτματζᾶς, γιὰ νὰ μὴ διαπομπευτεῖ περισσότερο, βρίζει τὸν Λάμπον ὡς ἀνάξιον οἰκογενειάρχην κι' ἐξαφανίζεται...

Ὁ Γοργόρτς, ἐκδικητὴς πιὰ τῆς κατάντιας του, παρακαλάει στὸν ἀδερφό του Λάμπον νὰ δεχτεῖ γιὰ γαμπρό του τὸν ἄξιο ὑπάλληλό του καὶ τὸ ἄξιο παιδί, τὸν Δημητράκην—διότι «ἡ φτώχεια ἐντροπὴ 'κι' ἔν», καὶ μαζί καὶ τὸν ἴδιο στὴν δουλειά του, ὅπου, γιὰ νὰ γλυτώσει κι' αὐτὸς κάποτε ἀπὸ τὴν ἄθλια καὶ ἀλήτικη ζωή. Ὁ Λάμπον ὕστερ' ἀπὸ ἀρνήσεις ἐγωκεντρικὲς δέχεται, σ' ἕνα τελικὸ ἀναβαθμὸ λογικῆς ἀνάλυσης πραγμάτων καὶ πατρικοῦ φίλτρου τὴν πρόταση τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἀγκαλιάζει, συμφιλιώνεται μαζί του καὶ δίνει τὴ συγκατάθεσή του νὰ παντρευτεῖ ἡ Πατοῦλα τὸν Δημητράκην.

Τὸ ἔργο, διανθισμένο ἀπὸ ποντιακὲς παροιμίες καὶ παροιμιακὲς φράσεις, εὐφυολογήματα, ἄφθονα τραγούδια καὶ χορούς, ὅλα ποντιακά, μὲ συνοδεία τῆς ἄξιας λύρας τοῦ Γώγου Πετρίδη, καλοδεμένο στὰ μέρη του, ζωντανὸ στὴν πλοκὴ καὶ δραματικὸ στὴ λύση του, συγκίνησε, γοήτευσε.

Θαυμάσια ὑποδύθηκε τὸ ρόλο τοῦ ἀποκλειστικοῦ πατριαρχικοῦ ἄρχοντα, ὁ Γιῶργος Τσουλφᾶς πρωταγωνιστὴς πάντα στὶς ποντιακὲς παραστάσεις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ γνώριμος κάτοχος τῆς σκηνῆς.

Ὁλοζώντανα, ὑπέροχα, ὑποβλητικὰ ἀναδημιούργησε ὁ συγγραφέας Π. Χάϊτας τὸν παραστρατημένο, ὅμως πάντοτε δυνατὸ σὲ πλούσια αἰσθήματα, Γοργόρ'.

Μὲ πολλὴν ἐπιτυχία ἔπαιξε ἡ Φ. Καλαϊτζίδου τὸ πρόσωπο τῆς σεμνῆς, αἰσθηματικῆς καὶ ὡστόσο ὑπομονητικῆς Ποντίας ἀρχόντισσας μάννας τῶν παλιῶν καλῶν καιρῶν, τῆς Παρέσας.

Ἡ Γ. Ὀξυδοπούλου ὡς Πατούλα, κόρη τῆ Λάμπονος καὶ τῆ Παρέσας, καὶ ὁ Ἠλίας Ἀφεντουλίδης, ὡς Δημητράκης ὑπάλληλός του, δεμένοι μεταξύ τους μὲ τὰ πρῶτα δυνατὰ ἐρωτικὰ σκιρτήματα, ἔπαιξαν μ' ἐπιτυχία ποὺ ἱκανοποίησε.

Ὁ Ἡρακλῆς Κοκοζίδης, ὡς Γεράσιμος, κρυφὰ ἀπὸ μόνος του ἐρωτεμένος μὲ τὴν Πατοῦλα, καὶ συνάμα ὡς ἀλλομερίτης, Κρω-

μναῖος εὔθυμος τύπος, βρέθηκε στὸ στοιχεῖο του. Μοῦ φαίνεται πὼς ἔπαιξε καλύτερα τώρα ἀπὸ μερικὲς ἄλλες φορές.

Μὲ περισσὴ ἀρτιότητα, ἀμίμητα, ἔπαιξε τὴν προξενήτρα την Σουρμαλοῦ, ἡ Π. Σιμοπούλου.

Ὁ Π. Κωτίδης, ὡς ὑποψήφιος γαμπρός, ὡς Ἀτμιατζᾶς, ὑποδύθηκε ἀξιόλογα τὸ ρόλο του, ὅπως ἱκανοποιητικότατα ἀπόδοσαν τοὺς μικροὺς ρόλους τους καὶ οἱ : Π. Παναγιωτίδου ὡς γειτόνισσα, συντρέχτρα, Συμέλα, ἡ Φ. Ξανθοπούλου, ὁ Τρ. Κριεζῆς καὶ ὁ Μ. Τσακαλίδης.

Τὰ σκηνικὰ κι' οἱ ἀμφιέσεις ἀποδόθηκαν ὅλα ἄρτια.

Τὸ θεατρόφιλο Ποντιακὸ κοινό, πληθωρικὸ ὅπως πάντα, μὲ ἄκρα ἱκανοποίηση ξαναπῆρε τὸ βάπτισμά του μέσα στὰ ἤθη, τὴν παλιὰ καὶ τὴν ὅλη ζωὴ τῆς χαμένης πατρίδας του.

Ἀναγνώριση καὶ συγχαρητήρια θερμὰ ὀφείλονται στὸ συγγραφέα τοῦ ἔργου Π. Χάϊτα. Ἰδιαίτερα στὸν Καλλιτεχνικὸ Ὅμιλο τῆς Ε. Λέσχης Θεσ[νίκης, ποὺ μέσα σὲ προσωπικὲς καὶ γενικὰ δύσκολες περιστάσεις καὶ ἀντιξοότητες, ἀβοήθητος σχεδόν, μὲ αὐτοθυσία τῶν μελῶν του, μ' ἐπιλογὴ κάθε φορὰ ἔργων ὡρισμένης ἀξίας, μὲ εὐσυνείδητη πάντα προπόνηση, προσφέρει στὸ Ποντιακὸ στοιχεῖο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας—μὲ προσήλωση στὰ πλαίσια τῆς Ποντιακῆς λαογραφίας καὶ ἠθογραφίας—πολύτιμη πνευματικὴ ὑπηρεσία. Ποὺ καὶ τὴ φερμένη ἀπὸ τὸν Πόντο γενεὰ τονώνει ἠθικά, καὶ στὴ σημερινὴ ποντιακὴ γενεὰ ἀφήνει κατάλιπα ὠφέλιμα.

Ι. Δ. ΣΑΛΤΣΗΣ

ΕΝΑ ΚΑΘΗΚΟΝ

Στὸ βιβλίο μου «Ὁ Ἀκρίτας» (Ἱστορικὸ δρᾶμα, Ἀθήνα 1949) καὶ στὶς σελίδες 45 καὶ 46 παρενείρεται ἕνα τραγούδι, ποὺ ἀπὸ παραδρομὴ ἔμεινε δίχως ὑπομνηματισμό. Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης μένει μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ δημοτικὸ τραγούδι.

Καθῆκον μου ἦτανε, καὶ δοκιμάζω ἰδιαίτερη χαρὰ ποὺ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, νὰ σημειώσω, πὼς τὸ ἐξαίρετο αὐτὸ τραγούδι εἶναι δημιουργία τοῦ διαλεχτοῦ συνεργάτη τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου» κ. Ἠλία Α. Τσιρκινίδη, ποὺ πρῶτος ἐγκαινίασε καὶ ἀνάδειξε τὴ στήλη τῆς «Σύγχρονης Ποντιακῆς Λογοτεχνίας» κ' ἔδωκε τὴν ὤθηση γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τοῦ ἔντεχνου λόγου.

Τὸ τραγούδι ὁλόκληρο, μὲ τίτλο «Τὸ γήτεμαν», εἶναι δημοσιευμένο στὰ «Ποντιακὰ Φύλλα», τεῦχ. 21, Νοεμβρ. 1937, σελ. 388.

ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΜΑΣ ΦΕΥΓΟΥΝ

Λάμπρος Λαμπριανίδης
(1891—1953)

Τὴν Ποντιακὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος συνεκλόνισε βαθύτατα τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ ἀξίου τέκνου τοῦ Πόντου, τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη, ὑπουργοῦ τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Ἡ ζωὴ τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη ὑπῆρξε πολυμερής. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν τοῦ Παντ. Λαμπριανίδη καὶ ἐπεράτωσε τὰς Γυμνασιακάς του σπουδὰς εἰς τὸ ἐκεῖ ξακουσμένον Φροντιστήριον. Ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1907 καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους ἀνεχώρησε εἰς Εὐρώπην καὶ μετεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης διὰ νὰ σπουδάσῃ Πολιτικὰς Ἐπιστήμας. Φιλόπονος καὶ μελετηρὸς ὡς ἦτο καὶ ὅπως τὸν ἐνθυμοῦνται οἱ σύγχρονοί του σπουδασταὶ εἰς τὰ Ἑλβετικὰ Πανεπιστήμια, ἐπεδόθη ὁλόψυχα εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἐπιστήμης. Καὶ ταχύτατα, μόλις συμπληρώσας τὸ 19ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὑποστὰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις, ἀνηγορεύθη ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.



Λ. Λαμπριανίδης

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του Τραπεζοῦντα δὲν ἡσύχασεν οὐδ' ἐπὶ στιγμήν. Ἀνε-

χώρησεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὑπήκοος τῆς ὁποίας ἐτύγχανε ὁ πατέρας του, καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως, τότε πρωτευούσης τῆς Ρωσίας καὶ μετ' ὀλίγον ὑποστὰς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις ἔλαβε τὸ δίπλωμα Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου.

Μὲ τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον ὁπλισμὸν καὶ τελείως κάτοχος τριῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ρωσικῆς, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἑλληνικῆς Πρεσβειας, τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν Πρεσβείαν διηύθυνε ὁ ἀλησμόνητος καὶ μεγαλοϊδεάτης πρεσβευτὴς Ἰων Δραγούμης

Ὁ ἐκραγεὶς ἐν τῷ μεταξὺ Α' Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πρεσβείαν καὶ νὰ καταταγῇ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ρωσσικοῦ στρατοῦ καθ' ὃ Ρῶσος ὑπήκοος. Λόγῳ τῆς μορφώσεώς του εἰσήχθη εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν καὶ ἐξελθὼν ὡς ἀξιωματικός, ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους μαχίμους μονάδας, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Ἰλάρχου καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ Ρώσσου στρατάρχου Σερπατσώφ, ἐκεῖ δὲ τὸν βρῆκε ἡ Μπολσεβικικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1917. Ἀκολουθῶν τὰ ἀντεπαναστατικὰ στρατεύματα ἔφθασε μαζὶ μὲ τὸν Ἀταμᾶνον τῶν Κοζάκων τῆς Οὐκρανίας Πετλιούρα εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὅπου παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς ὁποίας ὁ στρατιωτικὸς ἀκόλουθος καὶ νῦν ἀντιστράτηγος ἐν ἀποστρατείᾳ, Δημ. Βακᾶς, τὸν ἐξετίμησε καὶ τὸν παρέπεμψεν μετὰ θερμῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὕπατον Ἀρμοστὴν κ. Κατεχάκην, ὅστις ἐκτιμήσας μὲ τὴν σειράν του τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη, διώρισεν αὐτὸν πολιτικὸν Διοικητὴν Καραγάτς. Μετὰ ταῦτα ὑπηρέτησεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα Διευθυντὴς τῶν Πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς Γεν. Διοικήσεως Θράκης.

Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν παρητήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολιτευθῇ κατὰ τὰς προκηρυχθείσας ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου 1923. Ἐπολιτεύθη εἰς τὸν Νομὸν Δράμας ὅπου ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ἔκτοτε συνεχῶς ἐξελέγετο βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ.

Τὸ 1924 ἐπὶ κεφαλῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνταλλαγῆς μετέβη εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ περισυνέλεξε περὶ τὰ 500 ὀρφανὰ Ἑλληνόπουλα. τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν εἰς τήν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς, διεφυγεν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ὅπου μετέσχεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν κ. Παπανδρέου Κυβέρνησιν ὡς ὑφυπουργὸς παρὰ τῷ Πολιτ. Γραφείῳ. Μὲ τὴν ἰδιότητα μέλους τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης μετέβη ἀεροπορικῶς ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ ἐπιβλέψῃ τὴν ὁμαλὴν ἐκκένωσιν τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς εἰσβολεῖς. Ἀργότερον μετέσχεν εἰς τὴν ἀνασχηματισθεῖσαν Κυβέρνησιν τοῦ Παπανδρέου ὡς ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

***

Ὁ Λάμπρος Λαμπριανίδης εἶναι ἐκ τῶν πρώτων πολιτικῶν στελεχῶν τὰ ὁποῖα προσεχώρησαν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Στρατάρχου Παπάγου Ἑλληνικὸν Συναγερμόν. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου 1952, ὁ Στρατάρχης Παπάγος τοῦ προσέφερε τὸ Ὑπουργεῖον Ἐμπορ. Ναυτιλίας. Ἀρχικῶς ὁ μακαρίτης Λαμπριανίδης ἐδίστασε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν εὐγενῆ καὶ ὑψηλὴν τιμὴν ὡς ἄπειρος καὶ ἀπαράσκευος εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ναυτιλίας. Τελικῶς ὅμως κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ στρατάρχου, εἰπόντος αὐτῷ ὅτι ἔχει ἐμπιστοσύνην καὶ πεποίθησιν εἰς τὴν κρίσιν του, ἐδέχθη καὶ ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀφωσιώθηκε εἰς τὸ καθῆκόν του. Εἰργάσθη ἐπίπονα, ἐπίμονα, σκληρά. Ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο πλήρως κάτοχος τῶν Ναυτιλιακῶν ζητημάτων καὶ ὀλίγον ἀργότερον ἔδιδε κατευθύνσεις καὶ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις ἐπὶ ζητημάτων ζωτικῆς σημασίας, κατακτήσας ταυτοχρόνως τὴν ἀγάπην τῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ συνεργατῶν του, ἀπὸ τοῦ Ναυάρχου μέχρι τοῦ τελευταίου ναύτου.

***

Ὁ Λάμπρος Λαμπριανίδης ἦτο πολιτικὸν στέλεχος τῶν Ποντίων μὲ ἡγετικὴν ἀξίαν. Χωρὶς νὰ προβάλλῃ ἑαυτόν, ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων ἕνας ἐκ τῶν ἡγετῶν του.

Δημοκρατικώτατος τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα. Ἡ κομματική του τοποθέτησις ἦτο ἐντελῶς τυπική. Πέραν ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ τὰς πολιτικὰς παρατάξεις ὑπῆρχε διὰ τὸν Λ. Λαμπριανίδην ἡ Ἑλλάς, οἱ Ἕλληνες καὶ μέσα σ' αὐτούς, μὲ ἰδιαίτερη στοργή, οἱ Πόντιοι.

Εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν ἔταξεν ἑαυτόν. Καὶ τοὺς ἐξυπηρέτησεν μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Ἐπίλεκτον Μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν καὶ τοῦ Διοικητικοῦ αὐτῆς Συμβουλίου, προσέφερε πολύτιμες ὑπηρεσίες μὲ δραστήριες ἐνέργειες, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ἡ σοβαρὰ κρατικὴ ἀρωγὴ τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τῆς Ἐπιτροπῆς «Ἀρχεῖον Πόντου». Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Μονῆς Παναγίας Σουμελᾶ καὶ διὰ πάσας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐνταῦθα Ποντιακὰς ὀργανώσεις, ἀμέριστον πάντοτε καὶ γόνιμον ὑπῆρξε τὸ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον του.

Τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σκέψιν του ποτὲ δὲν ἐθόλωσε τὸ πολιτικὸν πάθος οὔτε καὶ τὸ ἀνθρώπινον. Ἀπετέλει μοναδικὸν ἢ σπάνιον φαινόμενον πολιτικοῦ προσώπου ἢ ἀνθρώπου ὅστις κατώρθωσε νὰ μὴ ἔχῃ ἐχθρόν. Ἡ προσήνεια καὶ ἡ μειλιχιότης του, ἡ θεία του καλωσύνη, ἡ εὐγένεια ἡ ἀπρυσποίητος ἦσαν χαρίσματα μὲ τὰ ὁποῖα κατέκτα τοὺς πάντας.

Τὸ μυαλό του τετραγωνικό, ἡ κρίσις του διαυγής, ὁ ἠθικός του κοσμος πλούσιος. Ἡ σύνεσις καὶ ἡ ψυχραιμία του παροιμιώδης. Κανεὶς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν φωνήν του εἰς τόνον ὑψηλότερον τῆς ἁπλῆς συνομιλίας. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐστερεῖτο νεύρων. Ἤκουε τὰ σοβαρώτερα ζητήματα μὲ προσοχὴν μὲ τὸ λεπτὸ καὶ ἄκακο χαμόγελο στὰ χείλη, καθαρότατο σημάδι τῆς ἀπονήρευτης ψυχῆς του.

Καὶ ὑπὲρ πάντα αὐτὰ ἡ ἀρετή του, ἡ σπάνια καὶ δυσεύρετος ἀρετὴ ἡ πλασμένη ἀπὸ σκληρὸν καὶ ἄκαμπτον μέταλλον. Ἡ ἀρετὴ αὐτή, ἡ ὁποία τὸν κατέβασε μὲν πέντε εἰς τὸν τάφον, ἀλλὰ τὸν ἀνέστησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ὡς σύμβολον τῆς ἐντίμου πολιτικῆς ζωῆς.

Μέσα εἰς τὸ μικροκαμωμένο σῶμα τοῦ

Λάμπρου Λαμπριανίδη, ἐφώλιαζε γενναία καὶ φλογερὴ ψυχή. Ὅταν πρὸ ἑνὸς περίπου ἔτους ὁ ὕπουλος ἐχθρὸς ἀφῆκε διὰ πρώτην φορὰν τὸ μαῦρον ἐπισκεπτήριόν του, ὁ μακαρίτης Λαμπριανίδης ἐξενίσθη μὲν διὰ τὸν ἀπρόοπτον ἐπισκέπτην, ἀλλὰ δὲν ἐπτοήθη. Ἐσήκωσε τὸ μικρόν του δέμας καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἔδιδε συνεχῶς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην μὲ τὸν ὕπουλον ἐχθρόν. Ἐὰν ἐσυνθηκολόγει μαζί του, ἴσως οὗτος νὰ ἐφείδετο τῆς ζωῆς του. Ἐπροτίμησεν ὅμως τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον. Καὶ ἔπεσεν ὡς θρυλικὸς Ἀκρίτας, γνήσιος Πόντιος, ἀληθινὸς Σανταῖος.

***

Ὁ θάνατος τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη ἀποτελεῖ σκληρὰν ἀπώλειαν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ περισσότερον διὰ τοὺς συμπατριώτας του Ποντίους.

Ὁ Βασιλεὺς ἐκτιμῶν τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του ηὐδόκησε νὰ ἀπονείμῃ αὐτῷ τὸ παράσημον τοῦ ἀνωτέρου Ταξιάρχου τοῦ Βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Γεωργίου Α'. Ἡ δὲ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ὅπως ἡ κηδεία του γίνῃ δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἀποδοθοῦν δὲ εἰς τὸν νεκρὸν τιμαὶ ὑπουργοῦ ἐν ἐνεργείᾳ. Κατὰ τὴν κηδείαν του, ἡ ὁποία ἐγένετο τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ Ἀθηνῶν παρέστη ἐκπρόσωπος τοῦ Βασιλέως, ὁλόκληρον τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοί, ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ὅλων τῶν ὅπλων καὶ ἄλλοι λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, ξένοι πρεσβευταὶ καὶ πλῆθος κόσμου. Τὸν νεκρὸν ἀπεχαιρέτησεν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ὁ ὑπουργὸς τῶν Συγκοινωνιῶν κ. Ψαρρός ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορ. Ναυτιλίας ὁ Γεν. Γραμματεὺς αὐτοῦ κ. Μπουρνιᾶς καὶ ἐκ μέρους τῶν Ποντιακῶν ὀργανώσεων ὁ τέως Ὑπουργὸς κ. Σταῦρος Νικολαΐδης Τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας ἐν τῇ Βουλῇ ἐγένετο πολιτικὸν μνημόσυνον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὡμίλησε ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Ροδόπουλος, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Λυκουρέζος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων κ. Παπανδρέου, οἱ βουλευταὶ κ. Ζορμπᾶς καὶ Τρ. Μιχαηλίδης, ἐξάραντες τὰς ἀρετὰς τοῦ μεταστάντος. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μνημοσύνου, ἡ Βουλὴ διέκοψε τὰς ἐργασίας της εἰς ἔνδειξιν πένθους.

Τὰ ψηφίσματα τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη, τὰ τηλεγραφήματα καὶ τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν εἰς τὴν οἰκογένειάν του μαρτυροῦν τὴν θλῖψιν καὶ τὴν πραγματικὴν ὀδύνην τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς πάντας ὁ θάνατός του. Ἰδίως συγκινητικαὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιστολαὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ δεκάδας ἐστάλησαν ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος Ποντίων καὶ ἰδίως τοῦ Νομοῦ Δράμας, ὅπου μὲ σπαραγμὸν καρδίας περιγράφουν τὸν ἀνείπωτον πόνον τὸν ὁποῖον ᾐσθάνθησαν ἀπὸ τὸν ἀδόκητον θάνατόν του.

Ὁ Λάμπρος Λαμπριανίδης ηὐτύχησε νὰ συνδέσῃ τὴν ζωήν του μὲ τὴν ἀνταξίαν σύντροφόν του τὴν κ. Εἰρήνην Λαμπριανίδου, κόρην τοῦ εὐφημότατα γνωστοῦ δικηγόρου τῆς Τραπεζοῦντος κ. Νικ. Ὀρφανίδου. Ηὐτύχησεν ἐπίσης νὰ ἀποκτήσῃ δύο χαριτωμένας καὶ ἐξαιρετικὰς θυγατέρας, τὴν Σάνταν καὶ τὴν Ὄλγαν, ἡ πρὸς τὰς ὁποίας ἀγάπη του ἔφθανε μέχρι λατρείας. Μέσα στὰ χέρια τῶν προσφιλῶν αὐτῶν προσώπων ἔκλεισε τὰ μάτια του τὴν πρωΐαν τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1953 ἤρεμα καὶ ἀθόρυβα, ὅπως σεμνή, ἤρεμος καὶ ἀθόρυβος ὑπῆρξεν ὅλη ἡ ζωή του.

Μόνον ἕνας θόρυβος ἐτάραξε καὶ ἔκλεισε τὴν παρουσίαν τοῦ Λάμπρου Λαμπριανίδη εἰς τὴν ἐφήμερον αὐτὴν ζωήν: Ὁ τριπλοῦς κρότος τῶν ριπῶν αὐτομάτων ὅπλων τοῦ ναυτικοῦ ἀγήματος, τὸ ὁποῖον τὴν μεσημβρίαν τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1953, ἐν μέσῳ τοῦ ψιθύρου τῶν κυπαρίσσων τοῦ Β' Νεκροταφείου Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἀναφυλλητῶν καὶ δακρύων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἀποδίδον τὰς νενομισμένας τιμάς, διελάλησεν ἀνὰ τούς Ἕλληνικοὺς αἰθέρας ὅτι ὁ νεκρός, τὸν ὁποῖον ἐκάλυπτε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ φιλόξενος Ἀττικὴ γῆ, ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς Πατρίδος.

ΑΝΤΩΝ. ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ

Δέσποινα Ι. Σουρμελῆ
(1884—1953)

Μετὰ βραχυτάτην ἀσθένειαν ἀπέθανε τὴν 22αν Δεκεμβρίου 1953 ἡ Δέσποινα, σύζυγος τοῦ εὐφήμως γνωστοῦ Ποντίου Ἰορδάνου Π. Σουρμελῆ. Ἡ Δέσποινα Ἰ. Σουρμελῆ ὑπῆρξε πραγματικὸν πρότυπον συζύγου καὶ στοργικῆς μητρός, ἡ δὲ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη καὶ ἡ εὐσπλαχνία της πρὸς πάντα πάσχοντα, ὑπῆρξεν ὑποδειγματική.



Δέσποινα Σουρμελῆ.

Οἱ Κερασούντιοι ἐνθυμοῦνται μετὰ συγκινήσεως τὴν ἀλληλεγγύην τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, πρωτοστατήσασα δι' ἰδίων κόπων καὶ οἰκονομικῶν μέσων εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν συσσιτίων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τότε εἰς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ βγαίνει τὸ τεῦχος τοῦτο, παρουσιάζομε τὰ συγγράμματα, τὰ περιοδικὰ καὶ τὰ ἔντυπα γενικὰ ποὺ κυκλοφόρησαν ἀπὸ τὸ 1946, ὅσα μᾶς εἶναι γνωστὰ καὶ ὅσα ἀφοροῦν τὴν Ποντιακὴ γραμματολογία.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΕΝΤΥΠΑ

Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν: «Ἀρχεῖον Πόντου» Περιοδικὸν σύγγραμμα. Τόμοι 12ος, 13ος, 14ος, 15ος, 16ος, καὶ 17ος. Δ]τὴς Α. Α. Παπαδόπουλος. Τυπώνεται ἤδη ὁ 18ος τόμος.

Ι. Τ. Παμπούκη: «Ποντιακὰ» 1. Α. Α. Βασίλιεφ. Ἡ ἵδρυση τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντας (1204—1222). Ἀθήνα 1947. Μετάφραση ἀπὸ τὰ ἀγγλικά, καθὼς δημοσιεύτηκε στὸ ἀμερικανικὸ περιοδι»ὸ «Speculum», XI (1936), 3—37, μὲ μικρὴ εἰσαγωγὴ τοῦ Ι. Τ Π.

Ι. Τ. Παμπούκη: «Ποντιακὰ» 2. Τοῦ πρωτοσεβάστου καὶ πρωτονοταρίου Μιχαὴλ Παναρέτου περὶ τῶν τῆς Τραπεζοῦντος βασιλέων, τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ὅπως καὶ πότε καὶ πόσον ἔκαστος ἐβασίλευσεν 1204—1426. Ἀθήνα 1947. Μὲ προλεγόμενα, σημειώσεις καὶ ἐπίμετρο τοῦ Ι. Τ. Π

Τέσσερα ἔργα τῆς σειρᾶς τῆς «Ποντιακῆς Λογοτεχνίας», «ἐπιμελείᾳ τοῦ Ι. Τ. Παμπούκη»:

Χριστόφερου Μουρατχανίδη: «Τὸ Τάμαν» (1). Ἔμμετρο δρᾶμα. Ἀθήνα 1948.

Ξένου Ξενίτα: «Ὁ Ἀκρίτας» (2). Ἱστορικὸ δρᾶμα Ἀθήνα, 1949.

Π. Η. Μελανοφρύδη: «Οἱ Κλωστοὶ» (3). Διήγημα. Ἀθήνα, 1951.

Γ. Ζερζελίδη: «Τὸ Καλαντόνερον» (4). Διήγημα. Ἀθήνα, 1950.

Φίλωνος Κτενίδου: «Ὁ Ξενιτέας». Ποντιακὴ ἠθογραφία. Ἀθήνα 1947.

Ι. Ἀγαπίδη: «Ἑλληνικαὶ Εὐαγγελικαὶ Κοινότητες τοῦ Πόντου». Θεσ]νίκη 1948·

Σύλλογος Ποντίων «Ἀργοναῦται Κομνηνοί: «Ὁ Ἑλληνικὸς Πόντος». Μορφὲς καὶ εἰκόνες ζωῆς. Εἰκόνες: Χρήστου Γ. Δημάρχου. Κείμενο: Νίκου Ι. Καπνᾶ. Ἀθήνα 1948.

Ι. Τ. Παμπούκη: «Διγενὴς ὁ Κιόρογλου». Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΙΘ' τόμου τῆς ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1949. (Ἡ ἰδια μελέτη δημοσιεύτηκε καὶ στὸ περιοδικὸ «Δημιουργία», ἔτος Γ' (1950), τ. 68, σ 821—824.

Γ. Θ. Κανδηλάπτη: «Τὰ Φυτίανα». Γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλδίας κώμης Φυτίανα κλπ. Θεσσαλονίκη 1949.

Ἑλληνικὸς Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν: «Τὰ τριάντα χρόνια τοῦ Νίκου Σπανίδη στὸ Θέατρο». Ἀνα/μνηστικὸ τεῦχος τοῦ Ὁμίλου. Ἀθῆναι 1949.

Ι. Τ. Παμπούκη: «Ἡ κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ὁ Γεώργιος Ἀμιρούτσης» Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΑ' τόμου τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1951.

Ἀρχιμανδρίτου Παναρέτου Κ. Τοπαλίδου. «Ὁ Θήχης». Προσδιορίζει ὁ συγγραφέας τὸ σημεῖο τοῦ Παρυάδρη, ἀπόπου οἱ Μύριοι εἶδανε τὴ θάλασσα. Ἀθῆναι 1951.

Σύλλογος Ποντίων «Ἀργοναῦται - Κομνηνοί»: Ἔκθεσις πεπραγμένων Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἔτους 1949 · 50. Ἀθῆναι 1951.

Ἑλληνικὸς Ποντιακὸς Θεατρικὸς Ὅμιλος Ἀθηνῶν: «Καταστατικὸν» τοῦ Ὁμίλου. Ἀθῆναι 1951.

Παύλου Κοτανίδη: «Ναϊλοὶ ποὶ 'κ' ἐξέρ'» Ποντιακὴ ἠθογραφία. Δράμα 1951.

Φίλωνος Κτενίδου: «Ὁ Μάραντον». Ἐπικὸν δρᾶμα Θεσ)νίκη 1952.

Γ. Ν. Λαμψίδη: «Ἡ ζωὴ γελᾶ». Ἔντεκα εὔθυμα ποντιακὰ]σκέτς, μὲ σχέδια τοῦ Χρ. Δημάρχου. Ἀθήνα 1952.

J. T. Pamboukis: «Πόντος». Revue internationale des études Pontiques. To-

---

Κερασοῦντα καταφυγόντων ὁμογενῶν ἐκ τῶν περιχώρων προσφύγων, συμμετασχοῦσα μετ' ἄλλων κυριῶν καὶ εἰς τὴν διοργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ἐν Κερασοῦντι Ὀρφανοτροφείου.

Παρὰ δὲ τὴν πολυμελῆ οἰκογένειάν της καὶ τὰς δυσχερεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνέλαβε καὶ περιέθαλψεν ἐν τῷ οἴκῳ της ὀρφανὰ τὰ ὁποῖα ἐγαλούχισε καὶ ἀνέθρεψε μὲ τὰς ἐθνικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρχὰς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογενείας τῶν Σουρμελήδων Κερασοῦντος, ἀποκαταστήσασα ταῦτα ἐπαγγελματικῶς καὶ οἰκογενειακῶς. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι Κατοχῆς συνέδραμε δυστυχοῦντας καὶ ἀναξιοπαθοῦντας Ποντίους ἀπὸ τὸ πλούσιον ἀπόθεμα τῶν φιλανθρωπικῶν της αἰσθημάτων. Ἡ πατροπαράδοτος Ποντιακὴ φιλοξενία εἰς τὴν Δέσποιναν Ἰ. Σουρμελῆ εὗρε τὴν πραγματικὴν αὐτῆς ἐκπρόσωπον.

Τὴν κηδείαν της παρηκολούθησε πλῆθος κόσμου κατετεθέντων καὶ πολλῶν στεφάνων. Τὴν μεταστᾶσαν ἀπεχαιρέτησε δι' ὀλίγων ἀλλὰ λίαν συγκινητικῶν λόγων ὁ συμπολίτης κ. Γ. Ἰασονίδης ἐξάρας τὴν ἀγαθοποιὸν αὐτῆς δρᾶσιν καθ' ὅλον τὸν βίον της. Ηὐτύχησε νὰ ἀναδείξη μετὰ τοῦ συζύγου της Ἰορδάνου Π. Σουρμελῆ ἀντάξια αὐτῶν τέκνα, υἱοὺς καὶ θυγατέρας χρησίμους εἰς τὴν κοινωνίαν ποὺ τιμοῦν τὸ Ποντιακὸν ὄνομα καὶ τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις.

Ὁ Σύλλογος «Ἀργοναῦται Κομνηνοὶ» διερμηνεύων τὰ αἰσθήματα ἁπάντων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, συλλυπεῖται ἐγκαρδίως τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ ἰδίως τὸν δεινῶς πληγέντα σύζυγον τῆς ἐξαιρέτου γυναικός, σεβαστὸν συμπολίτην Ἰορδάνην Π. Σουρμελῆν.

Αἰωνία αὐτῆς ἡ μνήμη.

me 1 (1953), Fascicule 1. Athènes 1953. (Τετραμηνιαῖο περιοδικὸ σύγγραμμα).

Σωματεῖον τῶν ἐκ Ρωσίας Ἑλλήνων: «Ἑλληνισμὸς τῆς Ρωσίας καὶ τὰ 33 χρόνια τοῦ ἐν Ἀθήναις Σωματείου τῶν ἐκ Ρωσίας Ἑλλήνων. Ἐπιμελείᾳ *Ἐλευθερίου Παυλίδου*. Ἀθῆναι 1953.

Μιλτιάδου Νυμφοπούλου: «Ἱστορία Σάντας τοῦ Πόντου». Φυλλάδια 1 καὶ 2. Δράμα 1953.

Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτη: «Ὁ Κυριακίδης». Συνοπτικὴ βιογραφία τοῦ ἔργου του κτλ. Θεσ)νίκη 1953.

Ἑλληνικὸς Ποντιακὸς Θεατρ. Ὅμιλος Ἀθηνῶν: «Τὰ τριανταπεντάχρονα τοῦ Νίκου Σπανίδη στὸ Ποντιακὸ θέατρο». Ἀναμνηστικὸ λεύκωμα. Ἀθῆναι 1953.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Ποντιακὴ Ἑστία»: Μηνιαῖον λαογραφικὸν περιοδικόν. Διευθυντὴς Φίλων Κτενίδης. Ἐκδίδεται στὴ Θεσ)νίκη Ἐκυκλοφόρησαν τέσσαρες τόμοι, ἰσάριθμων ἐτῶν (Ἰανουάριος 1950 — Δεκέμβριος 1953). Στοὺς κόλπους τοῦ περιοδικοῦ καὶ μὲ πρωτοβουλία τοῦ διευθυντῆ του γεννήθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε ἡ ἰδέα γιὰ τὴν ἀνασύσταση καὶ ἐπανίδρυση τῆς Μονῆς Σουμελᾶ στὴν Καστανιὰ Βερροίας, ὅπου μεταφέρθηκε, ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, ἡ ἱστορικὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας Σουμελᾶ. Ἐνσωματωμένα στὰ τεύχη τοῦ Περιοδικοῦ δημοσιεύτηκαν σχετικὰ ἀναμνηστικὰ λευκώματα.

«Ποντιακὸ θέατρο»: Περιοδικὸ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς τέχνης [Ἀπὸ τὸ 3ο τεῦχος ἔλαβε τὸν τίτλο: *«Τὸ ποντιακό»*, Θέατρο - Τέχνη - Γράμματα - Ζωή]. Ἔκδοση *Ν. Καπνᾶ καὶ Γ. Λαμψίδη*. Ἀπὸ τὸν Μάϊο τοῦ 1950 ἕως τὸν Μάϊο τοῦ 1952 ἔχουν ἐκδοθεῖ 10 τεύχη του, στὴν Ἀθήνα. Δυσκολίες οἰκονομικὲς ἔχουν διακόψει τὴ συνέχισή του.

«Ὁ Φάρος τοῦ Πόντου»: Ἀνεξάρτητος ἑβδομαδιαία Ἐφημερὶς τῶν ἀπανταχοῦ Ποντίων. Δ)τὴς Λάζ. Τσιλιγγίρης καὶ τοῦ τελευταίου φύλλου, Ἀριστ. Παπαδόπουλος. Ἐκυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1952 ἕως τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1953. Φύλλα τὸ ὅλον 9. Ἔχει διακόψει ἔκτοτε γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους.

ΑΛΛΟΤΡΙΑ...

Σημειώνομε ἐδῶ καὶ βιβλία Ποντίων συγγραφέων—ὅσα ἔχομε ὑπόψη μας—μὲ περιεχόμενο γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Δ. Ψαθᾶ:

1. «Ἀπὸ τὴν εὔθυμη πλευρά». Ἀθῆναι 1949.
2. «Κάτω ἀπὸ τοὺς οὐρανοξύστες» » 1950.
3. «Στὴ χώρα τῶν Μυλόρδων». » 1952.
4. «Παρίσι—Σταμποὺλ κ.λ.π.». » 1952.
5. «Γέλια καὶ δάκρυα μιᾶς ἐποχῆς» (ἐράνισμα ἀπ' τὰ βιβλία «Χειμώνας τοῦ 41», «Ἀντίσταση» καὶ «Χιοῦμορ μιᾶς ἐποχῆς» Ἀθῆναι 1953.
6. «Ὀρκίζομαι νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν» (Νέα ἔκδοση συμπληρωμένη). Ἀθῆναι 1953.

Ὁ κ. Δ. Ψαθᾶς ἔχει γράψει ἐπίσης κατὰ τὸ ὑπόψη χρονικὸ διάστημα καὶ τὰ ἀκόλουθα θεατρικὰ ἔργα:

1. «Φὸν Δημητράκης». Τὸ ἔτος 1917. Παίχτηκε ἀπὸ τὸ θίασο «Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν».
2. «Ἡ ζωὴ εἶναι ὡραία». Τὸ ἔτος 1952. Παίχτηκε ἀπὸ τό θίασο Λογοθετίδη.
3. «Ζητεῖται ψεύτης». Τὸ ἔτος 1953. Παίχτηκε ἀπὸ τὸ θίασο Κοτοπούλη.

Οἱ παραστάσεις καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν ἔργων ἐσημείωσαν ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ἀπὸ κάθε ἄποψη. Ὁ μοναδικός μας εὐθυμογράφος μὲ τὸ ὅλο ἔργο του καὶ μὲ τὴ συνεχιζόμενη δημιουργικὴ ἐργασία του ἔχει ἐπιβληθῆ στὸ πανελλήνιο, πρᾶγμα ποὺ τιμᾶ καὶ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μας.

Φίλωνος Κτενίδου: «Πατρίδες». Δρᾶμα. Ἀθῆναι 1949.

Ἰ. Ἀγαπίδη: «Σύντομοι σκέψεις». Θεσσαλονίκη 1949.

Σ. Λιανίδη: Πρίαμος καὶ Ἀχιλλεύς». Δρᾶμα. Θέατρο τοῦ Σχολείου. Ἀθήνα 1953.

Σάββα Ἰ. Κανταρτζῆ: «Ξημερώνει». Θεσ)νίκη 1953.

Στέφανου Τηλικίδη: «Δημοτικὰ Μοτίβα» 1953.

Ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ περιοδικοῦ μας νὰ σχολιάσει τὰ ἔργα αὐτά. Ὡστόσο, δυὸ τιμητικὲς διακρίσεις ποὺ ἔγιναν στὸ τελευταῖο βιβλίο, δὲν εἶναι τελείως ἄσκοπο νὰ μνημονευτοῦν. Ὁ φημισμένος ἑλληνιστὴς Louis Roussel, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης, ἔγραψε στὸ συγγραφέα μὲ ἡμερομηνία 21 Αὐγούστου 1953: «Ἀπόλαυσα βαθύτατα τὰ «Δημοτικὰ Μοτίβα», σας. Κανείς, μετὰ τὸ Βαλαωρίτη, κανεὶς δὲν ἀφωμοιώθηκε τόσο τέλεια, ὅσο σεῖς, μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Κάποτε φτάνει ἕνας μονάχα στίχος σας, γιὰ νὰ δημιουργήσει μιὰ μεγάλη συγκίνηση:

—Καὶ τ' Ἀη - Νικόλα στὸ γιαλό, πελάγη ν' ἀγναντεύει».

Ἐπίσης καὶ ὁ διακεκριμένος ἑλληνιστὴς καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Ἀμβούργου Bernard Wonderlage, γράφει στὸ Στέφανο Τηλικίδη: «Διαβάζοντας κανεὶς τὰ ὡραῖα τραγούδια σας, αἰσθάνεται τὴν ψυχὴ τοῦ Λαοῦ. Ἀκούσατε τὴ φωνὴ τοῦ Δήμου.. Πόσο πλαστικὴ εἶναι ἡ γλώσσα σας! Πόσο ἑλκυστικὸ εἶναι τὸ ὕφος! Μὲ ἐνθουσιασε τόσο τὸ ἔργο σας, ὥστε δὲν ἔπαψα νὰ διαβάζω, ὥσπου ἐτελείωσα τὸ βιβλίο τὸ ἴδιο βράδυ. Τὰ «Δημοτικὰ Μοτίβα» σας ἀποτελοῦν ἀνυπολόγιστον κέρδος διὰ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν».

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ Β' ΤΟΜΟΥ

Ἀβραμίδης Π., 462.
Ἄγκυρα, 501.
Ἄδισσα, 328, 459.
Ἀθῆναι, 357, 449.
Ἄκαμψις (ποτάμ.), 332.
Ἀκρίτας Διγενής, 290, 293, 332, 464
Ἀλεξανδρούπολις, 449.
Ἀληθινός (Κρώμνη), 463.
Ἄλιβη, 293.
Ἅλις (ποταμ.), 357.
Ἀμάσεια, 293 333.
Ἀμισός, 293, 322, 323, 325, 356, 357, 404, 407, 500, 502, 573.
Ἄνθιμος (Ἱερ.), 293.
Ἀργυρούπολις, 293, 295, 296, 328, 419, 463, 480
Ἄρδασα (Ν. Χαλδίας), 328, 414, 449, 463.
Ἀρμενεῖς, 291, 297.
Ἄρτα, 296, 298.
Ἀὐλίανα, 459.
Ἀχμοὺτ (ὄρος), 329, 330.

Βαβυλών, 297
Βαζελῶνος (Μονή), 290, 292.
Βατούμ, 498, 500.
Βεργάδης, 293.
Βεχίπ-πασᾶς, 325, 452.
Βιθυνία, 357.
Βλαχία, 292.
Βῶνας (κωμ. Κοτυώρων), 454, 504.

Γιαγλήτερες (ποταμ.), 463, 469.
Γιάσον, 407 419, 454.
Γκίκας Ἀλ., 356.
Γυμνιάς, 419.

Δέσμενα, 575.
Διγενὴς Ἀκρίτας, 290, 293, 332, 464.
Δραμάλα, 418.

Ἐρζερούμ (Θεοδοσιούπολις), 330 560.
Ἐρζιγγιάν 332.
Ἐρσεκλ-ματὲν (χωρ. Τριπ.), 328. 417.
Εὐδοκιάς, 333
Εὐπατορία, 357.

Ζάρα (Σεβαστείας), 297.
Ζερμούδα, 418
Ζιγιᾶς, 499.
Ζύγανα 330, 414, 419, 420.
Ζήτη, 454.

Ἡράκλειος, 463.

Θεμίσκυρα (Τσαρσαμπᾶς), 404.
Θεσσαλονίκη, 149.
Θοανία, 297.

Ἰάσιον, 293.
Ἱεροκλῆς Κ. 566.
Ἴμερα, 419, 464.
Ἶρις, 333, 453.
Ἰσραηλῖτες, 291.
Ἰωαννίδης Σ. 296, 478.
Ἴωνες, 357.

Κάν - Κανά, 329, 330, 414.
Κάνις (παραπ.) 328, 332.
Καντακουζηνὸς Σερβάνος, 293.
Καππαδοκία, 404.
Καραχισάρ, 560.
Κασκαρίων, 463.
Κερασοῦς, 293, 294, 296, 330, 337, 359, 499, 500, 559, 561.
Κετσηκιοῖ (Γιδοχῶρι), 295, 406.
Κιορτὶν (παραποτ.), 328.
Κιρετσοὺχ (χωρ. Ὀρτοῦς), 504.
Κιρκάσιοι, 332.
Κολ - χισάρ, 559.
Κομνηνός, 293, 330.
» Ἀλέξιος, 292.
» Δαυίδ, 292.
Κραγκρανούας (ποτ.), 331.
Κρώμνη, 463. 464.
Κορόνιξα, 328, 331, 414.
Κοτύωρα, 294, 322, 357, 405, 450, 497, 558.
Κυμινήτης Σεβαστός, 292, 293.

Λάσκαρης Θ., 292.
Λειβερᾶ, 293.
Λεοντόκαστρον (Κιοζὲλ-Σαράϊ), 420.
Λιθοξόος Ν., 293.
Λουκόπουλος Δ., 303.
Λούκουλλος, 404.

Μάκρωνες, 420.
Μανέα, 329.
Μαντζάντων (συν]σμός), 463.
Μαντρόπα, 330.
Μαρανταγούλια (Βαθὺν ὁρμίν), 330, 416.
Μαρώνεια, 463.
Ματέν, 296.
Ματσερά, 328
Μαῦρος (ποτ.), 332.
Μελάνθιος (ποτ.), 297.
Μεϊλικτζηλέρ, 415
Μέλαν Ὄρος (Καρακαπάν), 420.
Μελέτ, 297.
Μεσουτιέ, 55ο, 560.
Μεσοχαλδία, 420.
Μετζήτ, 462.
Μιθριδάτης, 331, 357
Μολδοβλαχία, 293.
Μόμμιος, 404.
Μονὴ Σουμελᾶ, 464.
Μοσκὼφ Κ. 358, 413.
Μουρατχάν, 419.
Μουσούλη, 327.
Μουσταφάμπεης, 498.
Μουχταρζατὲ (ἐνορία), 326.
Μόχωρα, 463.
Μπογάζ - Κεσσέν, 332.
Μπὸζ - τεπὲ (Μυθρίου Λόφος), 294, 420.
Μπολὰρ - ματὲν (Κρώμνη), 416.

Νανὰκ (ἐνορ. Κρώμνης) 463.
Νεοκαισάρεια, 293, 332, 453.
Νίκαια, 292.

Νικόπολις (Κολωνία), 293.
Ντομνές, 457

Ξενοφῶν, 294, 418, 419, 421, 479.
Ξιφιλῖνοι, 414.

Οἰνόη, 298, 402.
Ὁλατλή, 454.
Ὀρτοῦ, 295, 498, 450, 454, 500.
Οὐσπένσκυ Θ., 290.
Ὑστὰ-όγλου, 416.
Ὄφις, 297.

Πηγωμένον (ὄρος), 330, 414.
Παθηνία, 329, 414.
Παῖσιος (Μητρ.), 293.
Παλαιοχώρι, 330.
Παναγία Σουμελά, 292.
Παναγίτσα, 449.
Παρανίκας Μ., 293.
Παρτίν, 417.
Παρυάδρης (ὄρος), 333.
Παρχαρίδης Ι., 293.
Παστιάδης Θ., 324.
Παφλαγονία, 463
Πάφρα, 561,
Παχατοὺρ-λιθάρ, 416.
Πέη-Ἀλάν, 324.
Πέραν (Κοτύωρα), 296.
Περδίκα, 329.
Περιστερεώτας (Μονὴ Ἁγ. Γεωργίου), 292.
Περσεμπέ, 454.
Πέτρα (ἀρχαία Σητεία), 354.
Πιλπίλτερε 296.
Πλάτανα, 416.
Ποζοὺκ-καλέ, 294, 295, 411.
Πόζτεπε, 294.
Ποκλούτερε, 296.
Πολίτης Ν., 303.
Πολύκαρπος (Μητρ.), 324, 456.
Πομπηϊούπολις, 357.
Ποντοηράκλεια, 294.
Πόρτα, 414.
Πουλαντζάκη, 55ο.
Πουτζάκ, 294, 295, 296.
Πυξίτης (ποταμός), 330, 332.

Ρακάν, 463.
Ράνσεϊρ, 332.
Ροδόπολις, 463.

Σάββας Ἁγ. (Μονή), 292.
Σαμψοῦς, 561.
Σάντα, 420.
Σαραντάρ, 459.
Σατάχ, 332.
Σάτουλα, 332.
Σεβάστεια, 297, 417, 500.
Σεβρῶν Συνθήκη, 499, 501.
Σεμέν, 296 324.
Σέννε, 296.
Σεπλν-Καραχισάρ, 558, 559.
Σητεία. 354.
Σιμόνωφ Α., 463.
Σινανλοῦ, 296.
Σινώπη, 294, 357, 404.
Σοι μελᾶ (Μονή), 464.
Σούρμενα, 502.
Σουσεχίρ, 325. 454.
Σοχούμ, 450, 451, 456.
Σπαρτιᾶται 357.
Σταβράκ, 330.
Σταυρὶ Μπογαζίν, 420.
Στράβων 404.
Σύλλας, 404.

Ταλαάτ, 326.
Ταμερλάνος, 405.
Τανισμὰν Γαξῆ Μελίκ, 420.
Ταῦρος (ὄρος), 418.
Τερνέστη, 323.
Τζαβέλλας Φ., 499.
Τζιβίλ, 295, 297.
Τζομῆς (ἀρχιτ.), 418, 459.
Τιμουρλέγκ. 559.
Τοκάτη, 327, 333.
Τοπὰλ Ὀσμάν, 499, 559.
Τουρκομάνοι, 330.
Τορούλ, 463.
Τραπεζοῦς, 292, 293, 294, 295, 322, 354, 458, 463, 501, 502.
Τριανταφυλλίδης Περ., 293, 295, 296, 297, 322.
Τριανταφυλλίδης Σ., 293.
Τρίπολις, 328, 409.
Τσεφέρογλου, 415.
Τσιαρτσιαμπὰ-σουῖ, 333.
Τσιγκισχάν, 558.
Τσιμὲν-δάγ, 332.
Τσίτε, 303, 328, 420.

Ὑπομενᾶς Γεώργιος, 293.
Ὑψηλάντης Κ., 356.

Φανάρι, 292.
Φαρνάκης Β', 404.
Φαρνὰκ, 454.
Φάτσα (Πόντου), 502.
Φουρτουνζαντέ, 326, 406, 501, 502.
Φυτίανα, 328.

Χαλδία, 293, 332, 419, 462.
Χαλκάβαλα, 328.
Χάλκη, 324.
Χαρούν, 501, 502.
Χαρσιώτης (ποταμ.) (ἢ Τζιτζερε), 328.
Χατζῆ-Ἀλήμπεη, 458.
Χατζηγιώρ' ἀγᾶς, 416.
Χειμωνίδης Φ., 419.
Χοσρόης ὁ Ραγάτης, 332.
Χότζα-Μεζαρίν, 419.
Χουσεΐν, 326.

Ψάχος, 401.
Ψωμιάδειος Σχολὴ (Κοτυώρων), 293, 325, 326.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ Α' ΤΟΜΟΥ

Ἀβραμάντη Ἰωάν. Ἀνέκδοτα Τσίτες, 523—524.
Ἀβραμάντη Ἰωάν. Παραδόσεις Τσίτες, 431, 485—486, 520—521.
Ἀδελφότης Ποντίων Παγκρατίου. Πεπραγμένα τῆς Ἀδελφότητος, 594, 595.
Ἀθανασιάδη Ε. Χ. Πῶς χτίστηκαν τὰ πρῶτα σχολεῖα τῆς Σάντας, 575
Ἀργαίου Ἀρέθα, πεντηκονταετηρὶς καθηγητοῦ Κ. Α. Ψάχου 538—539.
«Εὔξεινος Λέσχη» Θεσ)νίκης». Λογοδοσία Διοικητικοῦ Συμβουλίου 440—442.
Ζαρομύτη Κωνστ. Ν. Γ. Φωτιάδης 541—542.
Ζερζελίδη Γ. Ἀνέκδοτα Ματσούκας 310, 433, 483, 582—583.
Ζερζελίδη Γ. Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν βουνῶν τοῦ Πόντου 429—431.
Ζουπίδη Ν.—Μιχαηλίδη Κ. Δράση Ποντιακοῦ σωματείου «Πρόοδος» 442—443.
Ζωγραφίδη Γ. Κ. Σατυρικὸ Καυκάσου 468.
Θεοφυλάκτου Θ. Κ. Μία Ἐπιστολὴ 392.
Θρουμμουλόπουλου Εὐκλ. Ἀνέκδοτα Κοτυώρων 311, 347, 581.
Ἰασονίδη Λεων. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Πόντῳ μετὰ τὴν ἅλωσιν 292—293.
Ἰασονίδη Λεων. Ἀβραὰμ Γρηγοριάδης 398.
Ἰασονίδη Λεων. Ἡ προσευχή μου πρὸς τὸν Πόντον 531—532
Καλογεροπούλου Διον. Ὁ μονοκέφαλος ἀετὸς τῆς Σητείας 354—355.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι) Ἀνέκδοτα Χαλδίας 309, 432, 483—484.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι) Γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας 332, 365, 418—421, 462—464, 504—506.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι) Μία ἐπιστολὴ γιὰ τὰ «Χρονικὰ Κοτυώρων» 364.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι) Ἡ τελετὴ τοῦ Λουτρόπιτ' τ' Ἀϊγιάννε 387—388.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι) † Γερβάσιος Σουμελίδης, Μητροπολίτης Γρεβενῶν 446—447.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι). Τὰ παρχάρᾳ 478—480.
Κανδηλάπτη Γ. - Π. Μελανοφρύδη. Ἀνέκδοτα Χαλδίας 432.
Κανδηλάπτη Γ. (Κάνι). Παραμύθι Χαλδίας, 579—581.
Καρᾶ Σ Ποντιακὴ Μουσικὴ 525.
Κούση Ε. Γ., Κωνσταντῖνος Ἱεροκλῆς, 566—568.
Λαμψίδη Γ., Θεατρικὸ Κριτικὸ σημείωμα, 601.
Λεμονοπούλου Φ. Ἀνέκδοτα Κοτυώρων 311.
Λιανίδη Σ., Παράστασις στὴ Νίκαια γιὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς, 600.
Μελανοφρύδη Π. - Γ. Κανδηλάπτη. Ἀνέκδοτα Χαλδίας 432.
Μελανοφρύδη Π. Ν. Κ. Κωτίδης, Π. Ν. Κωτίδης 318.
Μελανοφρύδη Π. Ἀνέκδοτα Χαλδίας 346—347, 432—433.
Μελανοφρύδη Π. Σὸν τραγωδᾶνον τὸν Σταυρέτεν τῆ Γοιρκὶν τὸν Λιαν 349—350.
Μελανοφρύδη Π. Γιὰ ἕνα μῦθο 388.
» Ἀνέκδοτο 3ε8.
» Τ' ἄσπρα κατηβάζ'νε τ' ἄστρα 390—391, 435—439, 485—492, 527—530.
Μελανοφρύδη Π. Καλλιτεχνικὴ κίνησις ἐν Πτολεμαΐδι 399.
Μελανοφρύδη Π. Μᾶς λείπουν πολλά, 574.
Μεταλλείδη Μ. Α., Εὔξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης, 593—594.
Μουζενίδη Π. Δ. Τὰ κάλαντα στὴν ἐπαρχία Χαλδίας. Κριτικὴ ἀνάλυση 511—513.
Μουμτζίδη Α.-Κ. Παρασκευοπούλου. Ἐπιστολὴ «Εὐξείνου Λέσχης» πρὸς «Χρονικὰ τοῦ Πόντου» 531.
Μπαλάνου Ἀθ. Πόντι ι σὲ ἀγῶνες ἐθνικούς. Ἐπιστολὴ 418.
Μπράβου Ι. Ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ ζωὴ τῶν ποντιακῶν πόλεων. Ἀμισὸς 356—357.
Μπράβου Ι. Ἀμισὸς Ἐλευθέρα 404—405.
Μυρίδη Χρυσ. Λαογραφικὰ Μ. Ἀσίας 370—373.
Μυρίδη Χρυσ. Ὁ Μητροπολίτης Νευροκοπίου Ἀγαθάγγελος Τσαούσης 394—396.
Νικολαΐδη Ἀν. Κορόνιξα ἢ Κορόξενα, 328—331, 414—418, 458—462.
Νυμφοπούλου Μιλτ. Ἀνέκδοτα Σάντας 309—310.
Νυμφοπούλου Μιλτ. Μαγειρικὰ σκεύη τῶν Σανταίων. Σπιτικά, ἐκκλησιαστικὰ καὶ σχολικὰ ἔπιπλα αὐτῶν 480—482.
Νυμφοπούλου Μιλτ. Ἐργαλεῖα τεχνιτῶν Σάντας 514—516.
Ξενίτα Ξ. Ποντιακὴ Μουσικὴ 314, 348, 389, 434, 487, 586.
Ξενίτα Ξ. Ἡ καλλιέργεια τῆς φουντουκιᾶς 351—352.
Ξενίτα Ξ. Γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῶν παραδόσεών μας 353, 401—403.
Ξενίτα Ξ. Σατιρικὸ Ἡμέρας 367.
» Θεόδωρος Εὐστ. Ἀποστολίδης 315—318.
Ξενίτα Ξ. Εὐψυχία καὶ εὔθυμο πνεῦμα τοῦ Χρ Λεμονοπούλου 319.
Ξενίτα Ξ. Θεόδωρος Γ. Κανδηλάπτης 396.
» Αἰμίλιος Χαραλ. Ξανθόπουλος 397—398.
Ξενίτα Ξ. Ἀθαν. Ν. Μπαλᾶνος 447—448.
» Ὀργάνωση γύρω σὲ ἑστίες ποντιακὲς 449.
Ξενίτα Ξ. Ἀνέκδοτα Κοτυώρων 484—485, 584—585.
» Παραμύθια » 517—519.
» Καλλιτεχνικὴ Κίνηση 535—538. 599—600.
» Εἰκονομάχοι 571—572.
» Τὸ Σεμὲν καὶ οἱ Σεμενλῆδες 575—576.
» Κομματικὰ Κοτυώρων 576—577
» Γιὰ τὴν ἱστορία μας 588.
» Ἕνα καθῆκον 603.

Παμπούκη Ι. Τ. Δημοτικὰ τραγούδια Οἰνόης 293—299, 366—367.
Παμπούκη Ι. Τ. Νιώτικοι μῦθοι 333—339.
» Παραμύθια Οἰνόης 424—428
Παναγιωτίδη Λ. Ἀνέκδοτα Καυκάσου 309, 431—432.
Παντελῆ. Σύγχρονη ποντιακὴ λογοτεχνία 349.
Παπαδοπούλου Ι. Ἀνέκδοτα Κερασούντας 521—523.
Παυλίδη Ἐλ. Οἱ Πόντιοι καὶ ὡς ἔμποροι 392—394.
Παυλίδη Ἐλ. Γιὰ τὴν Ποντιακὴ Ἑστία 495.
Σακκᾶ Γ. Ποντιακὴ Στέγη Νικαίας 595 596.
Σ. Ι. Χρονικὰ Κοτυώρων 294—297, 322—328, 357—364 405—413, 450—458, 497—504, 558—565.
Σ. Ι. Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνηση Θεσσαλονίκης 319—320, 493—495.
Σ. Ι. Ἀνασκόπηση δράσης Εὐξείνου Λέσχης Θεσ)νίκης κατὰ τὴν πενταετίαν 1940—1944. 532—535.
Σαλτσῆ Ι. Δ Ποιήξεις καὶ σκέψεις 596—599.
» Θεατρικὸ κριτικὸ σημείωμα 602.
Σουμελίδη Γ. Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ στὶς ποντιακὲς παραλλαγὲς 509—511
Σουρμελῆ Ἀντ. Χρῖστος Φραγκουλίδης 434—435.
Σουρμελῆ Μ.—Κατσανέβα. Ποντιακὴ βραδιὰ 446.
Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.). Δίστιχα περιοχῆς Σταυρί 299 - 303. 339 - 341, 368 - 369, 421 - 424, 465 - 468, 507 - 508 569 - 570.
Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.). Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων περιοχῆς Σταυρί. Β'. Ζωολογικὰ 373 - 387.
Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.). Γ'. Φυτολογικὰ 469 - 478.
Σταυριώτη(Δ.Κ.Π.). Μῦθοι Σταυρί 520, 581.
Σταυριώτη (Δ. Κ. Π.) Παραμύθι Σταυρί 577—579.
» (Δ.Κ.Π.) Ἀνέκδοτα Σταυρί 583.
Συλλόγου «Ἀργοναῦται Κομνηνοί». Λογοδοσία καὶ ἀρχαιρεσίαι Συλλόγου, 440.
Συλλόγου «Ἀργοναῦται—Κομνηνοί». Ὀφειλομένη ἐξήγησις. 557.
» Πεπραγμένα τοῦ Συλλόγου ἐτῶν 1950—53, 589—593.
» Δέσποινα Σουρμελῆ 605 606.
Συμπολεμιστής. Δημοκράτης Α. Παπαδόπουλος 448.
Σύνταξη. Ὀρφανοτροφεῖο Ἀμισοῦ 573
» Πίνακας κυρίων ὀνομάτων Β.' Τόμου 608—609.
» Πίνακας περιεχομένων Β' Τόμου 610—611.
» Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες 612.
Τερζοπούλου Ἀντ. Λ. Λαμπριανίδης (νεκρολογία) 603—605.
Τηλικίδη Γρ. Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου καὶ ἡ θέση του στὴν παλαιὰ καὶ τὴ νέα ἱστορία τοῦ Ἔθνους 289 - 291.
Τηλικίδη Γρ. Γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας 321—323.
Τηλικίδη Γρ. Ἡγεμονικὲς οἰκογένειες ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ. Γεώργιος Δημητρίου Μουρούζης 355—356.
Τηλικίδη Γρ. Μία ἐπιστολὴ 394.
Τηλικίδη Γρ. Ἑρμηνεῖες καὶ παρερμηνεῖες 443.
Τσιρκινίδη Ἠλ. Σύγχρονη ποντιακὴ λογοτεχνία 312—313, 516, 587.
Τσιτενοῦ. Πῶς ἀλώνιζαμ' σὴν Τσίτεν 303 308 342—346.
Τσιτενοῦ Ἀνέκδοτα Τσίτης, 347.
Ὑψηλάντη Π.Β. (Π.Β Σαλαπασίδη). Ἀνέκδοτα Τραπεζούντας 482.
Ὑψηλάντη Π. Β. (Π. Β. Σαλαπασίδη). Ἀνέκδοτα Χαλδίας 524.
Ψωμιάδη Χαρ. Παροιμίες—γνωμικὰ Πουλαντζάκης 581.
» Ἀνέκδοτα Πουλαντζάκης 583.-584.
Τῆς Διεύθυνσης. Ἕνας σταθμὸς 315. Πρωτοχρονιάτικη γιορτὴ 400. Μία διάλεξη γιὰ παιδικὲς κατασκηνώσεις 444—445. Φιλολογικὸ μνημόσυνο Γ. Χατζηδάκι 446 Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης 496. Χρῆστος Καλαντίδης 539—541. Διάλεξη - συναυλία ποντιακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν 446. Οἱ Πόντιοι φοιτηταὶ στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 535. Προκήρυξη διαγωνισμοῦ 351. Κοινοποίησις 352. Ἀνακοινώσεις 392. Δωρεὲς στὸ «Ἀρχεῖον Πόντου» 400. Δωρεὲς στὸ περιοδικό μας 400, 495, 549. Δωρεὲς στὸ σύλλογό μας 448, 495, 542. Τιμητικὲς διακρίσεις σὲ συνεργάτες μας 496. Μικρασιατικὸς Σύλλογος Ἀνατολὴ 496. Ἐκδόσεις, κοινωνικά, καλλιτεχνικὴ Κίνηση, Πένθη, Ἐθνικὸ μνημόσυνο 542. Ἀλληλογραφία 321. 352, 401, 448, 497, 543. Πόντιος ἀπόδημος ἐπιστήμονας 596. Βιβλιογραφικὸ σημείωμα 606—907.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Τὸ Κετσήκιοϊ, προάστειο Κοτυώρων, 295.
Θεόδωρος Εὐστ. Ἀποστολίδης, 316.
Ἡ «Ψωμιάδειος Σχολὴ» Κοτυώρων, 323.
Ἡ Ἑλληνικὴ συνοικία τῆς Ὑπαπαντῆς (Κοτυώρων). 327.
Φωτοτυπία ἐπιτύμβιας στήλης Γεωργίου Δ. Μουρούζη, 355.
Ἡ συνοικία Πουτζὰκ (Κοτυώρων), 360.
Μητροπολίτης Νευροκοπίου Ἀγαθάγγελος Τσαούσης, 395.
Θεόδωρος Γ. Κανδηλάπτης, 396.
Αἰμίλιος Χ. Ξανθόπουλος, 397.
Ἀβραὰμ Γρηγοριάδης, 398.
Ἡ συνοικία Ἁγ. Νικολάου καὶ μέρος τῆς συνοικίας Ἁγ.Γεωργ. (Κοτυώρων), 409.
Ὁμάδα κοριτσιῶν σὲ κατασκήνωση στὸ Ρωσοχώρι, 443.
Ἀθανάσιος Ν. Μπαλᾶνος, 447.
Δημοκράτης Α. Παπαδόπουλος, 448.
Ὁ ἐρασιτεχνικὸς θίασος τοῦ Ν. Σπανίδη στὸν «Ξενιτέα», 494.

Χρῖστος Φραγκουλίδης, 495.
Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος Ἀγριτέλης (Προτομή), 496.
Πόντιοι φοιτητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σὲ ἐκδρομὴ στὸ Ὡραιόκαστρο, 535.
Χρῆστος Καλαντίδης, 539.
Νικ. Ι Φωτιάδης, 442.
Τὸ Δ. Σ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἀμισσοῦ κατὰ 1920, 573.
Διανομὴ ὑποδημάτων εἰς ἄπορα παιδιὰ Καλλιθέας, 589.
Τὸ Ἀθλητικὸν Τμῆμα τοῦ Συλλόγου «Ἀργώ», 591.
Τουρνουὰ Μπάσκετ-Μπὰλ ὀργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀθλητικοῦ Τμήματος, 592
Λάμπρος Λαμπριανίδης, 603.
Δέσποινα Ι. Σουρμελῆ, 605.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ Β' Τόμου τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου» ὁ Σύλλογος Ποντίων «Ἀργοναῦται - Κομνηνοί», εὐάρεστον καθῆκον ἐκτελῶν, ἐκφράζει τὰς θερμάς του εὐχαριστίας καὶ τὴν ἄκραν ἱκανοποίησίν του πρὸς ἅπαντας τοὺς συνεργάτας τοῦ περιοδικοῦ, διὰ τὴν μετὰ ζήλου καὶ ἀπολύτου ἀνιδιοτελείας προσφορὰν τῶν πολυτίμων συνεργασιῶν των, καθὼς καὶ πρὸς πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε ἐνισχύσαντας ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴν αὐτὴν προσπάθειαν. Χάρις εἰς τὴν πρόθυμον συμβολὴν πάντων ἀπεθησαυρίσθησαν εἰς τὰς ὑπερεξεκοσίας σελίδας τοῦ περιοδικοῦ μας ἀξιόλογα μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξαν ἐπὶ 25 περίπου αἰῶνας καὶ μᾶς ἄφησαν ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην οἱ προγονοί μας, ὡς καὶ ἱκανὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν Ποντίων εἰς τὰς νέας ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἑστίας των.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες

Στὴ	σελ.	558,	στὴν	ἐπικεφαλίδα,	ἀντί:	Σοῦ Ι.Σ.	διάβαζε:	Τοῦ Ι. Σ.
»	»	559,	στήλη	2, ἀράδα 13,	»	Κότς	»	Κόλ
»	»	»	»	2, » 41,	»	Ἀσματζίδη	»	Ἀτματζίδη
»	»	560,	»	2, » τελευταία,	»	Σπουδαῖα	»	Σπουδαῖο
»	»	560,	»	2, » »	»	ὁ Πλ. Γρηγοριάδης		Ὁ Πλ. Γρηγοριάδης
»	»	562,	»	1, » 21,	»	γυνναῖοι	»	γενναῖοι
»	»	564,	»	1, » 51—52,	»	χάρης	»	χάρη
»	»	571,	»	2, » 10,	»	διευκολόνει	»	διευκολύνει

Ἡ σελιδοποίηση τοῦ τεύχους αὐτοῦ ἄρχισε ἀπὸ τὴ σελίδα 557 ἀντὶ ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴν σελίδα 543, ὅπως ἦταν τὸ σωστό. Δηλαδή, λείπουν ἀπὸ τὸν Β' τόμο τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου» οἱ σελίδες 543—556.

Σ. τ. Δ. Τὸ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης τοῦ συνεργάτη μας (Δ.Κ.Π.) Σταυριώτη «Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων Σταυρὶ» μὲ τίτλο «Βιοτεχνικά», δημοσιεύτηκε στὴν «Ποντιακὴ Ἑστία», τεῦχος 3, 4 καὶ 5.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τὸ τεῦχος αὐτὸ ἄρχισε νὰ στοιχειοθετεῖται τὸν Αὔγουστο τοῦ 1953. Τὸ τύπωμά του, τμηματικά, τελείωσε τὴν 10—2—54. Ἀπρόοπτες ἀνωμαλίες παρουσιάσθησαν, ὡς καὶ ἀσθένεια τοῦ διευθυντῆ τοῦ Περιοδικοῦ ποὺ ἀκολούθησε, ἐμπόδισαν τὴ συνολικὴ ἐποπτεία, τὴν ἐπιθυμητὴ ἐπιμέλεια καὶ τὴ συστηματοποιημένη ταξινόμηση τῆς ὕλης.

ΤΑ "ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ„